unesco
Ziya Gökalp'in Ölümünün
100. Yılı Dönümü
UNESCO Türkiye Milli Komisyonu
İş Birliğiyle Anılması

Vatan; Ne Türkiyedir
Türklere Ne Türkistan.
Vatan; Büyük ve Müebbet
Bir Ülkedir Turan.

"Ziya GÖKALP'in Vefatının 100. Yılı Anısına"

5. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi

21-24 KASIM 2024
Antalya / TÜRKİYE

"In Commemoration of the 100th Anniversary of Ziya GÖKALP's Death"
5th International Turkic World Congress of Educational Sciences and Social Sciences
21- 24 November 2024 Antalya / TÜRKİYE

10. Cilt / Vol.
Beşeri ve İdari Bilimler 2 / Humanities and Administrative Sciences 2

www.teskongre.org - www.turkegitimsen.org.tr - www.uaeseb.com

ANKARA-2024

ZİYA GÖKALP'İN VEFATININ 100. YILI ANISINA

5. ULUSLARASI TÜRK DÜNYASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

21-24 KASIM ANTALYA / TÜRKİYE

ISBN 978-625-97623-3-3

10. CİLT

Beşeri ve İdari Bilimler 2

Humanities and Administrative Sciences 2 Vol. 10

Editör

Doç. Dr. Ali Osman AKALAN

ANKARA-2024

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL MERKEZİ YAYINLARI

©Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi, 2024.

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayımların fikri sorumluluğu ve imla tercihi yazarlarına aittir. Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

ZİYA GÖKALP'İN VEFATININ 100. YILI ANISINA

5. ULUSLARASI TÜRK DÜNYASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ BİLDİRİLERİ

10. CİLT BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER 2

BİLDİRİLER SERİSİ

ISBN 978-625-97623-3-3

Editör:

Prof. Dr. Volkan YURDADOĞ

Kapak ve Sayfa Tasarımı:

Fatih Taha AKALAN

İletişim Adresi:

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi

Erzurum Mahallesi Talatpaşa Bulvarı No:160 Kat:6 Cebeci/ANKARA Tel: 0 312 424 09 60 (8 Hat)

Belgegeçer: 0 312 424 09 68

Genel Ağ: http://www.turkegitimsen.org.tr

elmek: ietisim@turkegitimsen.org.tr

Basım Yeri: Dinçler Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Bayındır 1 Sk. 6/12 Adilhan İş Mrkz. Kızılay / ANKARA
e-mail: info@dinclermatbaacilik.com

Ziya Gökalp'in Vefatının 100. Yılı Anısına
5. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Hakkında

Türk Eğitim-Sen ve Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları Birliği işbirliğinde "Ziya Gökalp'in Vefatının 100. Yılı Anısına" 21-24 Kasım 2024 tarihinde Antalya / Türkiye'de düzenlenen 5. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, yüz yüze çevrimiçi oturumlar şeklinde başarı ile gerçekleştirilmiştir.

Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Rusya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Çuvaşistan, Tataristan, Güney Kore, Endonezya, Moğolistan, Japonya, Irak, Suriye, Gürcistan, Moldova (Gagauz Yeri), Ukrayna, Macaristan, Slovakya, Polonya, Bulgaristan, Sırbistan, Romanya, Yunanistan, ABD, Kanada, Almanya, Hollanda, İsviçre, Fransa, Kosova, Karadağ, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Mısır, Yemen, Fas, İran, Gana, Gabon, Ürdün, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Filistin ve Kuzey Afganistan olmak üzere 49 farklı ülkeden bilim insanlarının katılımıyla geniş bir uluslararası bir kaynaşma ve kültür şöleni hüviyetini kazanmıştır.

Kongre yüz yüze olarak 13 oturumla 11 farklı salonda eş zamanlı olarak yapılmış özel oturumlar da bu programın ilave parçası olmuştur. Çevrim içi olarak ise 10 salonda 13 paralel oturumla toplam 196 etkinlik planlanmıştır. Kongreye Türkiye içinden 466 bildiri ve yurt dışından 658 bildiri olmak üzere toplamda 1124 bildiri kabul edilmiştir. Birden fazla yazarlı çalışmalar ve aynı yazarın birden fazla bildiri sunduğu göz önüne alındığında, toplamda 1590 farklı bilim ve kültür insanını kongreye katılım iştirak etmiştir.

Kongreye katılımda Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden bilim insanı ve eğitim çalışanlarının 465 bildirisi (yüzde 41,37) var iken 659 (yüzde 58,62) bildiri ise diğer 49 ülkeden katılan bilim insanları tarafından dinleyicilerle paylaşılmıştır.

Commemorating the 100th Anniversary of Ziya Gökalp's Death
Information about the 5th Turkish World Congress of Educational Sciences and Social Sciences

The 5. International Turkic World Congress of Educational Sciences and Social Sciences held in Antalya/Turkey on 21-24 November 2024 in Antalya/Turkey in cooperation with Türk Eğitim-Sen and the International Union of Eurasian Education Unions "In Commemoration of the 100. Anniversary of Ziya Gökalp's Death" was successfully held in the form of face-to-face online sessions.

Turkey, Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Russia, Turkish Republic of Northern Cyprus, Saha (Yakut) Republic, Chuvashia, Tatarstan, South Korea, Indonesia, Mongolia, Japan, Iraq, Syria, Georgia, Moldova (Gagauzia), Ukraine, Hungary, Slovakia, Poland, Bulgaria, Serbia, Romania, Greece, USA, Canada, With the participation of scientists from 49 different countries including Germany, the Netherlands, Switzerland, France, Kosovo, Kosovo, Montenegro, Albania, Bosnia-Herzegovina, Egypt, Yemen, Iran, Ghana, Gabon, Jordan, Saudi Arabia, Qatar, United Arab Emirates, Palestine and Northern Afghanistan, it has gained the character of a wide international cohesion and cultural feast.

The congress was held simultaneously in 11 different halls with 13 face-to-face sessions and special sessions were an additional part of this program. A total of 196 activities were planned online with 13 parallel sessions in 10 halls. A total of 1124 papers, including 466 papers from Turkey and 658 papers from abroad, were accepted to the congress. Considering the studies with multiple authors and the same author presenting more than one paper, a total of 1590 different scientific and cultural people participated in the congress.

While 465 papers (41.37 percent) of scientists and education professionals from Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus participated in the congress, 659 (58.62 percent) papers were shared with the audience by scientists from 49 other countries.

Onur Kurulu / Honor Board

Talip GEYLAN (UAESEB ve Türk Eğitim-Sen Genel Başkanı)

Araz PAŞAYEV (Azerbaycan Tahsil İşçileri Azad Hemkarlar İttifakı Genel Başkanı)

Aygül MUKAŞEVA (Kazakistan Eğitim, Bilim ve Yükseköğretim Çalışanları Sendikası Genel Başkanı)

Primkulov Musabay MAMATOVİÇ (Kırgızistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Çalışanları Sendikası Genel Başkanı)

Rovşan BEDİLOV(Özbekistan Eğitim ve Bilim Çalışanları Sendikası Genel Başkanı)

Erol KALA (Kosova Türk Öğretmenler Derneği Başkanı)

Elvin HASAN (Makedonya Ufuk Derneği Başkanı)

Ali GÜLBOY (Irak Türkmen Eğitimcileri Öğretmen Örgütü Genel Başkanı)

Akın MANGA (Kıbrıs Türk Memur Sen Genel Başkanı)

Leman ALI (Romanya Türk ve Tatar Kökenli Öğretmenler Derneği Başkanı)

Bilim Kurulu / Science Board

Doç. Dr. Metin AÇIKYILDIZ 7 Aralık Üniversitesi
Prof. Dr. A. Münir YILDIRIM Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulvahap Kara Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulvahap Özcan Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Adem BALKAYA Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Adem Öğer Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan Pınar Necmettin Erbakan Üniversitesi.
Prof. Dr. Ahmet Burhan ÇAKICI Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Güngör Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Oğuz İçimsoy Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Oğuz Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Şirin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Akın BİNGÖL Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Gül Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ali KAFKASYALI Binali Yıldırım Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Kafkasyali Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Meydan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Osman Bilgili Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Satan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Tilbe Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Ulvi Mehmetoğlu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Yakıcı Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Yıldırım Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Aliye Uslu Üstten Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Alparslan Ceylan Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan Demir Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Altan Alperen Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Arzu M. Demirkıran Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Asim Çoban Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Aslıhan Sezgin Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Aybaba Hançerlioğullari Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Aydin Usta Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Yücel Çetin Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşin Satan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Aytekin Soykan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Baki Asiltürk Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Durbilmez Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Bedri Sarica Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Behset Karaca Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Bekir KOCADAŞ Adıyaman Üniversitesi
Prof. Dr. Bekir Koçlar Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Berat Birfin Bir Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bilgehan BAYDİL Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Birol Alver Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Birsen Güzel Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Burçak Şentürk Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent Bakar Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Cahit Aksu- Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Cem Sefa Sütçü Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Cemal Yılmaz Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Cemalettin Çopuroğlu Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz Çinar Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Cevdet Söğütlü Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Cevdet Yılmaz Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Cihangir Doğan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Çavuş Şahin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Çetin Elmas Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Davut Hut Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Dinçer Koç İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Durmuş ARIK Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Durmuş Ekiz Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Dündar YENER Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Ebru Özgen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Elnur Hasan MİKAİL Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Emel Poyraz Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Emine Koyuncu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Emre ÜNAL Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Ender Coşkun Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Enes ERDİM Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. ENGİN GEZER Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Enver Töre Artvin Çoruh Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan Haytoğlu Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan Nurcan Yılmaz Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Erdoğan Köse Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Ergün Recepoğlu Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan Durukan Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Erkan Göksu Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Erman Öncü Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Ertuğrul İşler Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Eser ÜLTAY Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp Şimşek Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Fahri KILIÇ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Fahri Temizyürek Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih İşcan Konya Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih Kirişiçioğlu Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih Sakalli Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SANCAKTAR İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih Yahya AYAZ Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma Açık Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma Özkan Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Fazil Polat Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ferhat Ağirman Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Feridun SEZGİN Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ferruh Ağca Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Fevzi Ersoy Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Fikret ALINCAK Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Fikri Gül Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz Kiliç Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun Saraç Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gazi Osman Özgüdenli Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gazi Uçkun Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Giray Saynur Derman Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gizem SAYGILI Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Gökhan Çetinkaya Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gökhan Demircioğlu- Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gülgün Uyar Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gülhanim Ünsal Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gültekin Çelik Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Gürsoy Şahin-afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Haci Abdullah Şengül Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan Taş Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan YAMAN Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hale Bayram Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Altay GÖDE Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Aydinalp Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Işik Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Turgut Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Halit Dursunoğlu Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hamdi ONAY İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza Akengin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Handan Müjde Ayan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Harun Demirkaya Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Genç Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÖZKAN Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Şahan Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan YAYLI Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati Beşirli Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati Durmaz İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Hediye Ergin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hikmet ATİK Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Himmet KARADAL Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hülya Kayali Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hülya Taş Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Ünlü Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Dilek Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. İdiris Aydin Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İlyas Topsakal İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İsa Özkan Haci Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Erdoğan Firat Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Safa Üstün Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Şahin Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail ŞIK Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Türkoğlu Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. İsmet Çetin Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İzzet TAŞAR Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Kamil İŞERİ Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Kaya YILDIZ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Kazım PAYDAŞ Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Kazım Yıldırım Iğdır Üniversitesi
Prof. Dr. Korhan Karacaoğlu Nevşehir Haci Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Kutluk Kaan Sümer İstabul Üniversitesi
Prof. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Latif Beyreli Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Lütfi Gürkan Gökçek Nevşehir Haci Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. M. Fatih Sancaktar İstabul Üniversitesi
Prof. Dr. M. Kayhan Kurtuldu Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. M. Levent Aksu Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. M. Öcal Oğuz Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Erzengin Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali Çelikel Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Çağri Çetin Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Çeribaş Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Güven Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Kaan Demir Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Kara Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KATRANCI Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KUMARTAŞLI Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Necmettin BARDAKÇI Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Önal Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet PINAR Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Şahingöz Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TURAN Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Vefa Nalbant Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Yılmaz Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Yorulmazlar Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Melisa Erdilek Karabay Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Meryem Nur AYDEDE Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Mete Taşliova Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mithat Aydin Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muammer Nurlu Fransa
Prof. Dr. Muhammet Gür Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet KOÇAK Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Uluskan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Musa Mutlu Can İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Musa Şamil Yüksel Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Musa TÜRKOĞLU Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Arslan Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa BAHŞİ Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Delican İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Erdoğan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa METE Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa USLU Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa YILDIZ Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Müge Göker Paktaş Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Naciye Yildiz Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Nadire Emel AKKAN Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nail Yildirim Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Prof. Dr. Nazmi Avci Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Necmi Emel Dilmen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim Alev Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim BAKIRCI Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim Bakirci Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Nergis Biray Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Neslihan COŞKUN KARADAĞ Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin Özdener Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Neşide Yıldırım Iğdır Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat Topal Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Nezahat Güçlü Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Niyazi Güven Erdil Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin Öztürk Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri Kavak Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nurşen Mazici Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nurullah Altaş Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuzhan ALTINGÜL Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuzhan KARADENİZ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Prof. Dr. Oktay KAYA Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Oktay KIZILKAYA Kafkas Üniversitesi

Prof. Dr. Onur Alp KAYABAŞI Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Onur Köksal Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Kurtoğlu Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan SEVGİ İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa
Prof. Dr. Osman Altintaş Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Yorulmaz Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer BAŞKAN Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer İşbilir Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Zülfe Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Özkan AKMAN Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Özkan Daşdemir Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem KORAY Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Prof. Dr. Raif Kalyoncu Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan Çitak Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan ÖZBEK İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Recep Seymen İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Remzi Kuzuoğlu Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Remziye Tuba Karatepe Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. S. Emre ÖZCAN Manisa Celal Bayar Üniv
Prof. Dr. S.Can Erdem Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Sadik Sarisaman Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Said TAŞ Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Salih Zeki Genç Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Salim Gökçen Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahat Deniz Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahattin Devecioğliu Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MADEN Bayburt Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin Öğülmüş Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Selami ERYILMAZ Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Selçuk Duman Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Selda Uzun Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Selim Yılmaz Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Selma Yel Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Serap Yükrük Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar Sağlam Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar Yücesu Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Serhat Ulağli Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan Güzel Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Serpil AĞCAKAYA Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Sezai BALCI Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Sinan Güner Artvin Çoruh Üniversitesi
Prof. Dr. Soner Mehmet Özdemir Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Suat Ungan Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Suat Ünal Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Süeda Özbent Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman İnan Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Solmaz Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şaban ÇETİN Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Şahin KIZILABDULLAH Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Şahin Özen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Şehnaz Yalçın Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Şerif Korkmaz-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Şirin Dilli Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Şule Bahçeci Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Şükrü KEYİFLİ Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Tahsin Tapur Necmettin Erbakan Üniversitesi.
Prof. Dr. Talip KABADAYI Manisa Celal Bayar Üniv.
Prof. Dr. Talip Kabadayi Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Taner Altun Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Tanju Seyhan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Telhan Özdoğan Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Temel ÇALIK Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Timuçin Kodaman Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Tolga Kara Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Tonguç Tokol Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Tuna Uysal Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Turan ÇETİN Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut Baydar Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut Tok Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Turhan Çetin Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Türkan Erdoğan Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ufuk Alpkaya Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ufuk Karakuş Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ulvi Şeker Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Şimşek Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Veli TOPTAŞ Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Y. Cemalettin ÇOPUROĞLU Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Yaprak Türkan Yücelsin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yasin Doğan Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar Akkan- Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar KOP Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz AKÇİ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz HAYKIR Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz Kartallioğlu Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Yıldız KIZILABDULLAH Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yunus GÜNİNDİ Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Yunus Koç Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Yunus Yildirim Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf CERİT Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf Kiliç Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel Kaştan Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer ATAR Manisa Celal Bayar Üniv.
Prof. Dr. Zekeriya Karadavut Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki Kaymaz Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki Salih Zengin Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep Gürel Marmara Üniversitesi

Bilim Danışma Kurulu / Science Advisory Board

Doç. Dr. Hasan Kazım Kalkan (Almanya)
Doç. Dr. Mürteza Hasanoğlu (Devlet İdarecilik Akademisi/Azerbaycan)
Doç.Dr Hamza KANDEMİR ISUBU Isparta Meslek Yükek Okulu
Dr. Abdrakhmanov Tolobek Abylovich Kırgız Devlet Üniversitesi
Dr. Amanaliev Urmat Olzhbekovich Kırgız Ulusal Üniversitesi
Dr. Elsev Brina Lopar Uksin Hoti Üniversitesi Kosova
Dr. Matanat Amrahova, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi UNEC-Azerbaycan
Dr. Soner Yıldırım Uksin Hoti Üniversitesi Kosova
Dr. Toktogulov Almaz Asylbekovich Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi
Prof. Dr. A. Münir YILDIRIM Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. A.Filiz Çamlıgüney Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulkadir Emeksiz İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah Temizkan Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulvahap Kara Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Adem BALKAYA Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Adem Öğer Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan Baki Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Aksın Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Aypay Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Buran Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet KANKAL Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Kartal Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Oğuz İçimsoy Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Oğuz Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Şimşek İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa
Prof. Dr. Ahmet Şirin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Akartürk KARAHAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Akın BİNGÖL Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Aleksander Kadirbayev (Rusya Federasyonu)
Prof. Dr. Ali Akyıldız . İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Gül Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Gürsel (ABD)
Prof. Dr. Ali Kızılet Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Meydan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Osman Bilgili Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Rıza Gökpınar Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Satan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Sinan Bilgili Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Taş Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Tilbe Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Ulvi Mehmetoğlu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Yakıcı Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Alikram Abdullayev (Devlet İdarecilik Akademisi/Azerbaycan)
Prof. Dr. Alparslan Ceylan Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Alparslan Okur Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan Demir Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Alptekin SÖKMEN Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Alptekin Yavaş Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Arif KÖKTAŞ Mersin Üniversitesi

Prof. Dr. Arzu M. Demirkıran Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Atilla TEMUR Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın Usta Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Ayfer Şahin Ahi Evran Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Aypay Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Çetin Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Aytekin Soykan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Baki Asıltürk Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Başaran Gençdoğan Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Durbilmez Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram ŞAHİN Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Berat Birfin Bir Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bernt Brendemeon (Norveç)
Prof. Dr. Beyhan Kesik Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Birsen Güzel Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent Bakar Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent Bayram (Kazakistan)
Prof. Dr. Bülent Gül Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent Güven Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Cem Sefa Sütçü Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Cemal TOSUN Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Cemalettin Şahin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil Öztürk Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz Şahin Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Cevdet Yakupoğlu Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Cevdet Yılmaz Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Ceylan Gazi Uçkun Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Cihangir Doğan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Çavuş Şahin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Davut Hut Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Dinçer KOÇ İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Dursun Ali Köse Hitit Üniversitesi
Prof. Dr. Dündar YENER Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Düriye BOZOK Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ebru Özgen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Elfina Sibgatullina (Rusya Federasyonu)
Prof. Dr. Elnur Hasan MİKAİL Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Emel Poyraz Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Emine Koyuncu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Engin GEZER Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan Haytoğlu Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal Şahın Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Erdoğan Tezci Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Erkan Göksu Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ertan Örgen Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Esin İnan ESKİTAŞÇIOĞLU Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Esin İnan Eskitaşçioğlu Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Esma Şimşek Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp Şimşek Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Fahri KILIÇ Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Fahriye EMGİLİ Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma Açık Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma Nalan Türkmen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Fazlı Polat Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Fehmi Yılmaz Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ferhat Ağırman Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ferruh Ağca Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz Kılıç Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Fuad Memmedov (Azerbaycan)
Prof. Dr. Fuad Memmedov (Devlet İdarecilik Akademisi/Azerbaycan)
Prof. Dr. Gazi Osman Özgüdenli Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gazi Uçkun Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Giray Saynur Derman Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gizem SAYGILI Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Gökay DURMUŞ Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Gülay Öğün Bezer Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hacı Abdullah Şengül Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hacı İsmail ARSLANTAŞ Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan Akdağ Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan Tas Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan YAMAN Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hakkı Duru Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Hale Bayram Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Aydınalp Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Işık Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Koca Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Tokcan Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Halit Dursunoğlu Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hamdi ONAY İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza Akengin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Handan Müjde Ayan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin Özkan Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan YAYLI Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati Akyol Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati Beşirli Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hediye Ergın Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hikmet KORAŞ Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Hikmet Öksüz Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Himmet KARADAL Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Himmet KONUR Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Huriye TEKİN ÖNÜR Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Hülya Kayalı Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim DİLEK AHBVÜ
Prof. Dr. İbrahim Dilek Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Örün Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan Kalenderoğlu Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan Sabri Balkaya Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İhsanKALENDEROĞLU Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan Adiloğulları Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. İlyas Kemaloğlu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. İlyas Topsakal İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan YILDIRIM Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail GÜL 7 Aralık Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail Safa Üstün Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail ŞIK Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Türkoğlu Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Kaya YILDIZ Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal Vatansever Alanya Alkü
Prof. Dr. Kemalettin Kuzucu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Kenan Zıyataş Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Khurghud İSAYEV Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Korhan Karacaoğlu Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Kudret GÜL Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Latif Beyrelı Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Levent BAYRAKTAR Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Levent SON Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Leyla Coşan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Lütfi Gürkan Gökçek Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Lütfi ÜREDİ Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. M. Levent Aksu Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mahir Kadakal Bayburt Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Nedim BAYUK Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut ÖZTÜRK Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Maria Cikia (Gürcistan)
Prof. Dr. Mehmet Aça Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ak Alanya Alkü
Prof. Dr. Mehmet Çağrı Çetin Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Çeribaş Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Çevik Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Güven Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Kaan Demır Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KATRANCI Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Serhat Yılmaz Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Şahıngöz Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Yılmaz Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Zeki İşcan Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mesut Erşan Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mesut Saçkes . Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mesut Sen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mete Taşlıova Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mete TAŞLIOVA Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Orbay Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mithat Aydın Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muammer Nurlu (Fransa)
Prof. Dr. Muhammet Gür Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Koçak Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Murat ATEŞ Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Doğdubay Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Kaldırımcı Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Uluskan Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa BAHŞİ Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Bilici . Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Cihan Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Delican İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Erdoğan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Kandemir Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Macit Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa METE Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Özsarı Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Sinan Kaçalin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ŞEKER Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TALAS Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Yıldız Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Doğan Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Tepekaya Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Nahide Şimşir Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Nalan Türkmen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Necmettin Aygün Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Necmi Emel Dılmen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim Bakırcı Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin Özdener Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat Topal Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Nezahat Güçlü Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nihat Öztoprak Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
Prof. Dr. Niyazı Güven Erdıl Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nuray Terzi Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri KARDAŞ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri Kavak Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nuriye Garipağaoğlu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nursen Canıklıoğlu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nursen Mazici Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nurullah Altaş Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuzhan KARADENİZ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Prof. Dr. Oktay KIZILKAYA Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Onur Alp KAYABAŞI Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Onur Köksal Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Kılıç Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Sevgi İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa
Prof. Dr. Osman Altıntaş Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Gökhan Antalya Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Yorulmaz Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer BAŞKAN Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Faruk Sönmez Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer İşbilir Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Zülfe Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Özgür Kasım Aydemir Alanya Alkü
Prof. Dr. Özkan DAŞDEMİR Binali Yıldırım Üniversitesi
Prof. Dr. Özkan Daşdemir Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Prof. Dr. Özkan Özden İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem KORAY Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Prof. Dr. Rafet METİN Bayburt Üniversitesi
Prof. Dr. Rahmi Doğanay Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan ÖZBEK İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan SEVER İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Raşit KOÇ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Remziye Tuba Karatepe Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Roin Kavrelişvili (Gürcistan)
Prof. Dr. Ruhi İNAN Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Rüstem Şükürov (Rusya Federasyonu)
Prof. Dr. S.Can Erdem Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Said Taş Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Salih ÇEPNİ Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Salih Zeki Genç Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Salim Gökçen Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahat Deniz Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahattin Şimşir Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MADEN Bayburt Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin Kaymakcı Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin Öğülmüş Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin Turan Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Selçuk Duman Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Selda Uzun Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Selim Yılmaz Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Selma Yel Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Serhat Ulağlı Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan Güzel Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfullah YILDIRIM Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Sezai Balcı Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Sezgin Çelik Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Sıddık ÇALIK Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Soner Mehmet Özdemir Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Suat KARA Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Suat Ungan Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Sueda Özbent Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Şahin KIZILABDULLAH Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Şahin Özen Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Şeniz Anbarlı ÖZATAY Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Şerif Korkmaz Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Şerif Korkmaz Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Taner Altun Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Tanju Seyhan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Tarık Özcan Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Tayfun Akkaya Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Tığınca Oktar Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Turgay Bıçer Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut Baydar Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut Tok Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Türker ŞİMŞEK Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Prof. Dr. Ufuk Alpkaya Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur Üçüncü Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Uwe Blaesing (Hollanda)
Prof. Dr. Ümit Şimşek Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ünsal Umdu Topsakal Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Vahdettin Engin Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Veli ATMACA Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Veli Toptaş Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Volkan YURDADOĞ Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Yahya Akyüz Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yalçın Sarıkaya Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar KOP Kafkas Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz AKÇİ Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz HAYKIR Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz Kızılçım Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Yunus GÜNİNDİ Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf AYMANKUY Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf CERİT Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf Kılıç Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel Gelişlı Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel Öksüz Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel Çelik Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel Kaştan Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer YALÇIN Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya GÖKTAŞ Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki Salih Zengin Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynabidin Abdirashidov
Prof. Dr. Zeynep Gürel Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Zuhal Hasena Kultural Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Halil TURGUT Süleyman Demirel Üniversitesi

Koordinatörler / Coordinators

Dr. Ali Osman AKALAN

Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN

Dr. Bilgehan İMAMOĞLU

Dr. Yılmaz YEŞİL

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee

Prof. Dr. Ahmet Burhan ÇAKICI Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Dündar YENER Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Fahri KILIÇ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Gizem SAYGILI Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan AKDAĞ Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan YAMAN Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan YAYLI Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan AYDEMİR İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Himmet KARADAL Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ARTUN Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Kaya YILDIZ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Murat ÖZTÜRK Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TALAS Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan SEVER İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MADEN Bayburt Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz AKÇİ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf CERİT Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Zühal ERGEN Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Abdulkadir PALABIYIK Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah KORAY Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Doç. Dr. Abdülhakim Bahadır DARI Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet ALTAY Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet ÖZMEN Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Volkan YÜZÜAK Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Ali TAN Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Alpaslan KARABULUT Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Alper SİNAN Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Alper TAZEGÜL Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Arzu ÇEVİK Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Aslı MADEN Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Atilla YÜCEL Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Aygül DÜZENLİ Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Beyzade NADİR ÇETİN Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Birol BULUT Fırat Üniversitesi

Doç. Dr. Burhan COŞKUN Kırklareli Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent ŞIĞVA Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Doç. Dr. Canan TUNÇ ŞAHİN Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Doç. Dr. Dinçer ATAY Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Doç. Dr. Arzu Şeyda GÜVEN Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Efecan KARAGÖL Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Doç. Dr. Emin KIRKIL Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Emine KARASU AVCI Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Emrah BOYLU Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Emrah ÖRGÜN Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Ercan CENGİZ Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan YARIMKAYA Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Ersan TOLUKAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Ertuğrul BAYER Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr. Esma TORUN ÇELİK Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Eyüp BOZKURT Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Fahri ÖZSUNGUR Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih BALCI Kayseri Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih OKUR Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Fatma ŞAHİN Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Fatmanur ALİBEKİROĞLU EREN Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Fatma Süreyya KURTOĞLU Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Ferdi GÜZEL Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Ferhat BERBER Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Ferhat GÜDER Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Ferit YÜCEBAŞ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Ferruh KAYALAN Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Fuat Serkan SAY Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan GÜNEŞ Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Gökmen KANTAR Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Göksel Kemal GİRGİN Balıkesir Üniversitesi”
Doç. Dr. Gürkan AKDAĞ Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Hacı Bayram TEMÜR Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Hacı Hüseyin TAŞAR Adıyaman Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan ALPTÜRKER Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan ÖNAL Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan YÜKSEL Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Halil SÖZLÜ Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan UZUN Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Himmet BÜKE Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Huriye KADAKAL Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Hülya KODAN Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Hüsamettin KARATAŞ Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin DEMİREL Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin GÜMÜŞ Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. İlkin GULUSOY Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. İlyas TOPÇU Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. İmran GÜNDÜZ ALPTÜRKER Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. İnci KESİLMİŞ Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail DURSUNOĞLU Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail Yavuz ÖZTÜRK Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Kağan BÜYÜKKARCI Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Kenan AZILI Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Kürşad ÇAĞRI BOZKIRLI Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Lokman ZOR Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Mehibe SAVAŞ ŞAHBAZ Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Emin ERENDOR Alparslan TÜRKEŞ BTÜ.
Doç. Dr. Mehmet GEDİZLİ Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet GÖKTEPE Van Yüzüncü Yıl Ünivrsitesi
Doç. Dr. Melek KÖRÜKÇÜ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Melike GÜL Balıkesir Üniversitesi”
Doç. Dr. Meral Metin GÖKSU Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Meryem GÜRBÜZ Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammet DÜŞÜKCAN Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammet SAYGIN Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Murat AYKIRI Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Murat KARATAŞ Abdullah Gül Üniversitesi
Doç. Dr. Murat SERDAR Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Murşit IŞIK Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Musa OFLAZ Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa KARAGEÇİ Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa KIŞOĞLU Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa ÖĞE Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa YADİGAROĞLU Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Ozan GÜLER Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer SADIKER Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Aksoy Bosna Hersek Zenica üniversitesi
Doç. Dr. Özkan DAYI Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem KARADAĞ ALBAYRAK Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan AKBULUT Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Recep SOSLU Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Ruken KARADUMAN Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Selami SÖNMEZ Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Selma ERDAĞI TOKSUN Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Serkan ACAR Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Serkan SARI Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Sevda ÖZEN ERATALAY Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Seyhan MERCAN KALAYCI Van Yüzüncü Yıl Ünivrsitesi
Doç. Dr. Simge YILMAZ UYSAL Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman ERATALAY Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman Kaan YALÇIN Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman LOKMACI Erzurum Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Taner ATMACA Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin ÖNAL Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Tolga ÖNTÜRK Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Tuba TOMBULOĞLU Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Tuğba AKKOYUN Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Tuğba SÖMEN Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Turgay Murat Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Türkan ÇELİK 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit DEMİR Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Ünsal DÖNMEZ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Vural ÖNTÜRK Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Yakup ACAR Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Yalçın KARALI İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Yasemin HAYTA Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Yaşar Fatih AKBAŞ Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz DEĞİRMENCİ Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Yıldırım Gökhan GENCER Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Yonca ALTINDAL Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Yusuf ESMER Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Z. Aytaç KİŞMAN Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Zehra Esra KETENOĞLU KAYABAŞI Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ELCAN Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fikret KILIÇ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Serdar UÇAR Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet UYSAL Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Naci ARIKAN Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Anıl KALE Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Arzu ŞAHİN Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bayram YILDIZ Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bilal ERKOÇ Bitlis Eren Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Celal BOYRAZ Bayburt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cuma Ali YILMAZ Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt YAZICI Kocaeli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ebru SİLAHŞÖR Öztürk Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erdinç DEMİRAY Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erkan GÜLGÖSTEREN Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERİŞ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZTÜRK Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Filiz YILDIRIM Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halaf NAS Harran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hamit ÖZMAN Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Handan HAYKİR Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali DİKEN Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin DOĞAN Kocaeli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İlker Mümin ÇAĞLAR Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İrem TANYILDIZI Baydili Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAYDİLİ Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kadriye UÇAR Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kemal SARĞIN Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kurban DURMUŞOĞLU Bayburt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi M. Fuat LEVENDOĞLU Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali GENİŞ Giresun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAPUSIZOĞLU Bayburt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet YAZAR Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat GÜRBÜZ Bayburt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat KATAR Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZDEMİR Bayburt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mutlu YORULDU Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nilgün KARAMAN Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Onur Yerlikaya Şaşmaz Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Osman ORUÇ Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRK Harran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLTEKİN Bayburt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Pınar KÜTÜK YILMAZ Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk URAL Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Selim ÇAKAR Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sema ORUÇ Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Semih AŞİRET Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serap ÖZKAN Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serdar KESGİN Giresun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serpil YAZICI ŞAHİN Kocaeli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul Gökmen ŞAHİN İnönü Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Türker UYGUR Harran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vehbi Alpay GÜNAL Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yasin GÜNLÜ Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yunus GÜLCÜ Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zafer YILDIRIM Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep DÖNMEZ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah UYGUR İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKIŞ İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa
Dr. Öğr. Gör. Aykut Çelik Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Gör. Reyhan İsmet ÖZSARI Balıkesir Üniversitesi
Öğr. Gör. Adem ÇETİN Ankara Üniversitesi
Öğr. Gör. Cengizhan BARUT Bitlis Eren Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Hakan KARACA Akdeniz Üniversitesi
Öğr. Gör. Ömer TOPALOĞLU Fırat Üniversitesi
Öğr. Gör. Zehra GÜVENÇALAN Kafkas Üniversitesi
Dr. Adem DAĞAŞAN Kafkas Üniversitesi
Dr. Adem DUMLU Kafkas Üniversitesi
Dr. Ahmet Cihan BULUNDU Adıyaman Üniversitesi
Dr. Ahmet Serhat GÖZÜTOK Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Ali KÖK Kafkas Üniversitesi
Dr. Alper BAHTİYAROĞLU Kafkas Üniversitesi
Dr. Alper KASIMOĞLU Yalova Üniversitesi
Dr. Ayhan İNCİRCİ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Azer YAVUZ Kafkas Üniversitesi
Dr. Bedirhan ÜNLÜ Fırat Üniversitesi
Dr. Cem ÇEVİKAYAK Kafkas Üniversitesi
Dr. Cemal IŞIK Kafkas Üniversitesi
Dr. Cengiz GÜNDÜZALP Kafkas Üniversitesi
Dr. Cihat Burak KORKMAZ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Çiğdem KALEGERİ Mersin Üniversitesi
Dr. Dilek YILDIRIM BİLGEN Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Ekin AKTÜRK Kafkas Üniversitesi
Dr. Emre DAĞAŞAN Kafkas Üniversitesi
Dr. Emre YOLCU Kafkas Üniversitesi
Dr. Engin BAYRA Sinop Üniversitesi
Dr. Erkan ASLAN Kafkas Üniversitesi
Dr. Ersin ARSLAN Sinop Üniversitesi
Dr. Fatih KILIÇ Kafkas Üniversitesi
Dr. Gökhan YİĞİT Kafkas Üniversitesi
Dr. Gökşen YILDIRIM Fırat Üniversitesi
Dr. Harun ÇOBAN Erzurum Teknik Üniversitesi

Dr. Hatice DEMİR Kastamonu Üniversitesi
Dr. Hüseyin ÇİÇEKLİOĞLU Mersin Üniversitesi
Dr. İbrahim Veysel KARACA Fırat Üniversitesi
Dr. Kaan AKAR Erzurum Teknik Üniversitesi
Dr. Kadir BAYRAKCI Kafkas Üniversitesi
Dr. Kürşat İLGÜN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Latif İLTAR Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Mehmet NADİR ACET Kafkas Üniversitesi
Dr. Mesude SAĞIROĞLU Kafkas Üniversitesi
Dr. Muhammet COŞKUN Kafkas Üniversitesi
Dr. Muharrem TURP Kafkas Üniversitesi
Dr. Mustafa KOL Kafkas Üniversitesi
Dr. Naciye KARAHAN KÖK Kafkas Üniversitesi
Dr. Nihal SENGER Kafkas Üniversitesi
Dr. Nural SAVCI Kafkas Üniversitesi
Dr. Nurcan ÇETİNER Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Okan Açıl Erzurum Teknik Üniversitesi
Dr. Selçuk TURAN Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Serhat KOÇAK Çukurova Üniversitesi
Dr. Şehri KARAKAŞ Erzurum Teknik Üniversitesi
Dr. Tolga DURSUN Kafkas Üniversitesi
Dr. Turan özgür GÜNGÖR Kafkas Üniversitesi
Dr. Yalçın YUNUS Kafkas Üniversitesi
Dr. Yavuz DELİBALTA Kafkas Üniversitesi
Dr. Hacer KUMANDAŞ Kafkas Üniversitesi
Dr. Hasan ASLAN Kafkas Üniversitesi
Arş. Gör. Azer GÜRCAN Balıkesir Üniversitesi

5. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ SONUÇ BİLDİRGESİ

Türk Eğitim-Sen ve Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları Birliği işbirliğinde "Ziya Gökalp'in Vefatının 100. Yılı Anısına" 21-24 Kasım 2024 tarihinde Antalya/Türkiye'de düzenlenen 5. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, yüz yüze çevrimiçi oturumlar şeklinde başarı ile gerçekleştirilmiştir.

Türk Eğitim-Sen ve UAESEB işbirliğinde 9. kez düzenlenen kongre olan 5. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, Türk Dünyası'nın ortak bilimsel ve kültürel değerlerini bir araya getiren önemli bir platform olmaya devam etmiştir. Kongre bilim ve kültür insanlarını yüz yüze ve çevrim içi olarak aynı çatı altında buluşturmuş hedefleyen geniş kapsamlı bir katılımla tamamlanmıştır.

Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Rusya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Çuvaşistan, Tataristan, Güney Kore, EndonezyaMoğolistan, Japonya, Irak, Suriye, Gürcistan, Moldova (Gagauz Yeri), Ukrayna, Macaristan, Slovakya, Polonya, Bulgaristan, Sırbistan, Romanya, Yunanistan, ABD, Kanada, Almanya, Hollanda, İsviçre, Fransa, Kosova, Karadağ, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Mısır, Yemen, İran, Gana, Gabon, Ürdün, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Filistin ve Kuzey Afganistan olmak üzere 49 farklı ülkeden bilim insanlarının katılımıyla geniş bir uluslararası bir kaynaşma ve kültür şöleni hüviyetini kazanmıştır.

Kongre yüz yüze olarak 13 oturumla 11 farklı salonda eş zamanlı olarak yapılmış olup, özel oturumlar da bu programın ilave parçası olmuştur. Çevrim içi olarak ise 10 salonda 13 paralel oturumla toplam 196 etkinlik planlanmıştır. Kongreye Türkiye içinden 466 bildiri ve yurt dışından 658 bildiri olmak üzere toplamda 1124 bildiri kabul edilmiştir. Birden fazla yazarlı çalışmalar ve aynı yazarın birden fazla bildiri sunduğu göz önüne alındığında, toplamda 1590 farklı bilim ve kültür insanının kongreye katılım sağlamıştır.

Alanında uzman davetli konuşmacıların gündeme ve güncel sorunlara yönelik konuşmalar yaptığı, eğitimcilerinin mesleki etkinliklerine yönelik atölye çalışmaları ile panel ve konferansların düzenlendiği kongremiz başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Kongrenin her bir oturumu, başta Ziya GÖKALP olmak üzere, Türk Milli Mücadele'sinin öncüsü ve Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK gibi Türk Dünyası'nın devlet, edebiyat ve sanat alanlarında çalışmalar yapan değerlerine, ithaf edilmiştir.

Kongrenin kapanış ve değerlendirme oturumu yani bu oturum, yakın dönemde aramızdan ayrılan, sendikamızın kıymetli emektarı ve şube başkanımız Prof. Dr. Hanefi Bostan anısına gerçekleştirilecektir. Bu vesileyle, kendisini saygıyla anarken, kongremizde elde edilen kazanımların değerlendirmesi yapılmıştır.

Kongre'nin çevrimiçi ve yüz yüze salonları Türk Dünyasının kadim şehirlerine, başkentlerine tahsis edilerek bir ahde vefa örneği sergilenmiş, Dünya'nın dört bir tarafından katılan katılımcılar eli ile buralardaki Türk kültürü ve demografik konuma dikkat çekilmiştir.

Her bir salonda sunulan bildirilerin geçmişte Türk kültürüne, Türk Milletine büyük hizmetler etmiş kahramanlar ile öğrencileri, vatanı ve devleti için şehit olan öğretmenlerin ve kamu görevlilerinin aziz hatıralarına armağan edilmiştir.

Kongremiz Türk Dünyası'nın muhtelif coğrafyalarına ve topluluklarına mensup bilim insanları arasında farklı bir boyutta yeni işbirliği imkânları sunması bakımından da ciddi bir kazanıma hizmet etmiştir.

Kongrede, eğitim bilimlerine ve sosyal bilimlere ait alt disiplinlerde bildiriler sunulmuş ve tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Birçok yeni mesele gündeme getirilmiş, tespitler yapılmış ve çözüm teklifleri geliştirilmiştir.

Stratejik bilgi üretiminin hayatî öneme sahip olduğu bu yüzyılda, Türk kültürünün zaman ve mekân genişliğinin stratejik sonuçlara yol açabileceği, bir kez daha anlaşılmıştır. Akademik düzeyde üretilen bilgilerin UAESEB ve Türk Eğitim-Sen gibi bir sivil toplum kuruluşu eliyle bilim dünyasına aktarılması ve bunun da 2016'dan beri devam ederek geleneksel bir mahiyet alması, bu işe gönül veren ve irade ortaya koyan Sivil Toplum Kuruluşu yöneticileri başta olmak üzere emek veren ve inanan bilim insanlarının takdir edilmesi gereken bir husus olarak dikkat çekmiştir.

Ziya Gökalp'in Vefatının 100. Yılı Anısına düzenlenen 5. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, aşağıda belirtilen hususlar çerçevesinde alınan kararların Türk Dünyası'na ve bütün insanlığa hizmet bakımından önem taşıdığının altını çizmiştir:

1- İnsanlığın ve medeniyet tarihinin en kadim ve güçlü alanlarından olan, Türk kültürü, bütün unsurlarıyla korunmalı ve gerek kendi doğal mecrası içinde gerekse içinde bulunduğumuz çağın gerekleri çerçevesinde geliştirilmelidir.

Bu bağlamda, Türk kültür coğrafyasının her bölgesinde özellikle de bağımsız Türk devletlerinde, gereken hassasiyet resmî düzeyde ve bütün zeminlerde sergilenmeli, Türk Devletleri Teşkilatı'nın Türk Dünyası ortak kültürel değerlerinin gelecek asırlara taşınması yönündeki ufku, ortak bir irade ve şuur haline gelmelidir.

2- Ermenistan'ın işgali altındaki Karabağ'ın azatlığının ve büyük zaferin dördüncü yılını idrak ediyoruz. Kurtarılan topraklara hak sahibi olan Azerbaycan Türklerinin geri dönüşü Türk dünyasının ortak problemlerinden biridir. Karabağ'da Türk nüfusunun ikame edilmesi süreci Türk Cumhuriyetleri tarafından desteklenmelidir. Binlerce insanın katili olan Ermenistan'ın savaş suçları kapsamında ödeyeceği tazminatlar uluslararası kamuoyunun gündeminde tutulmalıdır. Bir asırdan daha uzun bir süredir devam eden işgal sırasında Karabağ'ın ve Azerbaycan arazisinin kültür ve tarih varlıklarının yok edilmiş olması dikkate alınarak, maddi ve manevi olarak sorumluların yargılanması ve gerekli tazminatların temini sağlanmalıdır.

3- Zengezur geçidi başta olmak üzere Karabağ'ın ayrılmaz bir parçası olan Azerbaycan'ın kendi topraklarındaki Ermenistan ve Rusya'ya ait askeri güçlerin süratle geri çekilmeleri sağlanarak, Türk dünyasını jeopolitik olarak bütünleştiren bu coğrafyada Azerbaycan'ın mutlak hâkimiyetinin temini desteklenmelidir.

4- KKTC Türk dünyasının ayrılmaz bir parçasıdır. Kıbrıs Türk'lerinin meşru hakkı olan siyasi tanınma süreçleri Türk Devletleri Teşkilatı'nın öncelikli gündemi haline getirilerek Doğu Akdeniz'de barış ve güvenliğin sağlanmasına katkı verilmelidir.

5- Yeryüzünün muhtelif coğrafyalarında insan hakları ihlâllerine maruz kalan soydaşlarımızla ilgili resmî düzeyde girişimlerde bulunulmalıdır.

-Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'da yaşanan insan hakları ihlalleri Türk dünyasının ortak bir yarası olarak terennüm edilmeli, Türk devletlerinin ortak zeminde uluslararası hukuku gözeten acil tedbirleri yürürlüğe koyması sağlanmalıdır.

-Irak Türk'lerinin maruz kaldıkları baskı ve yıldırma politikalarına karşı Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde ortak bir eylem tarzı benimsenerek, Kerkük'ün statüsüne ilişkin oldu bittiler ve hukuksuz adımlara müsaade edilmemelidir. Kerkük ve Türkmeneli'nde terör örgütlerinin sağlamak istediği hâkimiyete engel olunarak bölgedeki Türk varlığı korunmalıdır.

-Suriye Türkmenleri yaşadıkları bölgeler itibariyle savaş ve terör faaliyetlerinin yoğunluk arz ettiği bir çatışmanın hedefi haline gelmişlerdir. Suriye iç savaşının bir an önce barış temelli nihayet bulması ve Suriye Türk'lerinin ülkelerinin geleceğinde haklı ve etkili yerlerini almaları için adımlar atılmalıdır.

-Ahıska Türk'lerinin Sovyetler döneminde maruz kaldıkları zorunlu göç ve baskıların sekseninci yıl dönümünde, bu kıymetli Türk topluluğunun yürüttüğü vatana dönüş ve uluslararası hukuk mücadeleleri Türk Devletleri tarafından müşterek bir politika ortaya konularak desteklenmelidir.

-Rusya'nın işgali ile başlayan süreçte, Kırım Türk'lerinin vatanlarından uzaklaştırıldıkları üçüncü bir sürgün dönemi yaşanmaktadır. Bu haksız işgalin sonlandırılması, Ukrayna'da barışın gelişmesi bağlamında, Kırım Türkleri 'ne yönelik insan hakları ihlalleri ile mücadele edilmelidir.

-İran Türklüğü bu ülkenin en köklü ve saygın topluluklarını oluşturmaktadır. İran'da Türkçenin ve Türk kültürünün korunması ve geleceğe taşınması büyük bir önem taşımaktadır. İran Türk'lerinin kültürel kimlik mücadeleleri Türk devletleri Teşkilatının ilgi alanı içerisinde görülmelidir.

-Balkanlarda yaşayan Türkler mensubu oldukları ülkelerde azınlık değil kurucu ve asli bir unsurdurlar. Balkan Türk'lerinin kültürel ve siyasi mücadeleleri Türk devletleri tarafından desteklenmelidir.

-Kafkasya Türkçenin ve Türk kültürünün ana vatanlarındandır. Gürcistan ve Rusya Federasyonunun vatandaşı olan Kafkasya Türklerinin dil ve kültürel kimlikleri Türk dünyasının geliştireceği ortak politikalarla korunmalıdır.

-Dünya üzerinde neredeyse her kıtada Türkçe ve Türk kültürüyle bağı olan Türk ve akraba toplulukları varlığını sürdürmektedir. Yok olma tehlikesi taşıyan Türk lehçeleri ve kültürleri, Türk Devletleri Teşkilatı'nın yürüteceği güçlü faaliyetlerle korunmalıdır.

6- Türk Dünyası'nın birliği yolunda atılacak her zemindeki adımların temelinde, ortak iletişim dili Türkçe yer almaktadır. Yazı dili birliği, ortak alfabe ve ortak imla, vb. konularda bugüne kadar yapılan ve ortak bir karar haline getirilen çalışmalar derinleştirilmeli ve ortak Türkçe'nin yaygın kullanımına ilişkin politika ve faaliyetlere hız verilmelidir.

7- Türk Dünyası ortak vatandaşlığı üzerine çalışmalar yapılarak gerçekleştirecek proje ve faaliyetler ivedilikle yapılmalıdır.

8- Bağımsız Türk devletlerinin her seviyedeki eğitim-öğretim müfredatlarında, ortak ders kitaplarının okutulması hayatî önem taşımaktadır. Ortak ders kitaplarıyla ilgili yaşanan ümit verici gelişmeleri takdir etmekle birlikte "Ortak Türk Tarihi", "Ortak Türk Edebiyatı", Türk Dünyası Coğrafyası kitapları ve ders içeriklerinin eksiklerinin tamamlanarak sürecin daha da yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Ortak ders kitaplarının özerk devlet niteliği taşıyan Türk yurtlarında da okutulması için gereken resmî çalışmalar yapılmalıdır.

9- Türk Dünyası'nda eğitim-öğretim alanındaki değişim programları Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde uygulanmaktadır. Ancak ilan edilen programlar tam olarak hayata geçmemiştir. Bilim adamı, öğretmen ve öğrenci değişim programları daha verimli hâle getirilmelidir.

10- Bağımsız Türk devletleri başta olmak üzere bütün Türk Dünyası'nda, "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" ilkesine uygun olarak sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel, vb. alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum

kuruluşları desteklenmelidir. Bu kuruluşlar içinde, “Türk Dünyası eksenli ve gençlik odaklı” çalışmalar yürütenler, özellikle teşvik edilmelidir. Devletler nezdinde desteklenecek Türk Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Konseyi kurulmalıdır.

11- Türk yurtlarının gündeminde yer alan güncel meselelerle ilgili resmî düzeyde ve sivil toplum kuruluşları nezdinde, etkin bir dayanışma sağlanmalı ve işbirliği gerçekleştirilmelidir.

12- Türk yurtlarının gündeminde yer alan güncel meselelerle ilgili resmî düzeyde ve sivil toplum kuruluşları nezdinde, etkin bir dayanışma sağlanmalı ve işbirliği gerçekleştirilmelidir.

12- İlk kongremizden beri sonuç bildirgelerimizde yer alan Türk Dünyası Üniversiteler Birliği kurulmasına ilişkin teklifimiz, Türk Devletleri Teşkilatı tarafından yürürlüğe girmiştir. Bu resmi inisiyatifin altı doldurulmalı, akademik ve entelektüel iş birliği ağları güçlü bir hale getirilmelidir.

13- 21. Yüzyılın Türk Asrı, olabilmesi için bütün Türk devletleri ve diğer ülkelerde yaşayan eğitim kültür ve bilim alanında yapılan çalışmaların paylaşılıp desteklenebileceği dijital platformlar vasıtası ile araştırma ve araştırmacı bilgi bankası oluşturularak bilimsel işbirliklerinin önemi artırılmalıdır.

14-) Türk devletlerinin Türk kültürlü haklar ve akraba ülke ve milletler ile eğitim, bilim, sanayi ve ekonomi alanında yapacağı çalışmalar için ortaklıklar tesis edilmelidir. Bu tür kongrelerin ve kolokyumların teşvik edilmesi ile özel ihtisas ve tematik kongreler yapılması 100. Yılında rahmetle andığımız Ziya Gökalp’in ve Dilde, Fikirde, İşte Birlik Sözü’nü şiar edindiğimiz Gaspralı Beyin hayaline ulaşmaya bizleri daha yakın kılacaktır.

5. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi katılımcıları, yukarıdaki hususların uluslararası topluma duyurulmasına, oybirliğiyle karar vermişlerdir.

İçindekiler

İçindekiler 2
12. KALKINMA PLANINDA KIRSAL TURİZMİN YERİ 2
Doç. Dr. İbrahim ÇETİN 2
TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI 2
Öğr. Gör. Burcu SEVİNÇ 2
YEREL YÖNETİMLERDE KADINLARIN EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLÜNÜN İNCELENMESİ 2
Mehmet Burhanettin COŞKUN 2
TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARET VE SOSYAL MEDYA ÜZERİNDEN ELDE EDİLEN GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN SORUNLAR. 2
Öğr.Gör.Memiş KARAER1[a], Doç.Dr. Ali ANTEPLİ2[b] 2
VİCDAN MUHASEBESİNİN İLAHİ DİNLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRMESİ 2
Doç.Dr. Ali ANTEPLİ 2
Öğr.Gör.Memiş KARAER 2
KADINLARIN SOSYAL MEDYA KULLANIMININ AİLE İÇİ İLETİŞİME ETKİSİ 2
Yasemin ERSOY[a], Ali Fuat ERSOY[b] 2
AİLE İÇİNDE ÇOCUKLARI KORUMAK 2
Prof. Dr. Neşide YILDIRIM 2
GENÇLERİN STRESLE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMİ VE EĞLENCE EĞİLİMLERİ İLİŞKİSİ İLE STRESLE BAŞA ÇIKMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ 2
Arzu Özyürek 2
A STUDY ON THE EFFECT OF MANAGEMENT'S OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY POLICIES ON EMPLOYEES' SAFETY CULTURE IN THE WORKPLACE: THE CASE OF KAYSERİ PROVİNCE 2
İbrahim CÜNDÜBEYOĞLU 2
Derviş BOZTOSUN 2
ANTALYA SANCAĞI ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN 1919 GENEL SEÇİMLERİ HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME 2
Rahmi DOĞANAY 2
LIFESTYLE AND VALUE PRIORITIES 2
OF THE GERIATRIC POPULATION IN KAZAKHSTAN 2
[1]Tussupbekova M.Zh., [2]Galiyeva B.Kh. 2
KAZAKISTAN AZERBAYCAN EKONOMİK İLİŞKİLERİNDE PETROL FAKTÖRÜNÜN ÖNEMİ 2
Terane Rüstemova 2
Historical Dimensions of NATO's Transformation and Reflections on Türkiye 2
Muharrem BAYRAK 2
Fevzi KIRBAŞOĞLU 2

Avrupa’nın Güvenlik Stratejisi: Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Rolü ve AB’nin Güvenlik Kapasitesinin Gelişim 3
Gökhan ÖÇALAN 3
Fevzi KIRBAŞOĞLU 3
Muharrem BAYRAK 3
ANKARA İLİ GASTRONOMİ DEĞERLERİ 3
Dr. Savaş BÜYÜKYILMAZ 3
YÜKSEKÖĞRETİMDE DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN KULLANIMI: BİBLİYOMETRİK VE TEMATİK ANALİZ 3
Ahmet Ayaz[a], Özcan Özyurt[b] 3
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNDE KÜLTÜREL ZEKÂ VE TÜKENMİŞLİK 3
Mustafa Fedai Çavuş[a] Merve UYGUN KARSLI[b] 3
YÖNETİMİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ POLİTİKALARININ ÇALIŞANLARIN İŞ YERİNDEKİ GÜVENLİK KÜLTÜRÜNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: KAYSERİ İLİ ÖRNEĞİ 3
İbrahim CÜNDÜBEYOĞLU 3
Derviş BOZTOSUN 3
PSYCHOSOCIAL RISK ASSESSMENT IN OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY 3
Nil Yapıcı, Selçuk Çelik 3
TÜRK DÜNYASI EDEBİY ATI: ORTAK KÜLTÜREL HAFIZANIN İNŞASI İÇİN MÜFREDAT GELİŞTİRME 4
YILMAZ YEŞİL SEYFULLAH YILDIRIM 4
2024 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İÇERİSİNDE YER ALAN 5 VE 6. SINIF TEMALARINDAKİ ETNOPEDAGOJİK DEĞERLER 8
Edanur Samancı Prof. Dr. Yılmaz Yeşil 8

12. KALKINMA PLANINDA KIRSAL TURİZMİN YERİ

Doç. Dr. İbrahim ÇETİN

Akdeniz Üniversitesi Serik İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü
ibrahimcetin@akdeniz.edu.tr

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin turizm politikasında ulaşmak istediği hedeflerden birisi turistik ürün çeşitlendirmesi ve bu kapsamda ülkenin turistik kaynaklarının, turizm piyasasına sunulmasıyla ilgili çabalar vardır. Bu süreç içerisinde yeni ürün ve yeni pazarlar elde etme bakımından Türkiye'de kırsal turizmin geliştirilmesi arzu edilen bir hedef olarak ortaya konulmaktadır. Turizm endüstrisinde artan rekabet destinasyonların turizm pazarlarına yeni ürünler sunmasını zorunlu hale getirirken Türkiye'nin kırsal alandaki zengin potansiyelinin bir turistik ürün olarak sunulması kamu erkinin ya da karar vericilerin bir plan dahilinde buna yol göstericilik yapmasını gerektirmektedir.

Turizmde rekabet ürün bazında planlı, sürdürülebilir ve turizm talebinin isteklerine uygun olarak ortaya çıkarılmasını gerektirir. Türkiye'nin kırsal değerlerini turizm amaçlı kullanması çok yönlü bir çalışmayı ele almayı gerektirir. Bu sayede turistik gelişme ve turizm piyasasında rekabet edebilir bir durum ortaya çıkar. Çevresel gelişmelerle birlikte turizm talebi doğaya ve aynı zamanda otantikliği aramaya yönelmektedir ve kırsala doğru artarak süregelen bir talep oluştuğu gözlenmektedir. Kırsal turizmin geliştirilmesi ve bunun bir politika olarak benimsenmesi kırsal alanlarda da günümüzde meydana gelen değişimlerin bu bölgelerdeki potansiyelin de tahrip ya da yok olması gibi sorunların önlenmesi için de bir tedbir olarak algılanabilir. Özellikle, kültürün meydana gelmesinde öncelikli bir alan olarak kırsaldaki sosyal, ekonomik ve toplumsal-kültürel yaşamın korunması, yaşatılması sürdürülebilir bir şekilde meydana getirilmesi bir yönden turistik ürün olarak destinasyonun bundan yararlanmasını sağlar iken diğer taraftan destinasyonun karakterinin ve tarihsel-kültürel karakterinin korunmasına katkı sağlar.

1. Planlama, Kalkınma Planları ve Turizm Planlaması

Turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak ülkelere önemli katkılar sunan bir sektör olarak kabul edilmektedir. Dünyada günümüzde turizm olayına girememiş bir ülke görmek neredeyse imkansızdır. Çeşitli gelişmişlik düzeyine göre ülkeler artan turizm talebinde küresel bir rekabet ortamında turizm talebinden pay elde etmek için çabalamaktadırlar. Ülkeler turizmin sunduğu ekonomik, politik, kültürel ve sosyal ve özellikle istihdam gibi katkılarından elde ettikleri payı artırmak, daha fazla turistik talebi çekerek rakiplerine karşı rekabet üstünlüğü sağlamak ve sürdürülebilir bir turizm endüstrisi ya da olayını elde etmek için çeşitli politikalar geliştirirler. Ekonominin diğer politikalarına uyumlu olarak turizm politikası da geliştirirler.

Turizm politikası bir ülkenin iç ve dış turizminin geliştirilmesinde, yönlendirilmesinde, istihdam yaratılmasında ve turizmin gelir getirici bir fonksiyon haline getirilmesinde kamu tarafından ülkenin genel ekonomi politikasına uygun olarak geliştirilen yöntemlerin tümüdür (Olalı, 1982). Turizm politikası; turizm sektöründe önerilen müdahalelerin, uygulanmakta olan politikaların ve alınacak önlemlerin yapacağı etkileri araştırmaktadır. Turizmin gelişmesi için araçlar, yeni hedefler ve olanaklar ortaya koymaktadır. Turizmin gelişmesi ve daha fazla gelir sağlanması için arz ve talebin durumunun ve turizmin geleceğine yönelik varsayımların analizi turizm politikasının öncelikli uygulamalarıdır (Olalı;1982;103-104). Turizm politikasında kararlar en üst düzey karar verici olan devlet tarafından belirlenir. turizmin istikrarlı gelişmesi ve bu gelişmenin sürdürülebilir olması için devlet tarafından alınan kararlar ve önlemlerin sistemli bir şekilde programlanıp uygulanır. Kamu yönetimi bütün imkânlarını kullanarak altyapı faaliyetlerini düzenlemekte yerli halkı bilinçlendirip planlama aşamasına dâhil etmekte fiziki çevreye ve sosyal yapıya zarar vermeden en uygun stratejiler ile turizm politikalarını oluşturmaktadır. Turizm politikası ile turizm yatırımının yapılacağı bölgenin coğrafi özellikleri, doğal ve tarihi güzellikleri, bölge halkının sosyal ve ekonomik yapısı bir bütün olarak ele alınmalıdır. Alınacak hedefler ve uygulanacak politikalardan ancak bu şekilde yüksek verim elde edilebilir (Tonbil, 2019).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulmasıyla ortaya çıkan sorunlardan en önemli sorunlardan birisi de iktisadi (ekonomi) alanda başarının nasıl sağlanacağı konusudur. Nitekim 23 Nisan 1920 de Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde. ilk kurulan bakanlıklardan bir tanesi iktisat, yani ekonomi Bakanlığı olmuştur (İnan, 2023, 12). Iktisat Bakanlığının uğraştığı en önemli konulardan bir tanesi kalkınmanın nasıl sağlam olacağı yönündedir. Daha sonra düzenlenecek olan İzmir İktisat Kongresi ile Türkiye'nin kalkınmasına yön verilmiştir. Bu bir bakıma Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kalkınmayı başarmak için planlama yapması gerektiğinin de gereğini ortaya koymaktadır. Kısaca Türkiye Cumhuriyeti

Devletinde iktisadi hedeflere planlarla ulaşılacağını göstermektedir. Kısaca planlama her dönem gerekli olan bir yöntem olmasının yanında Türkiye'de kalkınma planlarını (1923-1963) planlama öncesi ve 1963 sonrası planlı dönem olarak ikiye ayrıldığı görülür. Bu bakımdan turizm endüstrisindeki gelişmeleri de bu planlar kapsamında incelemek mümkündür.

Planlama belirli bir amaç doğrultusunda başarıya uluşmak için mevcut seçenekler içinden en uygun olanının seçilmesine yönelik organize olmuş akılcı bir yol belirlemektir. Planlama kavramını ulusal boyutta toplumsal değişimin inşa edilmesi ve yönlendirilmesine yönelik olarak hazırlanan düşüncelere dayanmaktadır (Soyak, 2003;Tuncer, 2019). Kırsal alanlarda turizm gelişimi için oluşturulan kırsal turizm politikası da kırsaldakilerin turizmin geniş etkilerinden yararlanmayı amaçlar. Çünkü kırsal turizm tarımsal aile işletmelerinin gelirlerine olumlu etki yapmakta, yerel istihdam seçenekleri sunmakta, restoran ve küçük dükkânların satışları sayesinde yerel işletmeleri teşvik etmektedir (Tew ve Barbieri, 2012; Yang vd. 2010).

2. Kırsal Turizm

Avrupa Birliği kırsal turizmi, "kırsal alanlarda yapılan bütün aktiviteler" olarak tanımlamaktadır (Roberts ve Hall, 2003:15). Kırsal turizm, günümüzde tek tipleşmeye başlayan yaşam kültürü tehdidine karşı kırsal alanda yaşayan halkın taşıdığı kültürel çekicilikle kaynaşmayı getiren sosyal, doğal çevre ve tarımla bütünleşmesi bakımından diğer turizm türleriyle daha kolay uyumlaştırılmaktadır. Kırsal turizm geri kalmış bölgelere diğer bölgelerden gelir akışı sağlayarak kırsal alanların yaşam şeklinin gelişmesine de bir seçenek sunmaktadır (Yang vd. 2010). Kırsal turizm tarımsal aile işletmelerinin gelirlerine olumlu etki yapmakta, yerel istihdam seçenekleri sunmakta, restoran ve küçük dükkânların satışları sayesinde yerel işletmeleri teşvik etmektedir (Tew ve Barbieri, 2012).

Her bölge ve kırsal alanın kendine özgü çekicilikleri aynı zamanda zengin bir turistik güdü nedeni de olmaktadır. Örneğin tarımsal alanlarda ortaya çıkan yeni bir turizm türü olarak agri turizm, bir yandan kırsal alanlardaki gelişme yönündeki olumsuzlukları azaltırken diğer yandan tarım alanlarının etkin kullanımına imkan sağlayarak bölgelerin ekonomik ve sosyal gelişimine fırsat sunmaktadır (Çetin,2015). Avrupa ve Amerika'da agro turizm olarak kırsal turizm oldukça gelişmiş durumdadır (Ana, 2017; Joshi vd. 2024; Silva vd. 2015; Jopsen ve

Sharpley, 2017). Küresel ölçekte toplumlar şehirlerde yaşamaktadır. Türkiye'de nüfusun %97'si şehirlerde yoğunlaşmaktadır (TUİK, 2023). Şehirleşen dünyada özlem doğaya doğru olmaktadır. Kırsal alanlarda yapılabilen çok çeşitli etkinliklerden bazıları şu şekilde gösterilebilir:

- Doğa yürüyüşleri,
- At binişleri,
- Balık tutma etkinlikleri
- Yöreye uygun faaliyet ve üretim anlayışlarına katılımlı etkinlikler, bağ bozumu, ekmek yapımı, tarımsal ve mutfak kültürüne bağlı yaşamı deneyimleyici çeşitli deneyimler ve daha birçok etkinlik mümkündür.

Akça (2016) ise kırsal alanlara özgü ve doğal alanlarda yapılabilen bazı turizm etkinliklerini şu şekilde sıralamıştır (Akça, 2016).

- Eko turizm: Doğal alanlarda çok çeşitli etkinlikler sunan turizm biçimi
- Yayla turizmi: Yüksek rakımlı yerlerdeki yaylalarım turizme yönelik değerlendirilmesidir.
- Mağara turizmi: Mağara niteliğinde ortaya çıkan jeolojik yapıların ziyaret edilmesidir.
- Botanik turizmi: Bitki yetiştiriciliği ve gözlemlenmesi.
- Dağ turizmi: Dağ tırmanışları, yürüyüşleri, adrenalin odaklı rekreatif etkinlikler.
- Akarsu turizmi: Akarsularda rafting ve kano faaliyetlerinin gerçekleştirilmesidir.

3. Kırsal Turizm Planlaması

Bilindiği gibi şehirlerin kırsal alanlara göre daha gelişmiş özellikler göstermektedir. Daha az gelişmiş olan kalan kırsal olarak tanımlanan bölgelerde ise tarımsal uğraşlara dayalı faaliyetlere bağlı gelişmenin dışında daha az olanaklar ya da genellikle tarım, hayvancılık ve ormancılık gibi faaliyetler bulunmaktadır. Bu nedenle tarımsal faaliyetlerin dışında alternatifi olmayan kırsal alanlarda yaşayanlar geçim kaynağı için geleneksel üretim tarzları ve tarımsal faaliyetler ile yetinmek durumunda kalmaktadırlar (Çetin, 2019). Kırsal alanlar, insan çabalarının doğa ile olan ilişkisi günümüzde erişilen çağdaş yaşamın ve kültürel gelişmenin filizlendiği alanlar olmasına rağmen, sanayi devriminin sonuçları nedeniyle kentleşme ortaya çıkmış ve bu durum kırsal alanların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak durağanlaşmasına neden olmuş; böylece bu alanlar, üretim, değer, fırsat maliyeti bakımından yaşayanlar için de cazibesini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak günümüzde endüstrileşmenin

ve kentleşmenin insan yaşamına olan baskısı ile ihmal edilen bu alanlar tekrar önem kazanmıştır.

Turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak istenilen etkiyi göstermesi ancak planlamalar ile mümkündür. Çeşitli gelişmişlik düzeyine göre ülkeler artan turizm talebinde küresel bir rekabet ortamında turizm talebinden pay elde etmek için ve özellikle kaynakları tahrip etmeden turizmin sunduğu ekonomik, politik, kültürel ve sosyal ve istihdam gibi katkılarından elde ettikleri payı artırmak, turizmin yapıldığı tüm alt sektörlerde ülke ekonomisinin diğer politikalarını da destekleyecek sürdürülebilir bir turizm politikası geliştirmek durumundadırlar. Kırsal alanlarda turizm gelişimi için oluşturulan kırsal turizm politikası da kırsaldakilerin turizmin geniş etkilerinden yararlanmayı amaçlar. Çünkü kırsal turizm tarımsal aile işletmelerinin gelirlerine olumlu etki yapmakta, yerel istihdam seçenekleri sunmakta, restoran ve küçük işletmelerin satışları sayesinde yerel işletmeleri teşvik etmektedir (Tew ve Barbieri, 2012;).

4. Kırsal Turizm de Planlamanın Önemi

Bölgenin kırsal bir özellikte ve tarımsal faaliyet içinde olması bu faaliyetin dışında bir faaliyet olan turizm gelişimi için uygun şekilde planlanmasını gerektirir. Genel olarak bölgesel turizm planlaması çeşitli yararlar vurgulanmaktadır (İçöz vd. 2002:69). Birçok yararın yanında bölgesel, planlama ile bölgenin koşulları dikkate alınarak planlama yapıldığından kalkınma ve gelişme sağlanması olasılığı yükselmektedir. Bölge koşullarından ayrılarak hazırlanmış bir planlama etkin olmayabilir. Gelişme politikası bölgesel dengesizliklerini azaltacak bazda bölgesel ekonomik, sosyal kültürel ve coğrafi koşulların analiz edilerek yapılmasını sağladığı için etkinlik elde edilebilir. Bölgedeki doğal ve kültürel, iklim odaklı kaynaklar ile doğal güzellik ve çekicilikler ekonomik bir değere dönüşebilir. Tarihi çekiciliklerle iç içe olan mekanların kırsal alanlarda turizmin gelişmesine katkı sunması beklenir. Çünkü tarihsel çekicilikler kültür turizmi için talebin geçmiş yıllardan beri talep ettiği çekiciliklerdir. Örneğin Çetin'in (2019) bir bölgeye yönelik ortaya çıkan kültür odaklı iç ve dış turizm talebinin varlığı bölgede tarımsal faaliyetlerle uğraşan ancak ek bir gelir elde etme isteğinde olan yöre halkının sahip olduğu tarımsal üretim ve doğal güzellikler içinde yaşadığı yerlerin turizmin ekonomik etkisinden yararlanma fırsatını da sunduğu görülür. Ancak plansız gelişme doğal çekiciliklerin etkin kullanılmasının önüne geçebileceği ve işletme sayıları ile gelecekte olası taşıma kapasitelerinin zorlanması gibi olumsuz senaryolarla karşılaşmamak için planlamanın turizm gelişimi ortaya çıkmadan ya da planlama yapılarak geliştirilmesinin kırsal alanların arz ve talep için daha faydalı duruma getirebileceği açıktır. Çünkü bölgeye yapılan ziyaretlerin ya da talebin

yoğunluğu bölgedeki girişimciliğin doğal olduğu kadar dağınık ve plansız gelişimin etki yapabileceğinden ve plansız gelişmenin gelecekte turizmden elde edilecek yararlardan vazgeçme anlamına geleceğinden dolayı planlama yapılması bölgeye daha fazla yararlar getirebilir (Çetin, 2019). Kırsal alandaki doğal, doğal olduğu kadar tarihi ve arkeolojik değerler kırsal alanlarda bir doku olarak kendini gösterir. Planlama ile bu dokular iç ya da dış turizm talebine kısacası tüm kullanıcılarına daha üst düzey tatmin ve kırsal alana özgünlük fırsatı sunar. Sürdürülebilirlik ilkesi olan ekonomik, sosyal, kültürel ve endüstri gibi paydaşlar yerel düzeyde oluşturulmalıdır. Bu şekilde turizm toplumsal sorumluluk ve turizmin yerel halkın istekleriyle bağdaştığı müddetçe ve çevreye zarar vermeyecek ve kullanırken tüketmeden uygulanabildiğinde sürdürülebilir olmaktadır. Sürdürülebilir turizm aynı zamanda bir gelecek vizyonu sunmaktadır. Sürdürülebilirlik kırsal alanların ihtiyaçlarını gelecekteki fırsatları da koruyarak karşılamayı kapsar. An ve Alarkon (2020)'un aktardığına göre sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini korurken mevcut neslin ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma olarak tanımlanmaktadır (An ve Alarkon, 2020).

Kırsal alanlar sürdürülebilir modeller ile daha doğru yönde gelişebilir (Çetin vd. 2017). Lane (2005) başarılı bir sürdürülebilir kırsal turizm konseptinin çok amaçlı olması doğayı yeteri kadar koruması gerektiğini ileri sürerken sürdürülebilir kırsal turizmin temel ilkelerini de şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yerli toplulukların kültür ve karakterini,
- Peyzaj ve habitatları,
- Kırsal ekonomiyi,.
- Başarılı ve kalıcı bir turizm endüstrisi meydana getirmek.

Kırsal turizmin belirli ilkeler çerçevesinde sürdürülmesi gerekmektedir. Kırsaldaki turizmin ilkeleri; yararlanma, gelişim, tasarım, kırsal ekonomi, koruma ve pazarlama başlıklarında özetlenmektedir (Ün, Tutar vd., 2012: 346):

- *Gelişim:* Kırsaldaki turizm gelişimi, koruma ve ayağa kaldırma amaçlarına yardımcı olmalıdır. Örnek olarak, tarihi evlere yeni kullanımlar, çiftliklere ise ek kullanım ve gelir getirebilir, terkedilmiş arazilerin ıslahına yardımcı olabilir ve kırsala ulaşım için yeni fırsatların önünü açabilir.
- *Yararlanma:* Turistlerin kırsaldan daha çok yararlanmalarını sağlama çabaları, kırsalın özelliğini, güzelliğini, kültürünü, tarihini ve yaban canlılarını merkez alan etkinliklere yöneltilmelidir.

- *Kırsal Ekonomi:* Turizme yatırım, kırsal ekonomiyi desteklemeli, fakat hem yoğun kalabalıktan, hem aşırı kullanma ile oluşan erozyondan, turizm kaynaklarına hasar vermekten kaçınmak için, hem ekonomik ve hem de başka faydaları yaygınlaştırmak için, coğrafi olarak daha geniş çapta yayılmanın ve ziyaretlerin en yoğun olduğu dönemlerin dışına daha çok kaydırılmasının peşinde olmalıdır.
- Tasarım:Yeni turizm gelişimlerinin planlanması, yerlerinin saptanması ve yönetilmesi, peyzaja uygun olmalı ve mümkün olan durumlarda peyzajı zenginleştirmeye çalışmalıdır.
- Koruma: Kırsaldaki turizmden faydalananlar, bu turizmin en değerli varlığı olan kırın korunmasına ve zenginleştirilmesine katkıda bulunmak için koruma ve ayağa kaldırma politikalarına ve programlarına politik ve pratik destek sağlamalıdırlar.
- Pazarlama: Turizm sanayisinin tanıtım, bilgilendirme ve pazarlama girişimlerinde insanların kırsala yönelik anlayışlarını ve ilgilerini derinleştirerek, takdir etme ve yararlanma duygusuna ulaşmalarını sağlamaya çalışılmalıdır.

5. Sonuç ve Öneriler

On İkinci Kalkınma Planı'nın uzun vadeli gelişmenin stratejisi ve planın temel amaç ve ilkeleri ile hedef ve politikaları kısmında gelecek perspektifine odaklanılarak "2053 yılına gelindiğinde gen kaynakları başta olmak üzere tarımda sahip olduğumuz doğal kaynaklar etkin şekilde korunacak, tarım ve gıda ürünlerinde verimlilik ile üretim artışı, kendine yeterlilik ve arz güvenliği sağlanmış olacaktır. ''Su kaynaklarının sürdürülebilir ve etkin kullanımıyla yağmur suyu ve gri su gibi alternatif su kaynaklarından istifade edilecek, sulanabilecek tarım arazilerinin tamamının sulanması sağlanacak'', ormanlarımızın iklim değişikliğine uyum kabiliyeti geliştirilerek karbon yutak alanları artırılacaktır" ve "yaşam kalitesinin en üst düzeye yükseltildiği daha güçlü, bağlantılı, esnek ve müreffeh kırsal alanlar oluşturulacak, kır ve şehir arasında refah farkı kalmayacaktır" biçiminde kırsal alanlara vurgu yapıldığı dikkati çekmektedir (https://faolex.fao.org/docs/pdf/tur224726.pdf.). Kırkiki ye de kırsal kavramı, doksan altı kez ‘’turizm ‘’ kavramı kullanıldığı görülmektedir.

Kırsal turizm kırsal alanlar için önemli bir gelişme fırsatı sunan bir ekonomik ve sosyal araç olarak karşımıza çıkmakta ve gelişmişlik bakımından bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldırmak için güçlü bir araç olarak görülmektedir. Bununla birlikte dünya turizm talebinde keşfetmeye açık olarak alışılmışın dışında doğala, kültüre ve farklılığa doğru yönelmenin vermiş olduğu itici gücü kırsal alanlar sahip olduğu potansiyeli kırsal turizmin geliştirilmesinde girdi olarak kullanabilirler. Kırsal alanlarda kırsal turizmin geliştirilmesi için yerel

girişimcilerden oluşan yerel katılım, sürdürülebilir bir kırsal turizm planlaması ve kamu desteği sağlanması gereken temel faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal bölgelerde turizm gelişimi için çeşitli modeller önerilmiştir (Çetin vd. 2017; Çetin, 2015). Bu kapsamda, tarımsal turizm planlaması, bir ülkenin tarımsal ve ekonomik politikayla uyumlu tüm turizm planlamasının bir alt planı olarak düşünülmelidir. Önerilen modellerde başarı için hükümet–yerel topluluk–tarımsal örgütler–destinasyon yönetim örgütleri (DMO) gerekli olan elemanları oluşturur. Hükümet desteği olmadan tarımsal turizmde başarılı olmak imkansızdır. Tarımsal turizm planlaması, hükümetin otoriter bir güç olarak katılımını gerektirir. Model, güçlü karar verici olan hükümet tarafından tarımsal turizmin gelişiminin manevi ve maddi olarak desteklenmesini ve yönlendirilmesini amaçlar. Hükümet, ulusal turizm örgütü aracılığıyla süreç içerisinde belirli tarımsal turizm planları geliştirerek ve iyileştirerek makro turizm planlarının entegrasyonunu sağlayabilir (Çetin, 2015).

Kırsal alanlarda turizmin gelişmesine katkı sunacak konuların ormanların ve doğanın kültürel ve tarihi kaynak değerleri ile biyolojik çeşitlilik gibi konular dolaylı IPARD programına ilaveten kırsal turizme çeşitli açılardan katkı sunacağı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda:

- Ormanların, doğal hayatın ve tabiat varlıklarının korunması, geliştirilmesi ve topluma çok yönlü faydalar sağlayacak şekilde yönetilmesi
- Doğa Koruma ve Milli Parklar: Ülkemizin zengin biyolojik çeşitliliği belirlenecek, izlenecek, geleneksel bilginin derlenmesi sağlanacak ve farkındalığı arttırılacak, av ve yaban hayatının sürdürülebilirliği sağlanacaktır.
- Doğal, kültürel ve tarihi kaynak değerler korunmalıdır.
- Biyolojik çeşitlilikle ilgili eğitimlerin artırılması, geleneksel bilgilere sahip çıkılması
- Av ve avcılık konusunda eğitim ve denetimlerin sürdürülmesi
- Yaban hayatı izlenerek nesli tehlike altında olan türlerin korunması gerekmektedir.
- Korunan alan miktarı ve sayısı artırılmalıdır.
- Biyolojik çeşitlilik konusunda okullardan başlayarak tüm kamuoyu bilinçlendirilmeli, av ve avcılık konusunda eğitim ve denetimler ile nesli tehlike altındaki yaban hayvanlarının üretimi de dahil korunmasına yönelik tedbirler alınması öngörülmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin kırsal alanlardaki köy, belde, ilçe ve küçük şehirler etrafındaki alanlar içinde barındırdığı değeri yaşamsal ve ekonomik olduğu kadarıyla sosyolojik ve kültürel açıdan da hiç olmadığı kadar önemli hale gelmiştir. Sosyolojik boyutuyla

turizmin bu alanlardaki insanlara sunabilecek fırsatları kırsal turizmin planlanması ile sağlanabilir. Toplumların mutlu bir yaşam sürmesi için gerekli olan doğal, kültürel hafızası ve kültür ögelerine sahip kırsal alanların şehirleşmenin çekici algısından daha çok kırsalın insanı, kültürü, doğası, flora ve faunasının bütünlüğünün oluşturduğu potansiyelin korunması parlatılmasına gereksinim bulunmaktadır. Bu anlamda geleneksel faaliyetleriyle uğraşan bölge halkının ekonomik gelir uğruna kendilerine mutluluk veren sosyal yaşamlarına zarar vermeyecek şekilde hassas biçimde planlanması önemlidir. Ayrıca turizmden ekonomik getiri sağlama uğruna doğal kaynakları yok etmeyecek ve tersine yararlananlara eşsiz bir deneyim sağlayacak, kırsalın ve doğanın bütün unsurlarıyla yaşanmasına fırsat sunan bir planlama olmalıdır.

Kaynakça

An, W., ve Alarcón, S. (2020). How can rural tourism be sustainable? A systematic review. *Sustainability*, *12*(18), 7758.

Ana, M. I. (2017). Ecotourism, agro-tourism and rural tourism in the European Union. *Cactus Tourism Journal*, *15*(2), 6-14.

Çetin, İ. (2019). Kırsal Alanlarda Kırsal Turizm Girişimciliği Ve Sürdürülebilirlik: Van İskele Köyü Örneği, *Viii. Ulusal Iv. Uluslararasi Doğu Akdeniz Turizm Sempozyum (Kırsal Turizm) Bildiriler Kitabi* 19-20 Nisan, Anamur-Mersin-Türkiye.

Çetin, İ. (2015). Agritourism Development Model for North Cyprus, *Journal of Recreation and Tourism Research,* 2 (2), ss.1-11.

Çetin, İ., Üzümcü, T. P., & İçöz, O. (2017). Kirsal Alanlarda Sürdürülebilir Kirsal Turizm Ve Kocaeli Kandıra Kırsal Turizm Gelişimi Modeli. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 137-156.

İçöz, O., Var, T. ve İlhan, İ. (2002). Turizm Planlaması, Turhan Kitabevi, Ankara.

Jepson, D., ve Sharpley, R. (2018). More than sense of place? Exploring the emotional dimension o rural tourism experiences. In *Rural tourism* (pp. 25-46). Routledge.

Joshi, S., Panzer-Krause, S., Zerbe, S., & Saurwein, M. (2024). Rural tourism in Europe from a landscape perspective: A systematic review. European Journal of Tourism Research, 36, 3616-3616.

Lane, B. (2005). Sustainable rural tourism strategies: A tool for development and conservation, RIAT Revista Interamericana de AmbienteTurismo. *Interamerican*

Olalı, H. (1982). Turizm Politikası ve Planlaması, İzmir, Ege Üniversitesi Matbaası.

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028).Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ekim, 2023. Ankara.

Roberts, L.,Hall, D. 2003. *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice.* CABI Publishing. U.K.

Silva, L., ve Leal, J. (2015). Rural tourism and national identity building in contemporary Europe: Evidence from Portugal. *Journal of Rural Studies, 38*, 109-119.

Soyak, A. (2003). Türkiye'de İktisadi Plânlama: DPT'ye İhtiyaç Var mı? Doğuş Üniversitesi Dergisi, 4(2), 167-182.

Tew, C., Barbieri, C. (2012). The perceived benefits of agri tourism: the provider's perspective, *Tourism Management,* 33 (1), ss. 215-224.

Tonbil, S.A. (2019). Türkiye'de Turizm Politikasi Ve Planlaması, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, ss.1-95.

Tuncel, V. (2019). Kalkınma planlarının turizm politikaları perspektifinde değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, *1*(2), 58-66.

Ün, E., Tutar, F., Tutar, E. ve Erkan, Ç. (2012). "Ekonomik kalkınmada kırsal turizmin rolü:Türkiye örneği". in *International Conference on EurasianEconomies*, Almaty Kazakhstan, 11-13 October, ss.. 345-350.

Yang, Z.,Cai, J., Sliuzas, R. (2010). Agro-tourism enterprises as a form of multi-functional urban agriculture for peri-urban development in China. *Habitat International* 34 (4) 374-385.

İnternet Kaynakları:

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023 49684#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%202022%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20%93, an%20%257'ye%20y%C3%BCkseldi. Erişim tarihi: 26.12.2024.

https://www.google.com/search?q=20242028+kalk%C4%B1nma+plan%C4%B1nda+k%C %B1rsal+turizm&rlz=1C1SQJL_trTR958TR958&oq=20242028+kalk%C4%B1nma plan%C4%B1nda+k%C4%B1rsal+turizm&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYO HCAEQABjvBTIHCAIQABjvBTIHCAMQABjvBTIKCAQQABiABBiiBDIKCAU ABiiBBiJBdIBCTE5NzY1ajBqN6gCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8, Erişim:20.12.2024.

TECHNOLOGY ADDICTION

TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI

Öğr. Gör. Burcu SEVİNÇ

bsevinc@kastamonu.edu.tr

Özet

Teknoloji ve bilgi çağı içinde bulunmamız nedeniyle bu kavramlara verilen değer ve önem günden güne artmaktadır. Teknolojik gelişmelerin insan hayatını kolaylaştırdığı ve fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan bireyleri etkilediği kaçınılmaz bir gerçekliktir. Teknoloji insan aklı, yönetim süreci, makinelerin insanlarla etkileşimi ile ilgili bu unsurların birbirlerine entegre olarak kompleks biçimde yapılanmasıdır. Yapılan araştırmalar neticesinde teknolojiden her ne kadar fayda görsek de yanlış ve aşırı kullanım sonucu olarak meydana gelen bir takım olumsuz durumlar, bağımlılıklar ve bağımlılığın yarattığı zararlar olduğu dikkat çekmektedir. Davranışsal bağımlılık türü olarak nitelendirebileceğimiz teknoloji bağımlılığına sebep olan unsurların çok çeşitli faktörler neticesinde meydana geldiğini söylemek mümkündür. Fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan zararları olduğu araştırmalar neticesinde dile getirilen teknoloji bağımlılığının siber suçlar, oyunların intihara teşvik edici yönü gibi riskleri oluşturan adli yönü de görülmüştür. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin her geçen gün daha da ileri seviyelerde gelişme gösterdiği göz önünde bulundurulacak olursa bu alanda yapılacak akademik çalışmalara ve araştırmalara ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir.
Bu çalışma ile amaçlanan teknoloji bağımlılığı ve alt türleri olan internet, televizyon, akıllı telefon, sosyal medya bağımlılığı ile ilgili olarak genel bir çerçeve çizmek, bu sorunlara yönelik olarak dünyada ve ülkemizde geliştirilen tedbirlere ve önlemlere bu konuda yapılan akademik çalışmalara ve araştırmalara değinmektir. Bu sorunlar ve sorunlara yönelik çözüm önerileri/ tedbirlere sonuç kısmında yer verilmiştir.

***Anahtar Sözcükler**: teknoloji, bağımlılık, araştırma*

Abstract

Since we are in the age of technology and information, the value and importance given to these concepts is increasing day by day. It is an inevitable reality that technological developments make human life easier and affect individuals physically, spiritually and socially. Technology is the complex structuring of these elements related to the human mind, management process, and the interaction of machines with humans, integrated with each other. As a result of the researches, it is noteworthy that although we benefit from technology, there are some negative situations, addictions and damages caused by addiction that occur as a result of incorrect and excessive use. It is possible to say that the elements that cause technology addiction, which we can describe as a type of behavioral addiction, occur as a result of a wide variety of factors. As a result of the researches, it has been stated that technology addiction has physical, social and psychological damages, and its judicial aspect, which creates risks such as cybercrimes and the aspect of games encouraging suicide, has also been seen. Considering that information and communication technologies are developing at more advanced levels every day, it is thought that there will be a need for academic studies and researches in this field. The aim of this study is to draw a general framework regarding technology addiction and its subtypes such as internet, television, smartphone, social media addiction, and to touch upon the measures and precautions developed in the world and in our country regarding these problems, and academic studies and research

conducted on this subject. These problems and solution suggestions/measures regarding these problems are included in the conclusion section.

Keywords: *technology, addiction, research*

GİRİŞ

Bilgi teknolojisi, modern insanların yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İnsanlar bunu neredeyse tüm yaşam alanlarının işleyişini kolaylaştırmak için kullanmaktadırlar. Bilgi teknolojisinin yardımıyla, kullanıcılar artık bilgi edinebilir, insanlarla bağlantı kurabilir, boş zaman ve eğlence istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilir ve yirmi yıl önce öngörülemeyen hız ve hassasiyetle çok daha fazlasını başarabilmektedirler. Eğitimden ulaşıma, sağlıktan iletişime her alanda ihtiyacımız olan, günlük hayatımızı kolaylaştırarak yaşamımız üzerinde olumlu etkilerinin net bir şekilde gözlemlendiği teknoloji, ilerleyerek gelişmeye devam etmektedir. Gelişen teknoloji ile her ne kadar fayda sağlasak da, aşırı ve bilinçsiz olarak yoğun kullanım neticesinde bir takım olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir. Teknoloji bağımlılığı oluşan sorunların en önemlisi ve günümüzde üzerine derinlemesine tartışılması, bir dizi önlemlerin hem kamusal hem bireysel olarak alınmasını gerektirmektedir. Bilgi teknolojisinin kapsamlı faydalarına rağmen, aşırı kullanımı zararlı olabilmektedir. İnsanların bir bağımlılığa benzeyen semptomlarla birlikte teknoloji kullanımından muzdarip olabileceğine dair artan bir endişe mevcuttur. (bkz.Sim, Gentile, Bricolo, Serpelloni ve Gulamoydeen:2012). Pek çok araştırma, farklı bilgi teknolojisi bağımlılığına nasıl erişilebileceğinin yanı sıra bunların nedenleri ve sonuçlarına da odaklanmıştır. Yine de, bazı önemli araştırma soruları bilinmemektedir. Örneğin, farklı bilgi teknolojisi bağımlılığı türleri, birbiriyle yakından ilişkili bozukluklar mı yoksa ayrı yapılar mıdır? Ayrıca, daha yakın zamanda önerilen bu bağımlılıklar, kumar gibi daha "geleneksel" bağımlılık türleriyle nasıl ilişkilidir? (Sigerson:2017)

Bu çalışmada teknoloji bağımlılığı ve türlerine yer verilerek genel bir çerçeve çizilmiş olup bu konuda yapılan araştırmalar ışığında konu ele alınmış ve bu hususta değerlendirmelere ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

1.Teknoloji Bağımlılığı Kavramsal Çerçeve

1.1.Teknoloji

Teknoloji, yapılan çalışmalar neticesinde elde edilmiş olan bilimsel bilginin çeşitli alanlarda ve günlük hayatımızda uygulamalar ya da hayatımızı kolaylaştıracak amaçlara yönelik olarak kullanılmasıdır. Yüzyıllar öncesinde keşfedilmiş olan tekerleğin günümüzde yapay zekâdan faydalanılan birçok alanın olduğu üç boyutlu sanal gerçekliğe uzanan bir yolculuktur. İnsanın neolitik çağa geçişi ile sonrasında akıl ve pratik uygulamalarla hayatı kolaylaştırma isteğinin teknolojiyi keşfetmesi ile yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Teknoloji kavramı, sorunları çözmek amacıyla gözlem ve kanıtlanmış olan bilgilerden yararlanılarak uygulamaların yapılmasıdır (Demirel, 1993:91). Günlük hayatımız içerisinde ulaşım, üretim, hizmet alanı, endüstri, sağlık gibi pek çok alanda ortaya çıkan sorunlara ve ihtiyaçlara bilimin yardımıyla çözümler bulunarak bu alanlara uygulanması yine teknoloji ile mümkün olabilmektedir (Alkan,1987).

Teknoloji, işlerimizde ve özel hayatımızda bununla birlikte her yerde bulunur hale geldikçe, onunla nasıl etkileşim kurduğumuzu anlamak giderek daha da önem kazanmaktadır. İnsanların oyun, internet ve sosyal medya ile etkileşimleriyle bağlantılı bağımlılık bozuklukları, önemli bir bilimsel araştırma konusu olarak ortaya çıkmaktadır ve bulgular, işte ve evde değişen teknolojiyle başa çıkma biçimimizi şekillendirmeye yardımcı olacaktır.

1.2.Bağımlılık

Bağımlılık, beynimizin bilgiyi bir nörondan diğerine aktaran bir kimyasal olan dopamini salgılayarak zevk yaratan maddeleri veya davranışları tanıdığında ortaya çıkmaktadır. Maddeye veya davranışa tekrar tekrar maruz kalmak, bir kişinin daha fazlasını istemesine neden olabilmektedir. Sonunda, kişi bu duruma hoşgörü geliştirir ve zevkli etkiyi hissetmek için daha fazla maddeye veya aktiviteye ihtiyaç duyar. Bağımlılık kavramının genellikle kötü alışkanlıklar için kullanımı yaygındır. Ancak kötü alışkanlıklar dışında kumar, alışveriş, spor gibi çeşitli bağımlılık türleri olduğu bilinmektedir. Teknoloji bağımlılığı da kimyasal olmamakla birlikte davranışsal bir durum olarak teknolojinin günden güne gelişme göstermesiyle birlikte daha çok dikkat çeken bir konudur ve bağımlılık türleri arasında yer almaktadır. Bazı uzmanlar, özellikle çocukların ve genç yetişkinlerin hala gelişmekte olan beyinlerinin, uyuşturucu ve alkol gibi diğer bağımlılık yapıcı maddelere nasıl tepki vereceklerine benzer şekilde teknolojiye tepki verebileceğini söylemektedirler. Dominguez Hills'teki California Eyalet Üniversitesi'nde fahri psikoloji profesörü olan Larry Rosen Telefonlarımızda bir bildirim aldığımızda Pavlov'un köpeği gibi davranıyoruz" demektedir.

Davranışsal bağımlılık kavramı: Bir davranışın normal sıklık ve düzen dışında gerçekleşmesiyle birlikte bunun sonucu olarak da kişide çeşitli psikolojik, toplumsal, sosyal ve bedensel açılardan dengesiz davranışlar sergileniyorsa, bununla beraber birey ortama uyum sağlama konusunda sorunlar yaşamaktaysa bu durum davranışsal bağımlılık olarak tanımlanmaktadır.

1.3.Teknoloji/İnternet Bağımlılığı

Teknoloji bağımlılığı, teknolojinin kullanıcısı üzerindeki olumsuz sonuçlarına rağmen, teknolojiyle ilgili olarak giderek artan şekilde uygulanan sık ve takıntılı davranış olarak tanımlanabilir. Teknolojiye aşırı bağımlılık, özellikle öğrencilerin yaşamlarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Modern bir sosyal dünyada hayatta kalmak için teknolojiye ihtiyacımız olsa da, teknolojiye aşırı bağımlılık - veya kullanımının belirli yönlerine bağımlılık - aynı zamanda sosyal açıdan yıkıcı olabilmektedir. Teknoloji bağımlılığı, teknolojiden uzaktayken hafif rahatsızlıktan izolasyon duygularına, aşırı kaygı ve depresyona kadar uzanan bir takım sorunlara yol açabilmektedir.

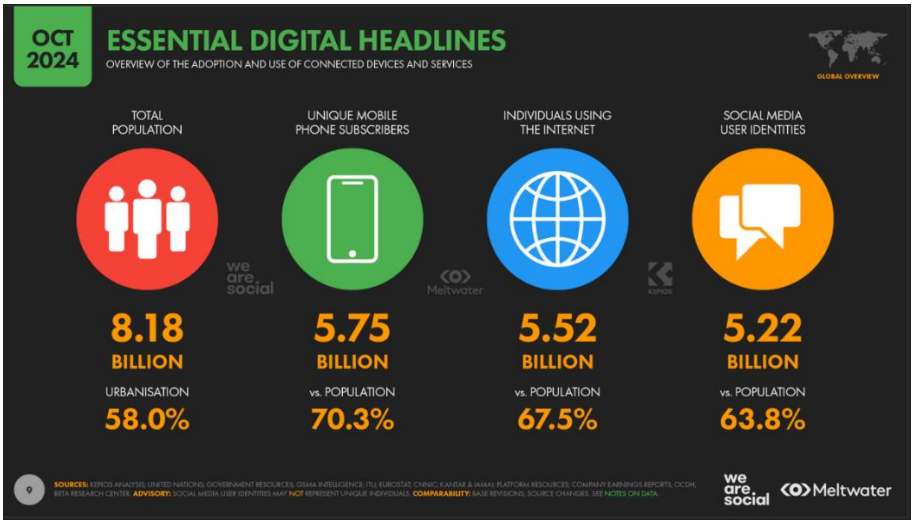
Bu doğrultuda davranışsal açıdan bağımlılık türü olarak nitelendirilen teknoloji bağımlılığından söz edebilmemiz için öncelikle teknolojinin bunu kullanan kişilerin eylem ve düşüncelerine hükmetmesi gerekmektedir. Kullanıcının teknolojiye erişemediği durumlarda kendisinde olumsuz bir takım duyguların oluşması, kişinin diğer işlerini aksatacak ve günlük yaşamını ve iş hayatını önemli ölçüde olumsuz etkileyecek düzeye ulaşması, bu durumu kişinin azaltmaya çalışmak istememesi, kişide heyecan uyandırması nedeniyle daha çok teknoloji kullanmayı istiyor olması gibi belirtilerin olması gerekmektedir. Bununla birlikte bu davranışların söz konusu teknolojinin çalışma biçiminden mi kaynaklandığını yoksa bireysel teknolojileri kendi kullanımımızı kontrol etmekte zorlandığımızdan mı kaynaklandığını söylemek zordur.

Günümüzde teknolojinin yaygın kullanımına bağlı olarak odaklanma ve dikkat sürelerimizin kısa olması gibi bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Tüketim toplumu olmanın neticesi olarak tahammül seviyelerimiz de oldukça düşük ve beklemeye ya da uzun süre can sıkıntısına toleransımız neredeyse yok denecek kadar azalmıştır. Teknolojinin hızı günlük yaşamlarımızda her yaptığımız işe sirayet etmekte ve kendimizi bazı zamanlarda sürekli bir koşuşturma içerisinde buluyor olmaktayız. Artık hem bizleri heyecanlandıran ve adrenalin seviyemizi yukarı çıkaran hem de yatıştırıcı etkisiyle endişelerimizi yönlendiren teknolojiye ya da cihazlara oldukça güvenmekteyiz. Fakat hem gençler hem de yetişkinler aslında bu durumun bir yandan kendilerinde bağımlılık yaptığını hissettiklerini de bildirmektedirler. (Washingtonpost) Yani birçoğumuz aslında teknolojiye olan bağımlılığın bilincinde ve farkında olarak yaşamaya devam etmekteyiz ve belki de bunu bir sorun olarak görmemekteyiz.

İnternet: 2024 yılı Ocak ayı itibariyle dünya çapında internet kullanan insan sayısı 4,66 milyara ulaşmıştır. Geçtiğimiz yılın bu döneminden beri bu rakam 316 milyon (yüzde 7,3) olarak artış göstermiştir. Küresel anlamda internet kullanılışı şu anda yüzde 59,5 düzeyindedir. Bunun yanında,

COVID-19 pandemi süreci internet kullanıcısı sayısının raporlanma durumunu önemli oranda etkilediği için gerçekte rakamların daha yüksek olması söz konusudur.

Sosyal medya: Dünya çapında sosyal medya kullanıcı sayısı şu an 4,20 milyarı bulmuştur. Bu rakam son 12 ay itibariyle 490 milyon artarak yıllık yüzde 13'ün üzerinde büyüme sağlamıştır. Dünya toplam nüfusuna baktığımız zaman yüzde 53'ünden fazlası sosyal medya kullanıcısıdır. (wearesocial:2024)

Kaynak: wearesocial:2024

Günümüzde bir sosyal medya kullanıcısının yapılan araştırmalara göre gün içerisinde sosyal medyada geçirdiği süre 2 saat 25 dakikadır. Bu durum her haftanın yaklaşık olarak **bir gününe** denk gelmektedir (wearesocial:2024).

Çevrimiçi olma durumu: Ortalama düzey bir internet kullanıcısı toplam olarak ve tüm elektronik cihazlarda interneti çeşitli sebeplerle kullanarak bir gün içerisinde neredeyse 7 saat geçirmektedir. Bu günlük kullanım düzeyi haftada ise; 48 saatten fazla bireylerin çevrimiçi oldukları anlamına gelmektedir, yani haftada 2 gün yalnızca internet kullanımı ile bireylerin vakit harcadıklarını görebilmekteyiz.

Bir insanın günlük uykuda geçirdiği süreyi ortalama olarak 7-8 saat şeklinde varsaydığımız zaman bu durum hayatımız içerisinde uyanık olduğumuz zamanların yaklaşık olarak yüzde 42'sini çevrimiçi şeklinde geçirdiğimiz yani uykuda olduğumuz kadar çevrimiçi olarak internet kullandığımız anlamına gelmektedir.

Bireylerin genel itibariyle çevrimiçi olarak internet kullanma nedeni, yani ana sebep bilgi bulmaktır. Küresel açıdan interneti kullanan bireyler en büyük motivasyonlarının (hemen hemen üçte ikisi) bu olduğunu söylemektedir.

Pandemi döneminde birçok sektörde uygulanan evden çalışma metodu, gelecekte öyle görünüyor ki; birçok insanın çalışma yaşamının zorunlu bir parçası haline gelecektir. Bu sebeple gelecek dönemlerde, uzaktan çalışma için daha konforlu alan oluşturma amacıyla tasarlanmış olan ürün ya da hizmetlerde yenilikler görme ihtimalimizin artacağı tahmin edilmektedir.

İnternet kullanımı artık bir lüks değil günlük hayatımızda ihtiyaç olarak çeşitli amaçlarla (kamu hizmet alımı, mal ve hizmet alımı siparişi,) sorun çözmek ve yaşam kalitesini yükseltmek için bireylere katkı sağladığını söylemek mümkündür. Fakat kontrolsüz biçimde ve aşırı internet kullanımı neticesinde bazı sorunların yaşanması da kaçınılmaz olabilmektedir.

İnternet bağımlılığı kavramı literatürde genel itibariyle internetin aşırı bir şekilde kullanılması isteğinin kişi tarafından önüne geçilememesi, internet kullanılmadığı zamanların önemini kaybetmesi, internetten yoksun olunduğu zaman kişinin sinirli ve gergin hatta saldırgan bir ruh haline bürünmesi, kişinin sosyal hayatı, iş hayatı ve ailevi düzeninin bu nedenden ötürü giderek bozulması şeklinde tanımlanabilmektedir.

Deloitte'un 2015 yılında yapmış ve 2016 yılında yayınlamış olduğu 6 kıta, 30 ülke ve 49.000 katılımcı ile gerçekleştirilen Global Mobil Kullanıcı Anketi sonuçlarına göre Türkiye, dinamik genç nüfusu nedeniyle dünyada cep telefonu bağımlılığının en yüksek olduğu ülkelerden birisi olarak öne çıkmaktadır. Akıllı telefon sahipliğinin artması ile bağımlılığın gelecekte daha da artacağı öngörülmektedir. Ülkelerin bağımlılık seviyeleri karşılaştırıldığında ortalama olarak günde 50 defa telefona bakma seviyesinin üstüne çıkarak Türkiye'de kullanıcılar, cep telefonlarını günde ortalama **70 kere** kontrol etmekte olup bağımlılık seviyesi en fazla olan ülkelerden biri olarak görülmektedir. Yani bu uyanık olduğumuz her 15 dakikada bir telefonumuzu kontrol ettiğimiz anlamına gelmektedir. (deloitte)

Akıllı telefon bağımlılığında Avrupa'nın önüne geçen Türkiye'de uyandıktan sonraki ilk 15 dakika içerisinde telefona bakma oranı %79 iken, aynı oran Avrupa için %62 seviyesinde gözlemleniyor. Benzer biçimde yatmadan önceki son 15 dakika içerisinde telefona bakma oranı Avrupa'da %53 iken aynı oran Türkiye için %72 seviyelerine ulaşıyor.

Türkiye'deki kullanıcıların %85'i ise uyku için ayrılan zaman içinde bir şekilde telefonlarını kullandıklarını belirtirken, kullanım nedenleri arasında %51 ile saate bakmak, %46' ile sosyal medya bildirimlerini kontrol etmek ve %33 ile anlık mesaj/SMS uygulamalarının kullanılması ilk üçte yer alıyor.

Türkiye'de mobil kullanıcıların %66'sı telefonlarını gereğinden daha fazla kullandıklarını kabul ederken, yarısı mobil telefon kullanım sürelerini sınırlamaya çalıştığını ifade ediyor. Akıllı telefon kullanımını sınırlamaya çalışan kesimin ise ancak yarısı başarılı olduğunu söylüyor. Ancak başkası telefonu ile görüşme halindeyken cepte ya da çantada bırakmak (%39), veri erişimini (%35) ve ses bildirimlerini kapatmak (%34) gibi yöntemlerin öne çıktığı bu süreçte, deneyenlerin sadece yarısı, bu konuda başarılı olduğunu belirtiyor.(haberler.com)

2.Teknolojiyi Bağımlılık Haline Getiren Nedir?

Teknoloji, uyarılma, etkileşim ve çevredeki değişimler için doğal insan ihtiyacımızı karşılamaktadır. Özellikle genç olarak niteleyebileceğimiz bireylerin ve yetişkin insanların zaman zaman yaşadığı stres dönemlerinde, rutin yaşamlarında ya da eğitim hayatlarında meydana gelen olumsuz bir durumda, teknoloji bu dönemlerde temel ihtiyaçları karşılamanın basit ve hızlı bir yolu şekline gelebilmekte ve bu nedenle de bireylerin içinde bulundukları durumun etkisiyle onlarda bağımlılık yapabilmektedir.

Teknoloji, uyuşturma etkisi olan maddelere benzer şekillerde beynin zevk sistemlerini etkilemektedir. Alkol ve diğer uyuşturucuların verebileceği can sıkıntısı giderme, sosyal hayatı canlandırma ve gerçeklikten kaçış gibi etkiler sağlamaktadır. Bilgisayar ve video oyunları, tabletler, akıllı telefonlar bunun yanı sıra sosyal medya platformları ve İnternet, teknolojiye bağımlılığı ve özellikle gençler için olumsuz sonuçları teşvik edebilecek çok fazla erişim noktaları sağlamaktadır.

Web, 5G teknolojisinin gelişmiş düzeyde kullanıldığı bazı ülkelerde inanılmaz bir hızla bireyleri bilgiye yaklaştıran ve internetin çok amaçlı olarak kullanımına imkân sağlayan bir araç olması nedeniyle bağımlılık yapabilmektedir. Öyle ki; bu hızın düşük olması bireylerde bazen tahammül sınırlarını zorlamaktadır. İnternet kullanımı yalnızca bilgisayarlarımızda değil tasarım gereği kullanıcı odaklı olarak artık akıllı telefonlarımızda, tabletlerimizde, saatlerimizdeki uygulamalar aracılığıyla her yerden ve her zaman erişim imkânına sahip olmaktayız.

Bilgisayar ve video oyunları; özellikle genç bireyler üzerinde psikolojik açıdan diğer insanlarla etkileşim halinde olmak, varlığını kanıtlamak, özerk ve yetkin olma hissi uyandırması ve buna benzer birçok sebeple bireylerin oldukça fazla zaman harcadıkları bir alan olmuştur. Oyunlar içerisinde gençlerin kendilerini kontrolden çıkmış gibi hissedebilmeleri için bir özerklik duygusu sağlamaktadır. (TANHAN:2020) Oyun evreninde sosyal bağlantı için yer varken, bu alanın oyuncuların gerçek yaşamda sahip olduklarından daha fazla çekici olan ya da yeni kimlikler edinebilecekleri bir dijital dünyaya kaçış sağlamaktadır.

Tabletler, bilgisayarlar ve akıllı mobil telefonlarımız sürekli olarak her yerden ve her zaman bağlanma gücüne sahip olduğu için sürekli bir erişim sağlanabilmektedir. Evlerimizde, iş yerlerimizde hatta sokaklarda dahi çeşitli erişim noktalarının olması ve hayatımızın vazgeçilmez parçası olan internet ile neredeyse tüm işlerimizi ve işlemlerimizi sistem üzerinden halledebilecek duruma gelmemiz sebebiyle bu bağımlılığın oluşması bir yerde kaçınılmaz olabilmektedir.

Küreselleşme ile birlikte coğrafi sınırların ortadan kalkmasında teknolojinin yeri ve önemi çok büyüktür. Sosyal medya, bireysel olarak ilgili bilgileri en kolay yollarla bizlere sunmaktadır. Sosyal medya platformlarında, görüntülü bir görüşme yapabilmek ki -bu yalnızca bulunduğunuz ülkeyle sınırlı değil-, siyasi çevrenin ve ulaşılması güç görünen bu kişilerin twitter üzerinden sorularımızı cevaplaması, coğrafi açıdan ya da sosyal statü bakımından bize uzak gibi görünen erişilmesi güç sandığımız kişilerle etkileşimde bulanabilmek, bizlerin sosyal bağlantı ihtiyacını beslemektedir. (Hazeldenbettyford)

Bağımlılık, psikolojik, nörolojik ve kronik bozukluğun bir karışımıdır ve toplumda yaygındır. Farklı şekillerde oluşabilir ve tedavi edilmezse toplumun sosyal ve psikolojik yönden olumsuz etkileyebilmektedir.

Teknoloji bağımlılığı, akıllı telefonlar, bilgisayarlar, oyun sistemleri cihazların kontrol edilemeyen kullanım dürtüsünü ifade eden geniş bir terimdir ve son birkaç yılda uzmanlar bunun en azından madde bağımlılığı gibi ciddi bir sorun olduğuna inanmaktadırlar.

Teknoloji ve uyuşturucu bağımlılığı insan beyninde ve vücudunda, kişinin sağlığına zarar vermekten, kişinin bağımlılık yapan maddeye, bu durumda teknolojik cihazlara olan ihtiyacı karşılanmadığında kişiyi mahrum bırakabileceği ruhsal bağımlılık yaratmaya kadar benzer etkiler yaratmaktadır.

Aslında internet sayesinde birçok alanda bilgiye erişim kolaylaşmaktadır. Bu nedenle internet veya diğer teknolojik araçları kullanmak tamamen zararlı değildir. Aslında, hayatın yoğun temposunda kolaylığa katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, teknoloji bağımlılığının mevcut sosyal ve psikolojik sorunlarından sadece internetin kendisini suçlamamak akıllıca olacaktır, ancak belki de bu teknolojinin sadece belirli bir dereceye kadar suistimal edildiğinde bir sorun haline geldiğini fark etmek gerekmektedir. Bu durum bir tür bağımlılık yaratmaktadır. Kişiler teknolojik cihazları doğru zamanda ve doğru miktarda kullanırlarsa zararlından çok faydalı olduğu görülecektir. Ancak insanlar günlük faaliyetlerini tamamlayamadığında, sorumluluklarını üstlenemediğinde ve teknolojik cihazların yokluğu onları rahatsız ettiğinde, bu durum onlarda bağımlılığın oluştuğunun göstergeleri olarak çözülmesi gereken bir sorun şekline dönüşmektedir.

3.Teknoloji Bağımlılığı Türleri

Çok sayıda teknoloji bağımlılığı vardır, Örneğin sosyal medya ve çevrimiçi sosyalleşme bağımlılığı teknolojik bağımlılığın bir alt türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanında bazı insanların uzun süre bakmadığı zaman bir eksiklik hissettiği akıllı telefonlara olan bağımlılıktır. İnternet ve oyun bağımlılığı bireylerin oldukça fazla zaman harcamalarına neden olmaktadır. Online alışveriş bağımlılığı ise; bazı kişilerin gerekli –gereksiz birçok ürün satın alma isteğinin kontrol edilemediği ve kişiyi ekonomik açıdan olumsuz yönde etkileyebilecek psikolojik ve sosyal ve buna benzer birçok sebep neticesinde oluşmuş bir alt bağımlılık türüdür. Televizyon ve tablet bağımlılığı ise genç ve orta yaş olarak nitelenen yetişkin bireyler için de olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir.

4.Teknoloji Bağımlılığının Nedenleri

Teknoloji bağımlılığına sebep olan sosyolojik, psikolojik, biyolojik, genetik ve farklı sebeplerinin bilinmesi bu probleme neden olan etmenlerin neler olduğunun ortaya çıkarılmasında ve bu sorunlar için özüm yollarının geliştirilmesinde önem arz ederek belirleyici olabilecektir. Bu konuda yapılmış olan araştırmalara bakıldığında çok çeşitli etkenlerin rol oynadığını söylemek mümkündür.

Engelberg ve Sjörberg'in araştırmalarına göre, daha zayıf düzeyde sosyal becerileri olan ve nispeten diğer insanlara oranla yalnızlık hissini üst seviyede yaşayan, hisseden bireylerin internet kullanma eğilimleri daha sık olmaktadır. Asosyal kişiliğe sahip olan bireylerin, sosyal ilişki kurma açısından güçlükler yaşayan ya da çevrelerinden bu anlamda destek göremeyen kişilerin bu ihtiyaçlarını dijital ortamda sağlamak amacıyla başvurduğu yöntem oldukça yaygın olan sosyal iletişim ve etkileşim sağlama şeklinde olmakta ve bu durum kişilerde internet bağımlılığı geliştirmeleri sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Bazı kişiler insanlarla ilişki kurma yeteneğinden yoksun olabilmektedirler. Kendi dünyalarında içe kapanık bir şekilde yaşayan ve bazen ailevi sorunlara sahip olan etrafında çok fazla arkadaşı bulunmayan, eğitim hayatında başarılı olamayan kişiler teknoloji bağımlılığına yönelmektedir. (Tanhan:2020)

Bunların yanı sıra; kendi düşünce ve fikirlerini özgür bir şekilde ifade edememek, toplum içerisinde kabul görmemiş olan, kendini ötekileştirilmiş ve dışa itilmiş hisseden ya da yabancı kişilerle yüz yüze görüşmeyi tercih etmeyen ve dijital olarak iletişim kurmayı daha çok benimsemiş olan kişiler farkında olarak ya da farkında olmadan birer teknoloji bağımlısı haline gelmişlerdir.

Görüldüğü üzere teknoloji bağımlılığının sebepleri ile ilgili olarak net yanıtlar vermenin güç olması ile birlikte aslında birçok etkenin bir araya gelerek bu durumu oluşturduğunu söylemek mümkündür.

5.Teknoloji Bağımlılığının Fiziksel ve Psiko-Sosyal Etkileri

İnternetin sık sık kontrolsüz ve amaçsız kullanımı günümüzde ciddi bir sorun haline gelmektedir. Erkeklerde teknoloji bağımlılığı olasılığı kadınlardan iki-üç kat daha fazla olmaktadır(insamer).Teknoloji bağımlılığının diğer bağımlılık türlerinde olduğu gibi kişiler üzerinde gerek psikolojik gerekse fizyolojik açıdan olumsuz etkilerinin meydana geldiği uzmanlar ve bu konuda çalışma yapan araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir. Özellikle teknolojik cihazların kişiler tarafında yoğun bir şekilde kullanılması genç ve çocuk gruplarında imece ve paylaşım becerilerinin gelişmesini engellediği yönünde bulgular elde edilmiştir. (Balcıoğlu:2021) Bunun yanı sıra, motivasyon düzeylerini olumsuz yönde etkileyerek hem sorumluluk alma hem de duygusal gelişimlerinin sağlığı açısından riskler meydana getirmektedir. Aile içi iletişim bağlarının kopmasına neden olan aynı ev içerisinde dahi iletişimsiz hale gelen aile bireylerinin oluşmasına sebep olmaktadır. Bu durum neticesinde hem aile bağları zarar görmekte hem de eşler arasında sosyal medya nedeniyle tartışmalar hatta boşanmalara neden olabilmektedir.

Araştırmalar teknolojinin bir alt bağımlılık türü olan televizyon bağımlılığının çocukların çabuk sinirlenme ya da konuşmalarda duraksamalarının sık yaşanması, göz sağlığı açısından birçok problemin yanı sıra sosyal becerilerinin gelişimini engellemesi gibi olumsuz etkiler meydana getirdiğini göstermektedir.

Şiddet içerikli yayınların çocuklar tarafından izlenmesi onlarda bu duruma özenme ve şiddete yönelme eğiliminde artışlara neden olduğu bilinmektedir. Yapılan bir araştırma neticesinde (Tutkun:2017) şiddet içerikli yayınlar izleyen öğrencilerin saldırgan tutum sergilemenin ve şiddetin normal bir davranış şekli olarak algılanmasına ve günlük yaşamlarında karşılaşmış oldukları bir problem karşısında bunu şiddet yoluyla çözebileceklerini düşündüklerini ve bunu bir yöntem olarak kullandıklarını ortaya koymuştur.

Parlaklık düzeyi yüksek seviyede kullanılan bilgisayar ve akıllı telefonların zamanla gözlerde kuruluk yapması, kızarıklıklara neden olması, el bileğinde ve boyun kaslarında ciddi oranda rahatsızlıkların meydana gelmesi, bunun yanı sıra çok fazla sosyal medya ve internet kullanımı nedeniyle uyku kalitesinin ve uyku düzeninin olumsuz bir şekilde etkilenmesi dikkat eksikliği ve odaklanma, kaygı bozukluğu problemi oluşturması gibi çeşitli fizyolojik bozuklukların meydana gelmesine neden olmaktadır.

Özellikle dijital oyunların bilgisayar başında saatler geçirildiği düşünüldüğünde bireylerde obezite, kas ve omurga hastalıkları, kan dolaşımı bozukluğu gibi sorunlar meydana geldiğini ortaya çıkaran araştırmalar mevcuttur. Şiddet içerikli oyunların ise; bireyler üzerinde psiko-sosyal bir takım problemlere neden olduğu da bilinmektedir.

Teknoloji bağımlılığının bir başka ortaya çıkardığı sorun da sosyal platformlarda sıkça rastladığımız "siber zorbalık"tır. Sosyal medya içerisinde kişilerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak diğer kişileri acımasızca eleştirdiği, yargıladığı hatta hakaret ve tehdit içerikli mesajlar ile taciz ettiği durumlarda ne yazık ki siber zorbalığa maruz kalan bireyler üzerinde bu durumun düşük benlik, kendini değersiz hissetme, depresyon ve hatta intihar gibi ciddi olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

Dijital teknolojide çevrimiçi olmamızı engelleyen bir şeyler ters gittiğinde ya da kişilerin sosyal medyada bulunmadığı zamanlarda bir şeyleri kaçırdığına dair korku hissinden ve buna benzer sebeplerden dolayı farklı şekillerde tepki vermemiz olası hale gelmektedir. Bu tepkiler arasında sinirlenme, paniğe kapılma veya depresif hissetmenin üretkenlik ve hedeflere ulaşma üzerinde zararlı bir etkiye sahip olduğu ve bu nedenle kötü iş performansına yol açabileceği gösterilmiştir.

6.Büyük Şirketlerin Teknoloji Bağımlılığındaki Rolü

Büyük teknoloji şirketlerinde çalışmış olan personellerin söylemlerine göre bu şirketler kasıtlı olarak tüketicileri teknolojiye bağlamak ve bu süreçte kâr elde etmeyi istemektedirler. Çünkü teknoloji şirketleri, tüketicilerin sürekli olarak telefonları ile ilgili olması ve onu belirli şekillerde, uzun süre kullanmalarını istemektedirler. Çünkü sonuçta tüketiciler ne kadar çok teknolojiye bağlı olur ve bağımlı hale gelirse şirketlerin kâr durumları o derece artış gösterecektir.

Sosyal medyayı oldukça aktif kullanan kişilerin her gün Facebook'ta kaç beğeni aldıklarını ya da Twitter'da kaç yeni takipçi kazandıkları veya İnstagram'da "story"lerimi kaç kişi görmüş/izlemiş şeklinde kaygı duyduklarını zaman zaman gözlemleyebilmekteyiz. Bu endişeler nedeniyle kullanıcıların telefonlarını sık sık kontrol ettiklerinden bu durum teknoloji şirketleri tarafından insanların zihinlerini ele geçirmenin ve onlarda alışkanlık yaratmanın bir yolu olarak görülmektedir. Yazılım geliştiriciler, kullanıcıları bağımlı hale getirmek için çeşitli teknikler kullanıldığını dile getirmektedir.

2008 yılında Çin, internet bağımlılığı bozukluğunu tanıyan ilk ülke olmuştur. Güney Kore ve Çin, teknoloji bağımlısı olduğu düşünülen gençler ve genç yetişkinler için devlet destekli tedavi merkezleri kurmuştur. (Getty Images / LightRocket / Zhang Peng)

Facebook'un kurucu başkanı Sean Parker, sosyal medyanın arkasındaki amacın şu olduğunu söylemektedir: "Mümkün olduğunca zamanınızın ve bilinçli ilginizin çoğunu nasıl tüketiriz? Bu, sizlere arada bir biraz dopamin vermemiz gerektiği anlamına geliyor, çünkü bir kişi bir fotoğrafı veya bir gönderiyi beğenmesi veya yorum yapması bir sosyal doğrulama geri bildirim döngüsüdür. Bu durum insan psikolojisindeki bir zaafın ya da zayıflığın sömürülmesidir.

Ancak Facebook'un küresel güvenlik başkanı Antigone Davis, "Bağımlılık kavramı ve insanların çevrimiçi ortamda nasıl etkileşim kurduğu hakkında pek çok yanlış bilgi ve yanlış iletişim var" demektedir. İnsanların olumlu ve güvenli bir şekilde etkileşimde bulunmasını sağlamak konusunda Facebook'u gerçekten önemsediklerini dile getirmiştir. Facebook yönetimi, insanlara Facebook'ta geçirdikleri zamanı daha iyi yönetmeleri amacıyla ihtiyaç duydukları araçları verdiğimizden emin olmak

için sosyal medyanın aşırı kullanımı gibi konularda araştırma yapmaktayız" şeklinde açıklama yapmıştır.(cq researcher)

7.Teknoloji Bağımlılığını Azaltmaya Yönelik Kamusal Politikalar

Teknoloji bağımlılığı günümüzde toplumsal bir sorun haline gelmiş olması nedeniyle toplumsal bir yaklaşımla ve kolektif bilinç ile çözümlenmesi gerekmektedir. Kötü alışkanlıkların belli yaş gruplarında ve belli yerlerde yasaklanması, kullanılmasının engellenmesi amacıyla uygulanan normların benzerinin teknoloji bağımlılığı için de geliştirilmesi söz konusu olabilmektedir. Bağımlılık yaratan sigaranın nasıl ki açık havada "dumansız hava sahası" sloganı ile kullanımı engellenerek bir bilinç oluşturulmaya çalışılıyorsa aynı uygulama "telefonsuz hava sahaları" şeklinde uygulanarak toplumsal bilincin oluşturulması sağlanabilir. (Ertemel: 2018).

Medya hem aşırı kullanıldığında bağımlılık yaratabilen fakat aynı zamanda doğru kullanıldığında yarar sağlayacak görsel bir iletişim aracıdır. Bu araçla teknoloji bağımlılığı hakkında kamu spotu oluşturularak bu bağımlılığın uzun vadede yaratacağı olumsuz etkilerine ve önemine vurgu yapılarak kamuoyunun dikkati çekilebilir.

Toplumun talep etmesi ile birlikte teknoloji bağımlılığı ile ilgili kamu politikaları oluşturulması, ilgili kamu kurumlarının bu hususta yapacağı çalışmalar ya da meclis de yapılacak olan yasal düzenlemeler neticesinde ekran ve teknoloji kullanımında aşırıya kaçılmasının engellenmesine yönelik olarak düzenlemeler yapılması mümkündür. 2017 yılında Fransa'da uygulanan yasal bir düzenleme bu konuda örnek teşkil etmektedir. Yasal düzenleme ile ülkenin genelinde 50 ve daha fazla personeli olan şirketlerin acil durumlar haricinde akşam 7'yi geçtikten sonra elektronik posta göndermeleri yasaklanmıştır (Morris, 2017). Bunun dışında ülkenin genelinde yılda bir hafta "ekransız hafta" ilan edilmiş ve farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır (Ertemel: 2018).

Teknoloji çalışanları ve bazı yatırımcılar teknoloji şirketlerini internet bağımlılığını gidermeye zorluyor olsa da, bazı savunucu gruplar - ve bir avuç politikacı - hükümete eylem çağrısında bulunmaya başlamışlardır.(cq researcher)

D-Mass'tan Senatör Edward Markey, Şubat ayında elektronik medyanın çocukların sağlığı ve davranışları üzerindeki etkisini incelemek için federal bir çalışma yapılması çağrısında bulunan bir yasa tasarısı sunmayı planladığını söylemiştir.

D-Va'dan Senatör Mark Warner, devlet düzenlemelerinden emin olmasa da teknolojinin bağımlılık yapabileceğine dair kanıtlar olduğuna inandığını söylemektedir. "Bunu şirketlerle işbirliği içinde yapmayı tercih ederim, ancak bunu kabul etmezlerse halkın huzursuzluğunun tüketicinin güvenini önemli ölçüde baltalayacağını düşünüyorum "demiştir.

2016 ABD başkanlık seçimlerine Rusya'nın büyük ölçüde sosyal medyayı kullanarak müdahale ettiğinin ortaya çıkmasının ardından teknoloji şirketleri daha fazla incelemeye tabi tutulmuştur. Facebook, Google ve Twitter yöneticileri Ekim ayında Capitol Hill'e gelerek müdahaledeki rollerini kabul etmişlerdir. Facebook kurucusu ve CEO'su Mark Zuckerberg, Nisan ayında Capitol Hill'de yapılan duruşmalarda şirketinin gizlilik politikalarıyla ilgili yanlış adımları için özür dilemiştir." Sorumluluğumuz hakkında yeterince geniş bir bakış açısına sahip değildik ve bu büyük bir hataydı" demiştir. Ayrıca, Google ve Facebook gibi şirketlerin birkaç eski çalışanı, teknoloji şirketlerinin kasıtlı olarak kullanıcıları verilerini satarak para kazanmak için kasıtlı olarak tasarlanmış bir teknoloji yarattığını söylemektedir. (Getty Images / Alex Brandon)

Bağımsız bir mobil endüstri analisti olan Jeff Kagan, "şirketlerin kendi kendilerini düzenlemeyeceklerini", ancak mevzuat tehdidinin onları harekete geçmeye zorlayabileceğini kabul etmiştir.

Bazı endüstri eleştirmenleri, sosyal medyanın geleneksel medyaya benzer şekilde düzenlenmesini istemiştir. Ancak Downes, büyük ölçüde Anayasa'nın ifade özgürlüğü garantisinden dolayı, yayıncılar ve diğer medyanın sadece hafifçe düzenlenmiş olduğuna işaret etmektedir. “İlk değişiklik, konuşmayla ilgili herhangi bir şeyi düzenleme çabalarının üzerinde çok büyük bir önem taşıyor” demektedir.

Harvard'dan Rich, "Hükümet, adil düzenlemeler oluşturma ve kısıtlamaları uygulama konusunda son derece etkisizdir" demektedir. Bunun yerine, hükümetin tüketicileri "okuryazarlığımızı ve dijital ortama hâkimiyetimizi geliştirmeye yardımcı olmak" amacıyla eğitmek ve güçlendirmek için daha büyük bir rol oynadığını görmek istediğini söylemektedir.

Common Sense, gençler arasında dijital bağımlılığın boyutu hakkında araştırma yapmayı ve etkisini değerlendirmeyi planladığını ve "dijital bağımlılığı önlemek ve caydırmak için" etik tasarım standartları geliştirmek, diğer gruplarla ve teknoloji içerisindeki kişilerle birlikte çalışılması gerektiğini söylemektedir.

Salesforce.com müşteri ilişkileri yönetimi platformu CEO'su Marc Benioff, sosyal medyanın aşırı kullanımının sigara içmek gibi bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınmasını önermiştir. “Teknolojinin ele almamız gereken bağımlılık yapıcı nitelikleri var ve ürün tasarımcıları bu ürünleri daha bağımlılık yapıcı hale getirmek için çalışıyorlar ve bunu dizginlememiz gerekiyor." demiştir. Bu arada, hükümetin sosyal medya kullanımının insanlar için zararlı olup olmadığı konusunda netlik sağlaması gerektiğini söylemektedir.

Downes, tütün tarzı kamu hizmeti duyurularını kullanmak konusunda şüphelidir çünkü tütünün sağlık üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde incelenirken, teknolojinin aşırı kullanımının etkisi üzerine çok sınırlı araştırma yapılmıştır. Downes, "Araştırma yıllar sürer" demektedir. Tüm gerçeklere sahip olsanız bile, insanların gerçekleri kabul etmesi yıllar alabilecektir.(cq reseracher)

Ülkemizde teknoloji bağımlılığının hangi seviyede olduğu ve bu durumun yaygınlığı, yol açtığı toplumsal ve kişisel problemlerin tespiti, bu toplumsal ve kişisel problemlerin çözümü için ebeveynlere ve devlet kurumlarına düşen görevlerin neler olduğu ile ilgili araştırmaların, akademik çalışmaların yapılması büyük fayda sağlayacaktır.

Bilişim Teknolojileri Bağımlılığına yönelik olarak ülkemizde meclis içinde kurulan bir komisyon mevcuttur. Bu bağımlılık sorunu ile ilgili bugüne kadar ülkemizde hangi çalışmalar yapıldı ve bundan sonra neler yapılması gerekmektedir gibi hususları derinlemesine tartışmak, konuyu araştırmak, uzmanlarından sorunu ve çözüm önerilerini dinlemek, daha sonrasında da yasal düzenlemelerin oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla bu komisyon kurulmuştur.

Teknoloji bağımlılığı ve olumsuz etkilerinin eğitim kurumlarında müfredat içerisinde yer alması ve gençlerin bu konu hakkında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde bağımlılığın oluşmasının ve bir sorun haline gelmesinin önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Komisyonda yer alan uzmanlar tarafından getirilen öneriler ışığında özellikle gençler ve çocukların internet/teknoloji bağımlılığını engellemek için kilit rolün onların anne ve babalarına düştüğünden söz edilen raporda ailelerin alması gereken tedbirlere yer verilmiştir. Bu tedbirler kapsamında öncelikli olarak ailelerin medya aracılığıyla bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların gerekliliği, madde bağımlılığı hakkında destek veren “ALO 191” sosyal yardım hattının teknoloji bağımlılığına yönelik olarak da hizmet vermesi gerektiğine değinilmiştir. 12 yaş öncesi çocukların tablet, cep telefonu, bilgisayar gibi teknolojik cihazları kullanmasına izin verilmemesi gerekliliği, her bir ailenin günlük

kullanımda çocuklarına uzmanların tavsiyeleri doğrultusunda belli saatlerde kullanma pratiği geliştirmesi gerekliliğinden söz edilmektedir.

Günümüzde gözlemlediğimiz ölçüde çoğu aile bireyleri çocuklarını susturmak, yemek yedirmek veya uyutmak amacıyla dijital aletleri aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu nedenle aile bireyleri kreş ya da gündüz bakım evlerinde çalışan personellere bu konu hakkında bilinçlendirme eğitimlerinin verilmesi gerekliliğinden söz edilmiştir.

Bunların yanı sıra eğitim kurumlarında çocukların teknolojiden uzaklaşabileceği ve sosyalleşebileceği alanlar oluşturmanın gerekliliğinden, kaliteli vakit geçirebilecekleri müzik ve sanat çalışmalarının, spor faaliyetlerinin, zihinsel gelişime katkı sağlayacak aktivitelerin arttırılması gerekliliği dile getirilmiştir. Üniversitelerin Psikoloji, Çocuk Gelişimi, Sosyal Hizmetler, Bilişim Teknolojileri vb. gibi ilgili bölümlerinde teknoloji okur-yazarlığı ve bilişim etiği ile ilgili müfredatta derslerin yer alması sağlanmalıdır.

Özellikle büyükşehirlerde park ve bahçelerin, yeşil alanların yetersiz oluşu nedeniyle çocukların sosyal, psikolojik ve fiziksel gelişimi açısından olumsuz bir durum oluşmakta ve çocuklar teknolojiyi daha çok kullanma ihtiyacı duymaktadırlar. Bu hususta Kültür Turizm Bakanlığının çocuk ve gençlere yönelik olarak tiyatro, sinema ve diğer kültür faaliyetlerine yönelik politikalar geliştirmesi gerekliliğinden söz edilmiştir.(gazeteduvar)

8.Sonuç ve Öneriler

Global anlamda her geçen gün gelişen, büyüyen ve ilerleyen bilişim teknolojileri ve teknoloji ürünleri ile yakın ilişki içerisinde olan ülkemiz gençlerinin ve küresel düzeyde tüm insanlığın bu ürünler vazgeçilmezi olmuş, onları sosyal hayattan ve toplumun değerlerinden uzaklaştırması sonucu ile karşı karşıya kalınmıştır. Teknoloji kullanımı her ne kadar elzem olarak görülse de günümüzde ve faydaları oldukça fazla olsa da sınır ve kontrol belirlenemez ise; kamu güvenliğinden bireysel yaşama pek çok olumsuz durumun ortaya çıkmasına ve bazı riskler içermesine neden olabilmektedir. Bu olumsuz durumların fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan hem bireyleri hem aileleri ve toplumu etkilediği bir takım istenmeyen sonuçlar meydana getirdiği görülmüştür. Bu hususta hem ebeveynlere hem de kamu politikaları oluşturacak olan yasa yapıcılara büyük görevler düşmektedir. Bunların yanı sıra bireysel ve toplumsal güvenlik açısından özellikle veri ihlallerine karşı siber saldırılar konusunda gerek vatandaşlara gerek kamu personellerine bilinçlendirme eğitimleri yapılması da önem arz etmektedir. Teknoloji bağımlılığı konusunda Covid sürecinde meydana gelen eve kapanma sürecinde pandemi öncesi 4 saat civarında olan teknoloji kullanımları bugün 8 saati aşmış durumdadır.(t24)

Teknoloji bağımlılığı için üretilmiş bazı çözümler uygulanması durumunda olumlu sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Örneğin haftada bir günü sadece kendimize ayırarak, her türden teknolojik aletten uzak kalarak ve çevrimdışı olarak zaman geçirebiliriz. Bu zamanlar, hobilerle ilgilenerek, yemek yaparak, sevdiklerimize zaman ayırarak veya bahçe işleri ile ilgilenilerek geçirilebilir. Bunun yanında ekransız ve teknolojisiz bir şekilde kalmak bunun neticesinde can sıkıntısı yaşamak belki de yaratıcılığa açılan bir kapı olacaktır ve kişinin kendini keşfetmesini başarılı işler üretmesini sağlayacaktır. Teknolojiden uzak kalmayı deneyimleyerek bu bağımlılığa karşı bireysel olarak bilinçle ve farkındalıkla yaklaşarak bu durumdan kurtulmak mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Balcıoğlu İ, Türk B. Teknoloji Bağımlılığı: Sosyal Ve Adli Sorunlar. Özçetin A, Editör. Teknoloji Bağımlılığı. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2021. P.33-40.

Cq Researcher Reports, April 20, 2018 , Technology Addiction

Dinç, M. "Teknoloji Bağımlılığı Ve Gençlik." Gençlik Araştırmaları Dergisi 3.3 (2015): 31-65.

Ertemel, Adnan Veysel, And Gökhan Aydın. "Dijital Ekonomide Teknoloji Bağımlılığı Ve Çözüm Önerileri." (2018).

Negiz N.Teknoloji Kullanımı Ve Bağımlılığı Üzerine Bir Araştırma

Deloitte Global Mobil Kullanıcı Anketi Türkiye Yönetici Özeti 2015 Mayıs 2016, İstanbul

Sigerson, Leif, Et Al. "Examining Common İnformation Technology Addictions And Their Relationships With Non-Technology-Related Addictions." *Computers İn Human Behavior* 75 (2017): 520-526.

Öktem, M. Kemal, And Leyla Çiftçi. "Kamu Yönetiminde Teknoloji Kullanımı Ve Teknoloji Eğitimi: Türkiye Açısından Bir Analiz." Kamu Yönetimi Ve Teknoloji Dergisi 2.1: 61-71.

Tanhan, Fuat, And Öğr Ü. Halil İbrahim Özok. "Pandemi Ve Eğitim."

Tutkun Ö, Demirtaş Z, Açıkgöz T, Demirel Tekşal S. Televizyon Ve Dijital Oyunların Ortaokul Öğrencilerinin Şiddete Eğilimine Etkisi. Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.2017;3(2):83-91. Retrieved From

Yengin Deniz, April 2019 Teknoloji Bağımlılığı Olarak Dijital Bağımlılık İstanbul Aydın University, Turkey

İnternet Kaynakları

https://www.aa.com.tr/tr/politika/meclis-bilisim-teknolojileri-bagimliligi-sorununu-masaya-yatiriyor/1482519 Erişim Tarihi 11.10.2024

https://study.com/academy/lesson/what-is-technology-definition-types.html

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679 Erişim Tarihi 11.10.2024

https://dergipark.org.tr/tr/pub/pesausad/issue/36304/410274.

https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/11/13/meclisten-teknoloji-bagimliligi-raporu-avmlerde-cocuklar-icin-tablet-uygulamasi-kaldirilsin Erişim Tarihi 10.10.2024

https://www.haberler.com/bilisim-teknolojileri-bagimliligi-arastirma-13921791-haberi/ Erişim Tarihi:10.10.2024

https://t24.com.tr/haber/arastirma-pandemi-oncesi-4-saat-civarinda-olan-teknoloji-kullanimi-8-saati-asti,923425 Erişim Tarihi:10.10.2024

https://www.psycom.net/iadcriteria.html Erişim Tarihi 15.10.2024

https://www.cedarcolorado.org/articles/mental-health-and-addiction/tech-addiction/

https://insamer.com/en/technology-addiction_1947.html Erişim Tarihi 20.10.2024

https://www.wired.com/story/our-minds-have-been-hijacked-by-our-phones-tristan-harris-wants-to-rescue-them/ Erişim Tarihi 24.10.2024

https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6174603/ Erişim Tarihi 20.10.2024

https://www.washingtonpost.com/opinions/tech-addiction-is-real-we-psychologists-need-to-take-it-seriously/_story.html Erişim Tarihi 24.10.2024

EXAMINING THE ROLE OF WOMEN IN ECONOMIC DEVELOPMENT IN LOCAL GOVERNMENTS

YEREL YÖNETİMLERDE KADINLARIN EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Mehmet Burhanettin COŞKUN

Doç. Dr. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi,
Osmaniye, Türkiye,
E-posta: burhanettincoskun@osmaniye.edu.tr

Özet

Bu çalışma, yerel yönetimlerin kadınların ekonomik katılımını artırma potansiyelini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Kadınların ekonomik katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yerel kalkınma bağlamında büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın ana odak noktası, yerel yönetimlerin bu alandaki rolünü ve kadınların ekonomik güçlenmelerini teşvik etmek için alınabilecek politika önlemlerini incelemektir.

Çalışma sonuçları, yerel yönetimlerin kadınların ekonomik katılımını artırmak için etkili bir araç olabileceğini göstermektedir. Kadın girişimciliğini desteklemek, mesleki eğitim programları düzenlemek, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınların işgücü piyasasına daha iyi entegre olmalarını sağlamak gibi politika önlemleri, kadınların ekonomik güçlenmelerine katkı sağlayabilir. Ancak bu çabaların başarılı olabilmesi için ulusal hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve iş dünyası ile iş birliği gerekmektedir.

Sonuç olarak, kadınların ekonomik katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma açısından hayati bir öneme sahiptir. Yerel yönetimler, kadınların ekonomik güçlenmelerini teşvik etmek için önemli bir rol oynayabilirler. Bu amaçla, politika yapıcılar ve yerel yönetimlerin bu konuya odaklanması ve çaba göstermesi gerekmektedir. Kadınların ekonomik katılımının artırılması, daha adil, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir toplumun oluşturulmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Kadın Katılımı, Kadınların Ekonomik Katılımı.

Abstract

This study was conducted to evaluate the potential of local governments to increase women's economic participation. Women's economic participation is of great importance in the context of gender equality and local development. The main focus of this study is to examine the role of local governments in this field and the policy measures that can be taken to promote women's economic empowerment.

Study results show that local governments can be an effective tool to increase women's economic participation. Policy measures such as supporting women's entrepreneurship, organizing vocational training programs, promoting gender equality and ensuring women's better integration into the labor market can contribute to women's economic empowerment. However, for these efforts to be successful, cooperation with national governments, non-governmental organizations and the business world is required.

As a result, women's economic participation is of vital importance for gender equality and sustainable development. Local governments can play an important role in promoting women's economic empowerment. For this purpose, policy makers and local governments need to focus and make efforts on this issue. Increasing women's economic participation will make a significant contribution to creating a more just, sustainable and inclusive society.

Key Words: Local Governments, Women's Participation, Women's Economic Participation.

Giriş

İş gücü politikası, bir ülkenin işgücü piyasasını düzenlemek ve işgücü kaynaklarını etkili bir şekilde kullanmak için belirlenen politikaların tümüdür. İş gücü politikası, işgücü arz ve talebini etkileyen faktörleri ele alır ve işgücü piyasasındaki eğitim, eğitim, iş bulma hizmetleri, iş güvenliği, çalışma saatleri, ücretler ve çalışanların hakları gibi konuları kapsar. İş gücü politikası, ekonomik büyüme, işsizlik oranları, işgücü verimliliği ve toplumsal refah gibi faktörleri etkileyebilir. Bir ülkenin iş gücü politikası, işgücü piyasasının mevcut durumunu ve gelecekteki ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak belirlenir ve genellikle hükümet tarafından yürütülmektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, kadınların ücretli veya ücretsiz çalışma yoluyla ekonomik hayatta yer almalarını ifade eder. Kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik kalkınma, yoksulluğun azaltılması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal refah gibi birçok alanda olumlu etkileri olan bir konudur. Ancak, kadınların iş gücüne katılımı dünya genelinde hala düşük seviyelerdedir (Erken, 2020). Kadınlar, erkeklerin iş gücüne katılım oranının altında yer almaktadır. Bunun birçok nedeni vardır, ancak en yaygın nedenler arasında toplumsal cinsiyet rolleri ve aile sorumlulukları yer almaktadır. Kadınların iş gücüne katılımının artırılması için, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikalar ve programlar geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kadınların eğitimi, işgücüne hazırlığı ve istihdam olanaklarının artırılması gibi konularda da çalışmalar yapılması gerekmektedir. Kadınların iş gücüne katılımının artırılması, ekonomik kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir konudur. Günümüz dünyasında kadınların iş gücüne katılımı ve ekonomik bağımsızlığı, kadın hakları mücadelesinin önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Kadınların ekonomik bağımsızlığı, sosyal ve ekonomik açıdan daha eşit bir toplumun oluşmasına ve cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlamaktadır. Ancak kadınların işgücüne katılımı, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde hala istenilen seviyede değildir. Bu nedenle, kadınların işgücüne katılımını arttırmak için çeşitli stratejiler ve politikalar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Kadınların işgücü piyasasındaki rolü, birçok farklı faktörün etkisi altındadır ve kalkınmanın hem sonucu hem de itici gücüdür. İşgücü piyasasında daha fazla kadın yer aldığında, ülke ekonomisi daha hızlı büyüyebilir ve kalkınma süreci hızlandırılabilir. Bununla birlikte, kadınların işgücüne katılımı, yalnızca kadınların bilgi ve beceri düzeylerinin artmasıyla değil, aynı zamanda toplumun bakış açısının değişmesiyle de ilişkilidir. Bu nedenle, politika yapıcılar kadın işgücü arzının doğasını ve işgücüne katılımının faktörlerini dikkate alarak politikalar belirlemelidirler. Ancak, işgücüne katılım sadece arz faktörlerinin değil, aynı zamanda emek talebinin bir sonucudur. Bu nedenle, politika yapıcılar, kadınların işgücüne katılımını artırmak için sadece arz tarafına odaklanmak yerine, aynı zamanda emek talebini artırmak için de tedbirler almalıdırlar (Verick, 2014). Bu çalışmanın amacı, yerel yönetimlerin kadınların işgücüne katılımındaki rolü ve önemini incelemektir. Yerel yönetimlerin, kadınların işgücüne katılımını arttırmak ve iş hayatında daha fazla fırsat eşitliği sağlamak için birçok politika ve program uygulayabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada yerel yönetimlerin kadınların işgücüne katılımını arttırmak için hangi politikaları uygulayabileceği ve bu politikaların etkileri incelenecektir. Çalışmanın ilk bölümünde, kadınların işgücüne katılımının neden önemli olduğu ve kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörler ele alınacaktır. Ardından, yerel yönetimlerin kadınların işgücüne katılımındaki rolü ve önemi tartışılacaktır. Bu bölümde, yerel yönetimlerin kadınların işgücüne katılımını arttırmak için hangi politikaları uygulayabileceği ve bu politikaların etkileri incelenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, yerel yönetimlerin kadınların işgücüne katılımını arttırmak için uygulayabilecekleri politikalar ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu politikalar arasında, çocuk bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi, esnek çalışma saatleri, kadın girişimciliğinin desteklenmesi, eğitim ve mesleki eğitim fırsatlarının sağlanması, kadınların siyasi katılımının teşvik edilmesi gibi konular yer alacaktır. Her bir politikanın, kadınların işgücüne katılımını arttırmadaki etkileri ayrıntılı olarak incelenecektir.

2. Kadınların İş Gücüne Katılımı ve Sorunları

2.1.Ekonomik Kalkınma ve İş Gücü Kavramı

İş gücü, bir işverenin veya ekonominin mevcut veya potansiyel işgücü arasından işe alabileceği insan kaynağıdır. Bu kavram, bir ekonominin veya işletmenin çalışma gücünü oluşturan kişilerin toplamıdır.

İş gücü, bir ekonomide veya işletmede işleri yürütmek için gerekli olan tüm insan kaynaklarını kapsamaktadır (Erol, 2016). İş gücü kavramı, ekonomik büyüme, işgücü piyasaları, ücret politikaları, eğitim ve beceri geliştirme politikaları gibi birçok konuda önemlidir. İş gücü, bir ülkenin ekonomik büyümesinde önemli bir rol oynar ve istihdam oranları, ücret düzeyleri ve ekonomik performans gibi göstergelerde yansımaları olabilmektedir (Demircan, 2012). İş gücü, iki farklı unsurdan oluşur: işgücü katılım oranı ve işsizlik oranı. İşgücü katılım oranı, bir ekonominin potansiyel işgücünün ne kadarının işgücü piyasasında aktif olarak yer aldığını gösterir. İşsizlik oranı ise, mevcut işgücü piyasasında işsiz olanların oranını göstermektedir (Gök, 2004). İş gücü, eğitim, beceri seviyeleri ve işgücü piyasalarındaki değişimler gibi birçok faktöre bağlıdır. İşverenler, işgücü piyasasındaki taleplere göre iş gücü kaynaklarına yatırım yaparlar. Bu nedenle, iş gücü politikaları, ekonomik kalkınma için önemli bir araçtır. İş gücü piyasası, işgücü arz ve talebi arasındaki dengesizliklerin meydana geldiği bir piyasadır. İşgücü arzı, çalışmak isteyenlerin sayısıdır, işgücü talebi ise işverenlerin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarına bağlıdır. İş gücü piyasası, ücretlerin belirlenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Aydemir (2013) yılında Türkiye' de iş gücü yapısı, işsizlik ve kırsal alan hakkında bir makale yazmıştır. Bu makale de iş gücü kavramı, Türkiye'deki işgücü yapısı, işsizlik ve kırsal alandaki istihdam konularıyla ilişkilendiriliyor. Makalede, işgücü, ekonomik birimlerin (bireyler, hane halkları, işletmeler vb.) üretim faaliyetlerini yerine getirmek için kullanabilecekleri insan kaynaklarını ifade eder. İşgücü, mevcut işgücü piyasasındaki potansiyel çalışanların tamamını veya bir kısmını içerebilmektedir. Ayrıca, makalede işgücü, işgücü piyasasındaki arz ve talep faktörlerinin etkileşimini de yansıtır. İşgücü talebi, işverenlerin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarına bağlıdır. İşgücü arzı ise, ekonomik faaliyetlere katılmak için istekli olanların sayısıdır. İşgücü piyasası, işgücü arz ve talebinin karşılaştığı bir piyasadır ve bu piyasanın dengesi, ücret seviyelerini ve istihdam oranlarını etkilemektedir. Makalede ayrıca, işsizlik oranları, işgücü katılım oranları ve kırsal alanlardaki istihdam konuları da işgücü kavramıyla ilişkilendirilmektedir. İşsizlik oranları, işgücü piyasasındaki talep ve arz dengesizliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücü katılım oranları ise, ekonomik faaliyetlere katılan potansiyel işgücünün yüzdesidir. Kırsal alandaki istihdam konuları ise, kırsal alandaki işgücü piyasaları, tarım sektörü ve göç gibi faktörlerle ilişkilidir.

2.2. Türkiye'de İş Gücüne Katılım ve Ekonomik Kalkınmaya İlişkin Rakamlar

Türkiye, iş gücü katılım oranı açısından oldukça yüksek bir ülke konumundadır. İş gücü, ekonomik birimlerin üretim faaliyetlerini yerine getirmek için kullandıkları insan kaynaklarını ifade eder. İş gücü, bir ekonominin milli gelirinde ve ekonomik büyümesinde önemli bir rol oynar. Türkiye'deki iş gücünün ekonomiye katkısı, istihdam edilen kişilerin sayısı ve üretimdeki artışa bağlıdır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2021 yılında iş gücüne katılım oranı %51.4 olarak gerçekleşmiştir. İş gücüne katılım oranının artması, ekonomik büyümeye katkı sağlayan bir faktördür. Ancak, işgücüne katılım oranının yüksek olması, işsizlik oranının da yüksek olmasına neden olmaktadır. TÜİK verilerine göre, 2021 yılında işsizlik oranı %12 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranının yüksek olması, işgücü piyasasındaki talep ve arz dengesizliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. İşsizlik oranlarının düşürülmesi, ekonomik kalkınma açısından önemlidir. Ancak, Türkiye'de istihdam edilen kişilerin büyük bir kısmı düşük ücretli ve düşük vasıflı işlerde çalışmaktadır. Bu durum, iş gücünün ekonomik kalkınmaya olan katkısını sınırlayabilir. İstihdam edilen kişilerin vasıflarının ve ücret düzeylerinin artırılması, iş gücünün ekonomiye olan katkısını artırabilmektedir (TUIK, 2022). Türkiye'deki işgücü yapısı da heterojendir. Hizmet sektöründe istihdam edilen kişilerin sayısı, diğer sektörlere göre oldukça fazladır. İmalat sanayi, tarım ve inşaat sektörlerinde istihdam edilen kişi sayısı, hizmet sektörüne göre daha azdır. Tarım sektörü ve kırsal alanlardaki istihdam, Türkiye'deki iş gücü yapısının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

2.3. Yerelde Kadınların İş Gücüne Katılması

Kadınların iş gücüne katılımı, bir ülkenin ekonomisi için önemli bir faktördür. Kadınların iş gücüne katılması, ekonomik kalkınma için gerekli olan insan kaynaklarının artmasına ve üretkenliğin artmasına katkı sağlar. Kadınların işgücüne katılımı, toplumsal yaşamda var olmanın temel şartlarından biridir.

Çalışma yaşamı, bireylere birçok fırsat sunarak gelir, statü, sosyal ilişki ağı ve sosyal güvence gibi olanaklar sağlamaktadır. Ancak, kadınlar için işgücüne katılmamak, statü, sosyal ilişkiler, gelir ve sosyal güvenlik açısından risklerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Çakır, 2008). Kadın işgücüne katılım oranları, sosyo-kültürel ve makro ekonomik unsurların bir araya gelmesiyle oluşur. Sosyo-kültürel unsurlar, ataerkil düşünce yapıları nedeniyle kadınların eğitim ve iş yaşamına erişimini engelleyerek kadın işgücü arzının sınırlı kalmasına neden olabilir. Diğer taraftan, kapitalist ekonomilerde makroekonomik politikalar kadın işgücüne olan talebi artırarak kadınları ücretli çalışmaya çekebilir ve aile ve toplumdaki ataerkil düşünce yapısının zayıflamasına katkıda bulunabilir. Ancak, kadınların çalışma şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir Kadın işgücü arzı, kalkınmanın hem sonucu hem de itici gücüdür. İşgücü piyasasında daha fazla kadın yer aldığında, ülke ekonomisi daha hızlı büyüyebilir ve kalkınma süreci hızlandırılabilir. Ülkelerin gelişmesi ve ekonominin büyümesi ile birlikte kadınların işgücü piyasasında bilgi beceri düzeylerinin artması, farklı işkollarında yer almalarını sağlayarak toplumun bakış açısını değiştirerek sosyal engelleri zayıflatır ve kadınların ev dışında çalışma ihtimalleri de artar. Dolayısıyla politika uygulamaları, kadın işgücü arzının doğasına uygun olarak gerçekleştirilmeli ve kadınların işgücüne katılımı izlenmelidir. Ayrıca işgücüne katılım, sadece arz faktörlerinin değil, aynı zamanda emek talebinin de bir sonucudur (Tokgöz, 2015). Kadının çalışma yaşamındaki yeri tarihsel süreçte değişmiştir. Geçmişten günümüze kadar, toplumların düşünce yapısında kadınlar, erkek hâkimiyeti altında evde ve çocuk bakımı ile ilgilenen boyutta kalmıştır. Ancak, sanayi devrimi ile birlikte kadınların işgücüne katılımı artmış ve kadınlar toplumdaki ücretsiz aile işçiliği konumundan ücretli işçi konumuna geçmiştir. Üretimin fabrikalara kayması ve ekonomik büyümenin etkisiyle artan işgücü ihtiyacı, kadınların çalışma yaşamında daha fazla yer almasını sağlamıştır. II. Dünya Savaşı, kadınların işgücüne katılımını etkileyen önemli bir olaydır. Bu savaş nedeniyle, piyasada emek arzı ve emek talebinde değişiklikler yaşanmış ve kadınların işgücüne katılımı artmıştır. Kadınlar, hem vatanseverlik duyguları hem de erkeklerin savaşta olması nedeniyle ailenin ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kaldıkları için işgücü piyasasına girmişlerdir. Ayrıca, savaş nedeniyle erkek işgücünün azalması, piyasada işgücü talebini ve ücretleri yükseltmiştir. Bu durum, kadınların işgücü piyasasına girişini artırmıştır (Ak, 2019). Kadınlar, ücretli olarak çalışma hayatında yer almalarıyla birlikte ucuz işgücü olarak görülerek yoğun bir emek sömürüsüne maruz kalmışlardır. Kadınların çalışma hayatında yaşadığı olumsuzlukların düzeltilmesine dair kanunlar ilk olarak İngiltere'de kabul edilmiştir ve daha sonra diğer Avrupa ülkeleri tarafından da benimsenmiştir. Ancak, 19. yüzyılın sonlarına doğru kadın emeği ile ilgili hukuki düzenlemelerde kadınların çalışacağı ağır ve tehlikeli işler için düzenlemeler getirilmiş olsa da kapsam olarak dar tutulmuştur (Aytaç, 2020). Türkiye'de, kadın işgücü 1950 yılı itibariyle kentleşme sürecinin başlamasıyla birlikte çalışma yaşamında ücretli çalışan konumuna gelmiştir. Bu dönemde, büyük kentlerde sanayi merkezlerinin oluşmasıyla başlayan iç göçle birlikte aile içinde ücretsiz işçi olarak çalışan kadınlar ücretli çalışmaya başlamıştır. Ancak, Türkiye'de 1950'den 1999'a kadar işgücüne katılım oranlarında artıştan ziyade azalma görülmüştür. 2001 krizi ve sonrasında ise istihdamda daralma yaşanması da kadın istihdamını olumsuz etkilemiştir (Tahtacı, 2019). Dünya genelinde küreselleşme ile birlikte kadınların işgücüne katılım oranları artarken Türkiye'de belirgin bir artış gözlemlenmemiştir. Kadınların çalışma yaşamında yer alması topluma, ekonomiye katkı sağladığı gibi kendilerine ve ailelerine de katkı sağlamaktadır. Ayrıca, ekonominin büyümesi ile birlikte üretim yapısının daha karmaşık hale gelmesi herkesin katkısını gerektirmektedir. Dolayısıyla kadın emeğine ihtiyaç duyulmakta olup kadınların ev dışında daha nitelikli işlerde çalışarak yükselme olanakları artmakta ve kadınlar daha bağımsız hale gelmektedir. Ücretli çalışma, eğitim, sosyal güvence ve ekonomik olarak kadının topluma etkin katılımını sağlamakta ve statüsünü farklılaştırmaktadır (Karabıyık, 2012). Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımı, son yıllarda artmış olsa da, hala düşük seviyelerdedir. TÜİK verilerine göre, 2021 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %32,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu oran, OECD ülkeleri arasında en düşük seviyelerden biridir (TUIK, 2022). Kadınların işgücüne katılımının düşük olmasının birçok nedeni vardır. Bu nedenler arasında, toplumsal cinsiyet rolleri ve stereotipleri, eğitim düzeyi, işgücü piyasasındaki ayrımcılık ve iş-kariyer ve aile yaşamı arasındaki denge sorunları yer alır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve stereotipleri, kadınların işgücüne katılımını engelleyen önemli bir faktördür. Kadınlar genellikle ev işleri ve çocuk bakımı gibi geleneksel rolleri üstlenirler ve işgücüne katılım için yeterli zaman ve enerji ayıramayabilirler. Eğitim düzeyi, kadınların işgücüne katılımını

etkileyen önemli bir faktördür. Eğitim düzeyi düşük olan kadınlar, işgücüne katılmak için yeterli beceri ve niteliklere sahip olmayabilmektedir.

2.4.Kadınların İş Hayatındaki Sorunlar ve Ekonomiye Etkisi

Kadınlar, çalışma hayatında birçok engel ve sorunla karşı karşıya kalmaktadır. İşgücüne katılmak isteyen kadınlar, erkeklerle karşılaşmayacakları engellerle karşılaşırken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolü algısı nedeniyle belirli sektörlerde çalışmaya zorlanabilmektedirler. Kadınlar işe başladıktan sonra da, erkek meslektaşlarından daha düşük ücretlerle çalıştırılabilmekte, terfi edememekte ve işyerinde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalabilmektedirler ((İlkkaracan Ajas, 2016, s. 4). Kadınların ekonomik haklara sahip olması, bu engellerin azaltılması ve kadınların işgücüne katılımının artması için önemlidir. Kadınların işgücüne katılması, toplumun ekonomik gelişimine ve üretkenliğine katkıda bulunacaktır. Ayrıca, kadınların ekonomik özgürlükleri sayesinde, ailelerinin gelir düzeyi artacak, yoksullukla mücadele edilebilecek ve kadınların ev içinde daha fazla söz sahibi olması sağlanacaktır. Bu da ailelerin daha eşitlikçi ve demokratik bir yapıya kavuşmasına yardımcı olacaktır. Ancak, kadınların ekonomik haklarına sahip olması yeterli değildir. Kadınların işgücüne katılımını arttırmak için, eğitim, mesleki eğitim ve iş fırsatlarının eşit şekilde sunulması gerekmektedir. Ayrıca, cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele etmek ve kadınların işyerinde eşit muamele görmesini sağlamak da önemlidir. Kadınların ekonomik haklara sahip olması, ancak bu tür adımlar atıldığında tam anlamıyla gerçekleşebilmektedir (Karabıyık,2012). Kadınların işgücüne katılımı, hem makroekonomik hem de sosyal etkilere sahiptir. Kadınların işgücüne katılımının artması, tasarruf eğilimini arttırabilir, harcama alışkanlıklarını değiştirebilir, sağlık ve eğitime ayrılan payları arttırabilir, doğurganlık oranlarını azaltabilir ve çocuk ölümlerini azaltabilir (Günsoy & Özsoy, 2012). Kadınların iş hayatındaki sorunları, birçok ülkede hala devam etmektedir. Bu sorunlar, toplumsal cinsiyet rolleri, işgücü piyasasındaki cinsiyet ayrımcılığı, iş-kariyer ve aile yaşamı arasındaki denge sorunları, hamilelik ve doğum izni gibi konularda yaşanan zorluklar gibi birçok faktörden kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların iş hayatında karşı karşıya kaldıkları önemli bir sorundur. Toplumun genelinde, kadınların ev işleri, çocuk bakımı ve ailevi sorumluluklar gibi geleneksel rolleri olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, iş hayatında kadınların aynı oranda temsil edilmemesi ve erkeklerle aynı pozisyonlara sahip olmaması sıkça karşılaşılan bir durumdur. İşgücü piyasasındaki cinsiyet ayrımcılığı, kadınların iş hayatındaki sorunların başında gelmektedir. İşverenlerin kadınların işgücüne katılımını engelleyen toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı yaklaşımları, kadınların iş hayatına katılımı için önemli bir engel oluşturmaktadır (Urhan, 2011). Kadınlar, erkeklerden daha az güvenilir ve etkili olduğu düşüncesiyle işverenler tarafından işe alınmamakta veya daha az tercih edilmektedir. Ayrıca, işverenlerin kadın çalışanların hamilelik, doğum izni, süt izni ve çocuk bakımı gibi durumlarla ilgili maliyetleri de tercih etmelerinde etkili olabilmektedir. İşverenler, uzun çalışma saatleri gerektiren işlerde ve kadınların çalıştırılmasının yasak olduğu işlerde kadın işgücünü yerine erkek işgücünü tercih edebilmektedirler (Doğan, 2012) ; (Dirik, 2016). Kadınların işgücüne katılımını engelleyen faktörlerden biri de ücretlendirmede yapılan ayrımcılıktır. İş Kanunu, aynı iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamayacağını belirtmektedir. Ancak uygulamada kadınlar genellikle asgari ücretin altında veya asgari ücrette çalıştırılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınlar genellikle anne ve ev işleriyle ilişkilendirilirken, erkekler evin geçimini sağlamakla görevlendirilir. Bu nedenle, kadınların aynı işi yapmasına rağmen erkeklere göre daha az kazanması, çalışma hayatındaki verimliliklerini ve işgücüne katılımlarını olumsuz etkilemektedir. Kadınlar genellikle erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen daha düşük ücretli sektörlerde çalıştırılmaktadır (Çelik&Akar, 2018). Kadınların düşük ücretli veya geçici işlerde çalıştırılması, kadın istihdamının azalmasına ve düşük ücrette çalışan kadınların işsizliği tercih etmesine neden olmaktadır. Kadınların ikincil işgücü olarak görülmesi, emek yoğun işlerde daha düşük ücretlerde çalıştırılmaları ve uzun süreli istihdamının sağlanamaması, kadın ve erkek işgücü arasında eşitsizliğe neden olmaktadır (Farımaz, 2017). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi ve Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de cinsiyete dayalı ücret farkı %15.6 düzeyindedir. Bu fark yaş ilerledikçe ve eğitim seviyesi düştükçe artmaktadır (ILO,2020). Kadınların işgücüne katılımını negatif yönde etkileyen bir diğer faktör, kadınların meslek seçimlerine

olan toplumsal cinsiyet rollerinin etkisidir. Toplumsal kültür tarafından kadınlara ve erkeklere farklı roller ve sorumluluklar biçilmekte, meslek seçimleri bile bu yönde şekillenmektedir. Erkekler güçlü ve akıllı görüldüğü için askerlik, mühendislik, pilotluk gibi mesleklerde bulunmaları beklenirken, kadınlar daha zayıf ve hassas görüldüğü için öğretmenlik, hemşirelik gibi mesleklerde bulunmaları beklenir ve teşvik edilirler (Farımaz, 2017, s. 30). Bu toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların meslek seçimlerine ve dolayısıyla işgücüne katılımlarına etki etmektedir. Kadınlar, bu rollerin dayatmaları nedeniyle bazı meslekleri tercih etmekten kaçınabilirler veya belirli mesleklerde kısıtlı kalmaktadırlar. Bunun sonucunda, kadınlar genellikle düşük ücretli, düşük statülü ve kadınların yoğun olduğu sektörlerde çalışmak zorunda kalırlar. Örneğin, sağlık, eğitim ve hizmet sektörleri gibi sektörlerde kadınların istihdamı yüksekken, teknoloji, mühendislik ve inşaat gibi sektörlerde kadınların istihdamı oldukça düşüktür.Bu durumda, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınların meslek seçimlerine yönelik farkındalık artırılması gerekmektedir. Kadınların daha fazla çeşitlilikte mesleklerde yer almaları ve işgücüne daha fazla katılmaları için engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bu, kadınların yeteneklerini kullanarak ekonomiye katkı sağlamalarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmalarını sağlayacaktır (Önder, 2013). İş-aile çatışması, günümüzde kadınların işgücüne katılımının artması ile birlikte önemli bir konu haline gelmiştir. Greenhaus ve Beutell tarafından tanımlanan iş-aile çatışması, iş ve aile rolleri arasındaki uyumsuzluk durumunu ifade etmektedir. İnsanların sınırlı zaman ve enerji kaynaklarından dolayı iş ve aile rolleri arasında denge kurmak zorlaşmaktadır. Bu durum, çalışma hayatı, aile hayatı, ev işlerinin paylaşımı ve çocuk bakımı arasında çatışmalara neden olabilmektedir (Özdevecioğlu ve Doruk, 2009, s. 71). Ataerkil düşünce yapısı ve cinsiyete dayalı iş bölümü de kadınların iş-aile çatışmasını yaşamasına neden olmaktadır. Ev işlerini ve çocuk ya da yaşlı bakımını yalnızca kadınların görevi olarak kabul etmek, erkekleri ise aile geçimini sağlamakla görevlendirmek, kadınların işgücüne katılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların çalışma hayatına dahil olması, ev içi rollerinde herhangi bir değişiklik meydana getirmezken, aynı zamanda kadınların sorumluluklarını daha da artırmaktadır. Kadınlar ev içindeki rollerinin yanı sıra çalışma hayatında da başarılı olmak zorunda kalırken, bu durum iş-aile çatışmasına neden olmaktadır (Dursun & İştar, 2014). Gelişmiş ülkelerde kadın istihdamının artması, aile yapısında da değişikliklere neden olmaktadır. Ancak toplumun kadınlardan beklediği geleneksel roller değişmemekte ve kadınlar ev içindeki sorumluluklarını yerine getirmek zorunda kalmaktadır. Kadınlar, hem geleneksel aile içi sorumluluklarını hem de işe dair sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenirken, bu durum iş-aile çatışmasına yol açmaktadır (Susam, 2013). Ev işlerinin yalnızca kadınlardan beklenmesi, kadınların iş yükünü artırmaktadır. Hem kadınlar bu işleri tek başına yüklenerek fazladan iş yüküne katlanmakta hem de bu işleri ücretsiz olarak yapmaları nedeniyle harcadıkları emek çalışma olarak değerlendirilmemektedir. Çalışan kadınlar için evde de iş yükü oluşması, kadınların iş-aile çatışmasını daha da artırmaktadır. Bakım emeği, toplumun en temel ihtiyaçlarından biridir ve bu emeğin büyük bir bölümü kadınlar tarafından ücretsiz olarak yerine getirilmektedir. Çocukların ve yaşlıların bakımı gibi önemli bir konu, toplumsal cinsiyet rolleri tarafından kadınların sorumluluğu olarak kabul edilirken, erkekler için bu konu öncelikli değildir. Bu nedenle kadınlar, hem iş hayatında yer almak hem de ailevi sorumluluklarını yerine getirmek arasında bocalamaktadırlar (Karakaya, 2018). Özellikle çalışan kadınlar, ev işleri, çocuk bakımı ve iş hayatı arasında denge kurmakta zorlanmaktadırlar. Çocukların belli bir yaşa kadar annelere bağımlı olmaları, çalışan kadınların sık sık iş ve anne rolleri arasında bölünmesine neden olmaktadır. Bu durumda kadınlar, sadece iş hayatında değil, aynı zamanda evdeki sorumluluklarını da yerine getirirken yoğun bir stres yaşamaktadırlar. Bu durum, kadınların iş hayatındaki konumunu ve istihdam durumunu da olumsuz etkilemektedir. Çocuk bakımı gibi konuların kadınların sorumluluğu olarak kabul edilmesi, kadınların işgücüne katılımını kısıtlamaktadır. Kadınlar, çocuk bakımı gibi işleri üstlenerek iş hayatından vazgeçmek zorunda kalabilirler. Erkekler ise, bu sorumluluğu üstlenmek yerine iş hayatına devam edebilmektedir (Üçyıldız, 2017).

2.5. Yerel Yönetimler ve Kadınların İş Gücüne Katılımında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından oldukça önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda eşit haklara sahip olması,

aynı fırsatlara erişebilmesi ve bu fırsatları eşit şekilde kullanabilmesini ifade eder. Ancak, dünya genelinde hala toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmadığı birçok örnek gözlemlenmektedir. Bu durum, özellikle kadınların iş gücüne katılımını olumsuz etkilemektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, özellikle son yıllarda dünya genelinde artış göstermiştir. Ancak, kadınların iş gücüne katılımı erkeklerin seviyesine henüz ulaşmamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, kadınların ev içi işler, çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi sorumluluklar nedeniyle iş gücüne katılımında zorluk yaşamasıdır. Toplumda kadınların ev işleri, çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi sorumlulukları üstlendiği ve bunun kadınların öncelikli ailevi sorumluluğu olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, kadınların çalışma hayatına katılımı erkeklerden daha azdır. Özellikle evlilik ve çocuk sahibi olduktan sonra, kadınlar iş hayatında daha az yer almaya başlamakta ve ev işleri, çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi sorumlulukları üstlenmektedir (Karakaya, 2018). Bu durumda, toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamamaktadır. Kadınların ailevi sorumluluklarının yanı sıra, iş hayatında da karşılaştıkları cinsiyet ayrımcılığı da kadınların iş gücüne katılımını olumsuz etkilemektedir. Kadınların iş hayatında erkeklerle aynı fırsatlara sahip olamaması, aynı ücreti alamaması ve yükselme konusunda daha zorluklarla karşılaşması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmamasının bir göstergesidir. 2.6. Kadınların İş Gücüne Katılımını Arttırmak İçin Yapılacak Çalışmalar Kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği için önemli bir göstergedir ve kadınların ekonomik, sosyal ve siyasal hayatta aktif rol almasını sağlar. Ancak, kadınların iş gücüne katılımı hala düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu nedenle, kadınların iş gücüne katılımını artırmak için yapılacak çalışmalar önem taşımaktadır. Eğitim, kadınların iş gücüne katılımı ve ekonomik özgürlükleri açısından son derece önemli bir faktördür. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi, işgücüne katılım oranlarını artırabilir ve daha iyi işlerde çalışmalarına olanak sağlayabilir. Eğitim ayrıca, kadınların toplumsal ve siyasal hayatta daha aktif olmalarını, kendilerine güvenmelerini ve daha fazla özgürlük kazanmalarını sağlayabilmektedir. Kadınların eğitimine yatırım yapmak, uzun vadeli bir çözümdür. Bu yatırım, kadınların işgücüne katılımını artırarak ekonomik büyümeyi destekleyebilir ve aynı zamanda kadınların evdeki ve toplumsal hayattaki konumlarını güçlendirebilir. Bu nedenle, eğitim politikaları kadınların işgücüne katılımını teşvik etmek için kritik önem taşımaktadır. Eğitim politikaları, erken çocukluk eğitiminden başlayarak, kadınların tüm eğitim seviyelerine erişimini sağlamalıdır. Bunun yanı sıra, eğitim fırsatlarına erişimi sınırlayan ekonomik, kültürel ve sosyal engeller de ortadan kaldırılmalıdır. Kadınların eğitimine yönelik politikalar, kadınların meslek edinmelerini, girişimcilik yapmalarını ve liderlik pozisyonlarını işgal etmelerini desteklemelidir. Eğitim kampanyaları ve bilgilendirme programları, kadınların işgücüne katılımını artırmak için etkili bir araçtır. Bu kampanyalar, kadınları işgücüne katılım konusunda bilinçlendirmeli ve kadınların iş hayatında daha fazla fırsat yakalamalarını sağlamalıdır. Kadınların kariyerlerine yönelik eğitim ve destek programları, onların daha iyi işlerde çalışmalarını ve daha yüksek ücretler kazanmalarını sağlayabilmektedir. Eğitim aynı zamanda kadınların liderlik pozisyonlarını işgal etmelerini de teşvik edebilir. Kadınların liderlik pozisyonlarını işgal etmeleri, daha fazla kadının iş hayatında yer almasını teşvik edebilir ve erkek egemen toplumlarda kadınların toplumsal hayatta daha fazla yer almalarını sağlayabilmektedir (Turunç & Erkuş, 2010). Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklere toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlarda aynı hakları ve fırsatları sunan bir kavramdır. Bu, kadınların erkeklerle aynı şekilde toplumun her alanına katılabileceği ve kendi kararlarını alabileceği anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların işgücüne katılımını arttırmak ve ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerdeki rollerini güçlendirmek için gereklidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmayı ve kadınların güçlendirilmesini sağlamayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda, çeşitli yasal ve politik önlemler alınmıştır. Bunlar arasında, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi, kadınların işgücüne katılımını arttırmak için yasal düzenlemeler yapılması ve cinsiyet eşitliği hedeflerini desteklemek için programlar oluşturulması yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi hayatta güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Bu çalışmalar, kadınların eğitimine, işgücüne katılımına ve liderlik pozisyonlarına erişimini kolaylaştırmak için programlar ve politikalar geliştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları, cinsiyete dayalı şiddeti önlemeye ve kadınların insan haklarının korunmasına da yardımcı olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının başarısı, toplumun farklı kesimlerinin katılımına ve desteğine bağlıdır. Bu çalışmalar, kadınların yanı sıra erkeklerin de cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlenmesini ve desteklemesini sağlamalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği

çalışmaları, toplumda var olan cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırarak daha adil ve eşitlikçi bir toplumun oluşmasına yardımcı olmaktadır (Kılıç & Öztürk, 2014). Esnek çalışma modelleri, iş ve özel hayat dengesini sağlamayı amaçlayan, çalışanların iş saatlerinde, iş yerinde ve çalışma şeklinde daha fazla seçenek sunan bir çalışma düzenidir. Bu model, çalışanların iş yerinde belirli saatlere bağlı kalmak zorunda kalmayacağı, evden veya uzaktan çalışabileceği veya kısmi süreli çalışabileceği gibi seçenekler sunar. Bu sayede çalışanların iş ve özel hayatları arasındaki dengeyi daha iyi sağlamaları hedeflenmektedir. Esnek çalışma modellerinin birçok avantajı vardır. İlk olarak, çalışanların iş ve özel hayatları arasındaki dengeyi sağlamalarına ve iş stresi ile mücadele etmelerine yardımcı olur. Aynı zamanda işverenler için de faydalıdır çünkü esnek çalışma modelleri, işletmenin operasyonel maliyetlerini düşürürken, çalışanlarının verimliliğini artırabilmektedir. Esnek çalışma modelleri, kadınların iş gücüne katılımını artırma konusunda da önemli bir rol oynar. Özellikle çocuk sahibi olan kadınlar, çocuk bakımı gibi ev işleri ile iş hayatını dengelemekte zorlanırlar. Esnek çalışma modelleri, kadınların çalışma hayatına daha rahat bir şekilde katılmasına olanak sağlayarak, iş ve özel hayat dengesini daha kolay bir şekilde sağlamalarını desteklemektedir. Ayrıca, esnek çalışma modelleri, işe yeni girecek olan genç nesiller için de çekici bir seçenek haline gelir. Özellikle, teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşması ile birlikte, çalışanlar işlerini evden veya uzaktan yapabildikleri için daha fazla esneklik ararlar. Bu nedenle, esnek çalışma modelleri, işverenlerin genç ve yetenekli çalışanları işe çekmek ve elde tutmak için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ancak esnek çalışma modelleri, bazı dezavantajları da beraberinde getirebilir. Örneğin, çalışanların evden veya uzaktan çalışması, işletmenin iç iletişimini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, işletmelerin operasyonlarını yönetmesi daha zor hale gelebilmektedir (Büyükyaprak, 2015). Destekleyici politikalar, kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmek ve iş ve aile hayatı arasında denge sağlamalarına yardımcı olmak için uygulanan politikalardır. Bu politikalar, ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, çoğunlukla kreş ve çocuk bakım hizmetleri, esnek çalışma modelleri, eğitim ve mesleki gelişim olanakları, ayrımcılığı önleme ve cinsiyet eşitliğini teşvik etme programları gibi önlemleri içermektedir. ? Kreş ve çocuk bakım hizmetleri: Kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmek için, devletler kreş ve çocuk bakım hizmetleri sunarak kadınların iş ve aile hayatı arasında denge sağlamalarına yardımcı olabilirler. Bu hizmetler, çocukların güvenli ve sağlıklı bir şekilde bakımını üstlenirken, kadınların iş hayatında daha fazla zaman ayırabilmelerine olanak tanır. ? Esnek çalışma modelleri: Esnek çalışma modelleri, kadınların iş ve aile hayatını daha iyi dengeleyebilmeleri için birçok farklı şekilde uygulanabilir. Örneğin, işletmeler uzaktan çalışma, yarı zamanlı çalışma, esnek çalışma saatleri gibi seçenekleri sunarak kadınların iş hayatında daha fazla esneklik sağlayabilirler. Ayrıca, işletmeler evden çalışma veya mobil çalışma gibi yeni modelleri de uygulayarak kadınların iş hayatındaki katılımlarını teşvik edebilirler. ? Eğitim ve mesleki gelişim olanakları: Kadınların iş gücüne katılımını arttırmak için, devletlerin ve işletmelerin kadınların eğitim ve mesleki gelişimine yatırım yapması önemlidir. Kadınların daha iyi eğitim almaları, daha iyi işlere erişmelerine ve dolayısıyla daha yüksek gelirlere sahip olmalarına yardımcı olur. ? Ayrımcılığı önleme ve cinsiyet eşitliğini teşvik etme programları: Ayrımcılığı önleme ve cinsiyet eşitliğini teşvik etme programları, kadınların iş hayatında karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmaya yardımcı olabilirler. Bu programlar, ayrımcılığı önlemek ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için farklı tedbirler içerirler. Örneğin, kadınların işe alım süreçlerinde ayrımcılık yapılmaması, kadınların iş hayatında eşit fırsatlar elde etmeleri için önemlidir. Toplumsal farkındalık çalışmaları, toplumun belirli bir soruna veya konuya dair bilinçlenmesini ve harekete geçmesini hedefleyen eğitim ve bilgilendirme faaliyetleridir. Bu çalışmalar, birçok alanda uygulanabilir ve sosyal değişimi desteklemek için kullanılır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların iş gücüne katılımı gibi konularda da toplumsal farkındalık çalışmaları önemli bir araçtır. Toplumsal farkındalık çalışmaları, belirli bir konuda halkın farkındalığını arttırmayı hedefler. Bu çalışmalar, toplumun eğitim seviyesi ve sosyoekonomik durumu gibi faktörleri de dikkate alarak, bilgilendirme materyalleri, seminerler, paneller, konferanslar ve sosyal medya kampanyaları gibi birçok farklı yöntem kullanarak gerçekleştirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda toplumsal farkındalık çalışmaları, kadınların iş gücüne katılımını arttırmayı hedefleyerek, toplumda cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele etmeyi amaçlar. Bu çalışmaların hedefleri arasında erkeklerin de kadınların çalışma hayatına katılması gerektiği fikrini benimsemeleri, kadınların iş gücüne katılımının arttırılması için yapılan çalışmaların desteklenmesi ve kadınların iş yaşamında karşılaştıkları zorlukların

anlaşılması yer almaktadır. Toplumsal farkındalık çalışmaları, toplumun her kesimini kapsayacak şekilde tasarlanmalı ve hedeflenmelidir. Bunun için, eğitim kurumları, işyerleri, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve medya gibi farklı alanlarda çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmaların amacı, toplumun her kesimine belirli bir konuda doğru bilgi vermek ve toplumda bir değişim yaratmaktır. Toplumsal farkındalık çalışmaları, uzun vadeli bir süreçtir ve başarıya ulaşmak için sürekli ve istikrarlı bir şekilde yürütülmelidir. Ancak bu sayede, toplumun düşünce ve davranış kalıpları üzerinde olumlu bir etki yaratılabilir ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli adımlar atılabilmektedir (Korkmaz & Korkut, 2012) ; (Günsel v.d., 2015).

3. Yerel Yönetimlerin Kadınların İş Gücüne Katılımını Arttırmak İçin Yürüttüğü Politikalar ve Programlar

3.1. Yerel Yönetimlerin Kadınların İş Gücüne Katılımını Arttırmak İçin Yürüttüğü Politikalar

3.1.1.İş gücü Piyasasındaki Cinsiyet Eşitliği Politikaları

İşgücü piyasasındaki cinsiyet eşitliği politikaları, kadınların erkeklerle eşit fırsatlara sahip olduğu, ayrımcılığın önüne geçildiği ve cinsiyet temelli eşitsizliklerin azaltıldığı bir çalışma ortamını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Birçok ülke ve şirket, işgücü piyasasındaki cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bir politika örneği, işe alım süreçlerinde cinsiyet kotası uygulanmasıdır. Bu politika, işverenlere kadınların ve erkeklerin eşit temsilini sağlamak için belirli bir oranda kadın çalışan alımı yapma zorunluluğu getirir. Böylece, işgücü piyasasında cinsiyet temelli eşitsizlikler azaltılarak kadınların istihdam edilme ve terfi etme şansı arttırılmaktadır. Diğer bir politika, esnek çalışma düzenlerinin teşvik edilmesidir. Esnek çalışma saatleri, uzaktan çalışma imkanı, yarı zamanlı çalışma gibi düzenlemeler, kadınların aile sorumlulukları ile iş yaşamlarını dengelemelerine yardımcı olur. Bu politika, kadınların işgücünde kalıcılığını artırır ve işyerlerinde daha fazla kadının istihdam edilmesine olanak tanımaktadır (Sumbas, 2019). Ebeveynlik izni politikaları da cinsiyet eşitliği için önemli bir role sahiptir. Bazı ülkeler, hem anne hem de babaya eşit sayıda ve ücretli ebeveynlik izni sunarak ebeveynlik görevlerinin paylaşılmasını teşvik eder. Bu politika, kadınların iş gücüne geri dönüşünü kolaylaştırırken, erkeklerin de aile sorumluluklarını üstlenmesini sağlar ve cinsiyet temelli rol stereotiplerini kırmaktadır. Eğitim ve mesleki gelişim politikaları da cinsiyet eşitliği için önemli bir adımdır. Kadınların STEM (fen, teknoloji, mühendislik ve matematik) alanlarında eğitim almalarını ve kariyer yapmalarını teşvik eden programlar düzenlenir. Bu tür politikalar, kadınların bu alanlarda istihdam edilebilirliklerini artırır ve cinsiyet temelli işgücü eşitsizliklerini azaltmaktadır. Ayrıca, cinsiyet eşitliği politikaları çerçevesinde şirketlerde cinsiyet temelli taciz ve ayrımcılığı önlemeye yönelik politikalar da uygulanır. Bu politikalar, taciz ve ayrımcılığa sıfır tolerans politikasını benimser ve çalışanlara güvenli bir çalışma ortamı sağlamayı hedefler. Şirketler, çalışanlara bilinçlendirme eğitimleri sunarak cinsiyet temelli şiddeti tanıma ve raporlama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Cinsiyet eşitliği politikaları, işgücü piyasasında kadınların liderlik pozisyonlarında daha fazla temsil edilmelerini sağlamak için de önemli adımlar atar. Şirketler, kadınların yönetim kademelerinde ve karar alma süreçlerinde etkin bir şekilde yer almasını teşvik eder. Bu politikalar, kadınların liderlik potansiyellerini geliştirme için eğitim ve mentorluk programları sağlar ve kadınların yüksek düzeyde yönetim pozisyonlarına terfi etmelerini desteklemektedir. Tüm bu politika örnekleri, işgücü piyasasında cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınların potansiyellerini tam olarak kullanmalarını sağlamak için birer araç olarak kullanılır. Bu politikaların etkili bir şekilde uygulanması, cinsiyet temelli ayrımcılığın azalmasına, kadınların işgücüne katılımının artmasına ve işyerlerinde daha adil ve eşitlikçi bir ortamın oluşmasına yardımcı olur. Ayrıca, bu politikaların işverenler için de faydaları vardır, çünkü farklı bakış açıları ve çeşitlilik iş yerinde yaratıcılığı artırır ve rekabet avantajı sağlamaktadır (Kaya, 2012). Son olarak, cinsiyet eşitliği politikaları çerçevesinde şirketlerde cinsiyet maaş eşitsizliği sürdürülebilir bir şekilde gidermek amacıyla ücret transparanlığı politikaları uygulanabilir. Bu politika, işverenlerin çalışanlara eşit ücret ve yan haklar sağlaması gerektiğini vurgular. Ücret skalaları, terfiler,

primler ve diğer ödüllendirme mekanizmalarıyla ilgili bilgilerin şeffaf bir şekilde paylaşılması, cinsiyet temelli ücret eşitsizliklerinin ortaya çıkmasını ve giderilmesini sağlamaktadır.

3.1.2.Kadınları İşgücüne Katılmaya Teşvik Eden Kampanyalar

Kadınların işgücüne katılımını teşvik etmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla dünyanın çeşitli bölgelerinde birçok kampanya yürütülmektedir. Bu kampanyalar, kadınların işgücüne katılma oranını artırmak, iş fırsatlarına erişimlerini iyileştirmek ve cinsiyet temelli eşitsizlikleri azaltmak için çeşitli stratejileri kullanmaktadır. Örneğin, bir kampanya, kadınların mesleki eğitim ve becerilerini güçlendirmeyi hedefleyebilir. Bu kampanya kapsamında, kadınlara mesleki kurslar, eğitim atölyeleri ve mentorluk programları sunulabilir. Bu sayede, kadınlar daha fazla iş becerisi ve güven kazanırken, istihdam edilebilirlikleri artar ve işgücüne daha aktif bir şekilde katılım sağlamaktadır (Peker & Kubar, 2012). Diğer bir kampanya, kadınların girişimcilik konusunda desteklenmesini hedefleyebilir. Bu tür bir kampanya, kadınlara girişimcilik eğitimleri, iş planı hazırlama yardımı, finansal kaynaklara erişim ve mentorluk imkanları gibi kaynakları sunarak kadın girişimcilerin iş kurmalarını teşvik eder. Bu kampanyalar, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlar, yerel ekonomiyi destekler ve kadınların liderlik rollerinde daha fazla temsil edilmelerine olanak tanımaktadır. Kampanyalar ayrıca, işverenlerin cinsiyet temelli eşitsizliklerin farkında olmasını ve çeşitlilik ve kapsayıcılığı teşvik etmelerini sağlamayı hedefleyebilir. Bu tür bir kampanya, işverenlere cinsiyet temelli ayrımcılığı önleme, eşit ücret politikaları, esnek çalışma düzenleri ve kariyer gelişimi fırsatları gibi konularda rehberlik sağlar. Aynı zamanda işverenlere, cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlendirme eğitimleri sunarak çalışma ortamlarında cinsiyet temelli önyargıları azaltmayı amaçlamaktadır. Kadınları işgücüne katılmaya teşvik eden kampanyaların başarısı, toplumun genelinde farkındalık yaratmayı ve cinsiyet temelli eşitsizliklere karşı mücadeleyi desteklemeyi gerektirir. Bu kampanyaların etkili bir şekilde yürütülmesi için medya, toplum liderleri, iş dünyası ve sivil toplum kuruluşları gibi paydaşların da iş birliği yapması önemlidir. Kampanyaların etkisini artırmak için geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen iletişim stratejileri kullanılabilir. Televizyon, radyo, sosyal medya ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla kampanyanın mesajı yaygın bir şekilde duyurulabilmektedir. Bunun yanı sıra, hükümetler de kadınları işgücüne katılmaya teşvik eden kampanyaları desteklemektedir. Hükümetler, cinsiyet eşitliği politikaları ve yasalarıyla kadınların istihdam edilebilirliklerini artırmayı ve işgücüne katılımlarını teşvik etmeyi hedefler. Bu politikalar arasında cinsiyet kotası uygulamaları, ebeveynlik izni düzenlemeleri, cinsiyet temelli ücret eşitsizliğiyle mücadele ve çocuk bakımı hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak gibi önlemler yer alabilmektedir (Küçükali, 2014). Örneğin, "Women in Work" (İş Hayatında Kadınlar) adıyla bir kampanya, kadınların işgücüne katılımını artırmak amacıyla Birleşik Krallık'ta yürütülen bir inisiyatiftir. Bu kampanya, işverenleri cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlendirmeyi, iş yerlerinde cinsiyet temelli eşitsizlikleri gidermeyi ve kadınların kariyerlerinde ilerlemelerini desteklemeyi amaçlar. Kampanya, işverenlere kaynaklar, rehberlik ve iyi uygulama örnekleri sunarak kadınların istihdam edilme oranlarını artırmayı hedefler. Kadınları işgücüne katılmaya teşvik eden kampanyaların önemi giderek artmaktadır. Bu kampanyalar, kadınların ekonomik bağımsızlığını güçlendirirken aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine de katkı sağlar. Kampanyaların başarısı, kalıcı değişiklikler yaratmak ve toplumun genelinde cinsiyet temelli eşitsizliklere karşı farkındalığı artırmak için uzun vadeli ve sürdürülebilir çabalar gerektirmektedir. Türkiye'de kadınları işgücüne katılmaya teşvik eden birçok çalışma yürütülmektedir. Öncelikle, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından yürütülen Kadının İşgücüne Katılımını Artırma Programı (KİKAP), kadınlara mesleki eğitimler, girişimcilik destekleri ve istihdam imkanları sağlayarak işgücüne katılımlarını teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından yürütülen Kadın Girişimciliği Destek Programı, kadınların iş kurmalarını ve işletmelerini geliştirmelerini destekleyen bir dizi hizmet sunmaktadır. Ayrıca, Kadın Acil Destek İhbar Sistemi (KADES), kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir adımdır ve kadınların güvenliklerini sağlayarak toplumsal hayata katılımlarını desteklemektedir. Türkiye'deki Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) da gençlerin sosyal sorumluluk bilincini artırmak ve kadınların işgücüne katılımını teşvik etmek amacıyla çeşitli projeler yürütmektedir. Bunlar arasında kadınların eğitimi, iş becerilerini geliştirme programları

ve mentorluk hizmetleri yer almaktadır. Ayrıca, bazı şirketler çocuk bakım hizmetleri sunarak çalışan annelerin iş hayatına devamlılığını sağlamayı hedeflerken, cinsiyet temelli ücret eşitsizliğini giderme politikaları, esnek çalışma saatleri, kariyer gelişimi fırsatları ve mentorluk programları da kadınların işgücüne katılımını artırmayı destekleyen uygulamalardır. Bu çalışmaların amacı, kadınların işgücüne katılımlarını artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve ekonomik kalkınmayı desteklemektir (KAGİDER, 2019).

3.1.3.Kadınların Girişimciliğini Destekleyen Politikalar

Kadınların girişimciliğini desteklemek, ekonomik büyüme, istihdam yaratma ve toplumsal kalkınma açısından önemli bir faktördür. Bu nedenle birçok ülke, kadın girişimcilerin iş kurmalarını teşvik etmek ve işletme süreçlerini kolaylaştırmak için çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bu politikalar, kadınların iş fikirlerini hayata geçirmelerini, işletmelerini büyütmelerini ve sürdürülebilir bir şekilde başarılı olmalarını desteklemektedir. Bir örnek politika, kadın girişimcilere finansal destek sağlamaktır. Hükümetler veya özel kuruluşlar, düşük faizli krediler, hibe programları veya sermaye desteği gibi finansal kaynaklar sunarak kadın girişimcilerin iş kurmalarını ve işletmelerini büyütmelerini kolaylaştırır. Bu politika, kadınların finansmana erişimini artırır ve işletmelerinin başarılı bir şekilde büyümesine katkı sağlamaktadır (Sağlamyürek Taşdemir, 2021) Ayrıca, kadın girişimcilerin işletme süreçlerinde desteklenmelerini sağlamak için iş danışmanlığı ve eğitim programları da politika kapsamında yer alır. İşletme yönetimi, pazarlama stratejileri, finansal yönetim ve diğer iş becerileri konusunda eğitimler sunularak kadın girişimcilerin işletme becerilerini geliştirmeleri ve rekabetçi bir ortamda ayakta kalabilmeleri desteklenir. Ayrıca, iş danışmanları ve mentorlar aracılığıyla kadınlara rehberlik hizmetleri sunulur ve deneyimlerini paylaşmaları sağlanır. Kadın girişimcilerin iş dünyasındaki ağlarını genişletmelerini ve işbirliklerini teşvik etmek de önemli bir politikadır. Bu amaçla, kadın girişimcilerin bir araya gelebilecekleri platformlar oluşturulur, işbirliği ağları oluşturulur ve iş etkinlikleri düzenlenir. Böylece, kadın girişimciler birbirlerinden destek alabilir, deneyimlerini paylaşabilir ve işbirliği yaparak büyüme fırsatlarını artırabilir. Kadınların girişimcilik yolculuğunda karşılaşabilecekleri cinsiyet temelli engelleri ortadan kaldırmak da politikaların bir hedefidir. Bu politikalar, cinsiyet temelli ayrımcılığın önüne geçmek ve kadın girişimcilerin eşit fırsatlara erişimini sağlamak için çeşitli düzenlemeler içerir. Örneğin, cinsiyet temelli ayrımcılığın önlenmesi için yasal düzenlemeler yapılır ve cinsiyet eşitliği politikaları işletmelerde uygulanır. Bu politikalar, kadın girişimcilerin finansmana erişimde ayrımcılığa maruz kalmamalarını, işletme süreçlerinde eşit değerlendirilmelerini ve iş dünyasında karşılaşabilecekleri cinsiyet temelli engellerin kaldırılmasını hedeflemektedir (KAGİDER, 2019). Örneğin, bazı ülkelerde kadın girişimcilerin kamu ihalelerine erişimini kolaylaştıran politikalar uygulanır. Bu politika, kadın girişimcilerin kamu ihalelerine katılmalarını teşvik eder ve onlara daha fazla iş fırsatı sunar. Ayrıca, bazı ülkelerde kadın girişimcilere özel teşvikler ve vergi avantajları sağlayan politikalar da bulunmaktadır. Bu tür teşvikler, kadınların iş kurmalarını teşvik eder ve işletmelerinin büyümesini desteklemektedir Kadınların girişimcilik potansiyellerini ortaya çıkarmak için eğitim ve mentorluk programları da politika çerçevesinde yer alır. Eğitim programları, kadın girişimcilerin işletme becerilerini geliştirmelerine ve iş dünyasında başarılı olmalarına yardımcı olur. Mentorluk programları ise deneyimli iş insanları veya başarılı kadın girişimciler tarafından sağlanan rehberlik ve destek hizmetlerini içerir. Bu programlar, kadın girişimcilerin bilgi ve deneyimlerini paylaşmalarını, ağlarını genişletmelerini ve başarılarını artırmalarını sağlamaktadır (Karadal & Çelik, 2014). Son olarak, kadınların girişimcilik yolculuğunda riskleri azaltmak ve başarılı olmalarını desteklemek için finansal ve hukuki danışmanlık hizmetlerine erişimlerini sağlamak da politikaların bir parçasıdır. Kadın girişimcilerin finansal yönetim becerilerini geliştirmeleri, işletme maliyetlerini yönetmeleri ve yasal düzenlemeleri anlamaları için destek sağlanır. Bu politikalar, kadın girişimcilerin işletme süreçlerinde güven duygusu kazanmalarını ve başarıya ulaşmalarını destekler.

3.2. Yerel Yönetimlerin Kadınların İş Gücüne Katılımını Arttırmak İçin Yürüttüğü Programlar

3.2.1.Meslek Edindirme ve Eğitim Programları

Yerel yönetimler, kadınların işgücüne katılımını artırmak ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmek amacıyla meslek edindirme ve eğitim programları yürütmektedir. Bu programlar, kadınların mesleki becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurken, işgücü piyasasında daha rekabetçi olmalarını ve istihdam olanaklarını artırmayı hedeflemektedir. Örneğin, yerel yönetimler, meslek edindirme kursları düzenleyerek kadınlara çeşitli mesleklerde beceri kazandırmaktadır. Bu kurslar, kadınların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki eğitimler sunar ve sektörlerdeki ihtiyaçlara uygun olarak tasarlanır. Örneğin, mutfak becerileri, el sanatları, giyim dikimi, bilgisayar programlama gibi farklı alanlarda meslek edindirme kursları düzenlenmektedir (Yavuz, 2015). Ayrıca, eğitim programları da kadınların işgücüne katılımını teşvik etmek için önemli bir araçtır. Yerel yönetimler, kadınlara temel eğitim ve mesleki gelişim fırsatları sunarak okur-yazarlık, matematik, dil becerileri gibi alanlarda güçlenmelerini sağlar. Bunun yanı sıra, kadınlara girişimcilik eğitimleri, iş yönetimi ve liderlik becerileri gibi konularda eğitimler verilir. Bu eğitimler, kadınların iş dünyasında daha başarılı olmalarını, kendi işlerini kurmalarını ve yönetmelerini desteklemektedir. Meslek edindirme ve eğitim programları aynı zamanda iş dünyası ile iş birliği içinde yürütülebilir. Yerel yönetimler, işverenlerle iş birliği yaparak eğitim programlarını sektörel ihtiyaçlara uygun hale getirebilir ve işverenlerin istihdam garantili programlara katılmalarını sağlayabilir. Bu sayede, kadınlar daha iyi iş fırsatlarına erişirken, işverenler de nitelikli işgücüne erişme avantajı elde etmektedir. Ayrıca, meslek edindirme ve eğitim programları kadınlara mentorluk hizmetleri de sağlayabilir. Mentorluk programları, deneyimli iş insanları veya sektörde tecrübeli kadınların genç girişimcilere rehberlik etmesini sağlar. Bu mentorluk ilişkileri, kadınların motivasyonlarını artırır, iş dünyasında daha güçleşmelerine katkıda bulunur ve önemli bağlantılar sağlamaktadır. Meslek edindirme ve eğitim programları, kadınların işgücüne katılımını artırmak için önemli bir adımdır. Bu programlar, kadınların mesleki becerilerini güçlendirerek iş dünyasında daha rekabetçi hale gelmelerine olanak tanır. Ayrıca, kadınların iş kurma potansiyellerini ortaya çıkararak kendi işlerini kurmalarını ve yönetmelerini destekler. Meslek edindirme ve eğitim programlarının başarısı, programların kaliteli ve sektörel ihtiyaçlara uygun olmasını gerektirir. Bu nedenle, yerel yönetimler, iş dünyası ve eğitim kurumlarıyla iş birliği içinde çalışarak programları sürekli güncellemeli ve iyileştirmelidir. Ayrıca, meslek edindirme ve eğitim programlarının erişilebilirliği de önemlidir. Yerel yönetimler, dezavantajlı bölgelerde yaşayan kadınlara, ekonomik olarak dezavantajlı durumda olanlara ve göçmen kadınlara öncelik tanıyan programlar geliştirebilir. Böylece, kadınların eşit fırsatlara erişmeleri ve mesleki becerilerini geliştirmeleri desteklenmektedir (Yaylı & Eroğlu, 2015). Kadınların işgücüne katılımının artması, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunur. Kadınlar, işgücüne aktif olarak katıldıklarında ekonomik üretimde daha fazla yer alır ve ekonomiye katkı sağlar. Kadınların yetenekleri ve potansiyellerinin iş dünyasında değerlendirilmesi, ekonomik büyümeyi destekleyen bir kaynak olarak görülmektedir. Ayrıca, kadın girişimcilerin iş kurmaları ve işletmelerini büyütmeleri ekonomiye olumlu etkiler sağlar. Kadın girişimcilerin işletmeleri, istihdam yaratır, yerel ekonomiyi canlandırır ve yenilikçi çözümler sunarak rekabet gücünü artırır. Bu da istihdam, gelir artışı ve ekonomik büyüme açısından olumlu sonuçlar doğurur. Meslek edindirme ve eğitim programları aynı zamanda iş gücünde cinsiyet temelli eşitsizlikleri azaltarak ekonomik verimliliği artırır. Kadınların mesleki becerilerini geliştirmeleri ve iş dünyasında daha fazla temsil edilmeleri, işgücü piyasasında daha fazla çeşitlilik ve yetenekleri değerlendirmeyi sağlar. Bu da yenilikçilik, yaratıcılık ve rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmaktadır. Kadınların işgücüne katılımının artması aynı zamanda toplumsal refahı da etkiler. Kadınların ekonomik bağımsızlığa sahip olmaları, aile geliri ve yaşam standartlarını artırır. Bu da yoksulluğun azalması, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine erişimin iyileşmesi gibi faktörlerle birlikte toplumun genel refahını artırmaktadır (Yücel & Kutlar, 2020). Sonuç olarak, meslek edindirme ve eğitim programları kadınların işgücüne katılımını artırarak ekonomik büyümeyi destekler. Kadınların işgücüne aktif katılımı, ekonomik verimlilik, girişimcilik potansiyelinin değerlendirilmesi ve toplumsal refah açısından önemli faydalar sağlar. Bu nedenle, yerel yönetimlerin kadınların meslek edinmelerini ve eğitim almalarını destekleyen politikaları benimsemesi ve uygulaması, ekonomik kalkınma ve toplumsal ilerlemenin sağlanması için kritik bir rol oynamaktadır.

3.2.2. İş Arama Desteği

Yerel yönetimler, kadınların işgücüne katılımını artırmak ve istihdam olanaklarını genişletmek amacıyla iş arama desteği programları yürütmektedir. Bu programlar, kadınların iş bulma süreçlerinde desteklenmelerini ve istihdam edilebilirliklerini artırmalarını hedefler. İş arama desteği, kadınların iş başvuruları, iş görüşmeleri ve kariyer planlamaları konusunda rehberlik, eğitim ve kaynak sağlamaktadır (Yaylı & Eroğlu, 2015). Örneğin, yerel yönetimler, iş arama becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler ve seminerler düzenleyerek kadınlara destek olurlar. Bu eğitimlerde, özgeçmiş oluşturma, iş başvurusu stratejileri, iş görüşmesi teknikleri ve iş arama sürecindeki diğer önemli adımlar hakkında bilgi ve beceri kazandırılır. Ayrıca, iş arama desteği programları, kadınların kendi yeteneklerini ve güçlü yönlerini tanımalarına yardımcı olacak kişisel değerlendirme ve kariyer yönlendirme hizmetleri de sunar. İş arama desteği ayrıca, iş başvurularının yapılması ve ilanlara erişim konusunda da yardımcı olur. Yerel yönetimler, kadınlara iş ilanlarını takip etme, uygun pozisyonlara başvurma ve iş başvuru sürecinde gereken belgeleri hazırlama konularında rehberlik sağlar. Ayrıca, iş arama platformları, internet kaynakları ve iş bulma etkinlikleri gibi kaynakları da kadınların kullanımına sunar. Bunun yanı sıra, yerel yönetimler, işverenlerle işbirliği yaparak kadınları istihdam eden işletmeleri teşvik eder. İşverenlerle ilişkiler kurulur ve işletmelere kadın işgücünü değerlendirme ve istihdam etme konusunda bilgilendirme ve destek sağlanır. İşverenlerin kadın çalışanlarına yönelik ayrımcılığın önlenmesi, eşit fırsatlar sunulması ve işyerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için politika ve uygulamalarını gözden geçirmeleri teşvik edilir. İş arama desteği programları aynı zamanda kadınların işgücüne katılmalarını sağlayan diğer faktörleri de ele alır. Bunlar arasında çocuk bakımı hizmetlerine erişim, esnek çalışma modelleri, eğitim ve iş birliği ağları gibi unsurlar yer almaktadır. İş arama desteği programları, kadınların ekonomik açıdan güçlenmelerini ve istihdam edilebilirliklerini artırmalarını sağlayarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunur. Bu programlar, kadınların işgücüne katılmasını teşvik ederek işsizlik oranlarının azalmasına ve işgücü piyasasının daha etkin bir şekilde kullanılmasına yardımcı olur. Kadınların işgücüne aktif olarak katılmaları, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilirliği için önemli bir faktördür. İş arama desteği programları, kadınların iş bulma süreçlerinde daha etkin olmalarını sağlar ve istihdam edilebilirliklerini artırır. Bu sayede, kadınlar daha uygun iş pozisyonlarına yerleşir ve daha iyi ücretli işlere erişim sağlar. İşgücüne daha fazla kadının katılması, toplam üretim ve gelirin artmasına katkıda bulunur. Kadınların ekonomik olarak güçlenmeleri, ailelerin gelir seviyelerini yükseltir ve toplumun genel refahını arttırmaktadır (Tutar, 2015). Ayrıca, iş arama desteği programları kadınların iş gücüne entegrasyonunu hızlandırarak işsizlik oranlarını azaltır. İşsizlik oranının düşmesi, devletin sosyal yardım harcamalarını azaltır ve daha fazla gelir yaratır. İşgücüne katılan kadınlar, vergi ödemeleri ve tüketimleriyle ekonomiye katkıda bulunur. Bu durum, ekonomik büyümeyi destekler ve kamu maliyesi üzerinde olumlu etkiler yaratır. İş arama desteği programları aynı zamanda kadınların işgücündeki cinsiyet temelli eşitsizliklerin azaltılmasına da katkı sağlar. Kadınların iş başvurularında desteklenmeleri, iş görüşmelerinde adil bir değerlendirme süreci geçirmeleri ve işyerlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ekonomik açıdan önemlidir. Cinsiyet temelli eşitsizliklerin azaltılması, daha fazla kadının nitelikli işlere yerleşmesini ve yüksek gelirli pozisyonlara yükselmesini sağlar. Bu da toplumda gelir dağılımının daha adil bir şekilde gerçekleşmesini ve ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Sonuç olarak, iş arama desteği programları, kadınların işgücüne katılımını artırarak ekonomik kalkınmayı destekler. Kadınların iş bulma sürecinde rehberlik, eğitim ve kaynaklar sağlayarak istihdam edilebilirliklerini artıran bu programlar, ekonomik açıdan olumlu sonuçlar doğurur. Kadınların işgücüne katılması, ekonomik büyümeyi teşvik eder, istihdamı artırır ve gelir seviyelerini yükseltir. Bu durum, toplumun genel refahını iyileştirir ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunur.

3.2.3. Girişimcilik Eğitimi ve Destek Programları

Girişimcilik eğitimi ve destek programları, kadın girişimcilerin işletmelerini sürdürülebilir bir şekilde büyütmeleri için de önemli bir rol oynamaktadır. Bu programlar, kadın girişimcilere işletme yönetimi, stratejik planlama, operasyonel verimlilik, finansal analiz, pazarlama stratejileri gibi konularda ileri düzey eğitimler sunar. Aynı zamanda, işletmelerinin büyümesi için yeni pazarlara erişim, ihracat fırsatları, e-ticaret gibi konulara odaklanan eğitim ve destekler sağlar. Destek programları, kadın girişimcilerin iş dünyasında daha görünür olmalarını sağlar ve potansiyel yatırımcılarla bağlantı

kurmalarına yardımcı olur. Yerel yönetimler, iş etkinlikleri, fuarlar, sergiler gibi platformlar düzenleyerek kadın girişimcilere işlerini tanıtmaları ve yeni iş fırsatlarına erişmeleri için bir alan sağlar. Aynı zamanda, yatırım ağlarına erişim, melek yatırımcılarla eşleştirme programları ve risk sermayesi kaynakları gibi destekler de sunulabilmektedir (Gürpınar, 2019). Girişimcilik eğitimi ve destek programları, kadın girişimcilerin ekonomik büyümeye ve istihdam yaratmaya katkıda bulunmalarını sağlar. Kadın girişimcilerin işletmeleri, istihdam yaratır ve yerel ekonomiyi canlandırır. Aynı zamanda, kadın girişimcilerin inovasyon ve farklılık getirme potansiyeli, ekonomik çeşitlilik ve rekabetçilik açısından da önemlidir. Kadın girişimciler, yeni ürün ve hizmetler sunarak piyasada fark yaratır ve ekonomik büyümeyi destekler. Ekonomik açıdan bakıldığında, girişimcilik eğitimi ve destek programları kadınların işgücüne katılımını teşvik ederek ekonomik büyümeyi destekler. Kadınların iş kurmaları ve işletmelerini sürdürülebilir bir şekilde büyütmeleri, istihdamı artırır, yerel ekonomiyi canlandırır ve ekonomik verimliliği artırır. Ayrıca, kadın girişimcilerin iş dünyasındaki varlıklarının artması, cinsiyet temelli eşitsizlikleri azaltarak daha adil bir ekonomik yapı oluşturur (Tutar, 2015). Sonuç olarak, yerel yönetimlerin girişimciliklik eğitimi ve destek programları, kadın girişimcilerin işgücüne katılımını teşvik ederek ekonomik büyümeyi destekler. Bu programlar, kadın girişimcilere gerekli bilgi, beceri ve kaynakları sağlayarak iş kurmalarını ve işletmelerini sürdürülebilir bir şekilde büyütmelerini destekler. Kadın girişimcilerin iş dünyasında daha aktif bir rol oynaması, yerel ekonomiyi canlandırır, istihdamı artırır ve ekonomik kalkınmayı hızlandırır.

3.2.4. Kadınların İş Hayatında Yükselme Programları

Kadınların iş hayatında yükselme programları, yerel yönetimlerin kadınların iş gücüne katılımını artırmak ve onların profesyonel gelişimlerini desteklemek amacıyla yürüttükleri önemli girişimlerdir. Bu programlar, kadınların liderlik becerilerini geliştirmelerini, iş hayatında terfi etmelerini ve daha üst düzey pozisyonlara yükselmelerini sağlamayı hedefler. Örneğin, birçok yerel yönetim, mentorluk programları oluşturarak kadınların kariyerlerinde ilerlemelerini destekler. Bu programlar, deneyimli ve başarılı kadın yöneticileri, iş hayatına yeni adım atan veya kariyerlerinde ilerlemek isteyen kadınlarla eşleştirir. Mentörler, mentilere rehberlik, danışmanlık ve destek sağlayarak kariyer hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olur. Mentörler, deneyimlerini paylaşarak kadınların liderlik potansiyelini ortaya çıkarmalarına ve kendilerine güvenmelerine katkıda bulunur. Aynı zamanda, mentiler, mentorlarından profesyonel ağlarını genişletme, etkili iletişim becerileri geliştirme ve kariyerlerini planlama konularında değerli bilgi ve ipuçları alırlar (Yılmaz, 2013). Ayrıca, yerel yönetimler eğitim programları düzenleyerek kadınların iş hayatında yükselmelerine katkıda bulunurlar. Bu programlar, liderlik becerileri, iletişim stratejileri, zaman yönetimi, proje yönetimi ve yönetim becerileri gibi konularda eğitimler sunar. Kadınlar, bu eğitimler sayesinde kendilerini geliştirir ve iş hayatında daha fazla sorumluluk alarak terfi edebilirler. Aynı zamanda, bu eğitim programları kadınların özgüvenlerini artırır ve risk alma yeteneklerini güçlendirir. Kadınlar, daha iyi bir lider olma potansiyellerini keşfeder ve karşılaşabilecekleri engelleri aşmak için stratejik düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirirler. Kadınların iş hayatında yükselme programlarının bir başka önemli unsuru da ağ oluşturma etkinlikleridir. Yerel yönetimler, iş dünyasında başarılı kadın liderlerin konuşmacı olarak katıldığı paneller, seminerler ve etkinlikler düzenleyerek kadın profesyonellerin bir araya gelmesini sağlar. Bu etkinlikler, kadınların deneyimlerini paylaşmalarını, birbirlerinden öğrenmelerini ve iş birliği yapmalarını sağlar. Ağ oluşturma etkinlikleri, kadın profesyonellerin iş ilişkileri kurmalarını, kariyer fırsatlarını keşfetmelerini ve destekleyici bir topluluk içinde güçlenmelerini sağlar. Bu etkinliklerde, kadınlar iş dünyasında önde gelen isimlerle bağlantı kurabilir, mentorluk ilişkileri oluşturabilir ve işbirliği yapabilecekleri ortaklıklar geliştirebilirler. Ağ oluşturma etkinlikleri aynı zamanda kadınları farklı sektörlerden ve farklı deneyimlere sahip olanlarla bir araya getirerek çeşitlilik ve çok yönlülük açısından da büyük bir fayda sağlamaktadır (Aydın, 2008). Yerel yönetimlerin kadınların iş hayatında yükselme programları kapsamında attığı bir diğer adım ise, pozitif ayrımcılığı teşvik eden politikalar ve kotalardır. Bazı yerel yönetimler, kadınların yönetim kurullarında ve üst düzey pozisyonlarda temsilini artırmak amacıyla kota uygulamalarını benimser. Bu sayede, kadınlar için daha fazla fırsat yaratılır ve iş dünyasında cinsiyet eşitliği sağlanması hedeflenir. Bu politikalar, kadınların liderlik pozisyonlarına

yükselmesine olanak sağlarken, aynı zamanda iş dünyasında kadınların değerini ve yeteneklerini vurgulayan bir mesajı da iletmektedir. Kadınların iş hayatında yükselme programları, yerel yönetimlerin kadınların iş gücüne katılımını artırma çabalarının bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu programlar, kadınların kariyerlerinde ilerlemelerine destek olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği ve adaleti sağlamak için de önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların liderlik becerilerini geliştirmelerine, kendilerini güçlü hissetmelerine ve iş hayatında daha fazla temsil edilmelerine yardımcı olan bu programlar, hem kadınların bireysel başarılarına katkıda bulunur hem de iş dünyasında çeşitliliği ve kapsayıcılığı artırarak daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir iş ortamı oluşturmaktadır (Karacan, 2011). Kadınların iş gücüne katılımının artırılması ve iş hayatında yükselme imkânlarının sağlanması, ekonomik büyüme ve kalkınma açısından olumlu sonuçlar doğurur. İlk olarak, kadınların iş gücüne katılımının artması, ekonomik büyümeye katkı sağlar. Kadınların yetenek ve potansiyellerinin tam anlamıyla kullanılması, işgücünün genişlemesi ve verimliliğin artması anlamına gelir. Kadınlar, çeşitli sektörlerde ve mesleklerde kalifiye işgücü olarak değerlendirildiklerinde, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesine ve inovasyona olanak sağlar. Ayrıca, kadınların iş hayatında yükselmesi ve liderlik pozisyonlarına gelmeleri, karar süreçlerinde daha fazla cinsiyet çeşitliliği ve farklı perspektiflerin dikkate alınmasını sağlar. Bu da şirketlerin daha iyi performans göstermesine ve rekabet avantajı elde etmesine yardımcı olur. İkinci olarak, kadınların iş hayatında yükselme programları, kadınların ekonomik bağımsızlığını artırır. Kadınların daha üst düzey pozisyonlara yükselmesi, daha iyi ücretler ve avantajlar elde etmeleri anlamına gelir. Bu da kadınların finansal güvenliklerini artırır, aile gelirlerini destekler ve ekonomik kalkınmaya olumlu etkileri olur. Kadınların ekonomik bağımsızlığının artması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede önemli bir adımdır ve kadınların daha güçlü bir konuma gelmesini sağlar. Üçüncü olarak, kadınların iş hayatında yükselmesi, rol model olmaları açısından da önemlidir. Kadınların liderlik pozisyonlarına gelmeleri ve başarılarıyla öne çıkmaları, genç kızlara ve diğer kadınlara ilham verir. Bu durum, kadınların kariyer hedeflerini büyütmelerini, daha fazla özgüven kazanmalarını ve kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerini teşvik eder. Bu da gelecekte daha fazla kadının iş hayatına katılmasını sağlar ve kadınların ekonomik olarak güçlenmelerine katkıda bulunmaktadır (Belet, 2013).

3.3. Kadınların İş Gücüne Katılımının Arttırılmasındaki Örnek Uygulamalar

Dünyada, kadınların iş gücüne katılımını artırmak için birçok örnek uygulama bulunmaktadır. İsveç, Norveç ve Danimarka gibi ülkeler, çocuk bakım hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak ve ebeveynlik izinlerini eşit olarak paylaşmayı teşvik etmek gibi politikalarla kadınların iş gücüne katılımını artırmışlardır. Bu ülkelerde, esnek çalışma saatleri, kreşlerin yaygınlaştırılması ve çocuk bakım masraflarının desteklenmesi gibi önlemler alınarak kadınların çalışma hayatına geri dönüşleri ve kariyerlerini sürdürmeleri teşvik edilmiştir (Metin, 2017). Türkiye'de de kadınların iş gücüne katılımını artırmak için çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), iş arayan kadınlara yönelik istihdam programları ve mesleki eğitimler sunmaktadır. Ayrıca, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), kadın girişimcilere yönelik destek programları yürütmekte ve finansal kaynaklar sağlamaktadır. Ayrıca, bazı yerel yönetimler, kadınların istihdam edildiği sektörlerdeki iş imkânlarını artırmak için teşvikler ve destekler sunmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımını artırmak için yapılan bu örnek uygulamalar, kadınların ekonomik bağımsızlığını ve kariyer fırsatlarını güçlendirmeye yöneliktir. Kadınların eşit şekilde işgücüne katılmaları ve liderlik pozisyonlarında temsil edilmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi açısından önemlidir. Bu tür uygulamalar, kadınların yeteneklerini tam anlamıyla kullanabilmeleri için gerekli altyapıyı oluşturarak toplumsal ve ekonomik açıdan önemli bir etkiye sahiptir. Dünyada, Norveç'in "Kvinner på tvers" (Kadınlar Yatayda) programı, kadınların farklı sektörlerde ve kurumlar arasında deneyim kazanmalarını teşvik etmektedir. Bu program, kadınları farklı iş alanlarında staj yapmaya, rotasyonlara katılmaya ve projelerde yer almaya teşvik ederek kariyerlerindeki çeşitliliği artırmayı hedeflemektedir. Bu sayede kadınlar, farklı sektörlerdeki liderlik fırsatlarını keşfedebilir ve kariyerlerini çeşitlendirme imkanı bulurlar. İzlanda ise "İşyerinde Cinsiyet Eşitliği" programını yürütmektedir. Bu program, işverenlere cinsiyet eşitliği politikaları ve uygulamaları

benimsemeleri konusunda teşvik ve destek sağlar. İşverenler, ücret eşitsizliğini ortadan kaldırmak, aile ve iş yaşamı dengesini desteklemek, kariyer fırsatlarını eşit şekilde sunmak gibi hedeflere yönelik taahhütlerde bulunurlar. Bu program, iş yerlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atmaktadır (Metin, 2017). Türkiye'de de İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin "İzmir Kadın Platformu" örneği bulunmaktadır. Bu platform, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle oluşturulmuş olup kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik hayatta güçlenmesini amaçlamaktadır. Platform, kadınlara girişimcilik eğitimleri, istihdam desteği, meslek edindirme kursları ve networking fırsatları gibi hizmetler sunarak kadınların iş hayatında başarılı olmalarını desteklemektedir. İsveç, "Jämställda arbetslivet" (Cinsiyet Eşitliği İş Hayatında) programıyla dikkat çekmektedir. Bu program, cinsiyet eşitliği sağlamak için işverenlerin çalışma ortamlarını gözden geçirmelerini ve cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar benimsemelerini teşvik eder. Ayrıca, cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmayı hedefleyen kampanyalar ve eğitimler düzenlenir. İsveç'teki bu program, kadınların liderlik pozisyonlarına terfi etmelerini teşvik ederken, aynı zamanda erkeklerin de ebeveynlik izinlerini kullanmalarını teşvik ederek toplumsal cinsiyet normlarını da sorgulamaktadır. Türkiye'de İstanbul Kalkınma Ajansı, "Kadın Girişimcilik ve İstihdam Projesi"ni hayata geçirmiştir. Bu proje kapsamında, kadın girişimcilerin iş kurmalarını teşvik etmek için finansal destek, eğitimler ve mentorluk hizmetleri sağlanır. Ayrıca, kadınların istihdam edildiği sektörlerde iş fırsatlarının artırılması ve iş yerlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çalışmalar yürütülür. Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımını artırmak için yapılan başka bir örnek, "Kadın Çiftçiye Yönelik Destek Programları"dır. Tarım sektöründe çalışan kadın çiftçilere yönelik olarak çeşitli destekler sunularak, onların tarımsal üretimde daha aktif rol almaları ve ekonomik olarak güçlenmeleri hedeflenir. Bu programlar kapsamında, kadın çiftçilere tarımsal eğitimler, finansal destekler, teknik danışmanlık hizmetleri ve pazarlama olanakları gibi avantajlar sağlanır. Böylelikle, kadın çiftçilerin üretim kapasiteleri artırılır ve tarım sektöründe daha fazla söz sahibi olmaları teşvik edilir. Bir diğer örnek, "Kadın İstihdamı Destek Programları"dır. Bu programlar, iş arayan kadınlara istihdam fırsatları sunmak ve iş gücüne katılımlarını artırmak amacıyla düzenlenir. Bu kapsamda, mesleki eğitimler, istihdam programları, iş bulma ve kariyer danışmanlığı gibi destekler sağlanır. Özellikle, dezavantajlı gruplara dahil olan kadınların istihdam edilmeleri ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları hedeflenir. Bu programlar sayesinde kadınlar, istihdam edilebilecekleri sektörlerde yetkinliklerini geliştirerek iş hayatına entegre olurlar.

Sonuç

Yerel yönetimler, kadınların iş gücüne katılımını artırmak ve ekonomik olarak güçlenmelerini sağlamak için kritik bir rol üstlenirler. Kadınların iş hayatında daha fazla temsil edilmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Yerel yönetimler, bu hedeflere ulaşmak için çeşitli politika ve programlar geliştirirler. Öncelikle, yerel yönetimlerin kadınların iş gücüne katılımını artırmaktaki rolü, kadın dostu politikaların oluşturulması ve uygulanmasıyla ortaya çıkar. Kreşlerin yaygınlaştırılması, çocuk bakım hizmetlerine erişimi kolaylaştırma, esnek çalışma saatleri gibi önlemler, kadınların iş ve aile yaşamını dengelemelerini sağlar ve iş hayatına geri dönüşlerini kolaylaştırır. Ayrıca, kadınların istihdam edildiği sektörlerde iş fırsatlarının artırılması, kadınların daha fazla sektöre erişimini ve kariyer olanaklarını genişletir. Yerel yönetimler, işverenlere cinsiyet eşitliği politikaları ve uygulamaları benimsemeleri konusunda teşviklerde bulunur ve iş dünyasında cinsiyet eşitliği bilincinin artırılmasına önem verir. Ayrıca, yerel yönetimlerin kadınların iş gücüne katılımındaki rolü, kadın girişimciliği ve iş kurma konusunda destekleyici politikaların oluşturulmasıyla da ortaya çıkar. Kadınların iş kurmalarını teşvik eden finansal kaynaklar, eğitimler, danışmanlık hizmetleri ve ağ oluşturma imkânları sunulur. Yerel yönetimler, kadın girişimcilerin başarılı olmalarını sağlamak için gerekli altyapıyı oluşturur ve işletmelerinin büyümesi için desteklerini sürdürür. Bu, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına ve iş dünyasında daha güçlü bir konuma gelmelerine olanak sağlar. Yerel yönetimlerin kadınların iş gücüne katılımındaki rolü, birçok avantajı beraberinde getirir. Kadınların iş hayatında daha fazla temsil edilmeleri, farklı perspektiflerin ve deneyimlerin iş dünyasına yansımasını sağlar. Bu da inovasyonu teşvik eder, şirketlerin daha rekabetçi olmasına katkı sağlar. Kadınların liderlik pozisyonlarında yer alması, karar

süreçlerine daha fazla çeşitlilik ve esneklik getirir, sürdürülebilir ve adil iş ortamlarının oluşmasını destekler. Ayrıca, kadınların iş gücüne katılımının artması ekonomik büyümeye de olumlu etki eder. Kadınların ekonomik olarak daha aktif olması, işgücünün genişlemesine ve verimliliğin artmasına katkı sağlar. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, ailelerinin gelir düzeyini artırır ve yoksullukla mücadeleye yardımcı olur. Bu da toplumun genel refahını artırır ve sosyal kalkınmayı destekler. Sonuç olarak, yerel yönetimlerin kadınların iş gücüne katılımlarındaki rolü büyük bir öneme sahiptir. Kadınların iş hayatında daha fazla temsil edilmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi için kritik bir adımdır. Yerel yönetimlerin kadınlara yönelik destekleyici politikalar, programlar ve hizmetler sunması, kadınların iş hayatında başarılı olmalarını teşvik eder ve ekonomik olarak güçlenmelerine olanak sağlar. Bu sayede, toplumun genel refahı artar, daha adil ve sürdürülebilir bir iş dünyası oluşturulur.

KAYNAKÇA

Ak, A. (2019), Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımında Engeller ve Çözüm Önerileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Aydemir, C. (2013). Türkiye'de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan. Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 27 (1), 115-138. Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Atauniiibd/İssue/2708/35873

Aydın, E. (2008). Formel Ve Enformel Kadın Çalışanların İstihdam Edilme Biçimlerinin İş Doyum Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aytaç, S. (2020). Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar. A. Tokol & Y. Alper (Eds.), Sosyal Politika (11. Baskı, ss. 374- 400).Dora Basım Yayın, Bursa.

Belet, N. H., (2013). "Kriz Olgusunun Kadına Yönelik Algıya Ve Kadın İşgücüne Etkisi", Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(1): 196-223.

Büyükyaprak, F. (2015). Çalışan kadın personelin kariyer gelişimi engellerinden cam tavan sendromu: Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakır, Ö. (2008). Türkiye"de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması Türkiye"de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 31, 25-47.

Çelik, M. ve Akar Şahingöz S. (2018). İş yaşamında cinsiyet ayrımcılığı: Kadın aşçılar örneği. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 6(3), 370- 383.

Demircan, E. (2012) İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu Karacadağ Kalkınma Ajansı

Dirik, N. (2016). Türkiye'de kadın istihdamının önündeki engellerin aşılmasında girişimciliğin önemi ve kamu istihdam kurumlarının rolü (Uzmanlık tezi). Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Doğan, E.T. (2012). Hamile kadınların çalışma yaşamında maruz kaldığı ayrımcı uygulamalar. "İşGüç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 14(2), 79-98.

Dursun, S. ve İştar, E. (2014). Kadın çalışanların yaşamış oldukları iş aile yaşamı çatışmasının iş ve yaşam doyumu üzerine etkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28(3), 127-137.

Erken, C. (2020). Kadınların İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Engeller ve İşkur İçin Öneriler (Uzmanlık Tezi), T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Erol, S. (2016). İşgücü Piyasalarının Değişen Yapısı ve Sorunları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (2), 34-56. Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Yyuiibfd/İssue/35328/392201

Farımaz, P. (2017). Türk Kamu Yönetiminde Kadın Hakları İhlallerini Önlemeye Yönelik Mekanizmalar (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gök, M., (2004). İş Gücü Piyasası ve Kobiler. Roma Yayınları No: 12, 1. Bask I, Eylül, Ankara, 418.

Günsel, A., Köroğlu, S. ve Demirci, L. (2015). Çalışma hayatında kadınların karşılaştıkları sorunlar ve cam tavan algıları: Kadın öğretmenler üzerinde bir araştırma. Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi, 1(1), 71- 112.

Günsoy, G., & Özsoy, C. (2012). Türkiye'de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 49(568), 21-40.

Gürpınar, K. (2019). Kosgeb Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri Ve Girişimciliği Geliştirme(Yeni Girişimci) Destek Programı: Tr33 Bölgesi İçin Nitel Bir Araştırma . Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi , 14 (2) , 235-246 . Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Girkal/İssue/51925/640307

ILO. (2020, Ekim 05). Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü: Türkiye Uygulaması Raporu. Erişim adresi https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_757032/lang--tr/index.htm

İlkkaracan Ajas, İ. (2016). Ekonomik haklarımız var, kadının insan hakları yeni çözümler derneği. Erişim adresi https://www.kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/EkonomikWeb-yeni.pdf

Kagider (2019). Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi. Erişim Tarihi: 09 Kasım 2021, Https://Bianet.Org/System/Uploads/1/Files/Attachments/000/002/758/Original/Kagider-T%C3%Bcrk-Tuborg- Kad%C4%B1n_Girisimcilik_Endeksi_2019.Pdf ?1571052448

Karabıyık, İ. (2012). İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve Türkiye"de Kadınların İşgücüne Katılma Sorunu, International Journal of Human Sciences, (9)2, 1282-1310.

Karacan, E. (2011). Çalışma Yaşamında Kadın: Kocaeli İlinde Bir Araştırma, Umuttepe Yayınları, İzmit- Kocaeli.

Karadal, H. & Çelik, C. (2014). "Kadın Girişimciliğini Destekleyen Başlıca Örgütlenmeler", Kadın Girişimcilik: Farklı Boyutlarıyla. Veritas Akademi.

Karakaya, H. (2018). Görünmez emek ve ev kadınları. Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(1), 73-94.

Kaya, G. (2012)., Avrupa Birliği İş Hukuku'nda Cinsiyet Ayrımcılığı, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Yayını.

Kılıç, D. ve Öztürk, S. (2014). Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı önündeki engeller ve çözüm yolları: Bir ampirik uygulama. Amme İdaresi Dergisi, 47(1), 107-130.

Korkmaz, A. ve Korkut, G. (2012). Türkiye"de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(2), 41-65.

Küçükali, A. (2014). Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Yapının Kadınların Çalışma Hayatı Üzerine Etkileri: Erzurum Örneği, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 1-19.

Metin, B. (2017). İş Ve Aile Yaşamının Uyumlaştırılmasına Yönelik Politikalar Ve Kadın İstihdamı: İsveç, Almanya Ve Birleşik Krallık Örnekleri. Tisk Akademi, 12(23): 18-49.

Özdevecioğlu, M. ve Doruk, N. Ç. (2009). Organizasyonlarda iş-aile ve aile-iş çatışmalarının çalışanların iş ve yaşam tatminleri üzerindeki etkisi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33, 69- 99.

Peker, E. & Kubar, Y. (2012). Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İibf Dergisi.

Sağlamyürek Taşdemir, D. S. (2021). Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Kadın Girişimciler Ve İşletmeleri . Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi , 16 (2) , 76-90 . Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Girkal/İssue/68001/1029234

Sumbas, A. (2019). Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Politikası Olarak Ebeveyn İzni . Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi , 8 (2) , 167-194 . Doı: 10.32957/Hacettepehdf.480992

Susam, R. (2013). Özel sektörde çalışan kadınların sorunları: Erzurum ili örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tahtacı, S. (2019). Türkiye"de Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Lojistik Regresyon Yöntemiyle Analizi. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Tokgöz, G. (2015). Kalkınmada Farklı Yörüngeler Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye"de Kadın İstihdamı. A. Makal & G. Tokgöz (Eds.), Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın emeği (1. Baskı, ss.143-168) İmge Kitapevi, Ankara.

Turunç, Ö. ve Erkuş, A. (2010). İş-aile yaşam çatışmasının iş tatmini ve örgütsel bağlılık üzerine etkileri: İş stresinin aracılık rolü. Selçuk ÜniversitesiSosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13(19), 415-440.

TUIK. (2022, Mart 23). İşgücü İstatistikleri, 2021. TUIK: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2021-45645 adresinden alındı

Tutar, K. (2015). Türkiye İşgücü Piyasasında İş Arama Kanallarının Niteliği . İş Ve Hayat , 1 (2) , 93-106 . Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/İsvehayat/İssue/29032/310460

Urhan, B. (2011). "Türkiye'de Kriz, Kadın Emeği, Hükümet Söylem ve Politikaları". İsmail Şiriner ve diğerleri (Ed.), Political Economy, Chrisis & Development, Ijopec Publication, London, ss. 315-331.

Üçyıldız, U. H. (2017). Kadın çalışanların cam tavan sendromu algılamaları: Ege bölgesinde faaliyet gösteren seyahat acentalarında bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Verick, S. (2014). Female labor force participation in developing countries, IZA World of Labor, 87 doi: 10.15185/izawol.87.

Yavuz, Ö. (2015). Kadınların Toplumsal Hayata Katılımında Yerel Yönetimlerin Rolü. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yaylı, H.&Eroğlu, G. (2015). Yerel Katılım Bağlamında Türkiye'de Kadın Temsili, International Journal Of Science Culture And Sport (Intjscs), S. 504-524.

Yılmaz, T. (2013). Kadın Ve Erkek Eğitim Yöneticilerinin Cam Tavan Sendromuna İlişkin Algıları İstanbul İli Örneği Araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yücel, I. & Kutlar, İ. (2020). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Kadınlara Yönelik Hizmetlerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. Akdeniz Kadın Çalışmaları Ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi Http://Dergipark.Gov.Tr/Ktc Sayı Iıı (1) 151-169

, 23(1), 293-308.

PROBLEMS IN TAXATION OF INCOME EARNED THROUGH ELECTRONIC COMMERCE AND SOCIAL MEDIA IN TURKEY.

TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARET VE SOSYAL MEDYA ÜZERİNDEN ELDE EDİLEN GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN SORUNLAR.

Öğr.Gör.Memiş KARAER1[a], Doç.Dr. Ali ANTEPLİ2[b]

[a] Selçuk Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE, E-posta: mkaraer@selcuk.edu.tr
[b] Selçuk Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE, E-posta: ali.antepli@selcuk.edu.tr

Özet

Dünya da yaşanan teknolojik gelişmeler ticari hayatın akışına ve gelişmesine de büyük katkı sağlamaktadır. Özellikle internetin tüm dünya da hızla yayılması ticaretinde küreselleşmesine büyük katkı sağlamış ve sınırları ortadan kaldırmıştır. 1980'li yıllardan itibaren internetin dünya üzerinde hızla yayılmaya başlamasıyla beraber firmalar içinde yeni bir pazarlama kapısı oluşmuştur. 2000'li yıllardan sonra bu durum daha fazla artmıştır. Zamanla mevcut firmaların dışında bireysel kişilerde internet üzerinden E-ticaret yapmaya başlamışlardır. Kendi ürettikleri mal veya hizmetleri internet üzerinden pazarlayarak ticaretini yapmaya başlamışlardır. İlk başlarda küçük masum bir gelir kapısı gibi görünen bu ticaretin zamanla çok yüksek cirolara ulaştığı görülmektedir. Yapılan bu ticaretten dolayı devlete fazla bir vergi verilmemekteydi. Dünya da yaşanan Covid-19 salgınıyla birlikte E-ticaret zirveye ulaşmıştır. Pandemi nedeniyle insanların evlerinden dışarı çıkamamaları, zorunlu olarak E-ticarete yönelmelerine neden olmuş ve e-ticareti hiç kullanmayanlar bile alışkanlık edinmişlerdir. Fakat hem dünya da hem de ülkemizde E-ticaret yoluyla yapılan ticaretten vergi gelirlerini toplamakta sorunlar yaşanmıştır. Şahıslar ve firmalar e-ticaret üzerinden yapmış oldukları satışların gelirlerinden vergi ödemekten kaçınmışlardır. Devletler de tespitini ve kontrollerini zamanında yapamadığı için büyük vergi kayıpları oluşmuştur. E-ticaretin haricin de internet ortamına sosyal medya kurumları girmiştir. Son yıllarda sosyal medya üzerinden e-ticaret veya farklı yollarla da gelir elde edenlerin sayısı bir hayli artmıştır. Sosyal medya kullanıcıları takipci sayılarını artırarak bir çok firmanın reklamını takipçilerine tanıtmaya ve bu yolla da bir gelir elde etmeye başlamışlardır. Bu yöntemlerle gelir elde edenler de devlete vergi vermekten kaçınmaktadır. Bu çalışmamız da e-ticaret ve sosyal medya üzerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde ki sorunları geniş olarak ele alıp sonuçta da çözüm önerilerinden bahsedeceğiz.

Anahtar kelimeler: E-ticaret, Sosyal Medya, Vergi, Kayıt Dışı Ekonomi

Abstract

Technological developments in the world contribute greatly to the flow and development of commercial life. In particular, the rapid spread of the Internet all over the world has contributed greatly to the globalization of trade and eliminated borders. As the internet began to spread rapidly around the world in the 1980s, a new marketing gateway was created for companies. This situation has increased even more after the 2000s. Over time, individuals, apart from existing companies, started to do e-commerce over the internet. They started to trade the goods or services they produced by marketing them on the internet. It is seen that this trade, which seems like a small innocent source of income at first, has reached very high turnover over time. Due to this trade, the state was not given much tax. E-commerce has reached its peak with the Covid-19 epidemic in the world. The fact that people cannot leave their homes due to the pandemic has forced them to turn to e-commerce, and even those who have never used e-commerce have become accustomed to it. However, there have been problems in collecting tax revenues from trade conducted through e-commerce both in the world and in our country. Individuals and

companies have avoided paying taxes on the income of their sales through e-commerce. Large tax losses have occurred because states could not make their detection and controls in a timely manner. Apart from e-commerce, social media institutions have entered the internet environment. In recent years, the number of people earning income through e-commerce or other means via social media has increased significantly. By increasing the number of their followers, social media users have started to promote the advertisements of many companies to their followers and thus earn an income. Those who earn income through these methods also avoid paying taxes to the state. In this study, we will comprehensively discuss the problems in taxation of income obtained through e-commerce and social media and ultimately talk about solution suggestions.

Keywords: E-commerce, Social Media, Tax, Informal Economy

1. Giriş

Dijitalleşmenin hızla artması ve internet tabanlı ticaretin yaygınlaşması, Türkiye'de geleneksel ticaret kavramlarının yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Günümüzde elektronik ticaret ve sosyal medya platformları üzerinden gelir elde etmek, bireyler ve işletmeler için cazip bir seçenek haline gelmiştir. Ancak, dijital ekonominin sunduğu fırsatlarla birlikte bazı mali ve yasal zorluklar da ortaya çıkmıştır. Özellikle elektronik ticaret ve sosyal medya gelirlerinin vergilendirilmesi konusu, hızla gelişen bu sektörler karşısında vergi sisteminin güncellenmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Bu konuda yapılan çalışmalar, dijital ticaretin getirdiği yenilikler karşısında vergi politikalarının yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Örneğin, Aydın (2021) çalışmasında, Türkiye'de sosyal medya ve dijital pazarlama gelirlerinin yeterince kayda alınmaması nedeniyle vergi kayıplarının oluştuğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde, Yılmaz ve Demir (2019), elektronik ticaret sektörünün hızla büyüdüğünü, ancak vergi denetimlerinin yetersiz kalmasının vergi adaletini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca, Kaya ve diğerleri (2020), dijital ekonomi üzerindeki vergi düzenlemelerinin küresel bir uyum sorunu içerdiğini belirterek, Türkiye'nin bu alandaki regülasyon eksikliklerine dikkat çekmiştir.

Bu makale, Türkiye'de elektronik ticaret ve sosyal medya üzerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde karşılaşılan başlıca sorunları analiz etmeyi ve bu sorunların çözümü için öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, elektronik ticaretin ve sosyal medya üzerinden elde edilen gelirlerin Türkiye'deki mevcut yasal durumu ele alınacak; ardından vergilendirmedeki uygulama sorunları, kayıt dışı ekonomi ile mücadele, vergi kayıpları ve bu alandaki düzenlemelerin güncellenmesi ihtiyacı tartışılacaktır. Son olarak, dijital ekonomi bağlamında vergi politikalarının geliştirilmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

2. Elektronik Ticaretin Tanımı ve Kapsamı

Elektronik ticaret, dijital iletişim ağları aracılığıyla gerçekleştirilen ticari işlemleri kapsar ve bireyler, işletmeler ve kamu kurumları arasında yaygın bir ticaret biçimi haline gelmiştir. Bu ticaret modeli, geleneksel ticareti aşarak fiziksel sınırları kaldırmakta ve işletmelere daha geniş pazarlara ulaşma olanağı sunmaktadır (Öksüz & Turgay, 2018). Genel olarak elektronik ticaret; mal ve hizmetlerin pazarlanması, satışı, ödemesi ve teslimatına kadar uzanan tüm süreçleri içerir ve bu süreçlerin dijital ortamlarda yürütülmesi sağladığı hız ve maliyet avantajlarıyla hem üreticilere hem de tüketicilere katkı sunar (Akar & Yurter, 2015).

Elektronik ticaretin kapsamı; dijital ödeme sistemleri, elektronik veri değişim sistemleri (EDI) ve mobil uygulamalar gibi çeşitli teknolojik araçları içerir. Örneğin, EDI sistemleri ticari işlemleri hızlandırarak ve güvenilirliği artırarak işletmelere verimlilik sağlar. İnternet ve mobil cihazlar üzerinden yapılan işlemler, ticaretin zamana ve mekana bağlı kalmaksızın sürdürülmesine imkan tanır (Dereli, 2015). Bu nedenle elektronik ticaret, işletmelerin küresel pazarda hızla büyümelerini ve daha geniş kitlelere ulaşmalarını kolaylaştırmaktadır (Dönmez, 2010).

Elektronik ticaret, işletmeden tüketiciye (B2C), işletmeden işletmeye (B2B) ve tüketiciden tüketiciye (C2C) gibi farklı türlere ayrılır. Bu ticaret modelleri, işletmelerin ve bireylerin ticari faaliyetlerini dijital ortamlarda çeşitli şekillerde yürütmelerine olanak tanır. B2C modeli, işletmelerin bireysel tüketicilere ulaşmasını sağlarken, B2B modeli işletmeler arası ticareti kapsar. C2C modeli ise genellikle bireylerin birbirleri arasında yaptığı ikinci el alışverişleri içerir ve bu model, elektronik ticaretin daha geniş kitlelere yayılmasını sağlar (Öksüz & Turgay, 2018).

Elektronik ticaretin hızla büyümesinde teknolojik ilerlemeler ve internet altyapısının yaygınlaşması önemli rol oynamaktadır. Mobil cihazların artması, tüketicilerin ürün ve hizmetlere her an erişebilmesine olanak tanımakta ve ticaretin dijitalleşmesini hızlandırmaktadır. Bu gelişme, ticaretin hem tüketici hem de üretici açısından daha erişilebilir ve maliyet açısından daha verimli olmasını sağlamaktadır (Dereli, 2015). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı bu dönüşüm, ticari faaliyetlerin esnek ve düşük maliyetli yapılmasını desteklemekte, dijital ekonomiyi hızla büyütmektedir (Dönmez, 2010).

Bununla birlikte, elektronik ticaretin vergilendirilmesi, vergi otoriteleri için büyük bir zorluk teşkil etmektedir. Dijital ticaretin fiziksel sınırlara tabi olmaması ve gelirlerin sınır ötesinde de elde edilmesi, vergi idareleri için önemli zorluklar yaratmakta ve vergi kaçakçılığı riskini artırmaktadır. Özellikle dijital hizmetlerin coğrafi sınırlamalardan bağımsız olması, bu gelirlerin izlenmesi ve vergilendirilmesinde sorun oluşturmaktadır (Akar & Yurter, 2015). Bu sorunların çözümü için ülkeler, OECD gibi uluslararası kuruluşların desteğiyle elektronik ticaretin vergilendirilmesine yönelik standartlar geliştirmektedir (Öksüz & Turgay, 2018).

3. Elektronik Ticaretin Türkiye'deki Durumu

Türkiye'de elektronik ticaret, dijitalleşme ve internet kullanımının artmasıyla büyük bir hız kazanmış ve tüketici davranışlarında köklü değişikliklere neden olmuştur. Bu değişim, COVID-19 pandemisi döneminde daha da belirgin hale gelmiştir. Pandemi süresince fiziksel mağazaların kapalı kalması tüketicilerin çevrim içi alışverişe yönelmesine sebep olurken, 2022 yılı itibarıyla e-ticaret hacmi %115 artışla 1,85 trilyon TL'ye ulaşmıştır (Öksüz & Turgay, 2018). Bu büyüme, Türkiye'nin dijital ekonomiye olan katkısını artırmakta ve e-ticaretin ekonomideki önemini ortaya koymaktadır (Akar & Yurter, 2015)

Türkiye'de e-ticaret sektörü moda, elektronik, gıda ve hızlı tüketim gibi farklı sektörlerde hızlı bir büyüme göstermektedir. 2022 yılında moda sektörü %24'lük bir payla e-ticaretin en büyük dilimini oluşturmuş, elektronik ürünler ve ev eşyaları ise %20 ile ikinci sırada yer almıştır (Dereli, 2015). Bu dağılım, Türkiye'de tüketicilerin dijital ortamda en çok hangi ürünlere yöneldiğini gösterirken, kredi kartı ve banka kartı gibi güvenli ödeme sistemlerinin yaygın olarak tercih edilmesi sektörde güvenli alışverişin önemini ortaya koymaktadır (Dönmez, 2010).

Türkiye'de e-ticaretin toplam ticaret hacmine oranı, 2023 yılında %20'ye ulaşmıştır. Türkiye genelinde GSYH'ye katkısı %6,8 olarak kaydedilmiştir, bu da dijitalleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir (Öksüz & Turgay, 2018). E-ticaretin özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde yoğunlaşması, bu şehirlerdeki ekonomik potansiyeli göstermektedir. Ayrıca, e-ticaretle faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir kısmının KOBİ'lerden oluşması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin dijital ekonomideki önemini artırmaktadır (Akar & Yurter, 2015).

E-ticaretin hızlı büyümesi, vergi kaybı risklerini de beraberinde getirmiştir. Türkiye'de, dijital ticaretten doğan vergi kaybını önlemek amacıyla çeşitli önlemler alınmakta, özellikle e-fatura ve e-arşiv gibi dijital çözümler kullanılarak vergi uyumu artırılmaya çalışılmaktadır (Öksüz & Turgay, 2018). Ancak bu önlemlere rağmen, işletmelerin dijital ticaretteki vergisel yükümlülüklere uyum sürecinde bazı zorluklar yaşanmaktadır (Dönmez, 2010).

Sonuç olarak, Türkiye'de e-ticaret sektörü hızlı bir şekilde büyüyerek ekonomik gelişime katkı sunmakta ve dijital dönüşüm sürecini desteklemektedir. Türkiye'nin genç ve teknolojiye adapte olabilen nüfusu, e-ticaret sektörünün daha da genişlemesi için önemli bir fırsat yaratmaktadır (Dereli, 2015).

Türkiye'nin dijital ekonomideki rekabet gücünü artırarak bu alanda bir bölgesel merkez haline gelmesi, uzun vadede ekonomik büyümeyi destekleyecek bir strateji olarak görülmektedir (Öksüz & Turgay, 2018).

4. Sosyal Medya Üzerinden Gelir Elde Etme Yöntemleri

Sosyal medya, dijital platformlarda içerik üreticileri, işletmeler ve bireyler için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Son yıllarda, özellikle YouTube, Instagram, TikTok gibi platformlar üzerinden gelir elde edenlerin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. 2023 yılı itibarıyla küresel dijital içerik pazarı, 20 milyar doları aşarken Türkiye'de de bu rakamın 50 milyon dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Dijital pazarlama ve reklam sektörünün büyümesi ile birlikte, markalar içerik üreticileri ile iş birliği yaparak geniş kitlelere ulaşmakta ve hedef kitlesiyle daha etkili bir iletişim kurmaktadır (Yıldırım & Kaya, 2022). Türkiye'de her yıl %25 oranında artış gösteren bu iş birlikleri, özellikle genç ve teknolojiye adapte olabilen kullanıcılar arasında popüler hale gelmiştir (Çetinkaya & Gökhan, 2021).

Sosyal medya gelir elde etme yöntemlerinin başında sponsorlu içerikler, ürün yerleştirme ve reklam gelirleri gelmektedir. YouTube gibi platformlarda kullanıcılar, izlenme başına ve tıklama başına ödeme alarak gelir elde ederler. Türkiye'de YouTube üzerinden içerik üretenlerin sayısı, 2023 yılında %30 artışla 50 binin üzerine çıkmıştır. YouTube'un reklam gelirleri ise toplam sosyal medya reklam gelirlerinin %45'ini oluşturarak önemli bir paya sahiptir. Diğer yandan Instagram ve TikTok'ta, sponsorlu gönderiler, markalar için özel içerikler oluşturmak yoluyla kazanç sağlanmaktadır. Türkiye'de Instagram üzerinden sponsorlu içerik paylaşan kullanıcı sayısı 2022 yılı itibarıyla %20 oranında artmış ve bu kullanıcıların büyük bir kısmı 18-34 yaş aralığındaki genç kesimi kapsamaktadır (Aydın & Demirci, 2020).

Bağlı kuruluş pazarlaması (affiliate marketing), sosyal medya üzerinden gelir elde etmenin diğer bir popüler yöntemidir. Bu yöntemle kullanıcılar, belirli bir ürün veya hizmeti tanıtarak satış başına komisyon kazanmaktadır. Türkiye'de e-ticaret siteleriyle iş birliği yapan sosyal medya kullanıcıları, satılan ürünlerin %15'inden fazlasının bu tür yönlendirme satışlarından geldiğini bildirmiştir. Amazon, Trendyol ve Hepsiburada gibi büyük e-ticaret platformları, bağlı kuruluş pazarlamasına ağırlık vererek sosyal medya fenomenleriyle iş birliğini genişletmiştir. Bu iş birliği modeli sayesinde, sosyal medya fenomenleri yalnızca satış üzerinden değil, aynı zamanda platformun görünürlüğünü artırarak markanın bilinirliğine de katkı sağlamaktadır (Kara & Uslu, 2019).

Canlı yayınlardan ve izleyici desteklerinden elde edilen gelirler de sosyal medya gelir modelleri arasında dikkat çekmektedir. TikTok, Twitch gibi platformlarda kullanıcılar, yayın sırasında izleyicilerden gelen bağış ve desteklerle ek kazanç sağlayabilmektedir. Türkiye'de Twitch üzerinden gelir elde edenlerin %40'ı, toplam kazancının %70'ini izleyici desteklerinden sağlamaktadır. Bu durum, sosyal medya üzerinden gelir elde etmenin topluluk oluşturma ve bu toplulukla etkileşim kurma becerisine dayalı olduğunu göstermektedir. Özellikle oyun içerikleri üreten genç kullanıcılar, geniş bir izleyici kitlesine ulaşarak bağış gelirlerinden ciddi kazançlar sağlamaktadır (Yılmaz & Özkan, 2021).

Eğitim içerikleri, dijital ürün satışları ve abonelik bazlı modeller, sosyal medya üzerinden elde edilen gelirlerin diğer kaynakları arasındadır. Özellikle LinkedIn, YouTube ve Udemy gibi platformlarda profesyonel içerik üreticileri, çevrim içi eğitim programları ve danışmanlık hizmetleri sunarak abonelik veya kurs satışları üzerinden gelir elde edebilmektedir. Türkiye'de eğitim içeriklerine yönelik talep %15 artmış ve bu alan, özellikle pandemi döneminde büyük ilgi görmüştür. Bu tür içerikler, kullanıcıların bilgiye erişim ihtiyacını karşılamanın yanı sıra eğitim içerikleri üretenler için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir (Korkmaz & Demir, 2022).

5. Türkiye'de Dijital Ekonominin Vergilendirilmesine Yönelik Mevcut Düzenlemeler

Türkiye'de dijital ekonominin hızla gelişmesi, bu alanda vergi düzenlemelerinin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Dijital platformların büyümesiyle birlikte e-ticaret, sosyal medya ve dijital hizmetlerden

elde edilen gelirler hızla artmaktadır. Ancak dijital ticaretin sınır tanımayan yapısı, bu alanda vergi kayıplarına neden olmaktadır. Dijital ticaretten doğan gelirlerin vergilendirilmesi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde vergi kayıplarının önlenmesi için büyük önem arz ederken, Türkiye'de dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik ilk kapsamlı düzenlemeler 2019 ve 2020 yıllarında yapılmıştır (Çelik & Özdemir, 2019).

Dijital ekonomi vergilendirmesi kapsamında Türkiye'de uygulamaya konan düzenlemelerden biri, dijital hizmet vergisidir (DHV). 2020 yılında yürürlüğe giren bu düzenleme ile Türkiye'de yıllık cirosu 20 milyon TL'yi, küresel cirosu ise 750 milyon Euro'yu aşan dijital platformlar %7,5 oranında vergiye tabi tutulmaktadır. DHV'nin amacı, dijital ekonomiden elde edilen gelirin adil bir şekilde vergilendirilmesini sağlamaktır. OECD'nin Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı (BEPS) projesi kapsamında yapılan çalışmalar da dijital hizmet vergisini teşvik etmiştir, ancak farklı ülkelerin DHV oranlarında farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Fransa ve İtalya'da bu oran %3 iken Türkiye'nin %7,5 oranı diğer ülkelere göre oldukça yüksektir (Demirtaş & Yılmaz, 2021).

Vergilendirme açısından dijital ekonominin en büyük zorluklarından biri iş yeri kavramının belirlenmesidir. Geleneksel ticarette bir şirketin iş yerinin nerede olduğu kolayca belirlenebilirken, dijital ekonomide bu kavram karmaşık hale gelmiştir. Özellikle Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası dijital platformların ülke içinde fiziksel bir varlıkları bulunmadığından, vergi yükümlülüklerinin tespiti zor olmaktadır. Türkiye, bu sorunu aşmak adına OECD'nin dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik eylem planlarını takip etmekte ve "dijital iş yeri" kavramını geliştirmektedir (Güner & Aksoy, 2020).

Türkiye'de dijital ekonomiye yönelik bir diğer önemli vergi uygulaması ise, sosyal medya ve dijital içerik üreticilerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesidir. 2021 yılında yapılan düzenleme ile sosyal medya üzerinden gelir elde eden bireyler için %15 oranında bir stopaj vergisi getirilmiştir. Bu düzenleme, içerik üreticilerinin elde ettikleri geliri beyan etmesi ve vergi yükümlülüklerini yerine getirmesi için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de sosyal medya içerik üreticilerinin büyük bir kısmının vergilendirme kapsamı dışında kaldığı düşünüldüğünde, bu düzenlemenin kayıtdışı ekonominin önlenmesine katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir (Erdoğan & Şahin, 2022).

Türkiye'de e-ticaretin vergilendirilmesine yönelik yapılan en önemli düzenlemelerden biri de e-fatura ve e-arşiv gibi dijital belgelerin kullanımıdır. Bu sistemlerin kullanımı, işletmelerin dijital satış kayıtlarını şeffaf hale getirerek vergi idarelerinin denetim sürecini kolaylaştırmaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) verilerine göre, 2023 itibarıyla Türkiye'deki e-fatura mükellefi sayısı 500 binin üzerindedir. Dijital belgelerin yaygınlaştırılması ile kayıtdışı ekonomiyle mücadele ediliyor, vergi uyumu artırılıyor ve dijital satışlardan kaynaklanan vergi kayıpları azaltılıyor (Kılıç & Türkmen, 2023).

Ayrıca, dijital ekonomide vergi uyumunu artırmak için Türkiye, çeşitli uluslararası işbirlikleri geliştirmektedir. OECD'nin Dijital Ekonomi Vergilendirme Çerçevesi kapsamında, Türkiye diğer ülkelerle vergi standartlarını uyumlu hale getirmeyi ve sınır ötesi dijital işlemlerden doğan vergi kayıplarını azaltmayı hedeflemektedir. OECD'nin yanı sıra Avrupa Birliği de dijital ekonominin vergilendirilmesi için ortak bir politika benimsemiş olup Türkiye, bu politikalara uyum sağlamak için çeşitli adımlar atmaktadır (Şen & Topal, 2021).

Türkiye'de dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik mevcut düzenlemeler, dijital hizmet vergisi, sosyal medya gelir vergisi, e-fatura uygulamaları gibi çeşitli vergi politikaları ile güçlendirilmiştir. Ancak, bu alanda tam bir uyum sağlamak ve vergi kayıplarını en aza indirmek için daha kapsamlı bir mevzuat düzenlemesine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'nin küresel vergi standartlarına uyum sağlaması, dijital ekonomiden elde edilen gelirlerin vergi kaybını önlemeye yönelik önemli bir adımdır. Bu alanda yapılacak yeni düzenlemelerle Türkiye, dijital ekonomide daha sürdürülebilir bir büyüme sağlayarak gelirlerini artırabilir (Turan & Çakır, 2023).

6. Vergilendirme Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Vergilendirme süreci, ülke ekonomilerinin gelir kaynağını oluştururken aynı zamanda kamu hizmetlerinin finansmanını sağlar. Ancak, vergi sürecinde vergiye uyum, vergi kaçakçılığı ve kayıt dışılık gibi çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle dijitalleşmenin ve küreselleşmenin hız kazandığı günümüzde, ülkeler vergi toplama süreçlerinde ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Köseoğlu & Demir, 2021). Vergilendirme sürecinde yaşanan bu sorunlar, sadece ekonomik değil; aynı zamanda sosyal ve hukuki boyutlarıyla da ele alınması gereken bir konudur.

Vergi uyum sorunları, vergilendirme sürecinin en önemli zorluklarından biridir. Mükelleflerin vergiye uyum sağlamaması veya eksik uyum göstermesi, devletlerin vergi gelirlerinde kayıplara yol açmaktadır. Örneğin, Türkiye'de yapılan bir araştırma, vergi uyum oranının %60 seviyelerinde olduğunu göstermektedir. Bu durum, devletin kamu hizmetleri için yeterli finansman sağlayamamasına neden olurken; vergiye uyum sağlamayan mükelleflerin, uyum gösteren mükellefler karşısında haksız rekabet avantajı elde etmesine yol açmaktadır (Aslan & Gökhan, 2020).

Vergi kaçakçılığı ise vergilendirme sürecinin karşılaştığı en büyük sorunlardan biridir. Vergi kaçakçılığı, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini yerine getirmemek için çeşitli yöntemler kullanarak vergi kaçırması anlamına gelir. Türkiye'de ve dünya genelinde yapılan araştırmalar, vergi kaçakçılığının vergi gelirleri üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Vergi kaçakçılığı, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler arasında daha yaygın bir sorun olarak görülmektedir. Türkiye'de vergi kaçakçılığı oranının %20 civarında olduğu tahmin edilmektedir (Çelik & Erdem, 2019).

Kayıt dışılık, vergi sürecinde yaşanan sorunlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Kayıt dışı ekonomi, devletin vergi kaybına uğramasına yol açarken, aynı zamanda ekonominin düzenlenmesini zorlaştırmaktadır. Türkiye'de kayıt dışı ekonominin boyutunun GSYH'nin yaklaşık %30'u olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran, ülkenin vergi gelirlerinde büyük kayıplara yol açmakta ve devletin kamu hizmetleri için yeterli bütçe ayırmasını zorlaştırmaktadır (Kaya & Yıldız, 2022).

Dijitalleşme ve sınır ötesi ticaretin artması, vergi idareleri için yeni zorluklar doğurmuştur. Özellikle uluslararası dijital platformlar üzerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi, mevcut vergi sistemleri tarafından tam anlamıyla kapsanamamaktadır. Örneğin, Türkiye'de dijital platformlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde zorluklar yaşanmakta ve bu gelirlerin bir kısmı vergi dışı kalmaktadır. OECD, dijital ekonominin vergilendirilmesi konusunda öneriler sunmuş olsa da, ülkeler arasında uyum sağlanması zor olmaktadır (Güler & Şahin, 2020).

Vergi denetimi yetersizlikleri de vergilendirme sürecindeki önemli sorunlardan biridir. Türkiye'de vergi denetimi için ayrılan bütçenin sınırlı olması, denetim sürecinin etkinliğini azaltmaktadır. Vergi denetimlerinin yetersiz kalması, vergi kaçakçılığı ve kayıt dışılığın artmasına neden olurken, vergi uyum oranlarını da olumsuz etkilemektedir. OECD standartlarına göre gelişmekte olan ülkelerde vergi denetim oranının %10 seviyesinde olması beklenirken, Türkiye'de bu oran %5 civarındadır (Çetinkaya & Baş, 2021).

Bir diğer önemli sorun ise vergi mevzuatının karmaşıklığıdır. Türkiye'de vergi mevzuatı oldukça kapsamlı ve karmaşık bir yapıya sahip olup, bu durum mükelleflerin vergi yükümlülüklerini tam olarak anlamasını zorlaştırmaktadır. Özellikle küçük işletmeler, vergi mevzuatını tam olarak anlayamadıkları için eksik veya yanlış beyanda bulunabilmektedirler. Vergi mevzuatındaki karmaşıklık, vergiye uyumu azaltan ve vergi kaçakçılığı riskini artıran bir faktör olarak görülmektedir (Erdoğan & Kaya, 2019).

Vergi oranlarının yüksek olması da vergi uyumunu etkileyen önemli bir sorundur. Türkiye'de vergi oranlarının yüksekliği, mükelleflerin vergi yükümlülüklerinden kaçınmasına neden olmaktadır. Yüksek vergi oranları, mükellefleri kayıt dışılığa ve vergi kaçakçılığına iten bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'de vergi oranlarının %25 seviyelerinde olması, mükelleflerin vergiye uyum göstermelerini zorlaştırmaktadır (Yılmaz & Uysal, 2018).

Türkiye'de vergilendirme sürecinde yaşanan sorunlar çok yönlüdür ve bu sorunların çözümü için çeşitli yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Vergi uyumunun artırılması, kayıt dışı ekonominin azaltılması ve dijitalleşen ticaretin vergi kapsamına alınması, Türkiye'nin vergi gelirlerini artırmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve vergi denetimlerinin artırılması gibi önlemler, vergi sürecindeki sorunların çözümüne yardımcı olacaktır (Aktaş & Çelik, 2023).

7. Uluslararası Vergilendirme Örnekleri ve Türkiye ile Karşılaştırma

Günümüzde ülkeler, ekonomilerini güçlendirmek amacıyla vergi politikalarını çeşitlendirmekte ve dijitalleşen dünyaya ayak uydurmaya çalışmaktadır. Küresel düzeyde vergilendirme sistemleri ülkelerin ekonomik yapılarına göre farklılık gösterirken, gelişmiş ülkeler daha karmaşık ve vergi kaçağını azaltmaya yönelik sistemlere sahiptir. Örneğin, OECD ülkelerinde vergi gelirlerinin ortalama GSYH'ye oranı %34 iken, bu oran Türkiye'de %24'tür (OECD, 2022). Bu veri, Türkiye'nin vergi gelirlerinin diğer gelişmiş ülkelere göre daha düşük bir seviyede olduğunu ve ekonomik gelişimini sürdürmesi için vergi politikasında iyileştirmelere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (Aktaş & Çelik, 2023).

Vergi oranları ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterir. Örneğin, İsveç gibi İskandinav ülkelerinde gelir vergisi oranları %57'ye kadar çıkabilirken, ABD'de federal düzeyde en yüksek gelir vergisi oranı %37 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de ise en yüksek gelir vergisi oranı %40'tır (World Bank, 2021). Gelir vergisi oranlarının yüksek olduğu ülkelerde vergi uyum oranlarının daha düşük seviyelerde kalması, vergi yükünü azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tablo, bazı ülkelerdeki gelir vergisi oranlarını göstermektedir.

Ülke	En Yüksek Gelir Vergisi Oranı (%)
İsveç	57
ABD	37
Almanya	45
Türkiye	40

Avrupa Birliği'nde KDV oranları da dikkat çekici bir karşılaştırma noktasıdır. Almanya'da KDV oranı %19, Fransa'da %20 iken İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde %25'e kadar çıkmaktadır. Türkiye'de ise KDV oranı %18 olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin KDV oranının Avrupa ortalamasına yakın olması, ancak vergi uyumunun düşük olması, vergi toplama sürecinde yaşanan sorunları işaret etmektedir (Çetinkaya & Baş, 2021). Ayrıca, düşük vergi uyumu nedeniyle KDV gelirlerinde kayıplar yaşanmakta ve bu da kamu hizmetlerine ayrılan bütçeyi etkilemektedir (Güler & Şahin, 2020).

Kurumsal vergi oranları açısından da ülkeler arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. İngiltere'de kurumsal vergi oranı %19 iken, ABD'de %21, Japonya'da %23,2 ve Almanya'da ise %30'dur. Türkiye'de ise bu oran %25 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de kurumsal vergi oranının diğer OECD ülkelerine göre daha yüksek olması, yabancı yatırımlar açısından rekabet dezavantajı oluşturabilir. Örneğin, ABD ve İngiltere gibi ülkelerdeki düşük kurumsal vergi oranları, bu ülkeleri yatırım açısından daha cazip hale getirmektedir (Köseoğlu & Demir, 2021).

Dijital ekonominin vergilendirilmesi, uluslararası vergilendirmede dikkat çeken bir diğer konudur. OECD, dijital hizmet vergisi konusunda birçok üye ülkeyle iş birliği yaparak dijital platformlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesini desteklemektedir. Örneğin, Fransa'da %3, İtalya'da %3 dijital hizmet vergisi uygulanırken; Türkiye'de dijital hizmet vergisi %7,5 olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin dijital hizmet vergisi oranının diğer ülkelere göre yüksek olması, dijital platformların Türkiye pazarında maliyetlerini artırabilir ve bu da vergi uyum oranlarını düşürebilir (Turan & Çakır, 2023).

Vergi uyumu açısından OECD ülkeleri ortalaması %80 seviyesindeyken, Türkiye'de bu oran %60 civarındadır. Vergi uyum oranının düşük olması, vergi kaybına yol açmakta ve kayıt dışı ekonomiyi

artırmaktadır. Türkiye'de vergi uyum oranlarının artırılması için Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından e-fatura, e-arşiv gibi dijital çözümler geliştirilmiş olsa da, kayıt dışı ekonominin %30 seviyelerinde olması bu çabaların yetersiz kaldığını göstermektedir (Erdoğan & Şahin, 2022).

Bazı ülkeler vergi denetimini artırarak vergi uyumunu teşvik etmektedir. Almanya ve Fransa'da vergi denetim oranı %10 iken, Türkiye'de bu oran %5'tir. Vergi denetimlerinin artırılması, vergi kayıplarını önlemede etkili bir yöntem olarak görülmektedir. Özellikle kayıt dışı ekonomiyle mücadele kapsamında vergi denetimlerinin artırılması, Türkiye'deki vergi gelirlerini artırabilir (Yıldız & Demirci, 2022).

Türkiye'nin uluslararası vergilendirme örnekleriyle karşılaştırıldığında vergi oranları ve uyum oranları açısından bazı zorluklar yaşadığı görülmektedir. Gelir vergisi, KDV ve kurumsal vergi oranları açısından OECD ülkelerine kıyasla farklılık gösteren Türkiye'nin, vergi reformları yoluyla vergi uyum oranlarını artırması gerekmektedir. Ayrıca, dijital hizmet vergisinin uluslararası standartlara uygun şekilde düzenlenmesi, Türkiye'nin dijital ekonomiden elde ettiği gelirleri artırabilir (Aktaş & Çelik, 2023).

8. Sonuç Olarak Dijital Ekonomi İçin Önerilen Vergi Politikaları ve Çözüm Önerileri

Dijital ekonominin hızla büyümesi, dünya genelinde vergi politikalarının yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Dijitalleşme, ülkelerin vergi kaybı riskini artırmakta ve vergiye uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır. Özellikle uluslararası dijital platformların vergi yükümlülükleri konusunda belirsizlikler sürmektedir. Bu nedenle dijital ekonomiden doğan vergi gelirlerini artırmak için çok yönlü bir vergi politikası gereklidir (Yılmaz & Çetinkaya, 2021). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için de dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik çözümler oluşturulması, vergi tabanının genişletilmesi ve vergi uyum oranlarının artırılması açısından önem taşır.

OECD ve Avrupa Birliği, dijital ekonomi için önerilen vergi politikalarında uyum sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, "Dijital Hizmet Vergisi" (DHV) dünya genelinde yaygın olarak uygulanmaktadır. DHV, özellikle dijital platformların hizmet gelirlerinden vergi alınmasını hedefler. Türkiye'de 2020 yılında yürürlüğe giren dijital hizmet vergisi %7,5 oranında uygulanmakta olup, bu oran uluslararası ortalamanın üzerindedir. Öneri olarak, DHV oranlarının daha sürdürülebilir seviyelere çekilmesi, dijital platformlar için Türkiye'yi cazip bir pazar haline getirebilir. Böylelikle, Türkiye'de dijital ekonomi faaliyetleri artarken vergi gelirleri de daha stabil bir yapıya kavuşabilir (Demir & Şahin, 2022).

Vergi uyum oranlarının artırılması için dijital çözümler kritik bir role sahiptir. Türkiye, Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından geliştirilen e-fatura, e-arşiv gibi uygulamalarla dijital kayıt sistemlerini yaygınlaştırarak vergi uyumunu artırmayı amaçlamaktadır. Ancak dijital kayıt sistemlerinin yalnızca büyük ölçekli işletmeler tarafından kullanılması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) kayıt dışı kalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle, KOBİ'lerin de dijital uyum süreçlerine dahil edilmesi için dijital destek programları geliştirilmelidir. Örneğin, düşük maliyetli dijital vergi yönetim yazılımları sunulması, KOBİ'lerin vergi uyum süreçlerine katılmasını kolaylaştırabilir (Kaya & Uslu, 2023).

Dijital ekonominin hızla büyümesi, uluslararası vergi işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Türkiye, OECD ve G20 ülkeleri ile işbirliği yaparak dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik küresel bir standart belirlenmesi çalışmalarına katılmaktadır. Özellikle Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı (BEPS) projesi kapsamında uluslararası bir anlaşmaya varılması hedeflenmektedir. Türkiye, BEPS eylem planlarına uyum sağlayarak dijital ekonomiden doğan vergi kayıplarını azaltabilir ve vergi tabanını genişletebilir. Ayrıca, bu tür uluslararası işbirlikleri, dijital platformların vergi kaçırma yollarını kapatarak vergi uyumunu güçlendirebilir (Güler & Korkmaz, 2021).

Dijital ekonomi için önerilen bir diğer vergi politikası ise, esnek vergi oranlarının belirlenmesidir. Dijital sektörler, geleneksel sektörlere kıyasla daha hızlı büyüdüğü için vergi oranlarının sektörlere göre farklılaştırılması önerilmektedir. Örneğin, dijital start-up'lar için vergi oranlarının düşük tutulması, girişimcileri teşvik edebilir ve sektörün gelişimini destekleyebilir. Dijital platformların vergi yüklerini azaltan teşviklerin uygulanması, Türkiye'nin dijital ekonomi alanında rekabet gücünü artırabilir. Bunun

yanı sıra, büyük dijital şirketlerin Türkiye'deki faaliyetlerinden elde ettiği gelirin bir kısmını doğrudan Türkiye'de vergilendirmesi sağlanabilir (Turan & Demirtaş, 2022).

Türkiye'de dijital ekonominin büyümesi, vergi idareleri için de kapasite geliştirme ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Vergi denetimlerinin dijitalleşmesi, dijital ekonomi faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde izlenmesini sağlayabilir. Türkiye'de vergi denetim oranlarının artırılması ve denetimlerin dijital olarak yapılması, vergi uyum oranlarını olumlu yönde etkileyebilir. Özellikle, dijital platformlardan elde edilen gelirlerin izlenmesi için büyük veri ve yapay zeka teknolojilerinin kullanılması, dijital ekonominin şeffaflığını artırabilir ve vergi kaçakçılığını azaltabilir (Aslan & Yıldırım, 2021).

Son olarak, dijital ekonomideki tüketicilerin bilinçlendirilmesi de vergi uyumunu artırabilir. Dijital platformlardan alışveriş yapan tüketicilerin vergi farkındalığının artırılması, dijital ekonominin vergilendirilmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Vergi bilincini artırmak amacıyla bilgilendirici kampanyalar düzenlenmesi, hem tüketiciler hem de işletmeler açısından vergi uyumunu olumlu yönde etkileyebilir. Türkiye'de bu tür bilinçlendirme kampanyalarıyla vergi uyum oranlarının yükseltilmesi ve dijital ekonominin vergilendirilmesine katkı sağlanması hedeflenebilir (Erdoğan & Özdemir, 2020).

KAYNAKÇA

Akar, H., & Yurter, Y. A. (2015). Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde son gelişmeler. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1), 1-28.

Aktaş, E., & Çelik, M. (2023). Vergi uyumunun artırılmasında yapısal reformların rolü. Türkiye Ekonomi ve Vergi Araştırmaları Dergisi, 16(2), 145-162.

Aktaş, E., & Çelik, M. (2023). Uluslararası vergi sistemleri ve Türkiye'nin rekabet gücü. Türkiye Ekonomi ve Vergi Araştırmaları Dergisi, 17(1), 112-130.

Aslan, B., & Yıldırım, H. (2021). Dijital ekonomide vergi uyumu ve yapay zeka teknolojilerinin rolü. Dijital Ekonomi ve Vergi Araştırmaları Dergisi, 4(3), 78-92.

Aslan, H., & Gökhan, T. (2020). Türkiye'de vergi uyumunun ekonomiye etkileri üzerine bir araştırma. Vergi Bilimleri Dergisi, 7(1), 22-39.

Aydın, M. (2021). Türkiye'de sosyal medya ve dijital pazarlama gelirlerinin vergilendirilmesi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Vergi Araştırmaları Dergisi, 35*(2), 45-63.

Aydın, M., & Demirci, E. (2020). Sosyal medya üzerinden reklamcılık ve influencer pazarlama. Marmara İletişim Dergisi, 15(1), 45-62.

Çelik, A., & Özdemir, B. (2019). Türkiye'de dijital ekonominin gelişimi ve vergi düzenlemeleri. Ekonomi ve Vergi Araştırmaları Dergisi, 12(1), 45-63.

Çelik, S., & Erdem, A. (2019). Vergi kaçakçılığının ekonomik boyutları ve mücadele yöntemleri. Uluslararası İktisadi ve Maliye Araştırmaları Dergisi, 11(3), 84-101.

Çetinkaya, A., & Baş, L. (2021). Türkiye'de vergi denetimi ve denetim eksiklikleri üzerine bir inceleme. Vergi ve Denetim Araştırmaları Dergisi, 9(4), 98-115.

Çetinkaya, T., & Gökhan, S. (2021). Sosyal medyanın ekonomik etkileri: Türkiye'deki sosyal medya kullanıcıları üzerine bir inceleme. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(3), 205-224.

Demir, M., & Şahin, T. (2022). Türkiye'de dijital hizmet vergisinin değerlendirilmesi. Vergi Politikaları Dergisi, 12(2), 113-128.

Demirtaş, F., & Yılmaz, S. (2021). Dijital hizmet vergisi ve uluslararası uygulamalar. Vergi Hukuku Dergisi, 18(2), 87-103.

Dereli, D. D. (2015). Yeni ekonomide elektronik ticaret ve Türkiye'de elektronik ticaretin boyutu ve vergilendirilmesi. Siirt Üniversitesi İktisadi Yenilik Dergisi, 2(2), 56-72.

Dönmez, R. (2010). Vergi hukuku açısından küreselleşme ve elektronik ticaret. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(2), 411-420.

Erdoğan, D., & Kaya, F. (2019). Vergi mevzuatındaki karmaşıklık ve mükelleflerin uyum davranışları. Maliye ve Vergi Hukuku Dergisi, 6(2), 56-73.

Erdoğan, D., & Şahin, M. (2022). Türkiye'de dijital hizmet vergisinin değerlendirilmesi. Dijital Ekonomi ve Vergilendirme Araştırmaları Dergisi, 5(2), 101-119.

Erdoğan, H., & Şahin, M. (2022). Sosyal medya gelirlerinin vergilendirilmesi ve kayıtdışı ekonomiye etkileri. Maliye ve Hukuk Araştırmaları Dergisi, 7(3), 110-125.

Erdoğan, S., & Özdemir, K. (2020). Tüketici vergi bilincinin artırılmasında bilinçlendirme kampanyalarının etkisi. Mali Bilinç ve Vergi Araştırmaları Dergisi, 7(1), 54-69.

Güler, T., & Şahin, M. (2020). Dijital platformların vergilendirilmesi ve uluslararası uygulamalar. Dijital Ekonomi ve Vergilendirme Araştırmaları Dergisi, 4(3), 102-119.

Güler, T., & Şahin, A. (2020). Küresel vergi reformları ve Türkiye'nin dijital ekonomi vergilendirme uygulamaları. Dijital Ekonomi Dergisi, 3(2), 43-59.

Güler, T., & Korkmaz, E. (2021). Türkiye'nin dijital ekonomi vergilendirme süreci ve uluslararası işbirliği. Küresel Ekonomi ve Vergi Dergisi, 6(2), 41-58.

Güner, Z., & Aksoy, T. (2020). Dijital ekonominin vergilendirilmesinde iş yeri kavramı. Uluslararası Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi, 15(4), 203-220.

Kara, R., & Uslu, F. (2019). Bağlı kuruluş pazarlamasında sosyal medya fenomenlerinin rolü. Uluslararası İşletme ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 4(2), 87-102.

Kaya, A., Yılmaz, B., & Demir, C. (2020). Dijital ekonominin vergilendirilmesinde küresel uyum sorunu: Türkiye perspektifi. *Ekonomi ve Finans Dergisi, 18*(3), 215-233.

Kaya, B., & Yıldız, S. (2022). Türkiye'de kayıt dışı ekonominin vergi gelirlerine etkisi. Kayıt Dışı Ekonomi ve Maliye Politikaları Dergisi, 10(1), 31-47.

Kaya, B., & Uslu, Z. (2023). KOBİ'ler için dijital vergi uyum çözümleri. KOBİ ve Ekonomik Gelişim Dergisi, 11(1), 102-118.

Kılıç, M., & Türkmen, O. (2023). E-fatura ve e-arşiv uygulamalarıyla vergi uyumunun sağlanması: Türkiye örneği. Vergi Araştırmaları Dergisi, 5(1), 56-72.

Korkmaz, B., & Demir, H. (2022). Dijital eğitim içerikleri ve sosyal medya üzerinden eğitimde yeni trendler. Eğitim Bilimleri Dergisi, 14(4), 311-328.

Köseoğlu, R., & Demir, Y. (2021). Kurumsal vergi oranları ve uluslararası rekabet. Ekonomi ve Vergi Politikaları Dergisi, 8(3), 145-162.

Öksüz, M., & Turgay, T. (2018). Türkiye'de elektronik ticaretin vergilendirilmesi ve tevkifat müessesesi. Yönetim Bilimleri Dergisi, 16(32), 135-156.

Şen, N., & Topal, Y. (2021). OECD dijital ekonomi vergilendirme çerçevesi ve Türkiye'deki uyum çalışmaları. Avrupa Vergi Politikaları ve Uygulamaları Dergisi, 10(4), 134-149.

Turan, L., & Çakır, D. (2023). Türkiye'de dijital ekonomide sürdürülebilir büyüme için vergi düzenlemeleri. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14(2), 98-115.

Turan, R., & Demirtaş, S. (2022). Dijital platformlar için esnek vergi politikalarının uygulanabilirliği. Dijital Ekonomi ve Rekabet Araştırmaları Dergisi, 9(3), 85-99.

Yıldırım, S., & Kaya, Z. (2022). Dijital pazarlama ve sosyal medya gelir modelleri: Türkiye örneği. Pazarlama ve İletişim Araştırmaları Dergisi, 18(2), 127-144.

Yıldız, S., & Demirci, E. (2022). Vergi denetimlerinin önemi ve Türkiye'de denetim eksiklikleri. Vergi Denetim Dergisi, 14(2), 66-85.

Yılmaz, A., & Özkan, N. (2021). Canlı yayın platformları ve izleyici destekleri: Twitch örneği. İletişim Çalışmaları Dergisi, 11(1), 66-82.

Yılmaz, B., & Demir, H. (2019). Türkiye'de elektronik ticaretin vergi politikaları üzerindeki etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11*(4), 87-102.

Yılmaz, M., & Çetinkaya, T. (2021). Dijital ekonomi vergi politikaları ve Türkiye'de uygulanabilirlik. Vergi Uyum ve Ekonomi Dergisi, 5(4), 120-137.

Yılmaz, A., & Uysal, K. (2018). Yüksek vergi oranlarının kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. Ekonomi ve Vergi Sorunları Dergisi, 5(1), 75-91.

World Bank. (2021). World Development Indicators: Tax rates and economic indicators. World Bank Group. https://data.worldbank.org/indicator/

VİCDAN MUHASEBESİNİN İLAHİ DİNLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRMESİ

Doç.Dr. Ali ANTEPLİ

Öğr.Gör.Memiş KARAER

Selçuk Üniversitesi, Beyşehir AA İşletme Fakültesi, ali.antepli@selcuk.edu.tr
Selçuk Üniversitesi, Akören MYO, mkaraer@selcuk.edu.tr

Özet

Vicdan Muhasebesi, bireylerin davranışlarını yönlendiren ilke, standart veya normlardan oluşmaktadır. Bu ilke, norm ve standartlara uymayanlar, eylem ve davranışları nedeniyle sorumlu tutulurlar. Vicdan Muhasebesi, bireylerin tutum, eylem ve davranışlarını, vicdan muhasebesi açısından değerlendirme güvencesini ifade eder.

Aynı zamanda vicdan Muhasebesi, bireylerin kendi eylemlerini ve kararlarını etik bir çerçevede değerlendirme sürecidir. Bu kavram, kişisel sorumluluk ve hesap verebilirlik ilkelerini ön planda tutar, bireylerin toplumdaki normlara ve kişisel değerlerine uygun hareket etmelerini sağlar. Bu normlar, sadece bireysel değil, aynı zamanda kurumsal düzeyde de geçerlidir; organizasyonlar, etik standartlara uyumlarını değerlendirirken vicdan muhasebesini temel alabilirler.

Bu süreç, bireylerin ve organizasyonların davranışlarının sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılmasını içerir. Ayrıca, vicdan muhasebesi, toplumun etik değerlerine uygun davranışları teşvik eder ve toplum içindeki güvenin güçlenmesine katkıda bulunur. Sonuç olarak, vicdan muhasebesi, hem bireylerin hem de kurumların etik sorumluluklarını yerine getirmelerini ve toplumsal standartlara uyumlarını sağlamak için önemli bir araçtır.

Bu çalışmada, Vicdan Muhasebesinin içeriği ve dinler açısından farklı boyutları ele alınarak değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vicdan Muhasebesi, Etik, Sorumluluk, Davranışlar

Abstract

Moral Accounting refers to the principles, standards, or norms that guide individual behavior. Those who do not adhere to these standards are held accountable for their actions and behaviors. Moral Accounting represents the assurance of evaluating one's attitudes, actions, and behaviors from an ethical perspective. This concept emphasizes personal responsibility and accountability, ensuring that individuals act in accordance with societal norms and personal values. Moral Accounting is applicable not only at an individual level but also within organizations; entities can use moral accounting as a basis for assessing their adherence to ethical standards. This process involves the continuous review of behaviors and the implementation of necessary corrections. Furthermore, moral accounting promotes behavior that aligns with societal ethical values and contributes to strengthening trust within the community. Ultimately, moral accounting is a crucial tool for ensuring that both individuals and institutions fulfill their ethical responsibilities and comply with social standards.
Keywords: Moral Accounting, Ethics, Responsibility, Behavior

1. GİRİŞ

Vicdan Muhasebesinin, bireyler ve kurumlar açısından profesyonellik ve verimlilik konusunda büyük öneme sahip olduğu ifade edilmektedir. Vicdan Muhasebesi, bireylerin davranış ve aktivitelerini yönlendiren karakter ve standartları temsil eder. Davis'e (1990) göre, vicdan muhasebesi, bir grup veya organizasyon içindeki her üye tarafından arzu edilen, ahlaki olarak kabul edilen davranış ve eylem standartlarıdır. Runes (1964) tarafından ise, vicdan muhasebesi, taraflar arasındaki davranışların adil veya doğru moralini olarak tanımlanır; Barry (1979) ise, bireylerin iyi veya kötü davranışlarını belirleyen bir kıstas olarak görür. Beauchamp ve Bowie (1983) tarafından ise, vicdan muhasebesi, ne yapmamız ve ne yapmamamız gerektiği hakkında bizi bilgilendiren bir kriter olarak tanımlanır. Ayrıca, etkili olma, profesyonel disiplin, özsaygı, adalet ve naz gibi bir dizi değere dayanan sağlam bir kültür olarak da adlandırılabilir. Vicdan muhasebesi, bireyler, organizasyonlar ve toplum üzerinde her zaman bir etkiye sahip olmuş ve doğru ve erdemli olarak kabul edilen davranış kuralları ile ilişkilidir. Vicdan muhasebesi, toplumun yasal ve ahlaki kabulü tarafından yapılan etik yargılar üzerinde etkiye sahiptir (Jones 1991). Dolayısıyla, toplumsal ahlak, toplum üyelerinin davranış ve eylemlerini kontrol eden bir biçimde gözlemlenebilir (Bauman 1993)

İş ve yönetim literatüründe, vicdan muhasebesi genellikle bireylerin nasıl davranmaları gerektiğini vurgulayan normatif teoriler kullanılarak incelenir. Bu teoriler, eylemin veya davranışın doğasını doğru veya yanlış olarak belirler ve diğerleri üzerindeki etkilerini değerlendirir (Tsalikis ve Fritsche 1989). Ayrıca, vicdan muhasebesi güçlü bir meşruiyet iddiasında bulunur ve bireylerin davranış ve eylemlerini sınırlandırır, onları yaptıklarından sorumlu tutar (O'Reilly ve diğerleri 2009, 246). Kurumsal vicdani muhasebe şu şekilde devam etmektedir. Vicdani muhasebe yaygınlaşmış ve bireysel çalışanlara organizasyonun yasal gerekliliklerini bildirmek, endişeleri ele almak ve organizasyon içindeki kabul edilen uygulamalar için bir kılavuz sağlamak açısından kullanışlı hale gelmiştir. Herhangi bir organizasyon, onu sahiplenen, yöneten ve içinde çalışan kişiler tarafından ahlaki olarak değerlendirilmektedir (DeGeorge 1999). Bu nedenle, organizasyonların mükemmelliği vicdan muhasebesiyle özdeş olmayabilir, ancak vicdan muhasebesi tarafından her zaman teşvik edilir. Bu bağlamda, vicdan muhasebesinde karar verme dinamiklerinin anlaşılması, organizasyonlar için belirli araçlar ve eğitimler seçerek bir çalışma ortamı oluşturma konusunda faydalı olabilir. Yönetici vicdan muhasebesi özelliğine sahip olmazsa, astlarına sert davranabilir ve çalışanlar ve astlar üzerinde olumsuz bir izlenim bırakabilir, bu da onların organizasyonu değiştirmelerine neden olabilir (Siyal 2018; Siyal ve Peng 2018). Bu durum, organizasyonel performansı etkileyebilir ve zor zamanlar yaşanmasına, hatta küçülmeye yol açabilir (Siyal 2020).

Vicdani muhasebe yalnızca bireylerde olan bir şey değildir. Organizasyonlarda vicdani muhasebe, ürünlerin kalitesi, çalışanların yararı, müşterilerin memnuniyeti ve yerel toplumun ekolojik sorumlulukları gibi ana paydaşların meselelerine odaklanan geniş kapsamlı bütünlük ve adalet doktrinlerine dayanır. Son dönemlerde, organizasyonlar etik açısından hesap verebilirliği artırmış ve bu durum, çalışanların etik standartlara en yüksek derecede uymasını sağlamıştır. Profesyoneller, etik standartlarla birlikte yetkinlikleriyle tanınır; aksi takdirde, yetkinliklerinin bir anlamı yoktur. Etik başarısızlığı, çalışanların ve kamuoyunun güvenini kaybetmeye neden olabilir. Bu durum, organizasyonlar üzerinde güvenilir ve hesap verebilir olmaya yönelik artan baskılardan kaynaklanmaktadır ve bu da etik kodlarının organizasyonel karar alma süreçlerine dahil edilmesini sağlar.

2. Vicdan Muhasebesi

Vicdani Muhasebe yapmanın önemi kutsal metinlerde de önümüze çıkar. Vicdan Muhasebesi Eski Ahit'in beşinci kitabı olan Tesniye'de;

‘‘Kalbinizi ve davranışlarınızı dikkatlice gözden geçirin.’’ (Tesniye, 30;19)

Bahsi geçen öğütte bireylerin kalplerini ve eylemlerini dikkatlice değerlendirmelerini ve doğru yolu seçmelerini öğütlerken;

‘‘Yargı yaparken adil olun ve haksızlığa karşı durun**.’’ (Tesniye, 16;20)**

Bu öğütteyse adalet ve dürüstlük ilkesini vurgulanır, bireylerin hem kendilerini hem de başkalarını adil bir şekilde değerlendirmeleri gerektiği ifade edilir. Vicdan Muhasebesi ile ilgili İncil’de;

‘‘**Kötü düşünceler, kötü eylemler doğurur. Bu nedenle kalbinizi temiz tutun.’’ (Matta15:19)**

Bu öğüt, kalbin ve düşüncelerin temizliğinin önemini vurgular. Vicdan muhasebesi, kişinin içsel düşüncelerini ve kalbini değerlendirmeyi içerirken;

‘‘**Kendi işlerinizi ölçüp değerlendirin; o zaman kendinizi başkalarına karşı suçlamaktan kaçınabilirsiniz.’’ (Galatyalılar 6:4)**

Bu öğütteyse, bireylerin kendi işlerini ve eylemlerini dikkatlice değerlendirmeleri gerektiğini ve bu sayede başkalarını suçlamaktan kaçınabileceklerini ifade eder. Vicdan Muhasebesi ile ilgili Kuran-ı Kerim’de;

‘‘İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır? **’’** (Kıyamet Suresi, 75:36)

Bu ayet, insanların sorumsuz ve hesap vermeden hareket edemeyeceğini ifade eder. Vicdan muhasebesi yaparak her eylemin sorumluluğunu üstlenmeleri gerektiğine işaret ederken;

‘‘Hatta, mazeretlerini ortaya koysa da, o gün insan kendi aleyhine şahittir.**’’(Kıyamet Suresi, 75:14-15)**

Bu ayetteyse, bireylerin yaptıkları eylemlerin hesabını vereceklerini ifade eder ve vicdan muhasebesi yapma gerekliliğine işaret eder. İnsanlar, dünyada yaptıkları her şeyin karşılığını göreceklerini bilmelidirler.

Bununla beraber gerek İslamiyet’te gerek diğer semavi ve batıl dinlerde; İslamiyette Kiramen Katibin, Yahudilikte Yom Kipur, Budizmde Karma İnancı ve değişik pek çok dindeki kıyamet, ahiret ve hesap günü inançları da insanın eylemlerinin sonunda bir hesap vermesi gerektiği ve Tanrı'nın adaletinin gerçekleşeceği anlayışı ortak bir tema olarak öne çıkar.

Muhasebenin temel özelliklerinden biri, bilgilerin kaydedilmesi ve kayıt altına alınmasıdır (Bekci, Apalı ve Apalı, 2014). Kur'an-ı Kerim'de bu bağlamda," Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır." (el-İnfitâr, 82/10-11) ayeti, Kiramen Katibin meleklerinin görevlerini tanımlar. Bu melekler, insanların iyi ve kötü amellerini yazarak kayıt altına alır ve bu kayıtlar, ahiret gününde kişilerin amellerinin değerlendirileceği bir referans olarak kullanılır.

İslam inancına göre, bu kayıtlar ahiret yaşamında bireylerin yaptıkları davranışların hesaplandığı bir muhasebe sürecinin parçasıdır. Kıyamet günü, insanların davranışları Allah'ın adalet ölçüsü olan "mizan" ile tartılır. Kur'an-ı Kerim'de mizan ile ilgili olarak, " Kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Öyle ki hiçbir kimseye zerre kadar zulmedilmeyecek. (Yapılan iş) bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa, onu getirip ortaya koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz." (el-Enbiya, 21/47) ve " Artık kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. Kimlerin de tartıları hafif gelirse, işte onlar da kendilerini ziyana uğratanların ta kendileridir. Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır." (el-Müminun, 23/102-103) ayetlerinde belirtilmiştir.

Bu ayetler, İslam'ın ahlaki ve manevi muhasebesinin nasıl işlediğini ve insanların ölümden önce vicdan muhasebesi yapmasının önemini ortaya koyar. Vicdan muhasebesi, bireylerin kendi davranışlarını ve eylemlerini içsel bir sorgulamadan geçirmesi, bu eylemlerin ahlaki ve manevi değerler açısından değerlendirilmesidir. İslam'ın bu öğretileri, bireylerin yaşamlarını daha dikkatli ve sorumlu bir şekilde yönlendirmelerine yardımcı olur, böylece hem dünya hem de ahiret yaşamında adil bir hesap vermeye hazırlanmalarını sağlar. Bu bağlamda, Kiramen Katibin meleklerinin kayıt tutma görevleri, vicdan muhasebesinin ve ilahi adaletin bir yansıması olarak değerlendirilebilirken aynı zamanda İslamiyet'teki muhasebe bulgularına çok güzel bir örnek oluşturur.

Vicdani muhasebe, toplumlar ve organizasyonlar içindeki bireylerin ve çalışanların davranış ve tutumlarını kontrol etmek için de etkili bir mekanizmadır (Siyal ve Xin 2020). Bu, iş ahlakını ve hesap verebilirliği, bireylerin etik ikilemlere nasıl tepki verdiklerini belirlemek için ilişkilendirir. Etik, çeşitli sınıflandırmalarda ortaya çıkar; bunlardan en yaygın olanı, üç ana formda bulunan normatif sınıflandırmadır. Her bir formun kısa bir açıklaması aşağıda verilmiştir.

2.1 Deontololojik Vicdani Muhasebe

Deontoloji terimi kelime anlamı olarak "görev bilimi" anlamına gelirken, vicdan muhasebesi açısından daha spesifik ve kapsamlı bir anlam taşır. Deontoloji, bireylerin niyetlerinde iyi ve kötü olduğu fikrini temsil eder, bu iyi ve kötü sonuçların eylemlerinin sonuçlarında değil, bireylerin niyetlerinde bulunur; çünkü eylemler, herhangi bir bireyin niyetlerinin bir yansımasıdır. Bir birey genellikle niyetlerine uygun hareket eder. Ancak, deontolojik bakış açısına göre iyi niyetler her zaman yaygın olmayabilir. Örneğin, bir yönetici veya lider ekibine site veya sahada ziyaret etmeyi planlıyor olabilir, ancak hiçbir zaman niyetini yerine getirmez. Bu kişi iyi niyetli olarak değerlendirilebilir, ancak ekibini ziyaret etmeyi

amaçlamamıştır; çünkü gerçekten niyet etmiş olsaydı, onları ziyaret ederdi. Herhangi bir eylemi niyet etmek, onu yapmayı içerir; aksi takdirde engellenmiş veya başarısız olmuştur.

Niyetleri iyiye dönüştüren şeyin deontolojik incelemesi ve araştırması, aslında Immanuel Kant tarafından önerilen Kantiyen analizidir (Kant 1788, 1969). Kant, bir bireyin her zaman arkasında belirli bir neden olduğunu öne sürer. Bu eylem veya davranış için bazı nedenler bulunmalıdır. Örneğin, bir çalışan işten ayrılıyorsa, bunun bazı nedenleri olmalıdır. Belki patronu ona adil davranmıyordur, belki uzun zamandır terfi almıyordur ya da diğer bir işveren ona daha iyi bir pozisyon ve maaş ve yan haklar teklif ediyordur. Ya da bir patron belirli bir çalışanına veya ekibindeki bir astına karşı sert davranıyorsa, bunun arkasında da birkaç neden olabilir. Çalışan iyi performans göstermiyor olabilir veya dakik olmayabilir, aktif olmayabilir ya da takım oyuncusu vb. olmayabilir.

2.2 Faydacı Vicdani Muhasebe

Bu vicdani muhasebe biçimini anlamanın en iyi yolu, genellikle ceza adaleti ve karşılık verme temelli cezalarla ilgili durumu tanımlamaktır. Karşılık verme ya da intikam, insan duygularına köken olarak dayanır ve genellikle ceza ve cezalandırma arzusuna yol açar (Hooker 1996). Jeremy Bentham, bu bağlamda duygusal veya dini bakış açısını bir kenara bırakmayı ve durumu gerekçelendirme ve ele alırken sosyal bakış açısını dikkate almayı önermiştir. Sonrasında, politikalar toplumun ve organizasyonların genel refahını artıracak şekilde tasarlanmıştır. Bu nedenle, toplumdaki veya organizasyonlardaki suçlar, suçluları acı çekmeye zorlamak yerine suçu caydırmak amacıyla öngörülmüştür. Aslında, suçluların çektiği acı veya ıstırap, ceza veya cezalandırma ile ters orantılıdır ve cezalandırılmadığında meydana gelebilecek daha büyük bir kötülük veya zararla dengelenmelidir. Bu yaklaşımın altında yatan felsefe, intikam yüzünden kesintiye uğramadan daha büyük bir sayıda insan için iyilik yapmayı destekleyen faydacılıktır.

2.3 Aristocu Vicdani Muhasebe

Bu vicdani muhasebe biçimi, bazen Batı Kültürünün soyundan gelenler tarafından yanlış anlaşılma veya ihmal edilme eğilimindedir, çünkü ahlaki yükümlülükten yoksundur. Aristoteles'in etiği, iyi bir yaşam sürme yolunu organizasyon veya toplum fark etmeksizin açıklar. Ona göre, bir insan hayatının iyiliği veya kötülüğü, araçların iyi veya kötü olması gibidir. İyi bir aracın genellikle iyi bir şekilde işlediğini, keskin, dengeli, dayanıklı ve kullanımı güvenli olduğunu açıklamıştır. Benzer şekilde, iyi bir birey, herhangi bir organizasyon veya toplumda etik dahil olmak üzere tüm yönlerde iyi performans gösteren kişidir. Üç temel etik biçimi, organizasyon veya toplumla ya da bireysel olarak ilgili tüm etik yönleri tanımlayan temel sınıflandırmalardır. Bunlar, onlarca yıl önce tasarlanmış ve hala geçerli ve uygulanabilir

olan etik kodları olarak kabul edilir. Çalışanlar veya bireyler, belirlenen ilkelere ve ahlaka uygun hareket etmediklerinde veya davranmadıklarında, davranış ve kararlarından sorumlu tutulurlar; bu da etik ile hesap verebilirlik arasındaki yakın ilişkiyi kanıtlar.

2.4 Hesap Verilebilirlik

Ahlakın göreceli yönü, hesap verebilirliğin ahlaki davranış üzerindeki etkisini vurgular. Hesap verebilirlik, davranış ve tutumları savunma ve gerekçelendirme algısını ifade eder; bu, otoritelerin ödüller ve yaptırımlarına tabi olan (çalışanlar veya bireyler) izleyiciler tarafından değerlendirilir (Buckley ve diğ. 2001; Tetlock 1992; Beu ve Buckley 2001). Bu bağlamda, liderler ve bireyler, işyerinde veya toplumda yaptıkları eylem ve davranışlardan sorumlu tutulur. Okullar, organizasyonlar ve kurumlar, toplumsal sistemler oluşturarak ortak beklentiler ve etik değerler belirler ve üyelerini bu eylem ve davranışlar için sorumlu kılar (Frink ve Klimoski 1998). Hesap verebilirlik, belirli kurallar ve düzenlemelere dayanır (Mitchell ve Scott 1990), eylem ve davranışların nasıl değerlendirileceğine (Mitchell 1993), sosyal yapılar içerisindeki kontrol yaklaşımlarına ve önceden belirlenmiş beklentilere (Ferris ve Judge 1991) bağlıdır. Hesap verebilirlik kuralları, düzenlemeleri ve mekanizmaları organizasyonlar ve toplumlar arasında farklılık gösterebilir; ancak değerlendirme yöntemleri genellikle organizasyonel ve toplumsal düzeyde benzerlik arz eder. Hesap verebilirlik, insan davranışının çok boyutlu bir fenomen olduğunu ifade eder ve aynı durumlardaki bireylerin hesap verebilirlik karşısında farklı davranışlar sergileyebileceğini gösterir. Ajans teorisi, hesap verebilirlik kavramını destekler ve bireylerin etkinliği ve yararlılığının, onları sorumlu tutan gerekli sınırlama seviyelerine bağlı olduğunu öne sürer (Jensen ve Meckling 1976). Belirli kısıtlamalara sahip bireyler ve çalışanlar, bu kısıtlamaların onları sorumlu tutma olasılığı olan eylem ve davranışlardan kaçınma eğilimindedirler. Buna karşın, bu tür kısıtlamalara sahip olmayan bireyler ve çalışanlar, toplum veya organizasyonun etik değerleriyle çelişen eylem ve davranışlara yönelme riskini taşırlar. Ayrıca, organizasyonel kontrol teorisi, çalışanların ve bireylerin performanslarını belirlenen standartlarla karşılaştırarak ödüller ve yetkilendirme aldığını gösterir (Ferris ve diğ. 1995). Organizasyonlar, çalışanlarını hesap verebilirlikleri ve performanslarının karşılaştırılması yoluyla ödüllendirir ve terfi ettirir. Bu nedenle, kurallara uygun performans gösteren çalışanlar, bu düzenlemeler ve standartlara göre değerlendirilir.

Kuruluşların ahlaki değerlerine uygun hareket eden bireyler, hesap verebilirlik ve performans değerlendirmeleri sırasında belirli ölçülerde ödüller ve yaptırımlarla karşılaşabilirler. Hesap verebilirlik mekanizması, bireylerin davranışlarına bağlı olarak çeşitli durumlarda farklılık gösterebilir. Tetlock ve meslektaşları tarafından önerilen yaygın bir çerçeve, üç farklı durumu ele alır (Lerner ve Tetlock 1999; Tetlock ve diğ. 1989).

Birinci durum, bireylerin görüşlerinin dikkate alındığı, strateji geliştirme sürecinin kolaylaştığı bir durumu ifade eder. Çalışanlardan veya bireylerden alınan geri bildirim, karar vericilerin odaklanmasını olası sonuçların etkinliğinden gerekçelendirilebilirliğe kaydırır. Karar vericiler, işyerindeki çalışanların veya toplumdaki bireylerin görüşlerini dikkate aldıklarında, duruma ilişkin karar verme süreçleri daha etkili hale gelir. Bu bağlamda, vicdan muhasebesi, bireylerin ve organizasyonların bu geri bildirimleri etik standartlar doğrultusunda değerlendirme ve kendi eylemlerini bu doğrultuda yeniden şekillendirme sürecini ifade eder. Vicdan muhasebesi, bu tür geri bildirimlerin işlenmesini ve etik sorumlulukların gözetilmesini sağlar.

İkinci durum, bireylerin görüşlerini öğrenmeden önce öngörüsel öz-eleştiriyle ilgili bir durumu ifade eder. Bu durumda bireyler, kendilerini öz-eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir, çeşitli bakış açılarını dikkate alarak olası şüpheleri ve itirazları öngörmeye çalışırlar. Ancak, bu durum bireylerin izleyicilerinin görüşlerini tahmin etmelerini mümkün kılmayabilir. Vicdan muhasebesi bu süreçte önemli bir rol oynar, çünkü bireyler, öz-eleştiri sürecinde vicdani sorumluluklarını göz önünde bulundurarak kendi eylemlerini değerlendirme eğilimindedirler. Bu da, eylemlerin ve kararların etik bir çerçevede düşünülmesine yardımcı olabilir.

Üçüncü durum ise, karar verme sürecinden sonra eylemlerini gerekçelendirmek için gerekli bilgileri öğrenmeye kararlı bireyleri ifade eder. Bu durum, karar sonrası hesap verebilirlik olarak da bilinir ve öz-gerekçelendirmeye odaklanan bilişsel çabaları tetikler. Bireyler, geçmiş eylemlerini ve davranışlarını gerekçelendirmeye yönelik savunma mekanizmalarını kullanarak, öz-eleştiriden ziyade bu sürece odaklanır. Vicdan muhasebesi burada da devreye girer; bireyler eylemlerini gerekçelendirmeye çalışırken vicdani sorumluluklarını ve etik değerlerini göz önünde bulundurarak daha derin bir hesap verebilirlik düzeyine ulaşabilirler.

Bu çerçeve, bireylerin ve çalışanların hesap verebilir tutulabileceği üç ana durumu kapsar ve karar vericilerin etkili kararlar almasına yardımcı olabilir. Ancak, etik ve hesap verebilirlik birbirleriyle bağlantılıdır ve her iki kavramın da anlaşılmasını artırmak için bu ilişkileri dikkate almak önemlidir. Bu bölümde etik ve hesap verebilirlik, temel eksenler olarak ele alınır. Birindeki değişiklik diğerini etkileyebilir. Örneğin, bir çalışan belirlenen etik standartların ötesinde performans gösterdiğinde, bu durumdan hesap vermesi gerekebilir. Vicdan muhasebesi, bu ilişkilerin anlaşılmasını sağlayarak, hem bireylerin hem de organizasyonların etik standartlara uyumunu ve hesap verebilirliklerini güçlendirir.

Hesap verebilirlik, üç ana boyuta dayanarak çeşitli biçimlere ayrılır. İlk boyut, hesap verebilirlik kaynağının (örneğin, yönetici, amir veya hesap verebilirlik sahibi) içsel veya dışsal

olabileceğini ve hesap verebilir birey arasındaki farkı ifade eder (Gormley ve Balla 2004). İkinci boyut, yöneticiler veya amirler tarafından uygulanan kontrol derecesini gösterir. Bu boyut, hesap verebilir bireylerin belirli bir etik standart setine karşı eylem ve davranışları için amirlerinin veya üstlerinin baskısıyla karşılaşıp karşılaşmadığını ortaya koyar. Üçüncü ve kritik boyut ise hesap verebilirlik ilişkilerinin yönlerini içerir; bu yönler yukarıya, aşağıya, dikey veya yatay olabilir. Örneğin, hissedarlar şirket yöneticilerini şirket performansı için hesap verebilir tuttuğunda, bu ilişki yukarıya doğru dikey bir boyuta girer. Bürokratlar ve liderleri, kararlarını uygulamak için politikacılara hesap verdiklerinde, bu ilişki dikey olarak aşağıya doğru olur. Bu üç boyut, hesap verebilirliği ana 12 biçime ayırır (Lindberg 2013).

1. **İşletme Hesap Verebilirliği:** Bu hesap verebilirlik türü, hissedarların yöneticilere işletmenin karlılığı ve diğer finansal konular açısından sorumlu tutulduğu bir sistemdir. İşletme hesap verebilirliği, hissedarların yöneticilere finansal performans ve kararlar konusunda raporlama ve açıklama yapılmasını zorunlu kılar.
2. **Bürokratik Hesap Verebilirlik:** Bürokratik hesap verebilirlik, organizasyon içindeki üst düzey yöneticilerin alt kademedeki çalışanları eylem ve davranışları açısından sorumlu tuttuğu bir içsel süreçtir. Bu tür hesap verebilirlik, organizasyon içindeki hiyerarşik yapılar aracılığıyla gerçekleştirilir.
3. **Denetim Hesap Verebilirliği:** Denetim hesap verebilirliği, içsel veya dışsal yetkililer tarafından, aynı organizasyon içindeki diğer birimler veya ofislerin finansal konular ve ihtiyat açısından sorumlu tutulduğu bir süreçtir. Bu hesap verebilirlik türü, düzenli denetimler ve kontroller yoluyla sağlanır.
4. **Müşteri-Sahip Hesap Verebilirliği:** Bu hesap verebilirlik türünde, bir müşteri, vaat edilen faydaların sağlanması konusunda sahibini sorumlu tutar. Sahip, müşteri tarafından daha önce taahhüt edilen hizmet veya ürünlerin beklenen standartlara uygun olarak sunulmasından sorumludur.
5. **Sahip-Müşteri Hesap Verebilirliği:** Bu hesap verebilirlik biçiminde, sahipler (şirketler veya hizmet sağlayıcılar), müşterilerini sağlanacak faydaların yeterliliği açısından sorumlu tutar. Sağlanan faydalar maddi ödüller veya güvenlik, kariyer fırsatları gibi maddi olmayan yararlar olabilir.
6. **Akran Hesap Verebilirliği:** Akran hesap verebilirliği, yöneticilerin aynı seviyedeki diğer yöneticileri resmi veya gayri resmi yollarla sorumlu tuttuğu ve bu süreçte yatay ilişkiler kurduğu bir hesap verebilirlik biçimidir. Bu tür hesap verebilirlik, eşit düzeydeki yöneticiler arasında karşılıklı değerlendirmeler ve geri bildirimlerle gerçekleşir.

7. **Temsil Hesap Verebilirliği:** Temsil hesap verebilirliği, vatandaşların seçilmiş politikacıları seçim öncesi vaatlerle ilgili olarak sorumlu tuttuğu bir süreçtir. Politikacılar, seçim kampanyalarında verdikleri sözlerin yerine getirilmesinden sorumludur.
8. **Mali Hesap Verebilirlik:** Mali hesap verebilirlik, dışsal yetkililer veya yöneticiler tarafından çeşitli bakanlıklar, departmanlar ve ajansların finansal konular açısından sorumlu tutulduğu bir hesap verebilirlik türüdür. Bu tür hesap verebilirlik, finansal raporlar ve bütçe denetimleri yoluyla sağlanır.
9. **Hukuki Hesap Verebilirlik:** Hukuki hesap verebilirlik, yargı kurumları ve yargıçların vatandaşları, işletmeleri ve politikacıları hukuka aykırı eylemler nedeniyle sorumlu tuttuğu bir durumdur. Bu hesap verebilirlik türü, hukuki süreçler ve yargılamalar aracılığıyla yürütülür.
10. **Toplumsal Hesap Verebilirlik:** Toplumsal hesap verebilirlik, sivil toplum kuruluşları ve medyanın politika, bürokrasi, iş dünyası ve hukuk alanlarındaki karar vericilere, aldıkları kararlar ve eylemler hakkında bilgi ve gerekçe sağlama konusunda baskı yaptığı bir hesap verebilirlik biçimidir. Bu süreç, şeffaflık ve kamu denetimi aracılığıyla işler.
11. **Siyasi Hesap Verebilirlik:** Siyasi hesap verebilirlik, kamu tarafından politikacıların siyasi temsil yetenekleri, güvenilirlikleri ve yeterlilikleri açısından sorumlu tutulduğu bir durumdur. Bu hesap verebilirlik, seçimler ve kamuoyu yoklamaları gibi araçlarla sağlanır.
12. **İtibar Hesap Verebilirliği:** İtibar hesap verebilirliği, temsilciler ve akran organizasyonlar arasında yatay olarak gözlemlenen bir hesap verebilirlik biçimidir. Bu tür hesap verebilirlikte, temsilcilerin itibarı, belirlenen standartlar ve süreçlere uymadıklarında zarar görebilir.

SONUÇ

Profesyonellik ve iş verimliliği için gerekli olan vicdan muhasebesi, bireylerin ve organizasyonların davranış ve standartlarını yönlendiren ahlaki ve etik kriterleri ifade eder. Davis'e göre, vicdan muhasebesi, organizasyon içindeki herkes tarafından arzu edilen ahlaki davranış standartlarını belirtir. Runes adil ve doğru ahlak, Barry iyi veya kötü davranışları belirleyen bir kıstas olarak görürken, Beauchamp ve Bowie ise vicdan muhasebesini yapılması ve yapılmaması gerekenler hakkında bir kriter olarak tanımlar. Vicdan muhasebesi toplumsal ahlak, yasal ve etik yargılarla ilişkilidir ve bireylerin davranışlarını kontrol eden bir mekanizmadır.

Kurumsal vicdan muhasebesi, organizasyonlarda etik standartlara uyum ve hesap verebilirliği sağlamak için önemlidir. Etkili vicdan muhasebesi, karar verme süreçlerinde adalet, profesyonellik ve özsaygı değerlerine dayalı kültürlerin oluşturulmasına katkıda bulunur. Ayrıca, vicdan muhasebesi dini metinlerde de vurgulanır; örneğin, Eski Ahit İncil ve Kuran'da, ve diğer dinlerin inanç öğütlerinde bireylerin eylemlerinin sorumluluğunu almaları gerektiği ifade edilir. Vicdan muhasebesi çeşitli teorik yaklaşımlarla da incelenmektedir:

Deontolojik Vicdani Muhasebede niyetlerin önemini vurgulanır ve eylemler niyetlerin yansıması olarak değerlendirilirken Faydacı Vicdani Muhasebede toplumun genel refahını artırmak için eylemlerin sonuçlarını değerlendirilir. Aristocu Vicdani Muhasebedeyse iyi yaşam sürme yolunu, bireylerin etik ve performansını değerlendirerek açıklar.

Hesap verebilirlik, bireylerin ve organizasyonların eylemlerini savunma ve gerekçelendirme yükümlülüğünü ifade eder. Bu, çeşitli kurallar ve düzenlemeler aracılığıyla sağlanır ve hesap verebilirlik türleri arasında işletme, bürokratik, denetim, müşteri-sahip ve toplumsal hesap verebilirlik gibi biçimler bulunur.

Bu makalede vicdan muhasebesinin en temel biçimleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır ve bu biçimler etik ve hesap verebilirlik ile ilgili tüm sorunları ele almak için yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kaynakça

Altuntaş Halil, Şahin Muzaffer (2011) Kur'an-ı Kerim Meali. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara

Barry V (1979) Moral issues in business. Wadsworth Publishing, New York

Bauman Z (1993) Postmodern ethics. Basil Blackwell Publishers, Oxford

Beauchamp TL, Bowie NE (1983) Ethical theory and business. Prentice Hall, Englewood Cliffs

Bekci İsmail, Apali Ali, Apali Yasemin (2014) Semavi Dinlerin Görünmeyen Muhasebe Panoraması Yahudilikte Muhasebe Motifleri Cappadocia Journal of History and Social Sciences 3:44-60

Beu D, Buckley MR (2001) The hypothesized relationship between accountability and ethical behavior. J Bus Ethics 34(1):57–73

Buckley MR, Beu DS, Frink DD, Howard JL, Berkson H, Mobbs TA, Ferris GR (2001) Ethical issues in human resources systems. Hum Resour Manage R 11(1–2):11–29

Davis M (1990) Who can teach workplace ethics?. Teach Philos 13(1):21–38

DeGeorge RT (1999) Business ethics. Prentice-Hall, Upper Saddle River

Ferris GR, Judge TA (1991) Personnel/human resource management: a political influence perspective. J Manage 17:447–488

Ferris GR, Mitchell TR, Canavan PJ, Frink DD, Hopper H (1995) Accountability in human resources systems. In: Ferris GR, Rosen SD, Barnum DT (eds) Handbook of Human Resource Management. Blackwell Publishers, Oxford, pp 175–196

Frink DD, Klimoski RJ (1998) Toward a theory of accountability in organizations and human resource management. Res Pers Hum Resour Manag 16:1–51

Gormley WT Jr, Balla SJ (2004) Bureaucracy and democracy: accountability and performance. CQ Press, Washington, DC

Hooker JN (1996) Kant and cultural relativism, GSIA, Carnegie Mellon University. Available on http://www. gsia.cmu.edu/afs/andrew/gsia/jh38/jnh.html

Jensen MC, Meckling WH (1976) Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure. J Financ Econ 3:305–360

Jones TM (1991) Ethical decision making by individuals in organizations: an issue-contingent model. Acad Manag Rev 16(2):366–395

Kant I (1788) Critique of practical reason, transl. by Lewis White Beck, Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1956. Originally published as Kritik der Praktischen Vernunft

Kant I (1969) Foundations of the metaphysics of morals: text and critical essays, ed by Robert Paul Wol and transl. by Lewis White Beck, Bobbs-Merrill, Indianapolis. Originally published as Grund legung zur Metaphysik der Sitten (1786)

Lerner JS, Tetlock PE (1999) Accounting for the effects of accountability. Psychol Bull 125(2):255–275

Lindberg SI (2013) Mapping accountability: core concept and subtypes. Int Rev Adm Sci 79(2):202–226

Mitchell TR (1993) Leadership, values and accountability. In: Chemers MM, Ayman R (eds) Leadership theory and research: perspectives and directions. Academic Press, San Diego, pp 109–136

Mitchell TR, Scott WG (1990) America's problems and needed reforms: confronting the ethic of personal advantage. Acad Manag Exec 4:23–35

O'Reilly M, Dixon-Woods M, Angell E, Ashcroft R, Bryman A (2009) Doing accountability: a discourse analysis of research ethics committee letters. Sociol Health Illness 31(2):246–261

Runes DD (1964) Dictionary of philosophy. Littlefields, Adams and Co., Patterson

Siyal S (2018) Does Leadership lessen turnover of public servants? Available at: http://search.ebscohost.com/ login.aspx?direct¼true&db¼ddu&AN¼57FA62180E746CA0&site¼ehost-live. Accessed 30 Apr 2020

Siyal S (2020) Downsizing. In: Farazmand A (ed) Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance. Springer, Cham

Siyal S, Peng X (2018) Does leadership lessen turnover? The moderated mediation effect of leader–member exchange and perspective taking on public servants. J Public Aff 18(4):e1830

Siyal S, Xin C (2020) Public procurement. In: Farazmand A (ed) Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance. Springer, Cham

Tetlock PE (1992) The impact of accountability on judgment and choice: toward a social contingency model. In: Zanna MP (ed) Advances in experimental social psychology, vol 25. Academic Press, New York, pp 331–377

Tetlock PE, Skitka L, Boettger R (1989) Social and cognitive strategies for coping with accountability: conformity, complexity, and bolstering. J Pers Soc Psychol 57(4):632–340

Tsalikis J, Fritsche DJ (1989) Business ethics: a literature review with a focus on marketing ethics. J Bus Ethics 8:695–743

THE EFFECT OF WOMEN'S SOCIAL MEDIA USE ON FAMILY COMMUNICATION

KADINLARIN SOSYAL MEDYA KULLANIMININ AİLE İÇİ İLETİŞİME ETKİSİ

Yasemin ERSOY[a], Ali Fuat ERSOY[b]

[a]Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye, yaseminersoy@karabuk.edu.tr
[b]Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye, alifuatersoy@karabuk.edu.tr

Özet

Günümüzde en önemli iletişim araçlarından biri olan ve sosyal hayatın ayrılmaz bir parçası olan sosyal medya; insanların kendilerini kolayca ifade etmelerine ve başkalarıyla sözlü veya yazılı olarak iletişim kurmalarına olanak sağlayan sanal bir platformdur. Gün geçtikçe kullanma oranının attığı sosyal medya insan yaşamında güçlü ve etkili bir araç konumuna gelmiştir. Sosyal medya kullanımının artması toplumun en küçük birimi olan aileyi etkilemekte ve aile bireylerinin birbirlerine karşı iletişimlerinde değişimler meydana gelmektedir. Bu araştırmada; aile bireylerinin aile içi iletişiminde sosyal medyanın etkisinin ne yönde olduğu araştırılmış ve incelenmiştir. Araştırma; Karabük'te ikamet eden, on sekiz yaş ve üzeri, sosyal medyayı kullanan, evli ve çocuklu kadınlardan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında 10 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcılara nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanarak açık uçlu sorular sorulmuştur. Araştırma sonucunda; Araştırmaya katılan katılımcıların çoğu en az 2 sosyal medya uygulaması kullandığı ve en çok tercih edilen uygulamanın Instagram ve Facebook olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğu sosyal medyayı; gündemi ve haberleri takip etmek, eğlenmek, boş zamanı değerlendirmek ve vakit geçirmek, iletişim kurmak, sosyalleşmek, kişisel gelişimlerini geliştirmek gibi amaçlarla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma sonucuna göre; Sosyal medyanın yoğun ve sık kullanılmasının aile bireylerinin birbirlerinden uzaklaşmaya başladıkları, yüz yüze iletişimlerinin engellediği, aile bireyleri arasında birlikte vakit geçirme süresinin ve sohbet ortamlarının azaldığı belirtilmiştir. Katılımcıların çoğu sosyal medyanın kullanılmaması durumunda aile içi iletişimlerinin olumlu yönde etkilenebileceği düşüncesindedirler. Sosyal medya kullanan ailelerin sağlıklı iletişim sürdürmeleri için sosyal medya kullanımı konusunda bilgilendirilmeleri gereklidir.
Anahtar kelimeler: Sosyal medya, kadın ve sosyal medya, aile içi iletişim

Abstract

Today, one of the most important communication tools and an inseparable part of social life, social media is a virtual platform that allows people to easily express themselves and communicate with others verbally or in writing. Social media, the rate of use of which is increasing day by day, has become a powerful and effective tool in human life. The increase in social media use affects the family, which is the smallest unit of society, and changes occur in the communication of family members with each other. In this research, the effect of social media on family communication was investigated and examined. The research consists of women residing in Karabük, aged eighteen and over, who use social media, are married and have children. 10 people were reached within the scope of the research. Open-ended questions were asked to the participants by applying the semi-structured interview technique, which is one of the qualitative research methods. As a result of the research, It was seen that most of the participants who participated in the research use at least 2 social media applications and the most preferred applications are Instagram and Facebook. Most of the participants use social media; They stated that they use it for purposes such as following the agenda and news, having fun, evaluating their free time and spending time, communicating, socializing, and improving their personal development.

According to the results of the research, It was stated that the intensive and frequent use of social media causes family members to distance themselves from each other, prevents face-to-face communication, and decreases the time spent together and chat environments among family members. Most of the participants think that if social media is not used, family communication can be positively affected. Families using social media need to be informed about social media use in order to maintain healthy communication.
Keywords: Social media, women and social media, family communication

1.Giriş

Aile içi iletişim, anne ve baba arasında, anne ile çocukları, baba ve çocukları, çocuğun ebeveyniyle ve kardeşleriyle arasında kurduğu iletişim olarak tanımlanabilmektedir. Aile içi iletişim çocuğun kişiliğinin gelişmesinde son derece önemli olmaktadır (Şahin ve Aral, 2012). Çünkü bireyin ilk deneyimleri, ilk tutum ve davranışları aile ortamında gerçekleşmektedir. Aile, toplum üyelerinin ilk sosyalleştiği yer olmaktadır. Birey sosyal kişiliğini ailesiyle iletişimi sonucunda alır. Aile çocuğun sosyal etkileşime girdiği ilk ortamdır (Genç ve Taylan, 2018). Aile çocuk için, dış dünyayı, içinde yaşadığı toplumun normlarını öğrenmesini ve anlamını sağlayan birimdir. Toplumun normlarını ve düzenini taşıyan, kontrolünü sağlayan ailedir. Ailenin uyumu, karşılıklı bağlılık, karşılıklı yardım ve dürüstlük duygularını, başkalarına saygıyı ve düşünceli davranışları teşvik eder, duygusal değerleri artırır. Bireylerin eğitime katılımlarının sonuçları insanların daha iyi uyum sağlamasına ve başa çıkmada yardımcı olmaktadır (Bayer, 2013; Erkal, 2016; Ardıç ve Selvi, 2022).
İletişim, aile sisteminin işleyişinde etkin bir güçtür, iş birliği ve karar alma gibi faaliyetler için gereklidir. Ailelerle yapılmış çalışmalarda iyi iletişim içinde olan ailelerde aile ilişkilerinden doyumun yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Etkili iletişim ailede bulunan bireylerin birbirlerini daha iyi tanımalarında, kaynakların ortak kullanımının sağlanmasında, bireylerin hem kendilerine hem de diğer kişilere saygı duymalarında etkili olmaktadır. Aile içinde sağlıklı ve iyi bir iletişimin varlığı, aile üyelerinin birbirini anlamasına, güçlü bir bağ oluşturmasına, kriz ve stres ile baş etmede, ailenin diğer kişileriyle ilişkisini olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Ebeveynler arasındaki anlayış ve davranış bütünlüğü iletişimi güçlendirir ve çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine olanak sağlar. Aynı zamanda çocuklara iyi iletişim becerileri öğretir. Bireycilik, bencillik, karamsarlık, içe kapanıklık ve yalnızlık duyguları azalma gösterir. İletişimin iyi olduğu ailede tek bir otorite figürü yoktur. Üyeler bu gücü doğru zamanda ve yerde paylaşırlar (Tezel, 2004; Demir, Z. 2021).
Günümüzde modern dönemle birlikte gelişen teknoloji iletişim biçimini önemli oranda etkilemektedir. Kitle iletişim araçları kişilerin karşılıklı iletişime girmelerini azaltmaktadır. Ara sıra kullanıldığında her bireyin gelişimine büyük katkı sağlama yeteneğine sahip olan bu araçlar, insanların hayatlarına müdahale etmeye başlayan bağımlılık sorunlarına yol açmaktadır. Uzun süre kullanıldığında ilişkilere ve iletişim süreçlerine zarar verebilme özelliğine sahiptir. Yüzeysel ilişkiler, sorumluluk bilincini yitirebilme, duyarsızlaşma gibi durumlara neden olabilmektedir. Ancak kitle iletişim araçları etkili bir şekilde kullanılırsa sosyalleşmeye ve bireysel gelişime katkıda bulunabilmektedir. Aile ortamında ebeveynler ve çocuklar birbirlerini tanımak için zaman ayıracaklarına, önemli bir kısmını bu araçları kullanarak zamanlarını harcamaktadırlar. Aile üyeleri bir arada kaldıkları süre boyunca aynı evi paylaşsalar da ayrı yaşamaktadırlar. Bazı durumlarda bu araçlar iletişim sorunları ve iş yükünde sığınak haline gelebilmektedir (Acat, 2012; Kır, 2011; Bayer, 2013).
Sosyal medya, kullanıcıların bilgiye erişebildiği, çevrimiçi topluluklar oluşturabildiği, kişisel bilgileri, fotoğraf ve video gibi diğer içerikleri paylaşabildiği, bilgi alışverişinde bulunabildiği bir elektronik iletişim biçimi veya bireyler, gruplar, şirketler arasında yapılan bir faaliyet olarak tanımlanabilir. Sosyal medyanın sürekli güncellenmesi, birçok kullanıma açık olması, sanal paylaşımlara izin verilmesi vb. gibi avantajları açısından en kullanışlı kanallardan biri olarak kendini göstermektedir. İnsanlar herhangi bir konu hakkındaki duygu ve düşüncelerini sosyal medyada ifade edebilmekte, tartışabilmekte ve yeni fikirler üretebilmektedirler. Kişisel bilgilerin yanı sıra farklı fotoğraf ve videolar paylaşarak yaşadığı dünyayı sanal ortamda görebilmektedirler. Sosyal medya, web 2.0' ın teknolojik ve ideolojik temelleri üzerine inşa eden ve kullanıcı tarafından üretilen içeriğin oluşturmasına ve değiştirmesine olanak tanıyan bir grup internet tabanlı uygulama şeklinde tanımlanmaktadır. Teknik beceri gerektirmeden, içeriğin kullanıcı tarafından kolayca oluşturulmasını, iyileştirmesini ve paylaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Sosyal medya ortamı oldukça dinamiktir. Sürekli olarak yeni özellikler ve

uygulamalar çıkmakta, diğerleri kaybolmaktadır. Sosyal medya sanayi devriminden bu yana gerçekleşen en büyük devrim olarak kabul edilmiştir (Mengü, 2010; Fidan ve Acar Şentürk 2016; Gedik, 2020).

Sosyal medya, iletişimi etkileşimli diyaloğa dönüştürmek için, web ve mobil teknolojilerin kullanılmasını ifade eden bir terimdir. Facebook, Twitter, Instagram ve Skype dahil olmak üzere birçok platforma sosyal medya adı verilmektedir. Sosyal medya, dergileri, internet forumları, web günlükleri, sosyal bloglar, wikiler, postcastler, fotoğraflar veya videolar, anketler ve sosyal imleme gibi birçok farklı şekilleri içermektedir. Sosyal medya ağı, farklı medya, bilgi ve iletişim teknolojilerin entegrasyonunu sağlayan bir web tabanlı platformdur. Bu sosyal ağlar, bilgi, içerik paylaşmak ve ilişkileri kolaylaştırmak için kullanılan çevrimiçi uygulamalardır. Günümüz toplumunun en önemli toplumsal kurumlarından biri olan medya sektörü, özellikle 1980'li yıllardaki küreselleşme ve teknolojik gelişme sonrasında önemli değişim ve dönüşümlere uğramış ve bu sektöre yönelik önemli girişimlerde bulunulmuştur. Değişen ve gelişen dünyada medya sektörünün gücü artmakta ve etki alanı genişlemektedir. Günümüzde sosyal medya, gündelik yaşamı etkilemekte ve onları yönlendirmektedir. Sosyal medya, bireylerin günlük yaşamında vazgeçilmez hale gelmiştir. Teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte kişiler yüz yüze iletişimden daha çok sanal ortamda iletişim kurmayı tercih etmektedirler (Çalışkan ve Mencik, 2015; Erol, 2022).

Sosyal medyanın kullanımı kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Hepimizin sosyal medya araçlarından farklı beklentileri vardır ve farklı kullanımlar farklı doyumlara yol açabilmektedir. Sosyal medya kimileri için sosyalleşmeden kaçıp, kendi kendine yalnız kaldığı, daha çok izleyici olduğu bir ortam olsa dahi, kimileri için ise sosyalleşmek, topluluk içinde takdir edilme, takip edilme arzusunun tezahürü şeklinde ortaya çıkabilmektedir. İnsanların sosyalleşme, günlük hayattan kaçma, bilgilenme, eğlenme, iletişim, vakit geçirme gibi isteklerini etkileşim yoluyla karşılayan sosyal medya, günümüzde en hızlı ve en fazla kuşatan, kişiselleşebildiği oranda da gelecek vadeden bir araç haline gelmiştir.

Kısacası sosyal medya, bireylerin internet üzerinden çevrimiçi olarak yer ve zaman sınırı olmadan düşüncelerini ve görüşlerini ifade etmelerine olanak sağlayan, internetin sunduğu multimedya özelliklerini sınırsız bir biçimde kullanım imkanı sağlayan, ayrıca diğer bireyler ile fikir alışverişine ve bunları başkalarıyla paylaşmaya dayalı bir interaktif ortam olan bir geniş tabanlı platform olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal medyanın en önemli özelliği internet aracılığıyla bireylerin kendilerini başkalarına açık bir şekilde ifade edebilmesidir. Bireylerin kullandığı siteler ile kendi profillerini oluşturup, buna göre iletişim kurabiliyorlar ve bu profiller sayesinde diğer insanları beğenebiliyor, onlarla etkileşime geçebilmektedirler. Dolayısıyla sosyal medya popülerliği kullanıcıya göre değişmektedir (Hazar, 2011; Çalışkan ve Mencik, 2015).

Sosyal medyanın son yıllarda oldukça fazla kullanılması aile içinde bireylerin birbirleriyle olan yüz yüze iletişimlerini azaltmış ve bu durum aile içi birçok soruna neden olmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalar (Ardıç, ve Selvi, 2022; Demir, 2016; Dilber, 2019; Fidan ve Acar Şentürk, 2016; Gülnar ve Öztat, 2020; Kalaman ve Çelik, 2019; Öztat, 2019; Kırmızı Uysal, 2021; Öztürk, 2023) bu durumu ortaya koymaktadır. Bu araştırma ise kadınların sosyal medya kullanımlarının aile içi etkileşime etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

2.Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Araştırmanın amacı katılımcıların algılarına ve deneyimlerine odaklandığında araştırmacı tarafından nitel araştırma yöntemlerine başvurulmaktadır (Krysik ve Finn, 2010, s. 101). Bu araştırma sosyal yaşamdaki olguların katılımcılar tarafından nasıl anlaşıldığı gerçekliğini incelemek amacıyla yapıldığından nitel araştırma desenlerinden (Maxwell, 2008) olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılarak tasarlanmıştır. Fenomenolojik araştırma, bir kavram veya benzer bir konuyla ilgili çeşitli insanlardan aynı tür bilgilerin alınması ve elde edilen deneyimlerden ortak olanların tema haline getirildiği bir araştırma desenidir (Creswell, 2018, s. 77). Bu bilgiler ışığında yapılan çalışmada kadınlarının sosyal medya kullanımlarının aile içi etkileşime etkisini incelemek amaçlandığı için olgubilim deseni tercih edilmiştir.

2.1. Çalışma grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, araştırılan konuyu derinlemesine incelemek ve olayları daha yakından kavrayabilmek amacıyla yapılan nitel araştırmanın amaçlı örnekleme türlerinden biri olan ölçüt örneklemesi kullanılarak seçilmiştir. Ölçüt olarak sosyal medya kullanan evli kadınlar araştırma kapsamına alınmıştır. Ölçüt örneklemede gerekli ölçütler için araştırmacı önceden hazırlanmış ölçüt listesinden faydalanabilmekte veya kendisi çalışmaya uygun şekilde hazırlayabilmektedir; ayrıca katılımcının vücut dili ve ses tonu gibi sözel olmayan ifadelerini de dikkate alabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 132; Krysik ve Finn, 2010, s. 104).

Amaçlı örneklem, araştırmacının görüşmeler için gereken nitelikte bireyleri ve çalışmanın yapılacağı ortamı seçebilmesini sağlamaktadır (Creswell, 2018). Bu araştırmanın çalışma grubunu Karabük'te ikamet eden, on sekiz yaş ve üzeri, sosyal medyayı kullanan, evli ve çocuklu kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 13 kişiye ulaşılmıştır.

Bu araştırmada verileri toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış teknik ile hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılara araştırma konusu hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya 15 kadın alınması planlanmış ancak yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin tekrar etmeye başlaması nedeniyle veri tatmini sağlandığı düşüncesiyle görüşmeci sayısı 13'e ulaştığında görüşmeler sonlandırılmıştır. Gizliliğin korunması ve çalışmaya katılan kişilerin kimlik bilgilerinin açığa çıkmaması esas olduğundan katılımcılar K1, K2… gibi numaralarla kodlanarak isimleri yazılmayarak gizli tutulmuştur. Katılımcılara ait sosyo-demografik bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcılara Yönelik Sosyo-Demografik Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Evlilik Süresi	Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	İş Durumu
K1	54	34	3	İlkokul	Çalışmıyor
K2	29	7	2	Lisans	Çalışıyor
K3	33	10	2	Lisans	Çalışıyor
K4	52	27	2	İlkokul	Çalışmıyor
K5	27	3	1	Lisans	Çalışıyor
K6	33	7	1	Lisans	Çalışıyor
K7	26	3	2	Lisansüstü	Çalışıyor
K8	40	18	2	Lise	Çalışmıyor
K9	33	6	1	Lisans	Çalışıyor
K10	57	36	3	İlkokul	Çalışmıyor
K11	43	18	2	Lise	Çalışmıyor
K12	36	14	1	Lisans	Çalışıyor
K13	29	5	1	Lisans	Çalışıyor

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların 27 ile 57 yaş aralığındadır. Katılımcılardan 3'ü ilkokul, 2'si lise, 7' si lisans ve 1'si ise lisansüstü eğitime sahiptir. Katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında 5 kişi herhangi bir işte çalışmamakta, 8'i ise çalışmaktadır. Katılımcıların evlilik süreleri en az 3 yıl ve en fazla 36 yıldır. Katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı incelendiğinde 5 katılımcının 1 çocuğa sahip olduğu, 6 katılımcının 2 çocuğa sahip olduğu, 2 katılımcının ise 3 çocuğa sahip olduğu görülmüştür.

2.2.Araştırma verilerinin toplanması ve analizi

Araştırma için derinlemesine görüşmelere başlamadan önce katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu okutulmuş ve rızaları alınarak başlanmıştır. Görüşmeler, gizlilik ilkesi göz önüne alınarak yapılmıştır. Görüşme sırasında elde edilen verilerin kaybolmaması, eksik aktarılmaması ve detaylıca araştırmaya dahil edilebilmesi açısından katılımcılardan izin verenlerin görüşmeleri ses kaydına alınmıştır. Alınan ses kayıtları özenle ve mahremiyete zarar gelmeyecek şekilde aynı gün bilgisayar ortamında yazıya dökülmüştür. Ayrıca araştırmacı tarafından saklanabilmesi için görüşmeci sayısı ile kodlanarak ayrı bir klasörde kaydedilmiştir. Çalışma grubundaki kadınların açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar tekrar tekrar okunarak fenomenolojik veri analizi çerçevesinde temalar oluşturulmuştur.
Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Araştırma amacı kapsamında elde edilen kodlar ve analizler dikkate alınarak kategoriler ve kategoriler ışığında da temalar oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında görüşmelerde elde edilen bilgilerin ilgi çekmesi ve kategorilerle ilgili önemli ifadelerin aktarılması amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek yazımın güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde katılımcıların kullandığı sosyal medya platformlarına, sosyal medya kullanım nedenlerine, sosyal medyada harcanan zamana, sosyal medya hakkında düşüncelerine, aile bireylerinin sosyal medya kullanımlarına, sosyal medyanın aile içi iletişimine etkisine dair temalar ayrı ayrı katılımcı ifadeleri ile birlikte verilmiştir.

3.1.Sosyal medya platformları

Sosyal medya platformları, kullanıcıların internette iletişim kurmasına, yazı yazmasına, fotoğraf ve video paylaşmasına olanak sağlamak için geliştirilmiş bir yazılımdır. En çok tercih edilen sosyal medya uygulamaları arasında YouTube, Facebook ve Twitter yer almaktadır (Alp, 2021). İnsanlar bu uygulamalar sayesinde aradıklarına hızlı ve kolayca ulaşmasına, sosyalleşmesine, haberlere ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Günümüzde sosyal medya uygulamaları yaygınlaşmaya başladıktan sonra insanlar artık yüz yüze iletişimden daha çok bu uygulamalar üzerinden iletişim kurmayı tercih etmektedirler. Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları arasında birinci sırada %90.6 ile Instagram bulunmaktadır. Daha sonra %88.8 ile WhatsApp, %72.6 ile Facebook, %66.5 ile Twitter (X), %52.5 ile Telegram olurken, sırlama FB Messenger, tik tok, Snapchat, Pinterest şeklinde devam etmektedir (We Are Social, 2023).
Araştırmaya katılan katılımcıların kullandıkları sosyal medya uygulamalarına bakıldığında; katılımcıların çoğu en az iki sosyal medya uygulaması kullandığı, katılımcıların çoğunun (K2, K3, K5, K7, K8, K12 ve K13) Instagram ve Facebook kullandığı görülmüştür. Katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları: K1 "*Instagram, Facebook, WhatsApp, YouTube kullanıyorum. Telegramı 'da bazen kullanıyorum."* , K5 *"Instagram, Facebook, Twitter, WhatsApp, Telegram, Bip kullanıyorum."* , K8 *"Instagram, WhatsApp, YouTube ve Twitter kullanıyorum. Bunlar arasından en çok Instagram'ı kullanıyorum.",* K2*"En çok Instagram ve WhatsApp kullanıyorum. Twitter'a ara sıra giriyorum. Daha yeni Pinterest indirdim. Youtube kullanıyorum."* şeklindedir.

3.2.Sosyal medya kullanım nedenleri

Araştırmaya katılan katılımcılar gündemi ve haberleri takip etmek (K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8, K12, K13), eğlenmek (K2, K3, K6, K7, K9, K12, K13), boş zamanı değerlendirmek ve vakit geçirmek, iletişim kurmak, sosyalleşmek, kişisel gelişimlerini geliştirmek (K6, K7, K8, K12, K13) şeklinde belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları: K1*"Sosyal medyayı faydalanmak, bilgilenmek için, bazı takip ettiğim sayfalarda bir şeyler öğreniyorum. Kendimi geliştiriyorum. Güncel haberleri takip ediyorum.",* K4*"Daha çok akrabalarımla, yakınlarımla iletişime geçmek için kullanıyorum. Youtube' da merak ettiğim şeylere bakıyorum, aynı zamanda yemek tariflerine bakıyorum.",* K8*"Boş zamanı değerlendirmek için, bilgilenmek için, arkadaşlarımla sohbet etmek için kullanıyorum. Gündemden haberdar olabiliyorum. Kişisel gelişim için sayfaları takip ediyorum. Alışveriş yapıyorum.",* K10*"Güncel olayları takip etmek, yemek tariflerine bakıyorum, oyun oynamak*

için el işleri, çiçek bakımı gibi ilgili olduğum alanlarda bilgilenmek için kullanıyorum." Şeklinde cevap vermişlerdir.

3.3. Sosyal medyada harcanan zaman

İnternetin ve sosyal medya uygulamalarının artmasıyla birlikte sosyal medyada harcanan zaman her geçen gün artmaktadır. Sosyal medya kullanım sıklığı gün geçtikçe atmakta ve insanların yaşamlarında vazgeçilmez bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların hayatlarını bu kadar etkileyen internet, pek çok eve girmiş ve kullanıcı sayısı hızla artmaya devam ederken interneti kullanmayan neredeyse yok denecek kadar azdır (Çalışkan ve Mencik, 2015). Sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla birlikte zamanı etkin ve verimli kullanmanın önemi azalmaya başlamıştır.
Araştırmaya katılan katılımcılara sosyal medyada günde ne kadar vakit geçirdiklerine bakıldığında; K2*"ortalama 1-2 saat arası vakit harcıyorum.",* K5*"günlük 2 saat kadardır."* ve K6 "*Günde ortalama 2 saat falan kullanıyorum*." ifadeleriyle günde ortalama 1 ve 2 saat arası kullandıklarını belirtmişlerdir. K7*"günde ortalama 3-4 saat kadar vakit harcıyorum."* ve K9 *"2 ve 3 saat arası zaman harcayabiliyorum."* ifadeleriyle 2 ile 4 saat arasında kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Görüşmelerde sosyal medyada geçirdiği sürenin az olduğu ya da sosyal medyaya fazla girmediğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Bunlardan K4*"yarım saat kadar kullanıyorumdur. Çok fazla takılmıyorum ben. Genelde ev işleri falan oluyor ondan fazla telefona bakamıyorum."* diyerek ev işlerinin olması nedeniyle fazla sosyal medyada zaman geçirmediğini ifade etmiştir. K10 ise *"hiç girmediğim de oluyor. Çok girdiğim de oluyor. Genelde boş zamanımı değerlendirme için kullanıyorum. Yani 2 saat gibi."* şeklinde ifadesiyle bazen hiç girmediğini bazen ise çok girdiğini söyleyerek ortalama 2 saat kadar zaman harcadığını ifade etmiştir. Araştırmada katılımcılara yöneltilen sorudan alınan cevaplar incelendiğinde; sosyal medyada harcanılan zamanın fazla olduğu, katılımcılarının boş vakitlerinin çoğunu sosyal medya ile harcadığı inançlarının yaygın olduğu gözlemlenmiştir.

3.4.Sosyal medya hakkında düşünceler

Araştırmaya katılan katılımcıların hepsi en az bir sosyal medya uygulaması kullanmaktadır. Katılımcıların çoğu sosyal medya hakkında hem olumlu hem de olumsuz düşüncelerini yöneltmişlerdir. Katılımcılardan ikisi sosyal medyayı amacına uygun kullanımına yönelik ifadelerde bulunmuştur. K1*"sosyal medyayı iyi amaçla kullanıldığında gayet güzel. Fakat bazı yerlerde saçma sapan bi şeyler çıkıyor karşına, o da insanın moralini bozuyor. Kötü amaçla kullanıldığında insanı bozar."* ifadesiyle sosyal medyayı iyi amaçlı kullanımının güzel olduğunu, kötü amaçlı kullanımının insanı bozduğunu, fakat bazı sosyal medya uygulamalarında karşısına moralini bozan paylaşımların çıktığını belirtmiştir. Kötü amaçla kullanımdan kastının ne olduğuna dair ayrıntılı bir cevap vermemiştir. K10 *"sosyal medyanın faydalı olduğunu düşünüyorum. Ama amacına uygun kullanıldığında. Birçok konuda kolay bi şekilde aradığımıza ulaşabiliyoruz…" diye*rek sosyal medya amacına uygun kullanıldığında faydalı olduğunu düşündüğünü ve sosyal medya sayesinde birçok konuya kolaylıkla ulaşabildiğini belirtmiştir. Görüşmelerde katılımcılar sosyal medyanın çocuklarının eğitimlerine ve gelişimlerine yönelik katkı sağladığı yönünde düşüncelerini belirtmektedir. Bu konuda bir katılımcı (K2) "*sosyal medya erişebilirlik açısından çok yararlı. Farklı eğitimlerden, bilgilerden haberimiz oluyor. Çocuklara yararlı oyun, kitaplardan haberimiz oluyor."* ifadesiyle sosyal medyanın erişebilirlik bakımından yararlı olduğunu düşünmekte, aynı zamanda mesleğine yönelik eğitimlerden yararlandığını, çocukların gelişimine yönelik oyun ve kitaplardan faydalandığını belirtmiştir. Bir başka katılımcı (K8) ise, *"sosyal medya faydalarının yanı sıra zararları da olan bir platform. Kolay haberleşme sağlaması, aklımıza gelen bir şeyi veya merak ettiğimiz bir şeyi kolayca arayarak bulabiliyoruz. Artık günümüzde dershaneler çok pahalı ve sosyal medyada çocukların eğitimi açısından ders çalışmasına, internette hocalardan ders dinlemesine fayda sağlıyor."* yanıtıyla sosyal medyanın kolay haberleşme aracı olduğu ve çocuklarının okul eğitimlerine ve gelişimlerine katkı sağladığını belirtmiştir.
Sosyal medyanın hızlı ve kolay iletişim sağlama, uzun zamandır görüşülemeyen dost veya akrabalarla görüşme, uzak veya yakındaki kişilerle haberleşme gibi işlevleri bulunmaktadır. Aynı zamanda eğlenceli içeriklerin olduğu, keyif veren, gündeme dair haberleri takip etmeye, her türlü konuda bilgi sahibi olma gibi özellikler sosyal medyanın işlevleri arasında sayılmaktadır. Bu işlevlere yönelik katılımcıların düşüncelerinden bazıları: K4 *"haberleşme ve iletişim açısından çok iyi. Mesela uzaktaki*

bir akrabayla kolaylıkla iletişime geçebiliyoruz. Sosyal medya doğru kullanıldığı zaman gayet yararlı. Bilmediğimiz bi şeyi, merak ettiğimizi öğrenebiliyoruz Faydası bakımından kolaylıkla haberleşme ve iletişim sağlaması, bilgiye erişim açısından anında ulaşma sağlaması, sıkıldığımız zamanlarda keyif verici olması diyebilirim.", K9 *"sosyal medyanın faydaları ve zararları elbette kişilerin kullanım amacına göre şekillenir. Her şey hakkında anında bilgi sahibi olabilmek genel olarak yaşam biçimimize olumlu bir şekilde katkı sağlıyor.",* K3 *"keyif verici bir platform, eğlenceli içerikler mevcut. Anlık keyif almak ve o anki kötü düşüncelerden uzaklaşmak için gayet yararlı bir platform diyebilirim."* şeklinde cevap vermişlerdir.

Sosyal medyaya dair olumsuz görüşlerini net bir şekilde aktaran K6 "*aslında sosyal medyanın tehlikeli olduğunu düşünüyorum. İnsanları mükemmel olana ittiğini, çocukların olumsuz örneklere ittiğini, düşünüyorum. Kendi hayatımızdan ziyade başkalarının hayatlarına karşı aşırı merak duygusunu tetikliyor. İnsanların kendinde olmayanı görmesine ve öfke dünyasına sebep oluyor. Haber edinme dışında pek bir faydası yok yani…"* ifadeleriyle sosyal medyanın tehlikeli olduğunu vurgulamıştır. Sosyal medyanın çocuklara olumsuz örneklere yönlendirdiğini, kişileri mükemmel olmaya ittiğini, başkalarının hayatlarına merak duygusunu arttırdığını, insanların kendinde olmayan bir şeyi fark etmesine bununda öfkeye yol açtığına dikkat çekmiştir.

Katılımcıların sosyal medya fazla kullanıldığında bağımlılık etkisi yarattığına dair düşünceleri de bulunmaktadır. Örneğin; K10 "…*Bağımlılık boyutuna ulaştığında zararlı olabilir. Yaşça küçük çocukları ve gençleri daha çok olumsuz etkileyebileceğinin düşünüyorum."* ve diğer K7 "… *ancak fazla vakit geçirme bağlı olarak bağımlılık oluşumuna, gerçek hayattan uzaklaşmaya, siber zorbalıklara maruz kalınmasına neden olabiliyor."* Şeklinde ifadelerle çocukları ve ergenlik çağında olan gençleri sosyal medya olumsuz yönde etkilediklerini, fazla vakit geçirmeye bağlı olarak bağımlılık etkisi yarattığını ve gerçek hayattan uzaklaştırdığını belirtmişlerdir.

Görüşmeye katılan bir katılımcı çocukların ve ergenlik çağında olanların sosyal medyayı sınırlı ve denetimli kullanılmasına dikkat çekerek şu şekilde aktarmıştır: K3 "…*Ancak çocukluk ve ergenlik dönemindeki bireylere zararlı, sınırlı kullanılması, denetimli kullanılması gerekiyor. Zaman öldürücü, kötü içeriklere maruz kalınması halinde kişiye psikolojik ve duygusal olarak zarar verebilir."* Yanıtıyla uygun olamayan içeriklere maruz kalınması halinde psikolojik ve duygusal olarak zarar verebildiğini belirtmiştir.

Çocukları büyüdüğünde onların sosyal medyayla tanıştığında korkularının ve tereddütlerinin olduğunu aktaran K2 "… *Fakat komik ve görselleştirilmiş videolara bakıldığında çok fazla vakit kaybı yaşıyorum. Çocuklarımın sosyal medyayla tanıştığında ne yapacağım diye çok düşünüyorum. Onların farklı kişilerle tanışmasında çok korkuyorum. Bununla ilgili geleceği öngöremiyorum." ş*eklinde ifadesiyle çocuklarının sosyal medyayı kullanması takdirde onların geleceğini öngöremediğini belirtmiştir.

Katılımcılar sosyal medya yanlış kullanıldığında zaman kaybettirdiğine dair söylemlerde bulunmuşlardır. Mesela K4 "*...sosyal medya yanlış kullanıldığında veya çok sık kullanıldığında zaman kaybettiriyor. Artık herkesin her şeyi paylaştığı bi ortam ve bu da artık özel hayatı ortadan kaldırdı…"* şeklinde ifade etmiştir. K5 "…. *zamanın boşa kullanılması ve bağımlılık etkisi olumsuz yanları arasında bence."* Beyanlarıyla sosyal medyanın vakit kaybettirdiğini belirtilmiştir. Yine K8 "…*fakat aynı zamanda sosyal medyada kötü içeriklere de maruz kalınabiliyor. Amacına uygun kullanılmadığında vakit kaybına neden oluyor. "* şeklinde ifade ederek vakit kaybına neden olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan bir katılımcı (K8) sosyal medyanın samimiyetsiz ve gerçeği yansıtmayan sahte bir ortam sunduğuna dikkat çekerek şu şekilde olumsuz yönde bir eleştiride bulunmuştur: "*Yine kötü içeriklere maruz kalan çocukları, kötü bir şekilde yönlendiriyor. Bide sosyal medya bana çok gerçekçi gelmiyor. İnsanlar gerçekte olduğundan daha farklı bi şekilde sosyal medya kendilerini yansıtıyorlar."* K9 ise "…*Bunun yanı sıra olumsuz olaylar karşısındaysa ani kararlar alıp yanlış hareket etmemize neden olabildiğini düşünüyorum."* beyanıyla sosyal medyada karşılaşılan olumsuz durumlar karşısında ani kararlar verilebilmesine ve bunun sonucunda sosyal medyanın doğru olmayan davranışlarda bulunulmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde; katılımcılar sosyal medyayı olumlu ve olumsuz özellikleriyle birlikte düşüncelerini aktarmıştır. Olumlu düşünceler arasında katılımcıların çoğu sosyal medyanın keyif verici bir ortam olduğunu, eğlenceli içeriklerin bulunduğunu, hızlı ve kolay haberleşme aracı olduğunu, gündemi takip etmede erişim kolaylığı olduğu, her türlü merak edilen konu hakkında bilgi sahibi olmayı, çocuklarının eğitim ve gelişimlere katkı sağladığına yönelik görüşlerde bulunmuşlardır.

Olumsuz düşünceler arasında ise; katılımcılar sosyal medya kişileri mükemmel olmaya ittiğini, başkalarının hayatlarına merak duygusunu arttırdığını, sosyal medya fazla kullanıldığında bağımlılık etkisi yarattığına ve çocukların ve ergenlerin sınırlı ve denetimli kullanımına, sosyal medya yanlış kullanıldığında zaman kaybettirdiğine, gerçeği yansıtmayan sahte bir ortam sunduğuna yönelik olumsuz yönde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

3.5.Aile bireylerinin sosyal medya kullanımları

Bu bölümde araştırmaya katılan evli kadınların eşlerinin ve çocuklarının sosyal medya kullanımları hakkında düşünceleri öğrenmek amaçlanmıştır.

3.5.1.Eşlerin sosyal medya kullanımları

Katılımcıların çoğu eşlerinin sosyal medya kullandığı yönündedir. Zamansız ve fazla sosyal medya kullanımı aile içerisinde sorun olarak görülmektedir. Buna örnek olarak eşinin sosyal medya kullanımının fazla olduğunu düşünen K6 *"eşimin sosyal medya kullanımının fazla olduğunu düşünüyorum. Sosyal medya kullanırken etrafındaki insanları duymuyor, dış dünyaya kapalı hale geliyor. Fazla sohbet edemiyoruz."* ifadeleriyle eşinin sosyal medya kullanımın fazla olduğunu, kullanırken de etrafındaki insanları duymadığını bu nedenle eşiyle sohbetinin az olduğunu dile getirmiştir.
Görüşmelerde sosyal medyayı çocuklarına örnek olmamak adına kısıtlı ve sınırlı kullanmalara yönelik yanıtlarda verilmiştir. Sosyal medya kullanarak küçük çocuğuna örnek olmamak açısından çocuğunun yanında sınırlı bir şekilde kullanıma özen göstermeye çalışan *K*7 *"eşim sosyal medya çok kullanmaz. Yani ara sıra bakar. Ancak günlük sosyal medya kullanımını yine de azaltmamız gerektiğinin düşünüyorum. Mevcut durumda bir anne ve baba olarak çocukların yanında örnek olmaması açısından evde sosyal medya kullanmamaya ya da mümkün mertebe daha az kullanmaya çalışıyoruz."* şeklinde ifade ederek eşi ve kendinin çok sık kullanmadığını, bir anne ve baba olarak ev içerisinde çocuklarının yanında sosyal medya kullanmamaya çalışarak çocuklarına olumsuz örnek olmamaya çalıştıklarını belirtmiştir. K8 *"eşim de sürekli telefona bakar ama çocukların yanında çok fazla telefona bakmamaya çalışırız. Eşimi de tembihlerim çok kullanmaması için."* ifadesiyle diğer katılımcı gibi çocuklarının yanında sosyal medyada zaman harcamadıklarını ve eşini de sosyal medya kullanmasına yönelik uyarılarda bulunduğunu vurgulamıştır.
Eşinin stresli olduğu dönemlerde aklının telefonda olduğunu aktaran K2 *"eşim kullanıyor. Bence çok vakit harcıyor. Özellikler stresli olduğu dönemlerde aklı sürekli telefonda oluyor. Onun dışında genel ev paylaşımlarımız güzel."* İfadesiyle çok açık bir şekilde görüşünü yansıtmayarak eşinin sosyal medyada çok vakit harcadığını ve stresli olduğu zamanlarda aklının sürekli telefonda kaldığını, yine de ev içi paylaşımlarının iyi olduğunu belirtmiştir.
Sosyal medyayı fazla kullanmadıklarına ve boş vakitlerinde kullanmalarına yönelik görüşler bulunmaktadır. K9 *"Eşim çok sık sosyal medya kullanmaz benim gibi eğitimlere giriyor sosyal medyada. Bazen boş vaktimiz olursa internette takılıyoruz tabi."* İfadesiyle sosyal medyayı eğitim amaçlı kullandıkları ve bazen de boş vakitleri olduğu zamanlarda internette gezindiklerini belirtmiştir. K10 "*Ben ve eşim boş zamanlarımızı değerlendirmek için kullanıyoruz. Aile içi iletişimimizi olumsuz etkileyecek kadar çok kullanmıyoruz."* açıklamasıyla aile içi iletişimine zarar verecek kadar fazla kullanmadıklarını yalnızca boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla kullandıklarını dile getirmiştir.
Eşinin sosyal medyayı kısıtlı zamanlarda kullandığını belirten K3 *"Eşim kendine özel bir zaman da kısıtlı bir vakitte kullanıyor. Ailece birlikte geçirme süremiz fazla."* İfadesiyle ailesiyle birlikte vakit geçirmelerinin fazla olduğunu vurgulamıştır.
Katılımcıların biri hariç diğer hepsinin eşlerinin sosyal medya kullandıkları aktarılmıştır. Bazı eşlerin sosyal medya kullanımlarının fazla olduğuna yönelik görüşlerin olmasının yanı sıra çocuklarına olumsuz örnek olmamak adına evde kısıtlı ve sınırlı bir şekilde kullanımların olduğu da ifade edilmiştir.

3.5.2.Çocukların kullanımları

Katılımcıların çoğunun çocuklarının yaşları küçük olması nedeniyle sosyal medya kullanmadıkları olduğu yönündedir.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerden katılımcıların çocuklarının sosyal medya kullanımlarını kontrol etme ve denetleme eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır. Çocuğunun sosyal medya kullanımını düzenli bir biçimde kontrol etme eğiliminde olan K9 *"çocuğumun eline telefonu kontrollü bir şekilde veririm. Çok sık vermem telefonu. Telefonu verdiysem de eline ara ara kontrol ederim ne yaptığını. Şimdilerde sosyal medyada ulu orta her şey paylaşılıyor, kontrol etmek lazım. "* ifadesiyle çocuğunun eline telefonu verdiğinde sosyal medyada ne yaptığını öğrenmek için kontrol etmektedir. Çocuklarının yaşları büyük olan K8 "*…Çocuklarım da ders çalıştıktan sonra sosyal medyada gezinirler. Ders çalışmadan veya ödevlerini yapmadan asla sosyal medyada dolaşmalarına izin vermiyorum. Onların telefonlarını da sosyal medyalarını da kontrol ederim. Eğer fazla kullandıklarını fark edersem artık bir sınırlama koyarım."* Şeklindeki yanıtıyla kuralcı bir yapısının olduğunu bu nedenle çocuklarına yalnızca ders çalıştıktan sonra sosyal medyada gezinmelerine izin verdiğini, hem telefonunu hem de sosyal medyalarını kontrol ettiğini belirtmiştir.

Çocuklarının sosyal medya kullanmaları halinde korkusunu dile getiren katılımcı şu şekilde belirtmiştir: K2 *"Çocuklar daha kullanmıyor. Kullandıklarında çok korkuyorum. Anksiyete düzeyim bu konuda çok yüksek."* diyerek endişelerinin ve kaygılarının olduğunu vurgulamıştır.

Çocuğu büyüdüğünde sosyal medya kullanmasını istemediğini belirten bir görüşü olan K6 *"çocuğum daha küçük. Henüz sosyal medya kullanmıyor. Çocuğum büyüdüğünde sosyal medya kullanmasını istemem olumsuz örnekler edineceğini düşünüyorum. Sınırlı kullanımına izin verebilirim belki."* ifadesiyle sosyal medyanın kullanmasını istemediği, belki sınırlı olarak kullanımına izin verebileceği belirterek kararsız bir görüş belirtmiştir.

Genel olarak katılımcıların çocuklarının sosyal medya kullanımlarına bakıldığında; çoğu çocukların yaşları küçük olması nedeniyle sosyal medya kullanmamaktadır. Katılımcıların çoğu sosyal medya kullanımının olumsuz etkilerine yönelik bilinçli ebeveynler olduğuna sonucuna varılmıştır. Mesela çocuklarının sosyal medya hesaplarını veya telefonlarını kontrol eden, çocukların ileriki yaşlarında kullanmaya başladıklarında sınırlı ve denetimli kullanmalarını sağlamayı düşündüklerini belirten katılımcılar bulunmaktadır. Katılımcıların yaşları büyük olan çocukları ise sosyal medyada fazla zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

3.6.Sosyal medyanın aile içi iletişime etkisi

Bu bölümde sosyal medyanın aile içi iletişimine etkisinin nasıl olduğuna dair katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcıların tamamı (13) sosyal medyanın aile içi iletişimlerini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Buna dair görüşlere bakacak olursak;

K8' in anlatımlarında eski zamanlarla şimdiki zamanların sohbetlerini kıyaslayan bakış açısı yöneltmiştir. "*Bence olumsuz etkiliyor. Eskiden sosyal medya çok yaygın değildi ve karşılıklı sohbetler edilirdi. O günümüzü değerlendirir, konuşurduk. Dertlerimizi paylaşırdık. Birbirimize daha çok yardımcı olurduk. Sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla beraber hepimizi içine çekti. Bu sosyal medyanın esiri olduk. Yüz yüze iletişimler azaldı… şimdi etrafıma bakıyorum da karşılıklı konuşurken bile gözünün içine değil de telefona bakarak konuşuluyor."* ifadeleriyle eskiden samimi ve sıcak sohbetlerin daha iyi olduğunu, günümüzde ise sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla yüz yüze iletişimlerin azaldığını hatta karşılıklı konuşmalarda bile göz teması kurarak değil de gözün telefonda olmasıyla iletişim kurulduğuna dikkat çekmiştir.

Sosyal medyanın etkisinin eski zamanlara göre kıyasla sohbetleri azalttığının farkında olan K1 *"iletişimde farklılıklar oluyor. Önceden sosyal medya yoktu. Herkes birbirleriyle sohbet, muhabbet ederdi. Ama şimdi herkesin elinde bi telefon, kafa oradan kalkmıyor. Bizde biraz sınırlama koymaya çalışıyoruz. Mesela ailecek bi araya toplandığımızda elimize telefonları almayız. Sadece sohbet ederiz."* ifadesiyle aile içerisinde birlikte olunan zamanlarda telefon alımına ve sosyal medya kullanımına sınır koyarak sohbetlerini ettikleri beyan etmiştir.

Sosyal medyanın iletişimlerini azalttığına dair görüşü olan K4 "*olumsuz yönde etkiledi. İletişimimizi azalttı. Şimdi herkes işinden eve geldiğinde herkesin elinde telefon sürekli ona bakıyor. Bi tek akşam yemek yerken sohbet edebiliyoruz. Sonrasında yine herkes odasına çekiliyor, telefonla uğraşıyorlar."* şeklinde aktarmıştır. Katılımcının görüşüne göre aile bireylerinin çok sık telefon kullandıklarını bu nedenle sohbet edemediklerini yalnızca akşam yemek sofrasında muhabbet ortamı olduğunu bunun dışında herkesin odaya çekilip telefona baktıkları görüşünü paylaşmıştır.

Eşinin stresli olduğu dönemleri eskiden konuşarak azaltmaya çalıştıklarını aktaran K2 *"Bence iletişimi azaltıyor. Eşim stresli olduğunda konuşarak azaltmaya çalışırdık. Şimdilerde kısa videolara bakarak azaltmaya çalışıyoruz. Ve sıkılmaya fırsat tanımıyor… Boş olduğun vakit kalmıyor ve insanın buna ihtiyacı var."* ifadesiyle şimdilerde stresini sosyal medyaya bakarak azaltmaya başladıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda sosyal medyanın boş zaman yaratmaya fırsat tanımadığını, insanın da boş zamana ihtiyacı olduğu görüşündedir.

Sosyal medyayla birlikte birbirini dinleme noktasında sıkıntı yaşayan K6 "*sosyal medya kullanımı iletişimimizi azaltıyor. Tahammül seviyemizin düşmesine sebep oluyor. Birlikte vakit geçirme süremiz azalıyor. Birbirimizi dinleme konusunda sıkıntı yaşıyoruz."* ifadeleriyle sosyal medyanın iletişimlerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Araştırma kapsamında aile içi iletişimlerine sosyal medyanın etkisinin olmadığını belirten katılımcılarda bulunmaktadır. K9' un anlatımlarıyla sosyal medyanın bilinçli ve kontrollü kullanımının olumsuz etkisiye yol açmayacağı görüşündendir. *"yani zararlarını bildiğimiz için biz sosyal medyayı bilinçli ve kontrollü kullanıyoruz. İletişim yönünden öyle etkilenmedik. Biz sosyal medyada uygun içeriklere bakıyoruz. Mesela çocuk ve ebeveynler için çekilmiş videolara, etkinliklere bakıyoruz"* sosyal medyanın zararlarını bildiği için sosyal medyayı bilinçli kullanarak, uygun içeriklere bakarak iletişimlerini olumsuz etkilemediği yönündedir. Yine K7' de aynı görüştedir. *"şu ana kadar olumsuz bir etkisini görmedik. Bilinçli sosyal medya kullanımının bireylere ve ailelere zarar vereceğini düşünmüyorum."* şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

K3 "*fazla kullanılması halinde aile içi ilişkileri bozmaktadır. 30 dakikalık kullanma ya da kısa süre kullanmanın iletişimin olumsuz etkileyeceğini düşünmüyorum. Bizim ailece birlikte vakit geçirme süremiz fazla."* ifadeleriyle kısa süreli sosyal medya kullanımının iletişimi etkilemeyeceği görüşündedir.

Sosyal medyanın aile içi iletişimine ve ilişkisine herhangi bir değişikliğe yol açmadığını düşünen K10 *"aile içi iletişimizi olumlu ya da olumsuz etkilemiyor."* şeklinde belirtmiştir.

Sosyal medyanın yoğun ve sık kullanılmasından dolayı aile bireyleri birbirlerinden uzaklaşmaya başladıkları, aile bireyleri arasında birlikte vakit geçirme süresinin ve sohbet ortamlarının azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda bunun bilincinde ve farkında olan katılımcılarda aile içerisinde sosyal etkinliklere yer vererek gündelik yaşamlarında sosyal medya kullanımlarının olumsuz etkilerini en aza indirerek birlikte vakit geçirme sürelerinin sosyal medya kullanımlarından fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde; katılımcıların çoğu sosyal medyanın kullanılmaması durumunda aile içi iletişimlerinin olumlu yönde etkilenebileceğine yönelik ifadeler vermiştir. Bu durum sosyal medyanın aile içi iletişime etkisinin olumsuz yönde olduğu yönündeki düşünceleri doğrular niteliktedir.

4.Sonuç

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle beraber sosyal medya kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Sosyal medya artık hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir ve gün geçtikte sosyal medyada harcanılan zaman her geçen gün artmaktadır. Sosyal medya uygulamalarının hızlı ve kolay olması gibi avantajlarının olmasının yanı sıra dezavantajları da bulunmaktadır. Sosyal medyanın yaygın kullanımı aile içi iletişimde önemli değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır.

Sosyal medya uygulamalarına ilginin artmasıyla beraber sosyal medyanın yanlış kullanımı sonucunda özellikle aile içinde yüz yüze iletişimlerinin azaldığı ve bunun sonucunda aile bağları zayıflamakta, aynı zamanda yakınlar ile ilişkilerde zayıflamaya başlamıştır. Ebeveynlerin çocuklarına ayırdığı vakitte değişiklikler oluşmaya ve ebeveynlerin çocukları ile verimli ve kaliteli vakit geçirmeleri, sohbet etmeleri güçleşmiştir. Sosyal medya aile bireylerinin sağlıklı ve güçlü ilişki kurmalarını engellemektedir.

Sosyal medyanın aile içi iletişimine etkisine bakıldığında aile içi iletişimlerin olumsuz yönde etkilendiklerini belirtmişlerdir. Sosyal medyanın yoğun ve sık kullanılmasından dolayı aile bireyleri birbirlerinden uzaklaşmaya başladıkları, aile bireyleri arasında birlikte vakit geçirme süresinin ve sohbet ortamlarının azaldığı görülmektedir. Kullanımlarının bilincinde ve farkında olan katılımcılarda aile içerisinde sosyal etkinliklere yer vererek gündelik yaşamlarında sosyal medya kullanımlarının olumsuz etkilerini en aza indirerek birlikte vakit geçirme sürelerinin sosyal medya kullanımlarından fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcıların çoğu sosyal medyanın kullanılmaması durumunda aile içi iletişimlerinin olumlu yönde etkilenebileceğine yönelik ifadeler vermiştir. Bu durumunda sosyal medyanın aile içi iletişime etkisinin olumsuz yönde olduğu yönündeki düşüncesini doğrular niteliktedir.

Sosyal medyanın bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımı sonucunda aile içi iletişimde ve aile bağlarının zayıflaması gibi olumsuzluklara neden olabileceği söylenebilir. Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aile içi iletişimini sağlıklı ve güçlü bir şekilde devam ettirmek için öneriler şunlardır:

Kontrollü sosyal medya kullanımı için aile bireylerinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Buna yönelik ilgili kamu ve kurumların reklam veya kamu spotu yapmalı, ayrıca ebeveynlere ve çocuklara yönelik eğitimler düzenlenmeli ve bu eğitimler artırılmalıdır.

Ebeveynlerin çocuklarına rol model olarak, çocuklarına doğru sosyal medya kullanmayı göstermeyi öğretmelidirler. Ebeveynler zamanlarının çoğunu sosyal medya kullanarak değil, eşlerine ve çocuklarına zaman ayırarak kaliteli ve sağlıklı iletişim kurmaları açısından önem arz etmektedir.

Sosyal medya farkındalığının artmasına yönelik Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının konuya ilişkin bilgilendirici çalışmaları yürüterek sosyal medyanın aile içindeki olumsuz etkilerine yönelik önlem almalıdır.

Sosyal medyadan olumsuz etkilenenlere yönelik Sosyal Hizmet Merkezlerinde bulundan alanında uzman meslek elemanlarıyla konu ile ilgili motivasyonel görüşmeler yapılmalıdır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kurum ve kuruluşlarda, diğer ilgili kurum kuruluşlarda sosyal medya bağımlılığına yönelik ailelere uzmanlar tarafından ücretsiz eğitimler düzenlenmelidir.

Kaynaklar

Acat, M. B. (Ed.). (2012). *Aile İçi Uyumlu Etkileşim.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Ardıç, T. ve Selvi, Ö. (2022). Teknoloji Bağımlılığı ve Aile İçi İletişim İlişkisi Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies, 7*(2), 241-254.

Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4*(8), 101-129.

Çalışkan, M. ve Mencik, Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (50), 254-277.

Demir, Ü. (2016). Sosyal Medya Kullanımı ve Aile İletişimi: Çanakkale'de Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk İletişim, 9*(2), 27-50.

Demir, Z. (2021). Değişen Toplumlarda Ailenin Değişmeyen Özellikleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21*(2), 770-791.

Dilber, F. (2019). Aile İçi İletişimde Sosyal Medya: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (33), 334-381.

Erol, V. (2022). Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 24*(43), 1127-1139.

Ersoy, A.F. (1997) "Aile İçi Etkileşim ve Ailede Karşılaşılan Sorunlar", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (1) Pp. 127-138

Ersoy, A.F., Aydoğan, E. (2019) "Genç Kızların Sosyal Medya Kullanımları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi: Nitel Bir Araştırma", *Journal Of Current Researches On Social Sciences*, 9 (4) Pp. 1-14

Ersoy, Y. ve Ersoy, A.F. (2018) "Annelerde Sosyal Medya Kullanımının Etkisi", Uluslararası Sosyal Hukuk Çalışmaları Kongresi, (Pp. 8-9), Samsun, Türkiye,

Fidan, Z. ve Acar Şentürk, Z. (2016). Sosyal Medyada İletişim ve Kadınlar Üzerine Bir Değerlendirme. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1*(2), 64-82.

Gedik, Y. (2020). Pazarlamada Yeni Bir Çerçeve: Sosyal Medya ve Web 2.0. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3*(1), 252-269.

Gülnar, B ve Öztat, F. (2020). Aile İçi Yüz Yüze İletişim, İnternet ve Sosyal Medya Kullanım İlişkisi. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, 28*(1), 28-39.

Kalaman, S. ve Çelik, F. (2019). Türkiye'deki Evli Bireylerin Sosyal Medya Kullanımlarının Evlilikleri Üzerine Etkisi: Nitel Bir Araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *13*(19), 424-453.

Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(36), 381-404.

Kırmızı Uysal, N. (2021). *Sosyal Medya ve Kitle İletişim Araçlarının Aile İçi İletişime Etkisi Üzerine Bir İnceleme: Ümraniye Örneği,* Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öztat, F. (2019). *Aile İçi İletişim Doyumu ve Sosyal Medya Kullanım İlişkisi,* Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Öztürk, E. (2023). *Aile İçi İletişimin Çocuk Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.

Sağlık-Tuğrul, G.N., Ersoy, A.F. (2023) "Dijital Çağda Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Medya Platformları Odağında Eleştirel Bir Değerlendirme", *6th Internatıonal Research Congress On Socıal Scıences* , (Pp. 692-699), Ankara, Türkiye

PROTECTING CHILDREN WITHIN THE FAMILY

AİLE İÇİNDE ÇOCUKLARI KORUMAK

Prof. Dr. Neşide YILDIRIM

Iğdır Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Iğdır/TÜRKİYE

nyildirim@sakarya.edu.tr; neside.yildirim@igdir.edu.tr.

ÖZET

Aile toplumun temel kurumudur. Çocuk, genç, yaşlı ve engelli bireylere ki, bunlar dezavantajlı gruplardır, koruma sağladığı gibi toplumun dengeli şekilde gelişmesini de sağlar. Bunları suçtan korumaya çalışır. Halkın da suça karşı devletten koruma talep etmeye hakkı vardır. Toplum, suçluyu belirlemek, masumları serbest bırakmak, suçlunun rehabilite edilmesi için onun kim olduğunu anlamak ister. Bu aşamalar suç ve adalet sisteminin yapısını oluşturur. Suç ve adalet sistemi, kişileri ve mallarını korumayı, toplumda adalet oluşturmayı üstlenir. Suç ve adalet sistemi, sosyal davranışları yönetir, yasaları çiğnemelerini engellemeyi, anlamayı, sorgulamayı, cezaya çaptırmayı, yasayı çiğneyenleri, rehabilite etmeyi sağlayacak yasalar oluşturur. Suçlar, bireyi ve toplumu tehdit oluşturan hareketlerdir. Modern toplum vatandaşına sınırsız hareket etme imkânı tanımaz. Aile içerisinde olsa dahi dezavantajlı grupları korumak ve hakkını savunmak durumundadır. Toplumda üç prensiple suç oluşturacak hareketleri dizginler; insanın inancından gelen değer yargıları, sosyal bilincinden gelen ahlak prensipleri ve yasalardan oluşan pozitif sınırlamalar. Pozitif sınırlamalar polis ve mahkemeler vasıtasıyla belirtilen yasalarla gerçekleşir. Geleneklerimizin davranışlarımızdaki sınırlı etkisi yok olursa, bu sefer davranışlarımıza yasal sınırlamalar getirmek zorunda kalırız. İdeal olan bireylerin kendi hayat biçimlerini, belirlenen sınırlar içinde açıklarken; başkalarının haklarına da saygılı olmalarıdır. Özellikle aile içerisinde dezavantajlı grupların hayatlarına saygılı olmalarıdır. Geleceğin umudu olan çocukların çalıştırılması, dilendirilmesi, ihmal ve istismar edilmesi, suça sürüklenmesi, erken yaşta evlendirilmesi, sağlık-eğitim ve yaşama haklarından mahrum bırakılması konularında devletin denetimi kaçınılmazdır. Çalışma teorik olarak kaynaklara dayalı şekilde yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile, Çocuk, Koruma, Suç, Toplum

ABSTRACT

Family is the basic institution of society. It provides protection to children, young people, elderly and disabled individuals, who are disadvantaged groups, and also ensures the balanced development of society. He tries to protect them from crime. The public also has the right to seek protection from the state against crime. Society wants to understand who the criminal is in order to identify the guilty, release the innocent, and rehabilitate the criminal. These stages form the structure of the crime and justice system. The crime and justice system undertakes to protect people and their property and to create justice in society. The crime and justice system manages social behavior, creates laws to prevent, understand, question, punish, and rehabilitate those who break the law. Crimes are actions that pose a threat to the individual and society. Modern society does not allow its citizens unlimited mobility. Even if he is within the family, he has to protect disadvantaged groups and defend their rights. It restrains criminal actions in society with three principles; Positive limitations consisting of value judgments coming from people's beliefs, moral principles coming from their social consciousness, and laws. Positive restraints are enforced by stated laws through the police and the courts. If the limited influence of our traditions on our behavior disappears, we will have to impose legal restrictions on our behavior. Ideally, individuals explain their own lifestyles within determined limits; They also respect the rights of others. Respecting the lives of disadvantaged groups, especially within the family. State supervision is inevitable in matters of children, who are the hope of the future, being forced to work, begging, neglected and abused, being dragged into crime, married off at an early age, and being deprived of their rights to health, education and life.

The study is carried out theoretically based on sources.

Key Words: Family, Child, Protection, Crime, Society.

GİRİŞ

Ailelerin çocuklarını küçük yaştan itibaren Öz güvenle yetiştirmelerini sağlayarak düzenli ve dengeli toplum oluşturması gerekir. Ailenin toplumun temel taşı olarak tanımlanması da bunun içindir. Fakat bütün ailelerin standart şekilde çocuklarını sağlıklı, dengeli ve öz güvenli yetiştirebilmeleri mümkün müdür sorusu, işin en önemli noktasıdır. Aileyi dünyanın bir minyatürü olarak gören Satir'e göre; bağımsızlık, iletişim becerileri, güç, güven ve yakınlık gibi konular yaşam tarzımızın temelini teşkil eder. Hayat tarzımızın temeli sayılan bu özellikleri bilmek ve yeri geldiğinde değiştirmek için aileyi tetkik etmek; dünyayı değiştirmek için ise aileyi değiştirmek gerektiğini vurgulayarak çocuk üzerinde ailenin ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir [1, 2,3] . Şu hâlde aile, çocuk yetiştirmek ve onu korumak işin odak noktasıdır. Önemli olan çocuğun nasıl bir ailede büyüdüğü veya büyümesi gerektiğidir. Dürüstlük, sorumluluk, şefkat, sevgi ve yeterlilik, sağlıklı ailelerde büyüyen çocuklarda çok sık görülen özelliklerdir. Bu çocuklar kendilerini, becerilerini, değerlerini tanır, diğer çocukların da aynı kriterlere sahip olabileceğini idrak eder ve onlara saygı duyarlar. Duyguları yerine akılları ile hareket ederler ve bilinçli seçim yapmayı, insana yakışır davranmayı öğrenirler.

Aile, toplumun en küçük ve en önemli birimi olmakla birlikte yapısı gereği dışa kapalıdır. Kendi iç dünyasında, çocuklarıyla birlikte suç teşkil eden bir duruma veya gayriahlaki bir davranışa sürüklenmediği sürece kapalı olarak hayatını sürdürür. Suç veya gayriahlaki durum belirli bir noktaya ulaşınca ailenin kapalı durumu ortadan kalkar ve deyim yerinde ise "bütün kirli çamaşırları" yani aile içerisinde eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı yaptıkları olumlu ve olumsuz davranışları ortaya dökülür. Bu noktadan sonra basın ve medya devreye girer ve bütün olumsuzluklar gözler önüne serilir. Onun için modern toplumlar yani gelişmiş ülkeler, geleneksel yapıda kapalı aileler de dâhil olmak üzere hiçbir vatandaşına sınırsız hareket etme imkânı tanımaz. Kişinin sosyal bilincinden kaynaklanan zayıflık, bu zayıflıkla genel ahlak ve kanunlara aykırı davranışlar, sınırlamaya tabi tutulur. Özellikle değer yargıları ve sosyal kontrol mekanizmalarının aile geleneklerindeki davranışlarda sınırlı etkisi yok edilirse, ister istemez, davranışlara yasal sınırlamalar getirmek zorunlu hale gelir. Çünkü aile içerisinde başta çocuk ve genç olmak üzere engelli ve yaşlılar dezavantajlıdır. Dezavantajlılar geleneksel olarak aile içerisinde korunurken bunun her zaman geçerli olmadığı, bazı toplumlarda suiistimallerin çoğaldığı anlaşılmaktadır. O halde sosyal kontrol mekanizmalarının ve geleneksel değer yargılarının zayıfladığı ailelerde, aile içerisinde standart bir anlayışın, standart davranış kalıplarının geliştirilmesi kaçınılmaz gibidir. Bunun belirgin yollarından birisi eğitimdir. Eğitim, tek başına geniş bir kavramdır. Neyin eğitimini yapacağız; kimi eğiteceğiz ve bu eğitim ile kısa zamanda neyi sağlayıp, neyi değiştirebileceğiz. Eğitim değişimin ve sağlıklı gelişimin anahtarıdır ve önemli bir oluşumdur; olmazsa olmazdır. Fakat sorulardan da anlaşıldığı gibi eğitim kısa zamanda tek başına bu işin üstesinden gelemeyebilir. Onun için eğitimi ve değişimi destekleyen, gerektiğinde aile içine nüfuz edebilen farklı gelişimlere ihtiyaç vardır. Mesela "Sokak çocuğu", "sokakta yaşayan çocuk" veya "sokağın çocuğu" kavramları ile belirginleşen eylemlerin önemli bir kısmı ailesi tarafından suistimal edilen çocuklardan kaynaklandığı araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bu tür çocuklar göç ve yoksulluktan bağımsız olarak aile içerisinde yaşanan çatışmalardan, şiddet, boşanma ve cinsel istismar gibi problemlerden etkilenerek sokakta yaşamaya başlamaktadırlar. Sokak ise çocuklar için çok acımasızdır. Akla gelebilecek her türlü olumsuz riskler sokakta yaşayan çocuklar içindir.

Bunun için aileleri kontrol altında tutmak gerekir. Aileleri kontrol altında tutmak demek mahremiyetlerine nüfuz etmek anlamı çıkarılmamalıdır. Risk faktörleri açısından değerlendirmeye tabi tutmak anlamında düşünmek gerekir. Bunun en belirgin yolu eğitimdir, eğitimle birlikte tıpkı sağlık benzeri her ailenin "aile hekimi" olduğu gibi her ailenin zorunlu olarak aile sosyal hizmet uzmanının olmasıdır. Aile sosyal hizmet uzmanı, aile içine nüfuz ederek muhtemel risk unsurlarını tespit edecek aile ve aile içinde yaşayan dezavantajlı grupların ve özellikle çocukların sağlıklı gelişimlerine rehberlik ederken aileyi de risklerden korumaya çalışacaktır.

1. Aile ve Çocuk

Bireylerin hayatlarına yön veren aile, toplumu oluşturan önemli bir sosyal kurumdur. Sosyal hayata dair değerlerin oluştuğu, çocuk ve gençlerin davranış kalıplarını kazandığı en temel birimdir. Onun için bütün ülkeler temel sosyal politikalarını aileyi merkeze alarak belirlemektedirler. Bu bakımdan iddialı olarak şahsım da dâhil pek çok yerli ve yabancı araştırıcı aileyi toplumun temel taşı olarak görmektedir

[4]. Öyle ki aile, insanoğlunun yaratıldığı günden beri var olan, gerek yapı gerekse üye sayısı bakımından değişerek sürekliliğini korumaya çalışan bir kurum olmuştur. Gelmiş-geçmiş her medeniyetin, bütün hukuk sistemlerinin ve dinlerin toplum hayatını, birlik ve bütünlüğünü temin etmeye yönelik her kuralın ve düzenlemenin temel objesi ailedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) iş birliğiyle Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) yapılmış ve "Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021" ismiyle TÜİK yayını olarak yayınlamıştır. Bu yayın Türkiye'deki aile yapısını çeşitli yönleriyle ele alarak değerlendirmiştir [5]. Yayın ile Türkiye'deki aile yapısı, aile üyelerinin aile içindeki hayat tarzları ve aile hayatına dair değer yargıları belirlenmeye çalışılmıştır. Hane halkı özellikleri, demografik bilgiler, aile içi ve akrabalık ilişkileri, çalışma hayatı ve gelir, evlilik ve boşanma, sosyal hayat ve alışkanlıklar, sosyal algılar, inanç sistemi, aile sorunları, çocuk, yaşlı vb. konulardaki değer ve tutumlarla ilgili bilgi elde edilmesi, bu bilgilerin birtakım değişkenler açısından analiz edilmesi, zamanla ne tür değişmeler olduğunun tespit edilmesine yardımcı olacak verilerin toplanması amaçlanmıştır.

Ancak çalışmada ailelerin çocuklar hakkındaki tutumları ve çocukları korumadaki ilişki ve etkileri ele alınmamış ve bu konu eksik bırakılmıştır. Aile araştırmalarında, aile ve evlilik ilişkilerindeki problemler, boşanmalarla sınırlı tutulmaktadır. Çocukların aile içindeki durumları kriminal duruma düştükten sonra özellikle medya tarafından ele alınıp incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmelerin çoğu bilimsel olmaktan uzak, medyanın reyting amacına hizmet eden ve çoğu abartılı veya tek taraflı yayınlardan ibaret kalmaktadır. Oysa problemli aileler, çocuklar için risk oluşturan yönleriyle ele alınıp değerlendirilmeli ve riskli olanların "korunması", "önlenmesi" ve "rehabilite edilmesi" hedeflenmelidir. Onun için ailelerin sağlıklı olması gerekir. Bu gereklilik neslin devamı olan çocuklara da yansımış olur. O halde sağlıklı ve sağlıksız aileler nasıl ayırt edilecektir sorusu önem arz etmektedir.

2. Sağlıklı ve Sağlıksız Aileler

2.1. Sağlıklı Aileler

Sağlıklı aile demek, genel olarak görevlerini yerine getiren ve üyelerine doyum, huzur ve mutluk sağlayan aile demektir. Duyguları paylaşan, bireysel farklılıkları kabullenen, ilgi ve sevgi duygularını geliştiren, üyeleriyle iş birliği yapan, mizah duygusu gelişmiş, hayatlarını sürdürmek için temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilen, problem çözme kabiliyeti olan, geniş felsefi düşünceye sahip; taahhüt, takdir duygularını ifade edebilen aileler, sağlıklı aileler olarak kabul edilirler. Ayrıca bunlar, rahat iletişim kurabilen, üyeleriyle birlikte zaman geçirmek için çabalayan, Öz güveni yüksek ailelerdir. Öz güven, bireyin; kendisine, yetenek ve gücüne güvenmesi; hayatı ve geleceği konusunda aldığı kararları gerçekleştirmek ve bunun arkasında durma cesaretini gösterebilme duygusudur. Aynı zamanda, kendini sevmesi ve kabullenmesi, olumlu düşünmesi, her konuda yeterli olduğunu bilmesi ve yapabileceğine inanması, özelliklerinin ne dereceye kadar pozitif ya da negatif olduğu konusundaki değerlendirmeleridir. Öz güven eksikliği insanda içe kapanma, silik ve pısırık olma, iletişim kurma zorluğu, sosyal çevreden uzaklaşma gibi problemlere sebep olur. Bu sayılan unsurlar, aile ve evlilik hayatında da kendini gösterir. Ailede öz güven; aile içinde sağlıklı iletişimi, ailede denge oluşmasını ve ailenin düzgün işlevselliğini ifade eder [6].

Sağlıklı ailelerin üyeleri arasında güçlü iletişim ve birbirlerine karşı ilgi ve sevgi bağı vardır. Zamanın çoğunu birlikte geçirme zevkine varırlar. Birbirlerine karşı bağlılık/sadakat hissederler. Birbirinin varlığından huzur ve mutluluk duyarlar. Çatışmalarını giderme konusunda etkili ve başarılıdırlar. Birbirlerini olduğu gibi kabul ederler ve takdir ederler. Genelde zevkleri ortaktır. Fikirlerini, duygularını birbirlerine olduğu gibi rahatlıkla ifade edebilirler [7]. Sağlıklı ailelerle yapılan çalışmaların ortaya koyduğu önemli faktörlerden birisi, aile üyelerinin birbirlerine karşı açık fikirli ve duygularını rahatça ifade etmeleridir. Bu tür ailelerde kendini ifade edebilme imkânı; pozitif enerji ile birlikte değişim ve gelişim etkenlerini de içine alır. Çocukluklarında bu özellikleri tecrübe eden aile bireyleri, ileride çocuklarının başarılı birer yetişkin olma ihtimaline daha çok sahip olacaklardır. Aile ile pozitif ilişki, dengelenmiş bir disiplin ve ailesinin sağlayamadığı bir durumda başkalarının sağladığı ruhsal desteğe ulaşabilen bireyler bu imkânları elde edebileceklerdir [7, 8].

Sağlıklı ailelerde: açık/şeffaf, dürüst, net, belirgin ve doğrudan iletişim söz konusudur. Kural ve kaideler esnektir; yerine ve şartlara göre değişkendir. Sosyal bağlar açıktır; ümit vericidir ve tercih hakkına dayanır [1, 2, 7].

2.2. Sağlıksız Aileler

Sağlıksız ailelerde aile probleminin neleri içerdiği, problemi belirleyen bireyin bakış açısına bağlıdır. Problemler sosyal ve tarihsel faktörlere de bağlı olabilir. Bu faktörler; davranışlar, değerler, ailenin yaşadığı toplumun normları, önceden yaşanan tecrübelerdir. Problemlerin genelde birlikte hareket ettiğini belirtebiliriz. Herhangi bir ailede işsizlik, alkolizm, çocuklara karşı ilgisizlik, şiddet, ihmal ve istismar problemleri aynı anda görülebilir. Problemleri yaşayan bireylerin stres altında olması, kendilerine güvenlerinin olmaması, maddi problemler hakkında daha çok endişelenmeleri ihtimal dâhilindedir. Aile dengesi ve işlevselliği, ailede öz güvenin oluşumuyla yakından ilişkilidir. Öz güven kaybı, bireylerin aile içerisinde yetişme tarzı ve ortamdan kaynaklanır. Dolayısıyla, öz güven kaybı yaşayanların, problemli evlilikler oluşturdukları ileri sürülmüştür [8]. Öz güveni düşük olan birey, kendisi hakkında endişe, kaygı ve belirsizlikler taşıdığı için, kişinin öz güveni büyük oranda başkalarının onun hakkındaki düşünce ve algılarına dayanır. Başkalarına karşı bağımlılık duyması, bireysel olarak davranma cesaretine zarar verir. Öz güvenleri düşük olan çiftler, kendi öz güvenlerini ifade edebilmek için, çocuklarını toplum içinde bir araç olarak görürler. Ebeveynler, kendi öz güvenlerini ve hayallerini gerçekleştirmek amacıyla çocuklarından üstesinden gelemeyecekleri kadar aşırı taleplerde bulunurlar. Anne-babalardan gelen istek ve talepler karşısında da çocuklar, genellikle çelişki yaşarlar. Bu çelişki sonucunda, çocuk kendi öz güvenini kazanabilmek için ebeveynlerinden onay alma, kabul görme ihtiyacını duyar.

Sağlıksız ailelerden gelen bireylerin problemli olmaları, problem yaşamayan sağlıklı ailelerden gelen insanlara oranla daha çok görülmektedir. Çocuklar ve aileler için hazırlanmış kurum ve kuruluşlar (Aile Danışma Merkezleri, Kreşler, Rehabilitasyon Merkezleri vb.) genelde problemlerin yaşandığı alanlara yönelik yoğunluk arz etmektedir. Aile ve çocuklara yönelik bu tür hizmetler önceliklidir ve öyle de olması gerekir.

Türkiye'de kentlere yönelik meydana gelen plansız göç olayları yoksulluğu arttırmıştır. Yoksulluk, özellikle kadınları ve çocukları etkilemektedir. Kentlerde yoksulluk içinde hayatını idame ettirmek zorunda kalan aileler ve çocuklar gittikçe artmaktadır. Buna paralel olarak aile problemleri de çoğalmış, sağlıksız yaşayan ailelerde artışlar olmuştur. Mesela boşanmalarda da artışlar olmuştur; böylece anne babaları ayrılmış/boşanmış ailelerde yaşayan çocuk sayısı çoğalmış ve bu durum giderek önemli risk taşımaya başlamıştır.

Genel olarak bütün toplumlarda sağlıklı ve sağlıksız aileler benzer özellikler gösterirler. Satir'e göre bunu belirleyen dört etken vardır. Bunlardan birincisi, bireyin kendisi hakkında sahip olduğu fikir ve duygulardır. Bu öz değerdir. İkinci etken, insanların birbirleriyle sohbet etmek, bir şeyler anlatmak amacıyla kullandığı yöntemlerdir. Bu iletişimdir. Üçüncüsü, kurallar; yani insanların nasıl hissettiklerini ve davranışlarını belirleyen ilkelerdir. Bu aile sistemidir. Ve dördüncü etken, insanların aile üyeleri dışındaki diğer insanlar ve kuruluşlarla temasa geçme yöntemleridir. Bu da sosyal/toplumsal bağdır. Ona göre, aile üyeleri arasında sıkıntı, çatışma, acı vb. varsa, adı geçen bu dört etkili özellikten en az birini değiştirmek gerekir. Cerrahın nerede, ne şekilde çalıştığı önemli değildir. Ameliyatını herhangi bir hastanede yapabilir; çünkü bedendeki organların yerleri ve düzenleri bütün insanlarda aynıdır. Bunun gibi, aile problemleri de bütün toplumlarda benzerdir [1, 2, 7].

3. Sağlıksız Ailelerin Problem Kaynakları

Ailede problemlerin değişik kaynaklardan ileri geldiğini belirtebiliriz. Bunların sebepleri farklılık gösterir. Aile problemlerini belirlemede yaşanılan yerin, çevrenin, cinsiyet yapısının ve içinde bulunulan durumun önemi büyüktür. Bazı problemlerle uğraşan aileler, başka problemlerle de karşılaşmaktadırlar. Herhangi bir aile, aynı anda hem eğitimsiz hem yoksul hem dışlanmış olabilir; bu aile hem alkolik hem çocuklarına karşı ilgisiz ve hem de şiddet problemleri yaşayabilir. Ailedeki problem kaynakları genelde farklı faktörlerden, değişik kaynaklardan ileri gelmekle birlikte, problemlerin birbirini etkilediğini ve beraber hareket ettiklerini söyleyebiliriz. Bunları iki ana başlık altında incelemek mümkündür. 1)

Kültürel ve cinsel farklılıkların aile üzerindeki etkileri, 2) Aileye mevcut kaynak ve durumların etkisi [7].

3.1. Kültürel ve Cinsel Farklılıkların Aile Üzerindeki Etkileri

Sosyal desteğin olmadığı ailelerde yetişen çocukların gelişme çağında problemlerle yüzleşmeleri, kendilerine güvenlerinin az olması ve iş bulma imkânına sahip olmamaları ihtimali oldukça yüksektir. Yeterli destekten yoksun yetişmiş olmaları nedeniyle, onlara göre çocuk sahibi olma fikri insan olarak yeterliliğe sahip olmanın tek yoludur. Kadınların ve kültürel ayrıma maruz kalan bireylerin özel ihtiyaçlarını tespit etmeye büyük önem verilmesine rağmen, geniş kapsamlı bir belirleme söz konusu değildir. Mesela, boşanma oranları ve evlilik dışı çocuk sahibi olan bireylerin sayısının artmasıyla kadınlar yoksul olarak görülmekte ve "yoksulluğun kadınlaşması" (feminization of poverty) konusuna yönelinmektedir. Boşanma ve erken yaşta hamilelik gibi sorunlardan sadece kadınları sorumlu tutan anlayışlar oldukça tartışmalıdır. Erkeklerin sorumlulukları da belirlenmelidir. Ahlak konusunda kadın ve erkeğin her ikisinin de sorumlu olduğu bir anlayışı benimsemek hem inanç hem de toplumsal gerekliliktir. Hem kadın hem erkek ahlaklı olacaktır; iki cins de ahlaklı olmak bakımından sınırlarını bilecek bir anlayışla hareket etmek zorundadır.

Tutucu ve ön yargılı bir anlayışla geçmişteki her düşüncenin, her yaşam tarzının, ahlaki anlayışın doğru, vazgeçilmez olduğuna inanmak; daha doğruya, daha güzele ve daha iyiye sırt çevirmek demektir. Geçmişin mirasına konanlar, onu arttırmadan tüketmeyi sürdüren mirasyediler, nasıl bir gün sıkıntılarla karşı karşıya kalacaklar ise, geçmişin değerlerini sorgulamayıp; ayıklamayı, çağa uygun değerler üretmeyi beceremeyenler, eskimiş değerleriyle zehirlenecek ve kendilerini saran problemlerin içinde boğuşmaya devam edeceklerdir. Ailede kültürel farkların meydana getirdiği etkiler; aile ve cinsel farklılıklar, aile ve kültürel davranışlar, ailede norm ve değerler, aile ve kanunlar olmak üzere dört başlıkta değerlendirilmiştir.

Aile ve cinsel farklılıklar: Erkeklerin kadınlara göre fiziki olarak daha güçlü olması, kadınlara karşı ön yargı oluşturmada önemli bir etkendir. Erkekler bu güçleriyle kadınları, özellikle eğitim seviyesi düşük kadınları; farklı kalıpların içerisine sokmuş, engellemiş veya baskı uygulamışlardır. "Elinin hamuru ile erkeğin işine karışma", "Saçı uzun aklı kısa", "Eksik etek", "Sırtında sopayı, karnında sıpayı eksik etme", "Kaşık düşmanı", "kızını dövmeyen dizini döver" gibi geleneksel olumsuz ön yargı ve algılar, kadınların toplumsal cinsiyet içindeki kategorisini ve erkek cinsiyetine tanınan üstünlüğün açık göstergeleridir. Eşlerinden ayrılmış çocuklu kadınların, erkeklere oranla problemlerle karşılaşma riskleri daha yüksektir. Ataerkil toplumlarda erkeklerin karar oluşturmada kadınlara göre net bir şekilde üstün olması, konumun savunmasında birçok resim ortaya koymaktadır. Genellikle tarih boyunca kadınlar pek çok toplumda sosyal eşitsizliğe maruz kalmışlardır. Bu eşitsizlik ailelere de yansıyarak sağlıksız ailelerin oluşmasında önemli bir etken olmaktadır. Kadınların lehine pek çok ilerleme kaydedilmesine rağmen yine de bazı toplumlarda ayrımcılığa maruz kalmakta ve aile içinde küçümsenmektedirler. Cinsiyet, peşin hükümlü ayrımcılık, diğer sosyal kalıtım alanlarında, meslek tercihlerinde, ekonomik alanlarda gözle görülür durumdadır. Çoğu erkek meslek olarak hâkim pozisyonları işgal etmektedir. Toplumlarda hala nitelikli kadın çalışan zorlukları yaşanmaktadır. Mesela pilotluk, subaylık, üst düzey yöneticilik gibi meslekler hala ağırlıklı olarak erkekler tarafından icra edilmektedir. Özellikle bazı ülkelerde kadınlar sadece sekreterlik, çocuk bakım işleri, resepsiyon görevlisi, hemşirelik, kuaförlük ve kasiyerlik gibi düşük ücretli ve düşük statülü işlerde çalıştırılmaktadırlar. Onun için kadınların erkeklere göre ailevi problemler yaşamaları daha çok ihtimal dâhilindedir. Buna ek olarak kadınlar, erkeklere göre daha az fiziki güce sahiptirler ve yüzleştikleri problemlere buldukları kaynak ve çözümlerini savunamazlar. Savunmakta aciz kalabilirler. Bu özellikler de çocuk yetiştirmeye yansır.

Kadınlar ile aile problemleri arasındaki ilişkiyi değerlendirirken ek faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tür ailelerin yoksulluğu ve stresi daha yakından yaşaması ve bu yüzden alkolizm veya aşırı baskıdan çocuklarıyla yeterince ilgilenememe gibi sorunlarla yüz yüze gelmeleri mümkündür. Bunların sağlıksız aileler olarak adlandırılmaları daha muhtemeldir. Mesela, çocuğunu ihmal eden düşük gelirli ve kültürel yönden zayıf olan ailelerin; kültürlü ve gelir seviyesi yüksek ailelere göre, çocuğunu tedavi için özel kliniğe, özel hastaneye veya önemli kliniklere götürmeleri veya özel eğitim kurumlarından faydalandırmaları daha düşük ihtimaldir. Fakat kültürlü ve bilinçli ailelerin, böyle durumlarda çocuklarına daha fazla ihtimam göstermeleri mümkündür [7].

Aile ve kültürel davranışlar: Kültürün faklı tanımları vardır. Genel olarak bir toplumda öğrenilmiş davranışların bütünü şeklinde tanımlanır. Gökalp kültür kavramını "hars" kelimesiyle açıklamış ve hars'ın, bir millete ait din, dil, güzel sanatlar, edebiyat, hukuk, ekonomi, töre, gelenek ve görenek gibi unsurların birleşiminden ibaret olduğunu belirtmiştir. Bir millete aittir ve kaynağı halktadır. Kültürel davranışlar, değerler ve uygulamalar, aile problemlerinin nasıl belirlendiğini de ortaya koymaktadır. Gelişmiş Batılı toplumların çocuk ve aile desteği sağlama konusunda diğer ülkelere oranla daha fazla etkili olduğunu belirtebiliriz. Türkiye'de torunlara anneanne ya da babaanneler bakmak zorunda kalırken, mesela Finlandiya gibi bazı ülkelerde devlet, çalışan anne babaların küçük çocukları için ücretsiz bakıcı hizmeti sunmaktadır. Toplumsal değişiklik gereği, çevreden merkeze veya kırsaldan kentlere yapılan yoğun göçler, Türk toplumunda aileye yönelik bazı problemleri beraberinde getirmiş, dramatik sonuçların ortaya çıkışını sağlamış ve geleneksel yapıyı zedelemiştir. Bu arada yaşanan yoğun göçler dolayısıyla farklı ırk veya kültür evliliklerinden doğan çocukların durumunu da dikkate almak gerekir. Farklı kültür evliliklerinden doğan çocuklar özellikle ergenlik dönemlerinde problem yaşayabilirler. Çocuklar, herhangi bir şekilde zorlukla karşılaştıkları zaman anne-babalarını suçlarlar; hatta kendilerinin böyle bir zor hayatı yaşamalarına sebep oldukları için onları cezalandırmak da isteyebilirler. Anne-babalar da geçmişte dile getiremedikleri bazı etnik önyargılarını zaman zaman aile ortamında açıkça ifade edebilirler; böyle bir durum evlilik ilişkisine zarar verdiği gibi çocuklarda da olumsuz kanaat oluşturabilir. Ancak özgürce düşünebilen insanlar, gündelik kaygıların, ön yargılı değer yargılarının ve bireysel çıkarların tutsağı olamazlar.

Ailede, norm ve değerler: Toplumun norm ve değerleri de aile yapısı üzerinde belirleyicidir. Davranışlar, değerler, kişisel deneyimler ve problemi belirlemedeki altyapı da aile hayatını etkiler. Alkolün ve alkol kullanmanın yasak olduğunu savunan muhafazakâr ailede yetişen çocuk, alkol kullanımının normal olduğunu düşünen ailede yetişen çocuğa kıyasla alkolizmi farklı algılar. Sigara ve alkolü yasak kapsamında gören aileler, bunları kullanan çocukları için bunu bir problem olarak görürken, yasak olarak düşünmeyen aileler için bu durum normal olarak algılanır. Ayrıca dayağın normal ve terbiye edici olduğunu düşünen aile için dayak problem olarak görünmezken, bunun suç ve yanlış olduğunu düşünen aile için dayak veya fiziksel şiddet önemli bir problemdir. Türkiye'de kent yoksulluğu dolayısıyla çocukların hayat kalitesi düşmekle birlikte, aile ve evlilikler konusunda farklı yaklaşım tarzları gelişmeye başlamıştır. Evlilikler kısa süreli olmakta, boşanmalar artış göstermektedir. Nikâhsız yaşamanın gençler arasında benimsenen bir hareket tarzı olması da ayrıca bir problem olarak görülmektedir. Bunun yanında internet üzerinden sosyal medya aracılığıyla yapılan tanışma ve evliliklerin de sıkıntılı olduğunu belirtebiliriz.

Aile ve kanunlar: Kanuni statüler de bazı aile problemlerinin belirlenmesini tanımlamaktadır. Bu tanımlar ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. Türk Medeni Kanunu'na göre; ailede kadın ve erkek eşittir. Hukuk sisteminde aile, devleti ilgilendiren sosyal bir kurumdur. Tek eşle evlilik ve evliliğin resmi me ve babanın ortak sorumluluğu altındadır. Mirasta kadın ve erkek eşit hisseye sahiptir. Anayasanın 41. Maddesinde ise: "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması … için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar". İfadeleriyle ailenin önemi vurgulanmıştır. Anayasanın 20. Maddesi ile de aile hayatının gizliliği güvence altına alınmıştır. Çocuk hakları ile ilgili yapılan düzenlemeler, çocuklara yönelik en küçük bir yanlışlığı dahi suç kapsamının içerisinde görmektedir. Bıçakla tehdit edilen bir çocuk hiç yara almasa bile, çocuğun, ciddi ruhsal problemlerle karşılaşabileceği düşünülerek bu hareket dahi cezai yaptırım kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Her çocuk için "sağlık, eğitim, eşitlik ve korunma" olmak üzere dört adet yol gösterici ilke kabul edilmiş, sözleşmenin maddeleri bu ilkeler kapsamında düzenlenmiştir. Yol gösterici bu dört ilke çocuklar için temel hak olarak değerlendirilmiştir [7].

3.2. Aileye Mevcut Kaynak ve Durumların Etkisi

Aile kaynaklarından maksat; insan kaynakları da dâhil, gelir, kazanç, sağlık, eğitim vb. sağlayıcı ögelerdir. Ailenin kaynaklarını bireysel, teknolojik ve toplumsal olmak üzere üç grupta toplamak mümkündür. Kaynaklar sınırlıdır ve ailenin ihtiyaçları için kullanılacaktır. İhtiyaçlar ise sınırsızdır. Bu sınırsız ihtiyaçları zorunlu (birincil) ve zorunlu olmayan (ikincil) olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Bireysel kaynaklar, aile bireylerinin maddi ve manevi imkânlarını belirtir. İnsan kaynakları da buna dâhil edilip, insan kaynakları ile insanın sahip olduğu bilgi ve becerileri, zaman, emek gibi unsurlar; maddi kaynaklarla da para ve diğer maddi imkân ve kaynaklar (gayrimenkul gibi) kastedilir. Teknolojik kaynaklar ise ailenin sahip olduğu her türlü teknik araç ve gereçler; bilgisayar, iletişim ağları, ulaşım araçları vb. materyallerdir. Toplumsal (sosyal) kaynaklar başta eğitim kurumları, kütüphaneler, spor tesisleri, eğlence ve gösteri merkezleri, sanat atölyeleri vb. olmak üzere geniş tanımlıdır. Her bir kaynak aile bireylerinin gelişmesi, beceri sahibi olması, sosyalleşmesi, olgunlaşması için çok önemlidir. En başta eğitim gibi temel ihtiyaçların sağlanması bu kaynaklarla mümkündür.

Kaynaklar sınırsız değildir; aile sahip olduğu kaynaklarını zorunlu olan ve zorunlu olmayan durumuna göre dikkatli ve özenli kullanmalıdır. Yeni bir üyenin aileye katılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeme, içme, barınma, giyinme gibi unsurlar zorunlu ihtiyaçlardır. Sosyal olmakla birlikte eğitim de zorunlu ihtiyaçlar arasındadır. Bu ihtiyaçlar kültürden kültüre ve hayat kalitesine göre farklı şekillerde karşılanabilir. Hayat standardını yükseltmek amacına yönelik diğer ihtiyaçlar da toplumdan topluma, bölgeden bölgeye, insandan insana değişiklik gösterir. Ev, otomobil, uçak, yazlık ev vb. gibi ihtiyaçlar zorunlu olmamakla birlikte ailenin sahip olduğu kaynaklara, imkânlara, kültüre göre değişiklik gösterir. Bunlar hayat standardını ve statüyü yükseltmeyi gerektiren; zorunlu olmayan, ikincil ihtiyaçlardır.

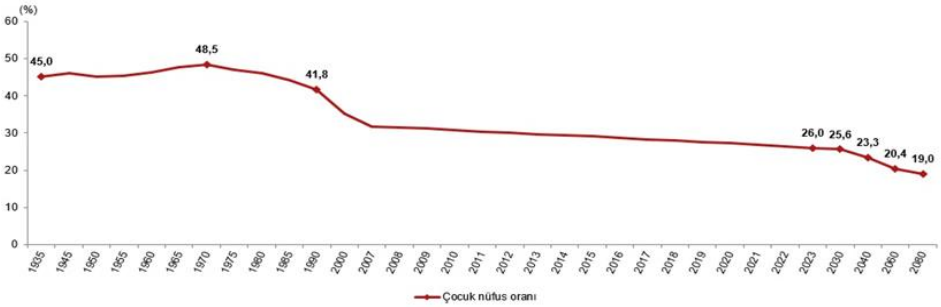
Özellikle zorunlu, birincil ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman acı ve üzüntü, karşılandığında huzur ve mutluluk verir. Zorunlu olmayan ikincil ihtiyaçlar için de aynı şey söylenebilir. İhtiyaçlar ve bunların sıralaması, ülkenin ekonomik gelişmişlik seviyesi, kültürel yapı, din, ahlak ve değerlere, sosyal statü ve alışkanlıklara göre değişmektedir. Ayrıca ailenin yapısına, oturduğu yere (köy, kasaba, şehir, büyük şehir), zamana, aile bireylerinin sayısına, yaş ve cinsiyetlerine, mevsimlere göre de değişiklik göstermektedir.

4. Türkiye'de Çocuklar

4.1. Çocuk Nüfusu ve Özellikleri

Birleşmiş Milletler tanımına göre 18 yaşın altındaki her birey, çocuk olarak değerlendirilir. 2023 yılı verilerine göre Türkiye'de nüfusun %26'sını çocuklar oluşturmuştur. Toplam 85 milyon 372 bin 377 kişinin, 22 milyon 206 bin 34'ü çocuklardır. Bu nüfusun %51,3'ünü erkekler, %48,7'sini kız çocukları oluşturmaktadır. TÜİK verilerine göre 1970'li yıllardan itibaren Türkiye'de nüfusun belirli periyotlarla düşüş gösterdiği, dolayısıyla çocuk nüfusunun da önemli oranda düştüğü anlaşılmaktadır. Şöyle ki, 1970'te nüfusun %48,5'ini oluşturan çocuklar, 1990'da %41,8'e, 2023'te ise %26'ya gerilemiştir. TÜİK'e göre bu şekilde devam ederse çocuk nüfus oranı 2030 yılında %25,6'ya, 2040 yılında %23,3'e, 2060 yılında %20,4'e ve 2080 yılında ise %19'a doğru evrileceği öngörülmektedir [9]. (Bkz. Tablo 1).

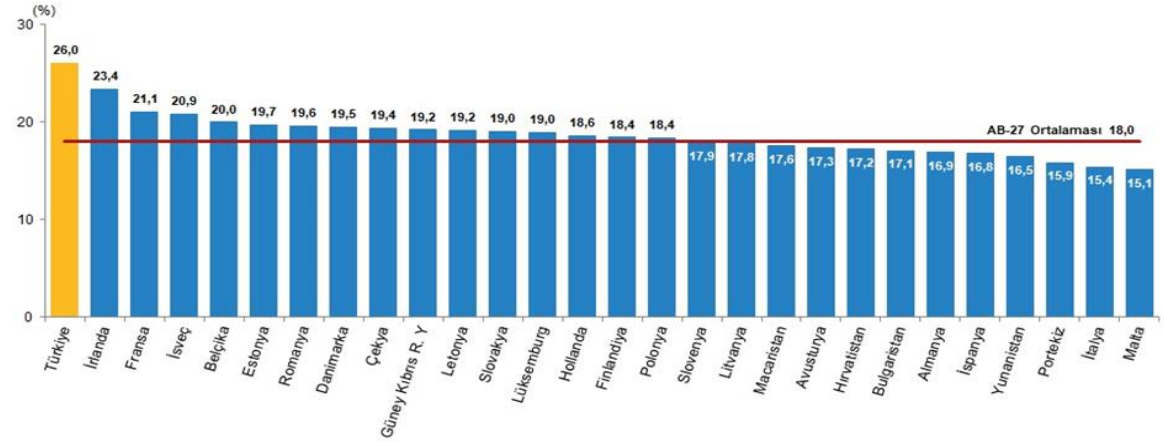
Tablo 1: Türkiye'de Çocuk Nüfusunun Durumu

Kaynak: [9].

TÜİK verilerine göre Türkiye'deki çocuk nüfus oranı Avrupa Birliği (AB) ülkeleri içerisinde en yüksek durumdadır. 2023 yılı itibarıyla AB üyesi 27 ülkenin çocuk nüfus oranının ortalama %18 olduğu tespit edilmiştir. Bu ülkeler arasında çocuk nüfus oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla; İrlanda %23,4; Fransa %21,1; İsveç %20,9; çocuk nüfusunun en düşük olduğu ülkeler ise, Malta %15,1; İtalya %15,4 ve Portekiz'dir (%15,9) (Bkz. Tablo 2).

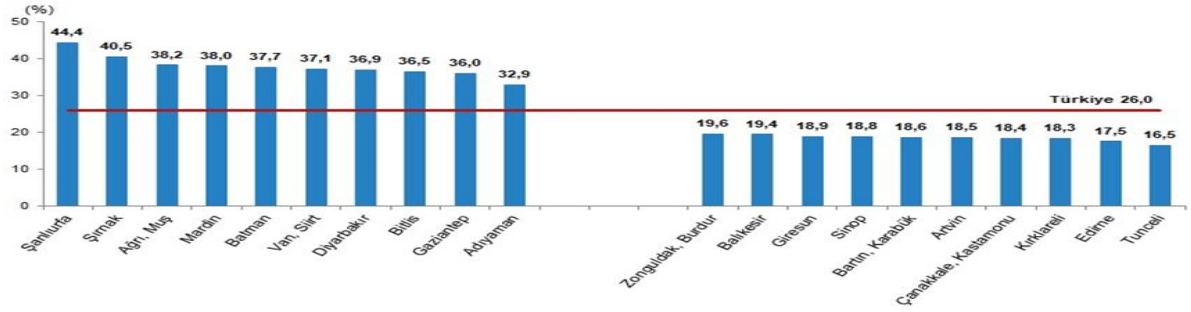
Tablo 2: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Çocuk Nüfus Durumu

Kaynak: [9].

Verilerde Türkiye'de çocuk nüfusu oran itibarıyla AB ülkelerine göre yüksek olmakla birlikte düşüşün hızla devam ettiği anlaşılmaktadır. 0-17 yaş grubunda en az bir çocuk bulunan hane halkı oranı %43,6'dır [9]. 2023 yılı itibarıyla toplam hane halkı sayısının 26 milyon 309 bin 332 olduğu açıklanmıştır. 0-17 yaş grubunda en az bir çocuk bulunan hanelerin oranı %43,6'dır. İl bazında değerlendirildiğinde ise bu oran %69 ile en yüksek Şanlıurfa'da, en düşük oranın %29,1 ile Tunceli ve Sinop'ta olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3: Türkiye'de İllere Göre Hane Halkında Bulunan Çocuk Oranı

Kaynak: [9].

TÜİK'e göre %18,9' hanede bir çocuk, %15 hanede iki çocuk, %6,3 hanede üç çocuk, %2,1 hanede dört çocuk, %1,2 hanede ise beş ve daha fazla çocuk bulunmaktadır. Türkiye'de, 2023 yılında çocuk nüfusun %29,6'sı, 5-9 yaş grubundaki çocuklardan oluşmaktadır. Tablo 4'te 2018 ve 2023 yılları, yaş gruplarının verileri karşılaştırılmıştır. Buna göre 2018 yılı itibarıyla 0-4 yaş grubu çocuk nüfusu oranı %28,3; 5-9 yaş grubu %27,7; 10-14 yaş grubu %27,7 ve 15-17 yaş grubunda %16,3'ü yer almıştır. Aynı durum 2023 yılı için; 0-4 yaş grubu %24,1; 5-9 yaş grubu %29,6; 10-14 yaş grubu %28,8 ve 15-17 yaş grubunda ise %17,5'ini çocuklar oluşturmuştur (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4: 2018 ve 2023 Yılı İtibarıyla Türkiye'de Çocuk Nüfusu Durumu

2018 Çocuk Nüfus Oranı ve Yaş Grupları	%	2023 Çocuk Nüfus Oranı ve Yaş Grupları	%
0-4 yaş	28.3	0-4 yaş	24.1
5-9 yaş	27.7	5-9 yaş	29.6
10-14 yaş	27.7	10-14 yaş	28.8
15-17 yaş	16.3	15-17 yaş	17.5

Kaynak: [9].

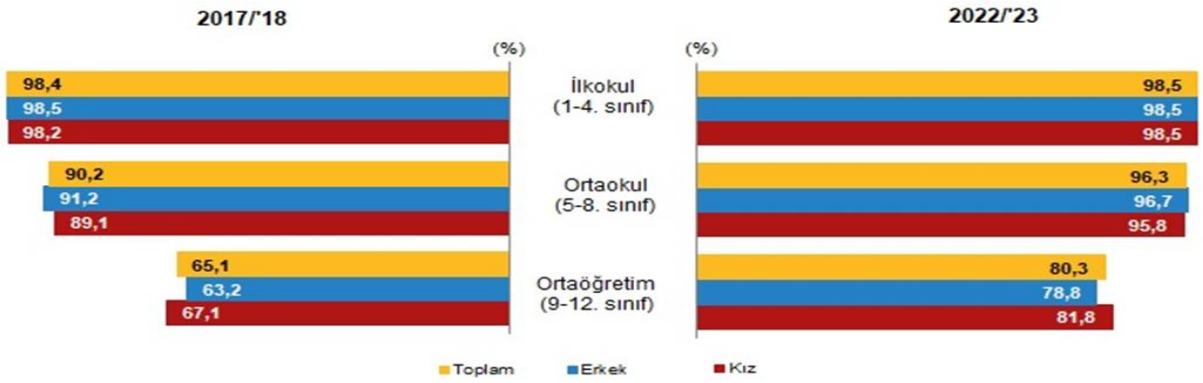
4.2. Türkiye'de Çocukların Eğitim Durumu

Türkiye'de 2022/2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla örgün eğitime devam eden öğrenci sayısı 19 milyon 904 bin 679'dur (2023/2024 19 milyon 940 bin 067). Bu rakamın %51,6'sını erkek, %48,4'ünü ise kız öğrenciler oluşturmuştur. Bakanlığın söz konusu istatistikleri ve TÜİK'in verilerine göre okul öncesi eğitim düzeyinde 5 yaş okullaşma oranı, 2021/2022 öğretim yılında %81,6 iken bu oran bir sonraki 2022/2023 yılında %85 olmuştur. Cinsiyete göre bu oran erkeklerde %85,2, kızlarda %84,7'dir. İlkokul düzeyinde ise okullaşma oranı 2022/2023 öğretim yılında %93,8, ortaokul düzeyinde %91,2 ve ortaöğretim (Lise ve dengi okullar) düzeyinde ise %91,7'dir [10, 9].

Eğitim kademesi ve cinsiyete göre okul tamamlama oranlarında da yıllara göre artış görülmektedir. İlkokul tamamlama oranı 2017/2018 eğitim-öğretim yılında %98,4 iken bu oran 2022/2023 eğitim-öğretim yılında %98,5 olmuştur. Buradaki artış çok belirgin olmamakla birlikte ortaokul seviyesinden itibaren artış oranı daha belirgin hale gelmiştir. Buna göre 2017/2018 eğitim ve öğretim döneminde Ortaokul tamamlama oranı %90,2'den, 2022/2023 eğitim-öğretim yılında %96,3'e yükselmiştir. Ortaöğretimde tamamlama oranı ise %65,1'den %80,3'e yükselmiştir. Cinsiyet itibarıyla değerlendirildiğinde Ortaöğretimi tamamlama oranı 2022/2023'te erkekler için %78,8, kızlar için %81,8 olduğu anlaşılmaktadır. İstatistik verileri kızların, ortaöğretimden itibaren erkeklere göre 2 puana yakın ileride olduğunu göstermektedir [11] (Bkz. Tablo 5).

Personelin, özel olarak yetiştirildiği, geliştirilmiş eğitim programlarının uygulandığı ve özel eğitim gerektiren bireylere (işitme, görme, ortopedik, hafif düzeyde zihinsel engelli) hizmet veren özel öğretim kurumlarında 2023 yılı itibarı ile 507 bin 804 öğrencinin örgün eğitime devam ettiği tespit edilmiştir. Örgün eğitime devam eden öğrencilerin %2,6'sını özel eğitim alan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu eğitim kurumlarına devam eden öğrencilerin %36,7'sini kızlar, %63,3'ünü erkekler oluşturmuştur [11].

Tablo 5: Türkiye'de Eğitim Kademesi ve Cinsiyete Göre Okul Tamamlama Oranları

Kaynak: [11]

4.3. Aile İçinde Çocukların Durumu

Aile içerisinde işlendiği tahmin edilen Narin cinayetiyle birlikte Türkiye'de çocuklara yönelik şiddet, istismar ve ölüm olayları gündeme taşınmıştır. Söz konusu cinayet sonucu günlük ulusal basına intikal ettiği kadarıyla yaklaşık her 90 çocuktan biri suç mağduru olarak karşımıza çıkmaktadır [12]. Bu durum, çocukların güvenliğinin sağlanmasını ve aile içinde korunmasını gerekli kılmaktadır. Çocukların yaşadığı olaylar arasında en sık karşılaşılanlar yaralama ve cinsel suçlardır. "Görmemesi gereken şeyi görmüş olabilir" ya da "olmaması gereken şeyi görmüş olabilir" sloganıyla akıllarda yer eden Narin Güran cinayeti, çocuk mağduriyetinin en önemli sosyal olay olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Büyüklerin sorumsuz ve ahlakdışı davranışlarının cezası sekiz yaşındaki savunmasız bir kız çocuğuna yüklenmiş ve çocuk bunu canıyla ödemek zorunda kalmıştır. TÜİK verileriyle de mağduriyetler açıkça belirgin hal almış, 2023 yılında yaklaşık 243 bin çocuk, güvenlik güçlerine başvurarak mağdur olduğunu bildirmiştir. Bu rakam, her 90 çocuktan birinin bir şekilde suç mağduru olduğu anlamına gelir. Güvenlik güçlerine intikal etmeyen, "kol kırılır yen içinde kalır" anlayışıyla aile içinde kapalı kalan çok daha farklı sayının olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmak durumundayız. 2023 yılı itibarıyla 85 milyon küsur nüfusu olan ülkemizde, 22 milyon 206 bin 34 çocuktan 242 bin 875'i, mağdur sıfatıyla güvenlik güçlerine başvurmuş ya da getirilmiştir. Bu mağdur çocukların arasında suç mağduru olanların oranı %89,7; takibi gereken olay mağduru olanların oranı ise %10,2'dir. Suç mağduru olarak güvenlik

birimlerine gelen ya da getirilen 217 bin 915 çocuktan yaralama suçuyla mağdur olanların oranı %61,3; cinsel suç mağdurları %11,8; aile düzenine karşı suç mağdurları %8,6; tehdit yüzünden mağdur olanların oranı %4,4 ve diğer nedenlerden dolayı mağdur olanların oranı ise %13,9'dur [12]. Sekiz yılda yani 2015-2023 yılları arasında 2 milyon 25 bin 815 çocuk mağdur sıfatıyla güvenlik ve asayiş şubelerine gelmiş ya da getirilmiştir.

Dünyaya yeni gelen bir bebek, kendini koruma deneyimi olmadığı için ilk beş-altı yıl boyunca ailesi tarafından korunur. Okula başladıktan sonra öğretmen, arkadaş, yakın çevresi vb. dış güçlerin etkisine girer. Bütün bunlara rağmen gene de ailenin etkisinin kuvvetli olduğunu belirtmek gerekir. Dış güç denilen unsurlar çocuğun, ailede edindiği değer ya da değersizlik duygusunu desteklerse çocuğun kendine olan öz güveni artar veya azalır. Yapılan hatalara dikkat çekilmemesi ya da görmezden gelinmesi de çocuğun kendine olan güvenini arttırabilir. Birçok başarı kazanmasına rağmen kendi değeri konusunda şüphe edilmesi, başarısının küçümsenerek göz ardı edilmesi, öz güvenin azalmasına ve yok olmasına neden olabilir. Öyle ki olumsuz tek bir tecrübe bile, bütün algıları alt üst edebilir. Çünkü anne-babanın sarf ettiği her kelime, mimikler, yüz ifadesi, beden dili ya da yaptığı hareketler, çocuğa öz değeri ile ilgili bir mesaj/fikir verir. Mesela 9 yaşındaki bir evladından bir hediye alan anne; "Çok güzel!" olduğunu söyler ve arkasından yargılayıcı bir ses tonu ile "Bunları bana getirmen güzel ama parayı nereden buldun" demesiyle, başta içinden geçen olumlu düşünce ve davranışı ötelemiş olur. Bu tür bir iletişim de çocuğun kendisini kötü ve değersiz hissetmesine yol açar [1, 2, 3]. Görüldüğü gibi aile çocuklar için hem güvenin hem de güvensizliğin oluştuğu ortamdır. Toplumun geleceği olan çocuklar masumdurlar ve aile içerisinde korunmaya muhtaçtırlar. Bu durumda, aileyi kendi başına bırakmak yerine sağlıksız yapıda olanları farklı yöntemlerle yasal olarak sınırlandırabilecek tedbirleri bulmak gerekir.

4.4. Aile Problemleri İçinde Çocukları Korumak

Aile içinde çocukları korumak öncelikle anne-babanın sonra da devletin önemli görevleri arasındadır. Sağlıklı ailelerden gelen çocukların aile yapılarına baktığımızda ailede çocukların bireysel farklılıklarının kabul edildiğini, sevginin açık ve direkt gösterildiğini, konuşmanın açık ve netliğini, eğitim-öğretimde ve diğer alanlardaki eksiklik ve hataların kabullenildiğini, sorumluluğun paylaşıldığını, kuralların esnekliğini, dürüstlüğün davranışlarla açıkça belirtildiğini görmekteyiz. Bu tür aileler sorumluluklarını yerine getiren ve çocuklarına gerekli ihtimamı gösterenlerdir. Bunlar herhangi bir müdahaleye gerek göstermezler. Ancak iletişimin yetersiz olduğu, katı kuralların uygulandığı, bireysel farklılıkların göz ardı edildiği, çocukların hata yaptıklarında cezaya çarptırıldığı, eğitim-öğretim alma imkanının verilmediği ailelerde yetişen çocuklar, kendilerini ister istemez değersiz hissederler. Değersiz hissetmekle de kalmazlar, kendilerine ve diğer insanlara karşı kötü davranışlar sergileyebilirler. Bu da çocuğun motivasyonunun ve potansiyelinin zarar görmesine sebep olabilir. Belirtilen özellikler her ailede standart değildir. Çocuk doğacağı aileyi ve ortamı kendisi seç(e)mediğine göre ailenin sağlıksız veya sağlıklı olması tesadüfe bırakılmış demektir. Böyle bir tesadüfün olumlu olması çocuklar için önem arz ederken; olumsuz olması, sonucun tahmin edilemeyeceği kadar, ön görülemeyeceği kadar sıkıntılı olmasına yol açabilir. Şüphesiz ki bu tür ailelere yasal müdahale ve gözetim şart olur. Bu durumda çocukları aile içinde korumak zorunlu hale gelir. Bunun iki yolla yapılabileceğini düşünüyoruz. Birincisi evlilik kararı alan her çiftin zorunlu "evlilik eğitimi"nden geçirilmesi, ikincisi ise her ailenin, tıpkı aile hekimi gibi "aile sosyal hizmet uzman"ının olmasıdır. Evlilik eğitiminden geçirilip evlenen çifte, evlilikten itibaren "aile sosyal hizmet uzmanı" da atanmış olmalıdır. Aile sosyal hizmet uzmanı, ailenin sosyal ve psikolojik açıdan sağlıklı olmasına hizmet etmelidir. Bu amaçla, koruma-önleme, işlevsel hale getirme ve rehabilite etme hizmeti için gerektiğinde rehberlik yapmalı, aile ve çocuklara sağlıklı ve huzurlu bir ortamın oluşmasına katkı sunmalıdır.

Sonuç

Sevgi ve saygının, güven duygusunun, sosyalleşmenin, milli kültürü ve sosyal mirası korumanın, biyolojik, psikolojik ve ekonomik tatmin sağlamanın, yardımlaşma ve dayanışmanın, beden ve ruhsal açıdan sağlıklı nesillerin yetiştirildiği yer aile ortamıdır. Bu yerde kazanılan davranışlar, hayat boyu insanların takip edecekleri çizginin ne ve nasıl olması gerektiğini belirler. Problemlerle başa çıkamayan kimi aile üyeleri, alkol ve uyuşturucuya yönelebilir, şiddete başvurabilir veya aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayamayarak ayrılabilirler. Bu tür aileler çocuklarının hangi yaşlarda kendilerinden

neler beklediklerini, neler umduklarını bil(e)meyebilirler. Onun için her ailenin "aile sosyal hizmet uzmanı" olmalıdır. Aile sosyal hizmet uzmanları aile içerisine nüfuz ederek riskli olanları tespit ederek gerektiğinde kendisi veya uzman personelin rehberlik ve terapi uygulayabilecek merkezlere yönlendirmesini sağlamalı, aileyi rehabilite etmelidirler. Başarılı olunamıyorsa, riskli ortamdan çocuklar uzaklaştırılıp devletin gözetimi altına alınmalıdır. Böylece "Görmemesi gereken şeyi görmüş" (doğrusu "olmaması gereken şeyi görmüş) olması dolayısıyla masum ve günahsız çocukları her türlü kötülükten ve ölümden kurtarmış oluruz.

Aile sosyal hizmet uzmanları köy (kırsal) ailesinin yapısıyla şehir ailesinin yapı farklarını ve bu farkların getirdiği problemleri de bilmelidir. Buna ait yeni tedbir ve araçları; aile danışma- rehberlik merkezleri, aile terapi merkezleri ve aile içi sağlıklı iletişim eğitimlerini düşünmek zorundadırlar. Şüphesiz ki bunlar aile konusunda ihtisaslaşmış uzmanlar tarafından yapılmalıdır. Bu amaçla ailenin ilgi alanları, ümitleri, hayalleri, değişen şartlar içerisinde muhafazası için nelerin yapılması gerektiği ve aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkileri tahlil edilmelidir. Bu tahlillerle aileler sağlıklı olarak hayatlarını sürdürürken çocuklar da mutlu ve huzurlu bir hayat sürdüreceklerdir.

Aile hayatında çocukta öz güven oluşturmak, doğduğu günden başlayarak onunla kurulan samimi iletişim ve ilişkinin kalitesine ve sürekliliğine bağlıdır. Anne ve baba, çocuğun öz güvenini en çok etkileyen iki kişidir. Çünkü çocuklar için rol modeldir. Aileler çocuklarına beceriklilik konusunda destek olmalı, onaylamalı ve cesaretlendirmelidirler. Bebeklikten itibaren iki konuda teşvik görmesi onun sağlıklı ve öz güvenli olmasını sağlayacaktır. Birincisi biyolojik ihtiyaçlarını giderme, bedenini daha iyi kullanma açısından cesaretlendirilme ve tehlikeli nesnelerden uzak durmasını öğrenebilme; ikincisi ise, olgunlaşmayla öz güven kazanması, karar verebilme, sorgulayabilme, üretebilme, ilişkiler kurup geliştirebilme, geleceği planlayabilme, hayal kırıklıklarını ve başarısızlıkları kaldırabilme becerileri kazanabilmelidir. Sağlıklı kadın erkek ilişkisini model olarak alma fırsatı bulan çocukların öz güvenleri yüksek ve güçlü olduğu için giderek anne-babaya bağımlılıkları azalacaktır. Eğitim amacıyla evden ayrıldığında, bunu gerçekleştirecek yeterli öz güvene sahip olacaktır. Evlilik yapma olgunluğuna ulaşınca, aileden uzaklaşabilecek, kendisi için bir hayat arkadaşı arayabilecek ve bağımsız hayatını kurabilecektir. Eş seçerken kendi düşük öz güvenini tamamlayacak ve güçlendirecek birine ihtiyaç duymayacaktır. Çünkü öz güveni yüksek olduğu için başkalarının kendisi hakkındaki düşüncelerini çok da önemsemeyecek, güvenlik duygusunu tatmin etmek için eşinden beklentisi de yüksek olmayacaktır.

KAYNAKÇA

1- Satir, Virginia (2001), İnsan Yaratmak. Çev: Selim Yeniçeri, Beyaz Yay. İst.
2- Satir, Virginia (2001a), Yeniden İnsan Olmak I. Çev: S. Yeniçeri, Beyaz Yay., İst.
3- Yıldırım, Neşide, (2023), "Ailede Çocuklara Öz Güven Kazandırmak", Prof. Dr. Hamlet ISAKHANLI –75. 4. Uluslararası Hazar Bilimsel Araştırmalar Kongresi, 01-02 Mart 2023, Bakü-Azerbaycan. ISSN: 978-625-6404-88-5: ss:84-91. https://www.scienceazerbaijan.org/hazar?lang=tr
4- Yıldırım, Neşide, (2006), Aile ve Problemleri. Yeşerim Matbaacılık, İstanbul.
5- TÜİK, Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021, Ankara.
6- Yıldırım, Neşide (2017), "Virginia Satir'in Aile Terapisi Modelinde Öz güven Eksikliğinin Evlilik ve Çocuk Üzerindeki Etkisi" 8. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, 06-11 Eylül 2017, Köstence-Romanya, ss: 643-653.
7- Yıldırım, Neşide (2022), Aile İçi Etkileşimler ve Roller, Kriter Yayınevi, İstanbul.
8- Satir, V. (2016), Temel Aile Terapisi. Çev: Selim Ali Yeniçeri, Beyaz Yay., İst.
9- TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2023, Ankara.
10- Millî Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2022/'23, Ankara.
11- TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2017/'18, 2022/'23, Ankara.
12- Ulusal Günlük Basın: Gazeteler, 14.09.2024.

INVESTIGATION OF THE FACTORS AFFECTING YOUNGS' COPING WITH STRESS AND THE RELATIONSHIP BETWEEN STRESS COPING METHODS AND ENTERTAINMENT TENDENCIES

GENÇLERİN STRESLE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMİ VE EĞLENCE EĞİLİMLERİ İLİŞKİSİ İLE STRESLE BAŞA ÇIKMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

Arzu Özyürek

Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye,
a.ozyurek@karabuk.edu.tr

Özet

Bu çalışmada, gençlerin stresle başa çıkma yöntemleri ve eğlence eğilimlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunu üniversitede öğrenim gören 146 öğrenci oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Stresle Başa Çıkma Ölçeği ve Yetişkin Eğlence Eğilimi Özelliği Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde stresle başa çıkma ve eğlence eğilimi arasındaki ilişkinin belirlenmesinde korelasyon analizi, stresle başa çıkma ve eğlence eğilimlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesinde sınıflandırma algoritmalarından CHAID analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak; gençlerin stresle başa çıkmada kullandıkları sosyal destek arama durumlarıyla eğlence eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, stresle başa çıkmada sosyal destek arama düzeyi arttıkça eğlence eğilimlerinde tepkiselliklerinin de arttığı bulunmuştur. Gençlerin stresle başa çıkmada sosyal destek aramalarını etkileyen en önemli faktörün cinsiyet olduğu, eğlence eğilimine tepkisel davranan kadınların stresle başa çıkmada sosyal destek arama düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada gençlerin eğlence eğilimlerini etkileyen faktörler de incelenmiş, kadınların eğlence eğilimlerinin ve eğlenceye tepkiselliklerinin erkeklerden daha yüksek olduğu; Elektrik Mühendisliği ve Çocuk Gelişimi bölümü öğrencilerinin eğlenceye yönelik girişimciliklerinin İlahiyat ve Ebelik bölümü öğrencilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar, alan yazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Stresle başa çıkma, eğlence eğilimi, CHAID analizi, üniversite öğrencileri.

Abstract

In this study, it was aimed to determine the factors affecting young people's methods of coping with stress and their entertainment tendencies. The study group consisted of 146 students studying at the university. The Coping with Stress Scale and the Adult Entertainment Tendency Characteristic Scale were used to collect the data. In the analysis of the data, correlation analysis was used to determine the relationship between coping with stress and entertainment tendency, and CHAID analysis, one of the classification algorithms, was used to determine the factors affecting coping with stress and

entertainment tendencies. After all; It has been found that there is a significant relationship between the social support-seeking situations used by young people to cope with stress and their entertainment tendencies, and as the level of seeking social support in coping with stress increases, their reactivity in entertainment tendencies also increases. It has been determined that gender is the most important factor affecting young people's search for social support in coping with stress, and women who are reactive to entertainment tendency are more likely to seek social support in coping with stress. In the study, the factors affecting the entertainment tendencies of young people were also examined, and it was found that women's entertainment tendencies and reactivity to entertainment were higher than men; It was determined that the recreational entrepreneurship of the students of the Department of Electrical Engineering and Child Development was higher than the students of the Department of Theology and Midwifery. The results are discussed in the light of the literature.

Keywords: Coping with stress, entertainment tendency, CHAID analysis, university students.

1. Giriş

Stres, günümüzde çocukluktan yaşlılığa her yaştan bireyin yaşayabileceği bir olgu olarak görülebilir. Bireyler, karşılaştıkları çeşitli durumlara uyum sağlama aşamasında sıkıntılar yaşamakta, bu sıkıntılara yönelik stres tepkisi geliştirebilmektedirler [1]. Stres, bireylerin sağlığı ve mutluluğu için tehdit olarak algılanan durumlara karşı fizyolojik ve psikolojik tepkilerle görülmektedir [2]. Bu tepkiler de bireyden bireye değişiklik gösterebilmektedir.

Stres durumunda birey öfke, kaygılı veya hüzünlü ruh hali, depresyon, sık ağlama, ani ruhsal değişiklikler, mizah anlayışının kaybolması, kırılgan olma vb. psikolojik belirtiler görülebilir. Fiziksel olarak ise baş ağrısı, uyku sorunları, kabızlık, kas ağrıları, tansiyon problemi, yorgunluk, yeme problemi, sık sık idrara çıkma vb. durumlar görülebilir. Ayrıca tartışma açık olmama, dinleme ve anlama yeteneğinin bozulması, hatayı başkasına yükleme, aşırı hareketlilik veya tam tersi davranışlar vb. tepkiler de görülebilir [3, 4]. Birey aile, iş ve sosyal çevresindeki stres kaynaklarıyla sürekli bir savaş halinde olduğundan [5] modern toplum hastalığı olarak görülmeye başlanmıştır [6]. Bu nedenle, stresin etkisinin azaltılması yani stresle başa çıkabilmenin ruh sağlığını koruyucu bir etkisi vardır ve oldukça önemli bir beceri olduğu söylenebilir.

Stresle başa çıkma, bireylerin yaşamlarını tehdit edici olarak algıladıkları duruma karşı oluşturdukları davranışlar ve uğraşları kapsamaktadır [7]. Stresle başa çıkmak için her bireyin farklı çözüm yolları olabilir. Nefes ve gevşeme egzersizleri, uyku, spor ve sağlıklı beslenme şekilleri yanında zihinsel düzenleme yöntemleri, davranış değiştirme ve zamanı düzenleme gibi davranışsal yöntemler de kullanılabilmektedir. Bireysel özelliklere göre stresle başa çıkma yolları bireyden bireye değişebilir. Stresle başa çıkmada strese neden olan durumu yönlendirmeye amaçlayan problem çözme, yakın çevreden destek almayı amaçlayan sosyal destek arama, ortaya çıkan tehdit durumunu yok sayma gibi kaçınma yolları kullanılabilir. Stres tamamen ortadan kaldırıp yok sayılamazsa bile başa çıkma yolları öğrenilerek olumsuz etkileri azaltılabilir [3]. Üniversite yaşamına uyum sağlamaya çalışan gençler, her bireyin karşı karşıya kaldığı günlük stres faktörlerine ek olarak akademik başarı elde etme ve kariyer planlama gibi durumlarla karşı karşıyadırlar. Gençler karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm odaklı adımlar atabileceği gibi zorluklardan kaçarak da stresle başa çıkmaya çalışabilirler [8]. Stresle başa çıkma yollarından biri de eğlenceli uğraşlar olabilir.

Bireylerin eğlence veya zevk alma ihtiyacı, temel ihtiyaçlar arasındadır. Eğlence "neşeli ve hoşça vakit geçirten şey veya kimse." olarak tanımlanmaktadır [9]. Bedensel ihtiyaçların karşılanması yanında dinlenmek, eğlenmek vb. haz almak için yapılan aktiviteleri kapsayan eğlence hayatın her alanında yer alabilir. Bireylerin sanat, spor gibi aktivitelere bakış açılara eğlence algı ve eğilimlerini belirleyebilir [10]. Eğlence ihtiyacı fazla olan insanların eğlence eğilimleri de yüksektir, yani haz alma amaçlı etkinliklere katılmaya daha yatkındırlar [11]. Üniversiteye devam eden gençler gerek akademik başarı kaygısı ve gerekse sosyal veya ekonomik sorunları nedeniyle karşılaştıkları stresle başa çıkmak için eğlence arayışına girebilmektedirler.

Stresle ilgili araştırmaların stres nedenleri ve bireylerin tepkilerini araştırdığı görülmektedir [7]. Alan yazında konuyla ilgili yapılan çalışmalarda üniversite öğrencilerinin stres düzeyi ile stresle başa çıkma tarzları ilişkisi [6], algıladıkları sosyal destek ve stresle başa çıkma stilleri ilişkisi [3], stres nedenleri ve stresle başa çıkma biçimleri [1] ve stres düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelendiği [12], üniversite öğrencilerinin davranış özellikleriyle eğlence eğilimlerinin [10] incelendiği görülmüştür. Stresle başa çıkmada, öncelikle stresi etkileyen faktörlerin belirlenmesinde fayda vardır. Bu nedenle bu çalışmada üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma ve eğlence eğilimleri arasındaki ilişki ile etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Betimsel ve ilişkisel tarama modelinde tasarlanan bu çalışmada, Karabük Üniversitesi'nde üç farklı fakültede öğrenim göre 146 öğrenci çalışma grubunda yer almıştır. Bazı kişisel bilgiler Çizelge 1'de görülmektedir.

Çizelge 1. Çalışma grubu kişisel bilgilerinin dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kadın	93	65,0
	Erkek	50	35,0
Yaş	21 ve daha küçük	55	38,5
	22 ve daha büyük	88	61,5
Fakülte	Sağlık Bilimleri F.	51	35,7
	Mühendislik F.	49	34,3
	İlahiyat F.	43	30,1
Bölüm	Çocuk Gelişimi	21	14,7
	Ebelik	30	21,0
	İlahiyat	43	30,1
	Elektrik Elektronik Müh.	49	34,3

Çizelge 1'e göre çalışma grubunun %65'i kadın ve %35'i erkek, %38,5'i 21 yaş ve altı, %61,5'i 22 yaş ve üzeri yaşta; %35,7'si Sağlık Bilimleri, %34,3'ü Mühendislik ve %30,1'i İlahiyat Fakültesi öğrencisi, %14,7'si Çocuk Gelişimi, %21%i Ebelik, %30,1'i İlahiyat ve 34,3'ü Elektrik Elektronik Mühendisliği öğrencisidir.

Etik izin alınmasının ardından verilerin gönüllü katılıma dayalı olarak toplandığı çalışmada, veri toplamak için kişisel bazı bilgilerin sorgulandığı "Kişisel Bilgi Formu", öğrencilerin stresle başa çıkma düzeylerini belirlemek için "Stresle Başa Çıkma Ölçeği (SBÇÖ)" ve eğlence eğilimlerini belirlemek için ise "Yetişkin Eğlence Eğilimi Özelliği Ölçeği (YEEÖÖ)" kullanılmıştır.

SBÇÖ, Türküm (2002) tarafından geliştirilmiş, beşli likert tipinde ve 23 maddedir. Kaçınma, Problem Odaklı Başa Çıkma, Sosyal Destek olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik düzeyleri alt boyutlara göre 0,65, 0,80 ve 0,85 bulunmuştur [13].

YEEÖÖ, Shen vd. tarafından 2014 yılında geliştirilmiş, Yurt vd. (2016) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Beşli likert tipinde ve 19 maddelik ölçeğin Eğlence Arayışı Motivasyonu (Eğlence İnanışı, Girişimcilik, Tepkisellik), Baskılanmamışlık ve Kendiliğindenlik alt boyutları vardır. Ölçek güvenirlik katsayısı 0,85 bulunmuştur [11].

Verilerin Kolmogorov Smirnov Testi anlamlılık değeri, çarpıklık ve basıklık katsayıları ile histogram grafiklerinin incelenmesi sonucunda, normal dağılıma uygun olduğuna karar verilmiştir. Bu doğrultuda iki ölçüm seti arası ilişkinin incelenmesinde Pearson Korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Gençlerin stresle başa çıkma ve eğlence eğilimlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesinde sınıflandırma algoritmalarından CHAID analizi yapılmıştır.

3. Bulgular

Çizelge 2'de çalışma grubunun stresle başa çıkma stratejileriyle eğlence eğilimleri arasındaki ilişkiyi gösterir analiz sonucu verilmiştir.

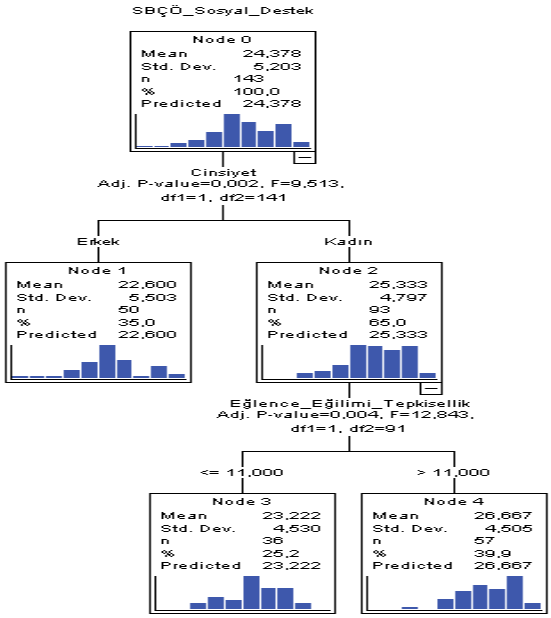
Çizelge 2. Gençlerin SBÇÖ ve YEEÖÖ Puanları Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Eğlence İnanışı	Girişimcilik	Tepkisellik	Baskılanmamışlık	Kendiğilindenlik
Problem Odaklı Başa Çıkma	r	0,046	0,026	0,051	-0,048	-0,102
	p	0,589	0,755	0,548	0,568	0,225
Sosyal Destek Arama	r	0,037	-0,038	**0,189***	-0,107	-0,143
	p	0,659	0,656	**0,024**	0,205	0,089
Kaçınma	r	0,017	-0,071	0,028	-0,039	0,007

p	0,840	0,397	0,740	0,646	0,936

Çizelge 2'ye göre gençlerin SBÇÖ Sosyal Destek Arama alt boyut puanı ile YEEÖÖ Tepkisellik alt boyut puanı arasındaki ilişki manidardır (r=0,189; p=0,024). Bu ilişki pozitif yönlü ve zayıf düzeydedir. Buna göre, gençlerin stresle başa çıkmada sosyal destek arama düzeyi arttıkça eğlence eğilimlerinde tepkisellikleri de artmakta veya sosyal destek arama düzeyi azaldıkça eğlence eğilimlerinde tepkisellikleri azalmaktadır.

CHAID analizinde gençlerin SBÇÖ alt boyutları sırasıyla bağımlı değişken olarak ele alınmış; gençlerin cinsiyeti, yaşı, öğrenim gördüğü fakülte ve bölüm ile YEEÖÖ alt boyut puanları bağımsız değişken olarak atanmıştır. Maksimum ağaç derinliği 3, örneklem sayısı ve risk faktörü dikkate alındığında üst düğümde en küçük değer 70, alt düğümde 35 alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda SBÇE Problem Odaklı Başa Çıkma ve Kaçınma alt boyutları için herhangi bir karar ağacı oluşmamıştır. Yani gençlerin stresle problem odaklı başa çıkma ve kaçınma stratejileri cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri fakülte ve alan ile eğlence eğilimlerinin etkili faktörler olmadığı görülmüştür. Gençlerin SBÇÖ Sosyal Destek Arama alt boyutu için oluşan üç düzey ve beş düğümlü ağaç yapısı Şekil 1'de sunulmuştur.

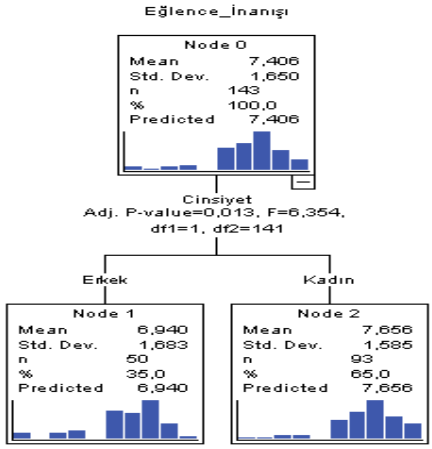

Şekil 1. SBÇÖ Sosyal Destek Arama İçin Oluşan Karar Ağacı

Şekil 1'de görüldüğü gibi gençlerin SBÇÖ Sosyal Destek Arama alt boyut puanlarını etkileyen en önemli faktör cinsiyet faktörüdür, gençlerin stresle başa çıkmaları cinsiyetlerine göre manidar farklılaşmaktadır (F=9,513 p=0,002). Kadınların Sosyal Destek Arama alt boyut puanı 25,333 iken erkeklerin puanı 22,600'dür. Kadınların Sosyal Destek Arama alt boyut puanlarını etkileyen en önemli faktör ise onların YEEÖÖ Tepkisellik boyutudur, yani kadınların sosyal destek aramaları tepkisel eğlence eğilimlerinden etkilenmektedir. CHAID analizi Tepkisellik alt boyut puanlarını 11 ve altı, 11'in üstü olarak iki kümeye ayırmıştır. Tepkisellik puanı 11 ve altında olan kadınların Sosyal Destek Arama puanları 23,222 iken Tepkisellik puanı 11'in üzerinde olanların puanı ise 26,667'dir. Sonuç olarak, gençlerin stresle başa çıkmada sosyal destek aramalarını etkileyen en önemli faktör cinsiyettir ve

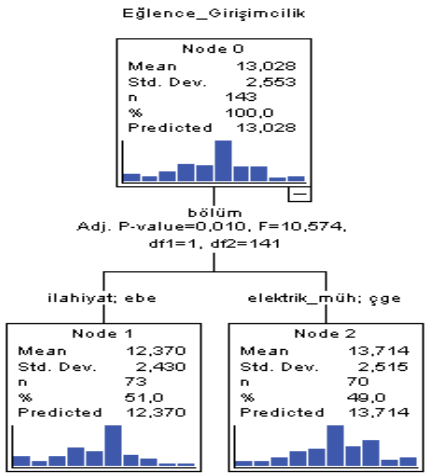
eğlence eğilimine tepkisel davranan kadınların stresle baş etmede sosyal destek arama düzeyi daha yüksektir.

Çalışmada gençlerin YEEÖÖ alt boyutları bağımlı değişken ve cinsiyet, yaş, öğrenim görülen fakülte ve bölümleri bağımsız değişken olarak atanarak yapılan CHAID analizinde maksimum ağaç derinliği 3, örneklem sayısı ve risk faktörü dikkate alındığında üst düğümde en küçük değer 10, alt düğümde 5 olarak alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda Baskılanmamışlık ve Kendiliğindenlik alt boyutlarında herhangi bir karar ağacı yapısı oluşmamıştır. Yani gençlerin eğlence eğilimlerine baskılanmışlık ve kendiliğindenliklerinin cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri fakülte ve alanın etkili faktörler olmadığı görülmüştür. Gençlerin YEEÖÖ Eğlence İnanışı, Girişimcilik ve Tepkisellik alt boyutları için oluşan iki düzey ve üç düğümlü karar ağaçları Şekil 2-4 arasında sunulmuştur.

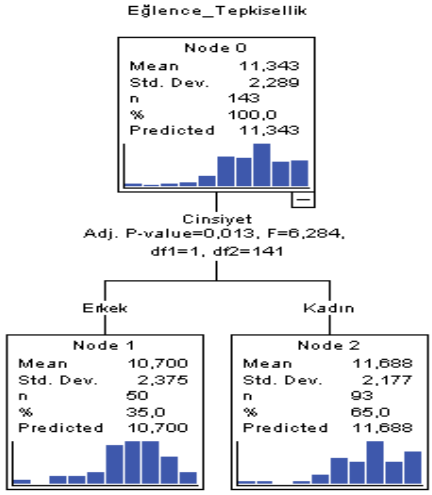
Şekil 2. YEEÖÖ Eğlence İnanışı için Oluşan Karar Ağacı

Şekil 2'de görüldüğü gibi gençlerin eğlence inanışını etkileyen en önemli faktör cinsiyettir ve gençlerin eğlence inanışı cinsiyetlerine göre manidar farklılaşmaktadır (F=6,354, p=0,013). Erkeklerin Eğlence İnanışı puanı 6,940 ve kadınların puanı 7,656'dır. Kadınların eğlence inanışları erkeklerden daha yüksektir.

Şekil 3. YEEÖÖ Girişimcilik için Oluşan Karar Ağacı

Şekil 3'te görüldüğü gibi gençlerin eğlence girişimlerini etkileyen en önemli faktör öğrenim gördükleri bölümdür ve gençlerin girişimciliği bölümlerine göre manidar farklılaşmaktadır (F=10,574, p=0,010). CHAID analizi gençleri öğrenim gördükleri bölüme göre İlahiyat-Ebelik, Elektrik Mühendisliği-Çocuk Gelişimi olarak iki kümeye ayırmıştır. İlahiyat ve Ebelik öğrencilerinin girişimcilik puanı 12,370 iken Elektrik Mühendisliği ve Çocuk Gelişimi bölümü öğrencilerinin puanı 13,714'tür. Elektrik Mühendisliği ve Çocuk Gelişimi bölümü öğrencilerinin eğlenceye yönelik girişimcilikleri İlahiyat ve Ebelik bölümü öğrencilerinden daha yüksektir.

Şekil 4. YEEÖÖ Tepkisellik için Oluşan Karar Ağacı

Şekil 4'te görüldüğü gibi gençlerin eğlenceye tepkiselliklerini etkileyen en önemli faktör cinsiyettir ve gençlerin tepkisellikleri cinsiyetlerine göre manidar farklılaşmaktadır (F=6,284, p=0,013). Erkeklerin Tepkisellik puanı 10,700 ve kadınların puanı 11,688'dir. Kadınların eğlenceye yönelik tepkisellikleri erkeklerden daha yüksektir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Gençlerin stresle başa çıkma durumları ve eğlence eğilimleri ile ikisi arasındaki ilişkinin, ayrıca etkileyen faktörlerin belirlendiği bu çalışmada üniversiteye devam eden öğrencilerle çalışılmıştır. Çalışma sonucunda gençlerin stresle başa çıkmada kullandıkları sosyal destek arama durumlarıyla eğlence eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, stresle başa çıkmada sosyal destek arama düzeyi arttıkça eğlence eğilimlerinde tepkiselliklerinin de arttığı bulunmuştur. Eğlenceli ortamların akran gruplarıyla sosyalleşme fırsatı sunduğu söylenebilir. Gençler için paylaşmak, kendine ve sevdiklerine zaman ayırmak, ertelememek gibi stres yönetimine yönelik durumları [14], eğlence ortamında bulmak mümkün olabilir.

Çalışmada, gençlerin stresle başa çıkmada sosyal destek aramalarını etkileyen en önemli faktörün cinsiyet olduğu, eğlence eğilimine tepkisel davranan kadınların stresle başa çıkmada sosyal destek arama düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Günlük yaşamın kaçınılmaz bir sonucu yaşanan

stres, üniversiteye devam eden gençlerde görülebilen modern zamanın bir hastalığı durumundadır. Hancıoğlu (2017), üniversite öğrencilerinin algıladığı stres ve stresle başa çıkma tarzları ilişkisini incelediği çalışmasında, çoğunluğun orta düzeyde strese sahip olduğunu, stresle başa çıkmada çaresiz ve boyun eğici yaklaşımlar arttıkça algılanan stres düzeyinin de arttığını, ayrıca stres ve stresle başa çıkma tarzlarının sınıf, yaş, arkadaş iletişimi ve memnuniyeti gibi değişkenlerden etkilenmediğini saptamıştır [6]. Stres ve strese karşı tepkiler bireylerin yaşamını güçleştirebilmektedir. Bu nedenle, stresin etkilerinin ve azaltılmasında etkili olan stratejilerin bilinmesi önemlidir [14].

Çalışmada gençlerin eğlence eğilimlerini etkileyen faktörler de incelenmiş, kadınların eğlence eğilimlerinin ve eğlenceye tepkiselliklerinin erkeklerden daha yüksek olduğu; Elektrik Mühendisliği ve Çocuk Gelişimi bölümü öğrencilerinin eğlenceye yönelik girişimciliklerinin İlahiyat ve Ebelik bölümü öğrencilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Eğlence amaçlı aktiviteler okul içinde ve okul dışında gerçekleştirilebilir. Özellikle okul dışında gerçekleştirilebilecek eğlence aktivitelerinde, arkadaş çevresi ve yaşanılan bölgedeki eğlence ortamlarının varlığı kadar sosyoekonomik durum, bireylerin kişilik ve mizaç özellikleri gibi farklı faktörlerin etkili olması beklenebilir. Önal vd. (2017) farklı üniversitelerinden halk dansları yarışmalarına katılan öğrencilerin, davranış özelliği ve eğlence eğilimi ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, gençlerin kişilik ve eğlence eğilimi arasında anlamlı ilişki saptamışlardır [10].

Sonuç olarak, gençler her an farklı ortamlarda ve farklı düzeylerde stres yaşayabilirler. Önemli olan stresle başa çıkmada faydalı olabilecek stratejiler geliştirebilmek ve stresin zararlarından olabildiğince korunabilmektir. Özellikle üniversiteler, gençlere çeşitli sosyal aktivitelere katılma fırsatı sunarak stresten uzaklaşmalarına veya mevcut stresleriyle başa çıkmalarına katkı sunabilirler. Bu amaçla üniversite genelinde veya fakülte ve bölümler bazında gençlerin akademik ve kültürel anlamda kendilerini geliştirmelerine fırsat sunacak eğitsel aktiviteler yanında kulüp çalışmaları, tiyatro ve müzik gibi aktif katılım sağlanabilecek aktiviteler, çeşitli zaman dilimlerinde gezi, şenlik vb. sosyal paylaşım ortamları oluşturulabilir. Stresi etkileyen faktörler oldukça çeşitlidir ve gün geçtikçe teknoloji kullanımının stresi artırdığı ortaya çıkmaktadır [15]. Bu nedenle, gelecek çalışmalarda gençlerin sosyal medya kullanımları ve stres durumlarıyla ilgili bir çalışma yapılması önerilebilir.

Kaynaklar

Aşçı, Ö., Hazar, G., Kılıç, E. ve Korkmaz, A. “Üniversite öğrencilerinin stres nedenlerinin ve stresle başa çıkma biçimlerinin belirlenmesi” Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(4): 213-232 (2015).

Yıldırım, İ. “Stres ve stresle başa çıkmada gevşeme teknikleri” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6: 175-189 (1991).

Yamaç, Ö. “Üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişki” Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. (2009.

Özel, Y. ve Bay Karabulut, A. “Günlük yaşam ve stres yönetimi” Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi, 1 (1): 48-56 (2018).

Gümüştekin, G. ve Gültekin, F. “Stres kaynaklarının kariyer yönetimine etkileri” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (23): 147-158. (2015).

Hancıoğlu, Y. “Üniversite öğrencilerinin algıladıkları stres düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi” Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 15 (1): 130-149 (2017).

Baltaş, Z. ve Baltaş, A. Stres ve başaçıkma yolları. İstanbul: Remzi (2008).
Doğan, B. ve Eser, M. “Üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma yöntemleri: Nazilli MYO örneği” Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges), 3 (4): 29-39 (2015).

TDK Sözlük. Eğlence. https://sozluk.gov.tr/ (2024).

Önal, L., Gerek, Z., Bedir, F. ve Bedir, D. “Halk dansları ile ilgilenen üniversite öğrencilerinin davranış özellikleri ile eğlence eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi” Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 19 (4):104-114 (2017).

Yurt, Ö., Keleş, S., ve Koğar, H. “Yetişkin eğlence eğilimi özeliği ölçeği Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi” International Journal of Human Sciences, 13 (1): 650-662 (2016).

Durna, U. “Üniversite öğrencilerinin stres düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi” İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20 (1): 319-343 (2006).

Türküm, A.S. “Stresle başa çıkma ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları” Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(8):19-31 (2002).

Kaba, İ. “Stres, ruh sağlığı ve stres yönetimi: Güncel bir gözden geçirme” Akademik Bakış Dergisi, 73: 63-81 (2019).

https://www.yesilay.org.tr. Teknoloji Bağımlılığı. Teknoloji kullanımı stresi artırıyor. https://www.yesilay.org.tr/tr/makaleler/teknoloji-kullanimi-stresi-artiriyor (2020).

YÖNETİMİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ POLİTİKALARININ ÇALIŞANLARIN İŞ YERİNDEKİ GÜVENLİK KÜLTÜRÜNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: KAYSERİ İLİ ÖRNEĞİ

A STUDY ON THE EFFECT OF MANAGEMENT'S OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY POLICIES ON EMPLOYEES' SAFETY CULTURE IN THE WORKPLACE: THE CASE OF KAYSERİ PROVİNCE

İbrahim CÜNDÜBEYOĞLU[1]

Derviş BOZTOSUN[2]

Özet

Bu çalışma, Kayseri ili içerisindeki iş yerlerinde yönetim tarafından benimsenen iş sağlığı ve güvenliği politikalarının, çalışanların iş yerindeki güvenlik kültürünü nasıl etkileyeceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Güvenlik kültürü, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konularındaki tutumları, davranışları ve genel olarak güvenlik bilincini içermektedir. Kayseri ili örneği üzerinden yapılan bu araştırma, iş sağlığı ve güvenliği politikalarının yerel düzeydeki etkilerini değerlendirerek, genel güvenlik kültürünün geliştirilmesine yönelik öneriler sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda güvenlik kültürünü güçlendirmek için iş sağlığı ve güvenliği politikalarında hangi alanların iyileştirilmesi gerektiği vurgulanacaktır. Bu çalışmanın örneklem çerçevesinin belirlenmesinde zaman ve maliyet kısıtları yüzünden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu minvalde, örneklem büyüklüğü dört yüz katılımcı (çalışan) olarak belirlemiştir. Çalışmanın verilerinin toplanması için "Google Dokümanlar" aracılığı ile oluşturulan anket formu katılımcılara çevrimiçi olarak iletilmiştir. Çalışmanın kavramsal modelinde yer alan hipotezleri ölçmek amacıyla regresyon analizi kullanılmıştır. Yönetim politikalarının, güvenlik kültürü ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı aynı zamanda pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit edilmiştir. Yönetim politikalarının güvenlik kültürü alt boyutları üzerindeki etkisi incelendiğinde, güvenlik uygulamaları ve yönetimin bağlılığı, diğer boyutlara kıyasla daha yüksek düzeyde etki göstermiştir. Sonuç olarak, yönetimin iş sağlığı ve güvenliği politikalarına olan bakış açısı, genel güvenlik kültürünü olumlu/olumsuz yönde etkileyebilir.

Anahtar kelimeler: Yönetim, İş Sağlığı ve Güvenliği, Güvenlik Kültürü.

Abstract

This paper examines how occupational health and safety policies implemented by management in workplaces within Kayseri Province impact employees safety culture. Safety culture encompasses employees' attitudes, behaviors, and overall awareness regarding occupational health and safety issues. Focusing on Kayseri Province, this research seeks to evaluate the impacts of local occupational health and safety policies and provide recommendations for enhancing the general safety culture. The study will highlight which aspects of occupational health and safety policies should be improved to strengthen the safety culture. A convenience sampling method was employed to determine the sampling frame of this study due to time and cost constraints. Consequently, the sample size was set at three hundred participants (employees). A questionnaire created using "Google Forms"' was distributed to participants online to collect data. Regression analysis was used to measure the hypotheses in the studys conceptual model It has been determined that management policies have a statistically significant and positive effect on safety culture and its sub-dimensions. When examining the influence of management policies on the sub-dimensions of safety culture, it was found that safety practices and management commitment exhibit

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Kayseri Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, Türkiye, Kayseri, icundubeyoglu@kayseri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5199-6720

[2] Prof. Dr. Kayseri Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, Türkiye, Kayseri, dboztosun@kayseri.edu.tr ORCID: 0000-0002-2656-2701

a higher impact level than other dimensions. Consequently, managements perspective on occupational health and safety policies can positively or negatively influence the safety culture.

Keywords: Management, Occupational Health and Safety, Safety Culture.

Giriş

İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG), çalışanların sağlığını ve refahını korumayı amaçlayan multidisipliner bir alan olarak tanımlanmaktadır (Ruiz ve Thinh, 2016). İSG'nin iş yerlerinde etkin yönetimi, çalışanların katılım düzeyini artırarak iş yerinde güvenlik kültürünü güçlendirme açısından kritik bir rol oynamaktadır (Bayram, Arpat ve Nam, 2023). İş sağlığı ve güvenliği politikalarının iyileştirilmesi, çalışan refahını desteklemenin yanı sıra iş tatminini ve verimliliği artırabilir. Bu çerçevede, mesleki risklerin yönetimi ve güvenli bir çalışma ortamı sağlanabilir (Acquah, Atsunyo ve Addae, 2021). İş sağlığı ve güvenliğinin etkin bir şekilde yönetilmesi, iş yerindeki refah düzeyini, çalışanların verimliliğini ve genel kurumsal performansı artırmak için kritik öneme sahip olduğu dile getirilmektedir (Chalaris, 2022). Bu tür bir yönetim yaklaşımı, çalışanların sağlığını ve güvenliğini koruyarak iş süreçlerinin daha sürdürülebilir ve verimli hale gelmesine katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir (Paun, Moraru ve Isac, 2019).

Literatürde İSG uygulamalarının güvenlik kültürünü ve işyeri verimliliğini önemli ölçüde etkilediğine dair çalışmalar yer almaktadır (Özkan ve Arpat, 2016; Arpat, 2018; Cooper, 2018). Bu uygulamalarda yönetim taahhüdü, güvenlik iletişimi ve çalışan katılımı, işyeri yaralanmalarını azaltmada temel faktörler olduğu ifade edilmektedir (Ali, Abdullah ve Subramaniam, 2009). Güvenlik kültürünün, çalışanların güvenli davranışlarını olumlu yönde etkilediği ve sağlıklı bir iş ortamı oluşturmak için son derece önemli olduğu ifade edilmektedir (Aytac ve Dursun, 2018). Güvenlik prosedürleri, risk yönetimi ve kurumsal güvenlik desteği de dâhil olmak üzere İSG uygulamaları, iş yabancılaşmasını azaltırken kurumsal taahhüdü ve iş performansını olumlu yönde etkilemektedir (Kaynak vd., 2016). Bu bilgiler ışığında bu çalışma, Kayseri ili içerisindeki iş yerlerinde yönetim tarafından benimsenen İSG politikalarının, çalışanların iş yerindeki güvenlik kültürünü nasıl şekillendirdiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmadan elde edilecek bulgular, iş yerlerindeki güvenlik kültürünü güçlendirmek için iş sağlığı ve güvenliği politikalarında hangi alanların iyileştirilmesi gerektiğini ortaya koyabilir. Uygulayıcılara daha etkili stratejiler geliştirme fırsatı sunabilir. Bu çerçevede bu çalışma, yönetim kaynaklı iş sağlığı ve güvenliği politikalarının çalışanların güvenlik kültürüne etkisini Türkiye özelinde inceleyerek literatürdeki bölgesel boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Ayrıca, iş sağlığı ve güvenliği politikalarının iş yerlerindeki güvenlik kültürünü güçlendirmede oynadığı kritik rolü vurgulayarak, uygulamalı ve teorik çalışmalara özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi

Çalışanların işyeri ve çevresindeki etkenlerden kaynaklanan tehlikelerden ve hastalıklardan korunması iş sağlığı olarak tanımlanabilir (Erdoğan ve Genç, 2021). İş güvenliği ise, iş yerinde faaliyetlerin yürütülmesi esnasında ortaya çıkabilecek tehlikelerden ve sağlığa zarar verebilecek koşullardan korunmak, çalışma ortamının güvenli olması amacıyla gerçekleştirilen sistematik çalışmaların tümü olarak tanımlanabilir (Serin ve Çuhadar, 2015).

İSG politikaları, çalışanların iş yerinde güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlamayı amaçlayan düzenlemelerin ve prosedürlerin tamamı olarak ifade edilmektedir (Kılkış, 2013). Güvenlik kültürü ise, bir işletmedeki çalışanların güvenlik konusundaki tutumlarını, inançlarını ve davranışlarını şekillendiren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Dursun, 2011). Literatürde, güçlü bir güvenlik kültürünün iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önlemede kritik bir rol oynadığına dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, yönetimin İSG

politikalarının, çalışanların güvenlik kültürünü etkilediği vurgulanmaktadır (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013; Kim, Park ve Park, 2016; Tutar, Nam ve Nam, 2019). Ayrıca yönetim politikalarının, yalnızca iş kazalarını azaltmakla kalmayacağı, aynı zamanda genel iş verimliliğini de artıracağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, yönetimin İSG politikalarına olan bağlılığı, çalışanların güvenlik kültürünü benimsemelerinde ve sürdürmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Özkan ve Arpat, 2016). Güvenlik kültürü; çalışanların güvenlik önlemlerine verdiği önem, iş yerindeki güvenlik uygulamalarına ve yönetimin güvenlik politikalarına duyulan bağlılık ile güvenlik iletişimi gibi boyutları içermektedir (Çiçek, 2016).

Güvenlik uygulamaları, organizasyon içinde güvenliğin sağlanmasına yönelik uygulamalar ve prosedürler olarak tanımlanabilir. Çalışanların güvenlik standartlarına uyumunu artıran, tehlikeleri önlemeye yönelik davranışları teşvik eden ve güvenli çalışma ortamlarını destekleyen tüm aktiviteleri kapsamaktadır (Demirbilek ve Çakır, 2008). Ayrıca, güvenlik uygulamalarını güvenliğe değer veren ve öncelik tanıyan bir kültüre entegre etmek, uzun vadede etkinliği artırabilir (Newnam ve Muir, 2019). Kuruluşlar, işyeri güvenliğine daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşarak daha güvenli bir çalışma ortamı yaratabilir ve iş kazalarını azaltabilir (Wilson-Donnelly ve diğerleri, 2005). Bu bağlamda oluşturulan hipotez;

H_1: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının güvenlik uygulamaları üzerinde pozitif etkisi vardır.

Yönetimin bağlılığı, üst ve ara kademe yöneticilerin iş yeri içerisindeki kritik güvenlik programlarına doğrudan katılım sağlamaları olarak ifade edilebilir (Özçelik, 2022). Bu bağlılık güvenlik sonuçlarını, çalışanların algılarını ve genel örgütsel güvenlik performansını etkilemektedir (Fernandez-Muniz vd., 2007). İş sağlığı ve güvenliğinde (İSG) yönetim politikalarının yönetim bağlılığı üzerindeki etkisi, işyeri güvenliğini, çalışanların motivasyonlarını ve örgütsel performansı doğrudan etkilemektedir (Nderitu, Njuguna ve Gichuhi, 2019, Tappura, Jääskeläinen ve Pirhonen, 2022). Bu bağlamda geliştirilen hipotez;

H_2: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının yönetim bağlılığı üzerinde pozitif etkisi vardır.

Güvenlik önceliği, işletmenin rekabet avantajı sağlayan çalışma hızı ve verimlilik gibi unsurları göz önünde bulundurmadan, güvenliği en önemli unsur olarak değerlendirilmesi olarak ifade edilmektedir (Naveh, Katz-Navon ve Stern, 2006). Yönetimin, güvenliği en öncelikli konu olarak ele alması, "önce insan, önce sağlık, önce iş güvenliği" yaklaşımını benimsemesiyle sağlanmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalar ayrıntılı olarak incelendiğinde, güvenlik kültürü ile güvenlik önceliği arasında bir korelasyon olduğu ifade edilebilir. (Özkan ve Arpat, 2015; Bayram ve Arpat, 2021). Bottani ve diğerleri (2009), yönetimin İSG konularına üretimle eşit derecede önem vermemesini, çalışanların güvensiz davranışlar sergilemesinin başlıca nedeni olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bilgiler çerçevesinde geliştirilen hipotez;

H_3: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının güvenlik iletişimi üzerinde pozitif etkisi vardır.

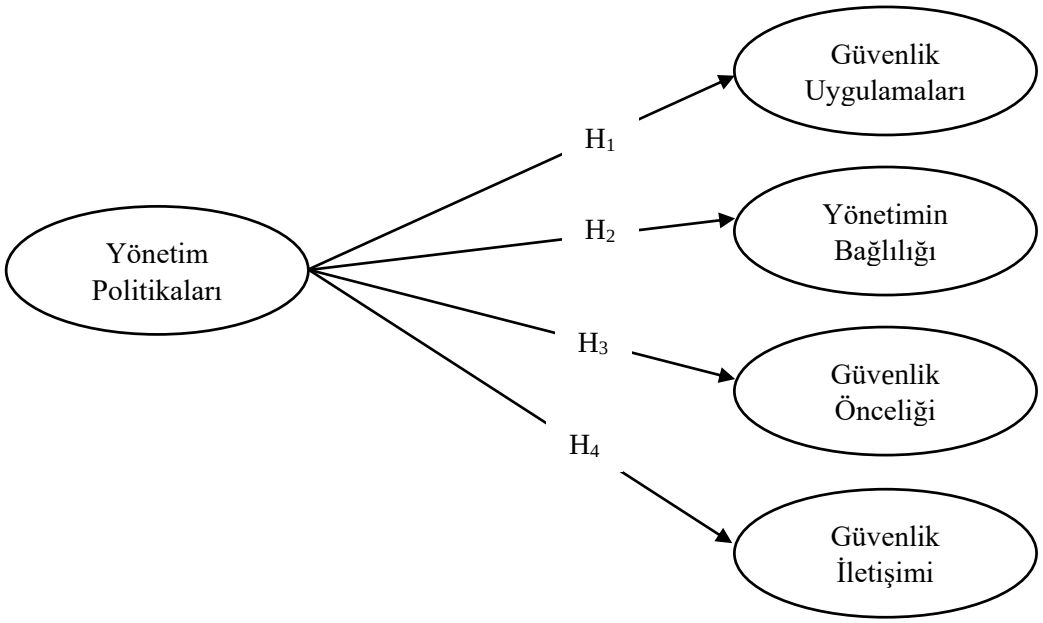
Güvenlik iletişimi, işyerinde güvenlikle ilgili konularda iki veya daha fazla kişi arasında bilgi paylaşımını sağlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Siu, Phillips ve Leung, 2004). Literatürde, olumlu bir güvenlik kültürünün temelinde çalışanlar arası ve yönetimle kurulan güçlü iletişim yer almakta olup, iş yerlerinde bu kültürün oluşmasında etkili olduğu dile getirilmektedir (Şerifoğlu ve Sungur, 2007; Özçelik, 2022). Güvenlik iletişimi mekanizmaları arasında politikalar, prosedürler, performans istatistikleri ve eğitim yer almakta olup, bunlar personelin ilgisini çekmek, işbirliği sağlamak ve olumlu bir güvenlik kültürünü sürdürmek için oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir (Vecchio-Sadus, 2007). Bu bilgiler ışığında oluşturulan hipotez;

H_4: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının güvenlik iletişimi üzerinde pozitif etkisi vardır.

Yöntem

Çalışmanın Modeli ve Yönetimi

Bu çalışmada, Kayseri ilindeki kamu ve özel sektör çalışanlarından elde edilen örnekler aracılığıyla, iş yerlerinde yönetim tarafından benimsenen İSG politikalarının çalışanların güvenlik kültürü üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmanın evrenini 18 yaşın üzerindeki kamu veya özel sektörde çalışan bireyler, örneklemini ise Kayseri ilinde çalışan kamu ve özel sektör çalışanları oluşturmaktadır. Zaman ve maliyet kısıtlarından dolayı ana kütlenin tamamına ulaşılamamıştır. Bu nedenle çalışmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü, %95 güven aralığında, %5 hata payı ve 0,50 popülasyon oranına göre hesaplanmış ve örneklem sayısı en az 384 olarak belirlenmiştir (Nakip ve Yaraş, 2017). Sonuç olarak bu çalışmada, toplam 400 çalışan ile "Google Forms" aracılığı ile oluşturulan çevrimiçi anket çalışması yapılmıştır. Şekil 1'de literatürde yer alan bilgiler (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013; Kim, Park ve Park, 2016; Çiçek, 2016; Tutar, Nam ve Nam, 2019; Adıgüzel ve Meriç, 2024) ışığında çalışmanın kavramsal modeli oluşturulmuştur.

Şekil 1. Çalışmanın Kavramsal Modeli

Çalışmanın Anket Ölçeği

Çalışma kapsamında hipotezlerin test edilmesi ve veri toplanması amacıyla geliştirilen ankette, ilgili faktörleri ölçmeye yönelik ifadelere yer verilmiştir. Yönetim politikası Adıgüzel ve Meriç'in (2024) çalışmasından 10 ifadeden uyarlanarak ölçülmüştür. Güvenlik kültürünün alt faktörleri olan güvenlik uygulamaları (6 ifade), yönetimin bağlılığı (7 ifade), güvenlik önceliği

(4 ifade) ve güvenlik iletişimi (5 ifade) faktörleri, Çiçek'in (2016) çalışmasından uyarlanarak toplamda 22 ifadeyle ölçülmüştür. Çalışmanın faktörlerine ait toplam 32 ifade 5 dereceli Likert Ölçeğinden (1: Kesinlikle Katılmıyorum ile 5: Kesinlikle Katılıyorum) faydalanılarak ölçülen bu ifadelerin her biri Tablo 1'de yer almaktadır. Ayrıca, katılımcılara ait bazı demografik bilgi soruları (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve aylık gelir), çalışmanın değişkenlerine ilişkin ifadelere geçilmeden önce anket formunda açık uçlu olarak verilmiştir. Çalışmanın anketinde yer alan ifadelere ilişkin içsel güvenilirlik, Cronbach Alfa testi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri çalışmanın ölçeğinde yer alan ifadelerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için yapılmıştır. Çalışmanın kavramsal modelinin güvenilirliği ve geçerliliğini incelemek için Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Hipotezlerin test edilmesinde ise basit doğrusal regresyon analizi tercih edilmiştir. Tüm analizler SPSS 24.0 ve AMOS 24.0 sürümleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Faktörler ve İfadeler

Num.	**Yönetim Politikaları (YP)**
YP1	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği politikalarının gerektirdiği kaynakları sağlar.
YP2	Yönetim, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularına samimi bir şekilde önem verir.
YP3	Yönetim, güvenlik kontrolleri ve kaza incelemelerini etkin bir şekilde denetler, gerekli tedbirleri alır.
YP4	Yönetim, güvenlik kontrolleri ve kaza incelemelerinin sonuçlarını çalışanlarla açıkça paylaşır.
YP5	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konusundaki görüşlerime önem verir.
YP6	Yönetim, iş yerinde sağlık ve güvenlik ile ilgili kural ve talimatlara uygun olarak gerekli ekipmanları sağlar.
YP7	Yönetim, saha ziyaretleriyle çalışanların sağlık ve güvenlik seviyesini artırmaya önem verir.
YP8	Yönetim, sağlık ve güvenlik ile ilgili kural ve talimatlara uygun şekilde yeterli personel bulundurur.
YP9	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği seviyesini geliştirmek için çalışanların görüş ve öneri bildirmesini teşvik eder.
YP10	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konusunu verimlilik ve kârlılığın önünde tutar.
Num.	**Güvenlik Uygulamaları (GU)**
GU1	Yönetim, yeterli ve kaliteli olarak iş sağlığı ve güvenliği gereçlerini çalışanlara sağlar.
GU2	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği gereçlerinin kusursuz/arızasız çalışıp çalışmadığını kontrol eder.
GU3	Yönetim, işyerinde yeterli iş sağlığı ve güvenliği eğitimi yapar.
GU4	Yönetim, işin kârlılığı kadar, çalışanların güvenliği ile de ilgilenir.
GU5	İşyerimde herkes iş sağlığı ve güvenliği ortamının sağlandığı koşullarda çalışır.
GU6	İşyerimde tüm iş sağlığı ve güvenliği kuralları ve süreçleri tam anlamıyla işletilir.
Num.	**Yönetimin Bağlılığı (YB)**
YB1	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sorunları hızlı bir şekilde düzeltir.
YB2	İş sağlığı ve güvenliğine ihtiyaç duyduğunda, yönetim kararlı bir şekilde harekete geçer.
YB3	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konularını görmezden gelir.
YB4	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliğine uygun olmayan faaliyetlerle ilgili her zaman gerekli düzenlemeyi yapar.
YB5	Yönetim, sağlığım ve güvenliğimle ilgilenir.
YB6	Yönetim, yalnızca iş kazası olduktan sonra harekete geçer.
YB7	İş sağlığı ve güvenliği prosedürlerinin tam olarak uygulanmaması, işletme yöneticisinin iş güvenliğine yeterince önem vermediğini gösterir.
Num.	**Güvenlik Önceliği (GÖ)**
GÖ1	Yönetim, çalışanlarının güvenliğinin önemini düşünür.
GÖ2	İş sağlığı ve güvenliği konularının yüksek bir önceliğe sahip olduğuna inanırım.
GÖ3	İşyerimde iş sağlığı ve güvenliği prosedürlerinin işleyişi, dikkatli bir şekilde izlenir.
GÖ4	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliğinin yürütülen işler kadar önemli olduğunu düşünür.
Num.	**Güvenlik İletişimi (Gİ)**

Gİ1	İşyerimde, beni etkileyen iş sağlığı ve güvenliği konuları hakkında iyi bir iletişim vardır.
Gİ2	İlk amirim, iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili bilgileri ve güncel haberleri düzenli olarak benimle paylaşır.
Gİ3	İlk amirim, güncel konu ve olaylar hakkında beni her zaman bilgilendirmez.
Gİ4	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konularında "açık kapı politikası" uygular.
Gİ5	İş sağlığı ve güvenliğine uyarak çalışmam nedeniyle övgü/takdir alıyorum.

Bulgular

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Bu çalışmaya dâhil olan çalışanların %64,5'inin erkek olduğunu ifade etmek mümkündür. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında, %60,3'ünün 36-45 yaş aralığında olduğu söylenebilir. Katılımcıların eğitim düzeyleri bakımından incelendiğinde ise %63,5'inin lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, katılımcıların ortalama aylık gelirlerinin 41.900,00 TL olduğu saptanmıştır.

Çalışma Modelinin Güvenirliliği ve Geçerliliği

Güvenirlik, anketteki ifadelerin birbiriyle iç tutarlılığını ve kullanılan araştırma ölçeğinin araştırılan konuyu ne ölçüde yansıttığını gösterme gücü olarak tanımlanabilir. Çalışmanın anketinde yer alan ifadelerin içsel güvenirliliğinden söz edilebilmesi için Cronbach Alfa değerin %70 ve üzerinde olması gerekmektedir (Nakip ve Yaraş, 2017). Cronbach Alfa analizi sonuçları incelendiğinde, yönetim politikası (α: 0,970), güvenlik uygulamaları (α: 0,949), yönetimin bağlılığı (α: 0,845) güvenlik önceliği (α: 0,844) ve güvenlik iletişimi faktörlerinin (α: 0,915) alfa katsayı değerleri önerilen %70 düzeyinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, ölçek ifadelerinin ölçmek için tasarlanan modelin, güvenle ölçülebilir olduğunu söylemek mümkündür. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılıma uyup uymadığını belirlemek amacıyla çalışmada kullanılan ifadeler incelenmiştir. Çalışmada yer alan ifadelerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±1,5 aralığında olması durumunda ifadelerin normal dağılım gösterdiği varsayılabilir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu çalışmada yer alan ifadelere ait çarpıklık değerleri -1,343 ile 0,957 arasında, basıklık değerleri ise -1,382 ile 1,252 arasında değişmektedir. İfadelerin genel olarak negatif çarpık ve negatif basık bir dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±1,5 aralığında olması, ifadelerin normal dağılım gösterdiği ifade edilebilir.

Çalışmanın modelinde yer alan değişkenlerin güvenilirliğini belirlemek amacıyla, her bir değişkenin güvenilirlik düzeyinin 0,70'in üzerinde ve açıkladığı varyansın 0,50'nin üzerinde olması dile getirilmektedir (Hair ve diğerleri, 2009). Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçlarıyla tahmin edilen bileşik güvenilirlik (CR – Composite Reliability) ve ortalama varyans açıklama düzeyleri (AVE – Average Variance Extracted) her bir değişken için ayrı ayrı hesaplanmış ve Tablo 2'de sunulmuştur. Sonuçlar, modeldeki tüm değişkenlerin CR değerlerinin 0,70'in ve AVE değerlerinin 0,50'nin üzerinde olduğunu göstermektedir, bu da modelin güvenilirlik ve geçerlilik açısından yeterli olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Güvenirlilik ve Geçerlilik Bulguları

	CR	**AVE**	**GU**	**YB**	**GÖ**	**Gİ**	**YP**
GU	0,948	0,755	**(0,869)**				
YB	0,856	0,500	0,509*	**(0,707)**			
GÖ	0,849	0,596	0,333*	0,315*	**(0,772)**		

Gİ	0,918	0,695	0,252*	0,161*	0,337*	**(0,834)**	
YP	0,971	0,770	0,386*	0,530*	0,310*	0,208*	**(0,878)**

* P < 0,05. **Not**: Parantez içindeki değerler her bir faktörün ortalama açıkladıkları varyansın karekök değerleridir.

Bir çalışma modelinin farklı çalışmalarda tutarlı sonuçlar vermesi güvenilirlik olarak tanımlanırken, geçerlilik, bir ölçeğin hedeflenen yapıyı doğru şekilde ölçme yeteneğini ifade eder. Geçerli bir ölçüm sağlayabilmek için modeldeki değişkenlerin ayrışma geçerliliğini sağlaması gerekir (Hair ve diğerleri, 2009). Bu kapsamda, her bir faktörün diğerleriyle olan korelasyon katsayısı ile açıkladığı varyansın karekök değerleri Tablo 2'de sunulmuştur. Fornell ve Larcker (1981) kriterlerine göre, bir faktörün açıkladığı varyansın karekök değerinin, diğer faktörlerle olan korelasyon katsayısından yüksek olması ayrışma geçerliliğinin sağlandığını ve çoklu eş doğrusallık sorununun olmadığını gösterir. Sonuç olarak, bu çalışmada kullanılan ölçüm modelinin güvenilir ve geçerli olduğu ifade edilebilir.

Çalışma Hipotezlerinin Test Edilmesi

Basit doğrusal regresyon analizi aracılığıyla standardize edilmiş regresyon katsayıları (SRK), standart hatalar (SH), tahmin edilen parametreler (P), korelasyon katsayısının karesi (R^2) ve katsayılarının sıfırdan farklı olup olmadığını test eden t- istatistik değerleri ile çalışma kapsamında geliştirilen hipotez test sonuçları Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Hipotez Sonuçları

Hip.	Hipotez Diagramı	SRK	SH	T-değeri	R^2	Hipotez Sonuçları
H_1	YP ⟶ GU	0,383*	0,035	8,267	0,147	Desteklenmiştir
H_2	YP ⟶ YB	0,425*	0,036	9,366	0,181	Desteklenmiştir
H_3	YP ⟶ GÖ	0,281*	0,043	5,841	0,079	Desteklenmiştir
H_4	YP ⟶ Gİ	0,150*	0,150	3,024	0,022	Desteklenmiştir

* P < 0,05. **Hip.**: Hipotezler.

Tablo 3'te sunulan basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre, yönetim politikalarının güvenlik uygulamaları (β = 0,383, SH = 0,035, p < 0,05), yönetimin bağlılığı (β = 0,425, SH = 0,036, p < 0,05), güvenlik önceliği (β = 0,281, SH = 0,043, p < 0,05) ve güvenlik iletişimi (β = 0,150, SH = 0,150, p < 0,05) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu sonuçlar doğrultusunda, çalışmanın kavramsal modelinde yer alan H1, H2, H3 ve H4 hipotezleri desteklenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Basit doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, yönetimin iş sağlığı ve güvenliği (İSG) politikalarının, çalışanların güvenlik kültürünün alt faktörleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu ifade edilebilir. Bu etki düzeyleri, sırasıyla yönetimin bağlılığı, güvenlik uygulamaları, güvenlik önceliği ve güvenlik iletişimi olarak belirlenmiştir. Yönetim bağlılığı üzerinde en yüksek etki düzeyi göstermesi değerlendirildiğinde, üst yönetimin İSG konularına verdiği önemin, iş yerinde çalışanlar arasında güvenlik kültürünün güçlendirilmesine büyük katkı sağladığını göstermektedir. Yönetimin aktif katılımı ve kararlılığı, çalışanların güvenlik uygulamalarına uyumunu artırabilir ve güvenlik önceliğini benimsemelerine yardımcı olabilir. Bu bulgular literatürde yer alan bazı çalışmalar (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013; Kim, Park, ve Park, 2016) ile benzerlik göstermektedir. Güvenlik uygulamalarının etkisi ise, uygulanan İSG politikalarının etkinliğinin

ve pratiğe dökülmesinin, çalışanların güvenlik algısını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Güvenlik önceliği faktörü, çalışanların güvenlik konularını iş yerinde bir öncelik olarak görmelerinin sağlandığını ve bunun güvenlik kültürünü güçlendirdiğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca, güvenlik iletişimi, güvenlik bilgisi ve farkındalığının artması açısından önemli bir rol oynayabilir. İletişimin etkinliği, çalışanlar arasında güvenlik konularında bilgi alışverişini teşvik ederek, güvenlik kültürünün gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu bulgular, yönetim iş sağlığı ve güvenliği politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasının, çalışanların iş yerindeki güvenlik kültürünü olumlu yönde etkilediğini ve bu kültürün güçlendirilmesinin, iş yerindeki genel güvenlik düzeyini artırabileceğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, yönetimlerin İSG politikalarına verdiği önem, iş yerindeki güvenliğin artırılması açısından kritik bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmanın en önemli kısıtlamalardan biri, örneklem seçimi olduğu ifade edilebilir. Zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle, örneklem yalnızca bir şehirle sınırlı kalmıştır, bu durum ise bulguların evrene genelleme imkânını azaltmaktadır. Ancak, bu çalışma gelecekteki araştırmalar için faydalı bilgiler sunarak bir kılavuz niteliği taşıyabilir. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, daha geniş ve çeşitlendirilmiş bir örneklem kullanılarak farklı kültürel bağlamlarda incelemeler yapılabilir. Bu sayede, elde edilen verilerin geçerliliği artırılabilir ve genel güvenlik kültürü üzerine daha kapsamlı sonuçlar elde edilebilir. Bunun yanı sıra, niteliksel araştırma yöntemleri kullanarak derinlemesine görüşmeler ve iş yerinde odak grup çalışmaları yapılması, güvenlik kültürü üzerindeki etkilerin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Acquah, J., Atsunyo, F., & Addae, D. J. (2021). A Review on Occupational Health and Safety Hazards as Operational Risk Can Affect Employment Commitment. *International Journal of Social Work and Human Services Practice, 8*(1), 11-16. doi:10.13189/ijrh.2021.080102

Adıgüzel, H., & Meriç, S. (2024). İş Sağlığı ve Güvenliği İkliminin Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi: Diyarbakır'daki Otel Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi, 8*(1), 17-28.

Akalp, G., & Yamankaradeniz, N. (2013). İşletmelerde Güvenlik Kültürünün Oluşumunda Yönetimin Rolü ve Önemi. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 3*(2), 96-109.

Ali, H., Abdullah, N. A., & Subramaniam, C. (2009). Management practice in safety culture and its influence on workplace injury: An industrial study in Malaysia. *Disaster Prevention and Management, 18*(5), 470-477. doi:10.1108/09653560911003660

Aytac, S., & Dursun, S. (2018). The Effect on the Safety Culture of Occupational Accidents and Safety Behavior: The Case of Turkey. *38th International Academic Conference,* (s. 20-28). Prague. doi:10.20472/IAC.2018.038.005

Bayram, M., & Arpat, B. (2021). Güvenlik Kültürü Bileşenlerinin Sağlıklı ve Güvenli İşyeri Oluşumuna Etkisi: Bir Büyükşehir Belediyesinde Ampirik Bir Uygulama. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 11*(1), 95-116. doi:10.32331/sgd.952552

Bayram, M., Arpat, B., & Nam, D. (2023). Çalışanların İş Güvenliği Katılımında Yönetimin Rolü: Kavramsal Bir Model Önerisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 15*(4), 2846-2862. doi:10.20491/isarder.2023.1751

Bottani, E., Monica, L., & Vignali, G. (2009). Safety management systems: Performance differences between adopters and non-adopters. *Safety Science, 47*(2), 155-162. doi:10.1016/j.ssci.2008.05.001

Chalaris, M. (2022). Occupational Health and Safety, and Environmental management on the age of Fourth Industrial Revolution. Technium Business and Management. *Technium Business and Management, 2*(3), 1-5. doi:10.47577/business.v2i3.6941

Çiçek, B. (2016). Hastanelerde Kurum Ev İdaresi Personeli Perspektifinden İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarının ve Güvenlik Kültürüne İlişkin Algı Düzeylerinin Belirlenmesi. Ankara, Türkiye: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirbilek, T., & Çakır, Ö. (2008). Kişisel Koruyucu Donanım Kullanımını Etkileyen Bireysel ve Örgütsel Değişkenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23*(2), 173-191.

Dursun, S. (2011). Güvenlik Kültürünün Güvenlik Performansı Üzerine Etkisine Yönelik Bir Uygulama. Bursa, Türkiye: Ulududağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, E., & Genç, K. (2021). Güvenlik Kültürü Modellerinin Karşılaştırılması. *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar - V* (s. 147-183). içinde Sakarya: Değişim.

Fernandez-Muniz, B., Montes-Peon, J., & Vazquez-Ordas, C. (2007). Safety Management System: Development and Validation of a Multidimensional Scale. *Journal of Loss Prevention in the Process Industries, 20*, 52-68. doi:10.1016/j.jlp.2006.10.002

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error: Algebra and Statistics. *Journal of Marketing Research, 18*(3), 382-388. doi:10.2307/3150980

Hair, J. F., Black, J. W., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2009). *Multivariate Data Analysis* (Seventh Edition b.). New Jersey, USA.: Pearson.

Kaynak, R., Toklu, A. T., Elci, M., & Toklu, I. T. (2016). Effects of Occupational Health and Safety Practices on Organizational Commitment, Work Alienation, and Job Performance: Using the PLS-SEM Approach. *International Journal of Business and Management, 11*(5), 146-166. doi:10.5539/ijbm.v11n5p146

Kılkış, İ. (2013). İş Sağlığı ve Güvenliği'nde Yeni Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (İSGK). *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 15*(01), 17-41. doi:10.4026/1303-2860.2013.0217.x

Kim, Y., Park, J., & Park, M. (2016). Creating a Culture of Prevention in Occupational Safety and Health Practice. ,. *Safety and Health at Work, 7*(2), 89 - 96. doi:10.1016/j.shaw.2016.02.002

Nakip, M., & Yaraş, E. (2017). *Pazarlama Araştırma Teknikleri ve SPSS Uygulamaları* (4. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Naveh, E., Katz-Navon, T., & Stern, Z. (2006). Readiness to Report Medical Treatment Errors. The Effect of Safety Procedures, Safety Information, and Priority of Safety. *Medical Care, 44*, 117-123. doi:10.1097/01.mlr.0000197035.12311.88

Nderitu, R., Njuguna, P. M., & Gichuhi, D. (2019). Management commitment influence on implementation of occupational health and safety policies in water and sanitation companies in Nyeri County, Kenya. *International Journal of Research in Business and Social Science, 8*(6), 321-320. doi:10.20525/ijrbs.v8i6.569

Newnam, S., & Muir, C. (2019). Workplace Road Safety and Culture: Safety Practices for Employees and the Community. N. Ward, B. Watson, & K. Fleming-Vogl içinde, *Traffic Safety Culture* (s. 221-249). Leeds: Emerald Publishing Limited. doi:10.1108/978-1-78714-617-420191015

Özçelik, B. (2022). Güvenlik Kültürü Algısının İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Afyonkarahisar, Türkiye: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, Y., & Arpat, B. (2015). Mavi Yakalılarda Güvenlik Kültürü Algısı: Denizli İli Kablo İmalat. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 205-240.

Özkan, Y., & Arpat, B. (2016). İşletmelerde Uygulanan Yönetim Sistemlerinin Güvenlik Kültürü Üzerine Etkisi: Denizli İli – Metal Sektörü Örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4*(4), 195-221.

Paun, A., Moraru, R., & Isac, C. (2019). Systemic Integration of Occupational Health and Safety within Business Management. *Annals of Dunarea de Jos University of Galati Fascicle I Economics and Applied Informatics, 25*(1), 137-144. doi:10.35219/eai1584040916

Ruiz, L., & Thinh, D. V. (2016). Occupational Safety and Health: An overview. *International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics*, (s. 355-359). Timişoara. doi:10.1109/SACI.2016.7507401

Serin, G., & Çuhadar, M. (2015). İş Güvenliği ve Sağlığı Yönetim Sistemi. *Teknik Bilimler Dergisi, 5*(2), 44-59.

Siu, O.-l., Phillips, D. R., & Leung, T.-w. (2004). Safety climate and safety performance among construction workers in Hong Kong. The role of psychological strains as mediators. *Accident Analysis and Prevention, 36*(3), 359-366. doi:10.1016/S0001-4575(03)00016-2

Şerifoğlu, U. K., & Sungur, E. (2007). İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik Kültürünün Oluşturulması ; Tepe Yönetimin Rolü ve Kurum İçi İletişim Olanaklarının Kullanımı. *Istanbul Management Journal, 58*, 41-50.

Tabachnick, B., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics.* London: Pearson Education Limited.

Tappura, S., Jääskeläinen, A., & Pirhonen, J. (2022). Creation of satisfactory safety culture by developing its key dimensions. *Safety Science, 154*. doi:10.1016/j.ssci.2022.105849

Tutar, H., Nam, S., & Nam, D. (2019). İş Kazalarının Önlenmesinde Güvenlik Kültürünün Belirleyicileri: Gemi İnşa Sanayi Üzerine Bir Araştırma. *International EUropean Journal of Managerial Research, 3*(4), 99-118.

Vecchio-Sadus, A. M. (2007). Enhancing Safety Culture Through Effective Communication. *Enhancing Safety Culture Through Effective Communication*.

Wilson-Donnelly, K. A., Priest, H. A., Salas, E., & Burke, C. S. (2005). The impact of organizational practices on safety in manufacturing: A review and reappraisal. *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries, 15*(2), 133-176. doi:10.1002/hfm.20000

AN EVALUATION OF THE 1919 GENERAL ELECTIONS ON THE EXAMPLE OF ANTALYA SANJAK

ANTALYA SANCAĞI ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN 1919 GENEL SEÇİMLERİ HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Rahmi DOĞANAY

Prof. Dr. Fırat Üniversitesi, rdoganay@firat.edu.tr, orcid:0000-0002-2138-0175, Elazığ-Türkiye

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Bloğu içinde yer alan Osmanlı Devleti de yenilgiyi kabul etmiş ve 30 Ekim 1919 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. İstanbul yönetiminin beklentisi İtilaf Devletleri ile temel hukukunun tanınacağı bir antlaşma imzalayabileceğidir. Bu beklenti, Wilson İlkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımına duyulan güvenle de ilgilidir. Mütarekenin imzalanmasından kısa süre sonra başlayan işgaller ve galip devletlerin Osmanlı'ya karşı tavırları bu beklentiyi hayal kırıklığına dönüştürmüş olsa da, İstanbul'daki saray ve hükümet çevreleri ile bir kısım Osmanlıcı, İslamcı, mandacı siyasetçiler, yazar-çizer takımından kişiler, yine de İtilaf devletleri ile ters düşecek hareketlerden kaçınılmasını önemsemekte ve hatta varlık/yokluk meselesi saymaktadırlar.

İstanbul çevrelerinde hâkim olan bu teslimiyetçi yaklaşıma karşın, milletin en azından bir kısmı ve bazı idealist asker-sivil bürokrat ve entellektüeller, bu siyasetin devletin ve milletin hukukunu koruyamayacağı düşüncesiyle bazı girişimler içinde bulunmaktadırlar. Oluşturulan Müdafaai Hukuk ve Kuvayımilliye unsurları Türk milleti adına hak ve özgürlük arayışına girmişlerdir. "Ya istiklal Ya ölüm" şiarıyla hareket eden bu unsurlar, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ile birlikte milli ve organize bir harekete dönüşmüştür. Bu hareketin temel iddiası milletin iradesine dayalı bir yönetimin memleket işlerini üstlenmesidir.

Anadolu'da toplanan kongrelerle alt yapısı oluşturulan bu yaklaşım, 1919 yılı Kasım-Aralık aylarında yapılan genel seçimler sonucunda toplanan Meclis-i Mebusan ile vücut bulmuştur. Bildirimizde, bu seçimlerin hangi şartlarda ve nasıl yapıldığı, seçimlerle ilgili çeşitli çevrelerin tepkileri ve yorumları, Antalya Sancağı'nda yapılan seçimler örneği üzerinden değerlendirilecektir. Konuyla ilgili arşiv belgelerine dayalı resmi yazışmalar, dönemin gazetelerinin konuyla ilgili haber ve yorumları, konuyla ilgili araştırmalar temel kaynaklar olarak kullanılacak ve kaynaklarda yer alan bilgiler değerlendirilecek ve yorumlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Antalya, Meclis-i Mebusan, 1919 seçimleri, Amasya görüşmeleri.

ABSTRACT

The Ottoman Empire, which was within the Alliance Bloc in the First World War, also accepted defeat and signed the Armistice of Mudros on October 30, 1919. The expectation of the Istanbul administration is that it can sign an agreement with the Allied Powers in which its fundamental law will be recognized. This expectation is also related to the trust in the Wilson Principles and the approach of the United States. Although the occupations that started shortly after the signing of the armistice and the attitudes of the victorious states towards the Ottomans turned this expectation into disappointment, the palace and government circles in Istanbul, some pro-Ottoman, Islamist, mandate politicians, writers and illustrators, still supported the Allied Powers. They attach importance to avoiding actions that would conflict with the religion and even consider it a matter of existence/nonexistence.

Despite this surrenderist approach prevailing in Istanbul circles, at least a part of the nation and some idealist military-civilian bureaucrats and intellectuals are taking some initiatives with the thought that this policy cannot protect the law of the state and the nation. The established Defense Law and Kuvayımilliye elements sought rights and freedom on behalf of the Turkish nation. These elements, which acted with the slogan "Either independence or death", turned into a national and organized

movement with Mustafa Kemal Pasha's arrival in Samsun. The main claim of this movement is that a government based on the will of the nation should undertake the affairs of the country.

This approach, the basis of which was formed by the congresses held in Anatolia, came into being with the Parliament of Parliament convened as a result of the general elections held in November-December 1919. In our paper, the conditions and how these elections were held, the reactions and comments of various circles about the elections will be evaluated through the example of the elections held in Antalya Sanjak. Official correspondence based on archive documents on the subject, news and comments of the newspapers of the period on the subject, and research on the subject will be used as basic sources and the information in the sources will be evaluated and interpreted.

Key words: Antalya, Parliament, 1919 elections, Amasya negotiations.

Giriş: Milli Mücadele'nin başlangıç aşamasında milletin ve devletin geleceği hakkında ortaya farklı tercihler ve görüşler ortaya çıkmıştı. Kurtuluş çareleri konusunda tartışmalar ve çatışmalar yaşanırken, başka bir tartışma konusu da meşruiyet ve yetki sahipliği üzerinde yaşanmaktaydı. Devletin ve milletin geleceği üzerine karar vermeye yetkili, meşru yönetim kimdi? İstanbul yönetimi, mevcut ve tanınmış yönetim olarak, kendisinin bu yetkiye sahip olduğu ve herkesin kendisine tabi olması gerektiği iddiasındaydı. Bu yönetimin milletin hukukunu koruyamadığını düşünen çevreler ve şahıslar ise milletin iradesini ortaya koyması ve haklarını savunacak bir yönetimi oluşturması gerektiği iddiasındaydılar.

Milli Mücadele'nin, özellikle kongreler sürecinde ulaşılmaya çalışılan sonuç da tam olarak bu amaca yönelikti. Millet kaderine sahip çıkmalı, bunun için iradesini yönetime yansıtmalı hatta hâkim kılmalıydı. Türk milletinin haklarını mücadele ederek korumak üzere harekete geçenle, hem davanın millete mal edilmesi hem de hareketin meşru olarak tanınması ve gelişmesi adına "*irade-i milliyenin hâkim kılınması*" ilkesini önemsemekteydiler.

Milletin, İstanbul hükümeti ve İtilaf Devletlerine karşı haklarını korumak için mücadeleye karar verdiğini ilan eden Amasya Tamimi'nde; "*İstanbul hükümetinin sorumluluğunu yerine getiremediği, milletin bağımsızlığını, milletin azim ve kararının kurtaracağı*" vurgulanmıştı (Tansel II, 1991, 10-11).

Erzurum Kongresi de; "*vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığının ve hatta saltanat ve hilafetin korunması için "Kuvayımilliye'yi yaşatmak ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak*" kararını almıştı. Bu kongrede; "*milli meclisin derhal toplanması ve hükümet işlerinin meclis denetimine bırakılmasının şart olduğu*" da vurgulanmıştı (Açıkses, Doğanay, 2009, 62-63 ve Tansel II, 1991, 52-53).

Sürecin milleti temsil etmek bakımından en yetkili kurulu olan Sivas Kongresi'nde de konuya olan vurgu devam etmiş, "*Kuvayımilliye'nin yaşatılması ve irade-i milliyenin hâkim kılınması", milli iradeyi temsil etmek üzere millet meclisinin derhal toplanmasının zorunlu olduğu*" kararı alınmıştı (Açıkses, Doğanay, 2009, 66). "*Milletlerin kendi geleceğini tayin ettiği bir dönemde, İstanbul hükümeti de milli iradeye tabi olmalıydı. Milli iradeye dayanmayan bir idarenin keyfi kararları milleti bağlamayacağı gibi uluslararası bir değeri de bulunamazdı"* (Günaydın, 2010, 161). Bunun için Sultan Vahdettin'in, Kanun-i Esasi'nin kendisine tanıdığı yetkiyi kullanarak, 21 Aralık 1918 tarihinde kapattığı Meclis-i Mebusan yeniden açılmalı ve hükümet işleri meclisin denetimine bırakmalıydı.

İstanbul'daki Damat Ferit hükümetinin, milletin kongrelerde açık olarak istediği, milli iradeye dayalı bir yönetim oluşturulması ve meclisin toplanması isteklerine karşı olumsuz yaklaşımı, Sivas Kongresi'nde oluşturulan Temsil Heyeti'nin tepkisini çekmişti. Sivas Kongresi'ni engellemeye yönelik çabaları üzerinden kendisi ve hükümeti hedef alınmıştı. Padişah'a yazılan mektupta; Damat Ferit'in Yunan işgalini önleyemediği, Milli hareketi İttihatçılarla ilişkilendirip, İtilaf güçlerini Anadolu'ya müdahaleye davet ettiği, milli teşkilatı dağıtmaya çalıştığı, seçimleri engellediği, devleti yabancılara oyuncak ettiği, gerçekleri gizleyerek padişahı yanılttığından şikâyet edilmişti. Hükümet güven ve itibarını kaybettiği için yeni bir hükümet kurulmalıydı. Padişah ile doğrudan görüşme isteği engellenen Temsil Heyeti, 12 Eylül 1919 tarihinde, Damat Ferit hükümeti görevden çekilinceye kadar İstanbul ile irtibatın kesilmesine karar verdi (Günaydın 2010, 143-144).

İstanbul ile irtibatı kesen Temsil Heyeti adına Mustafa Kemal Paşa, 13 Eylül günü, seçim hazırlıklarının hızlandırılmasını, devlet işlerinin padişah adına yürürlükteki kanunlar çerçevesinde yürütüleceğini bir tamimle görevlilere bildirmişti.

İstanbul'daki bir kısım devlet adamlarının da Damat Ferit'e karşı tutum takınmaları sonucunda, 30 Eylül 1919 tarihinde Damat Ferit istifa etmiş, Milli Hareket'e daha yakın duran üyelerden oluşan Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulmuştu. Bu hükmet, Kuvayımilliye ile yakın ilişki kurma lüzumu hissetmiş ve Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı Amasya'ya göndermiştir. 20-22 Ekim 1919'da Temsil Heyeti temsilcileriyle Salih Paşa arasında yapılan görüşmeler sonucunda anlaşmaya varılmış ve bir mutabakat imzalanmıştı. Mutabakatın konumuzla ilgili maddesi; "milletvekili seçimleri serbestçe yapılacaktır" (Tansel II, 1991,146) hükmüdür.

Ali Rıza paşa hükümetinin iyi niyet göstergesi olarak, seçim sürecinin hızla gerçekleştirilmesi yönünde adımlar atıldı. Hükümet, yayınladığı 7 Ekim 1919 tarihli kararname ile seçim sürecini resmen başlatmış oldu. Kararnameye göre seçimler, 15 gün içinde başlayacak, mevcut seçim kanununa göre yapılacak, iki dereceli seçim sistemi uygulanacaktı. Kararname ile seçim işlerini adliye ve dâhiliye nezaretlerinin yürütmesi de belirtilmişti. (Bilgen, 2011, 17-18)[3].

1. Seçim Kararının Yankıları ve Seçim hazırlıkları: Seçimlerin sağlıklı bir şekilde yapılmasını sağlamak için bir seçim komisyonu oluşturulmuştu. Dahiliye Nezareti İdare-i Vilayet Müdürü Nazmi, Şehremini Muavini Raif ve Mülkiye Müfettişlerinden Salim Bey'in yer aldığı "Komisyon, 13 Ekim'de seçim kanununu incelemiş, seçimlerin bir an önce yapılması için 15 Ekim'de 12 maddelik yeni bir talimatname hazırlamıştı[4]. 17 Ekim'de Dâhiliye Nezareti'ne sunulan talimatname, 19 Ekim'de onaylanarak bütün vilayetlere bildirilmiştir[5]. Talimatnamede seçimlerin nasıl yapılacağı, oyların nasıl kullanılacağı, sayılacağı, geçerli-geçersiz oylar konuları detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Bilgen, 2011, 21-25).

Seçimlerin adil ve düzenli bir şekilde yapılması konusunda Milli Kongre Cemiyeti de bazı çalışmalar yapmış ve kendince bir seçim heyeti oluşturmuş, Baha bey başkanlığındaki bu heyet, Talim ve Terbiye Cemiyeti ile işbirliği içinde seçim işlerine yardımcı olmak için hazırlıklara destek vermişti. İşgal altında bulunan vilayetlerde de İtilaf yetkilileri seçimlerin yapılmasına ilişkin girişimlerde bulunmuşlardı[6].

Dönemin siyasi fırka ve cemiyetleri seçimlere farklı tepkiler vermişlerdi. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, başta seçimlerin serbest olarak gerçekleşeceğine inanmadığı için seçimlere kaılmayacağını belirtmiş ve bu tavrını son günlere kadar sürdürmüştü. 13 Ekim'de sadarete ikinci defa olarak verdiği muhtıra ile seçimin tarafsız olarak icrasından endişe edilmekte olduğunu beyan etmiş ve hükümetten doğabilecek böyle bir durumda seçime katılmamak için izin istemişti. Ali Rıza Paşa, seçimlere hiçbir kuvvet tarafından müdahale edilmesine müsaade etmeyeceğine söz vermişti. Bu teminat üzerine seçimlere katılmaya karar vermişlerdi[7].

Seçimlere beraber giren Milli Ahrar ve Çiftçi Fırkaları, siyasi meselelerde en çok faaliyet gösteren fırkalar olmuştur. Seçim için adaylarını belirlemişler, etkili propaganda ve teşkilatlanma girişimlerinde bulunmuşlardı[8]. Milli Ahrar Fırkası, Rum ve Ermenilerin de seçimlere katılmaları doğrultusunda çalışmıştı. Ancak seçim mücadelesinden yenik ayrılmışlardı.

Osmanlı Ahali İktisat Fırkası da, gerek İstanbul, gerekse taşrada mebus adaylarını belirleyerek seçime girmiştir. Sulh ve Selamet Fırkası İstanbul'da seçime katılmış, Türkiye İşçi Derneği ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, kendi seslerini duyuracak onları temsil edecek kişiyi kendi içlerinden seçip meclise göndermek üzere seçime katılmışlardır[9].

"Mühendis Cemiyeti de Meclis-i Mebusân'da mühendislerden birkaç mebus bulunmasını gerekli görmüş ve seçime girmiştir[10].

İstanbul'da seçim çalışmalarını sürdüren Milli Kongre Cemiyeti, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı birlikte çalışmaya davet etmiş, seçimlerin tarafsız yapıldığı takdirde seçimlere katılacaklarını bildiren Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Milli Kongre'de toplanan seçim komisyonunun kanunsuz olduğunu

---

[3] *Alemdar Gazetesi*, No: 298, 9 Ekim 1919.
[4] *Cumhuriyet Arşivi*, Fon, 110.9.1.11, K.20, G. 0, S. 206.
[5] *Alemdar Gazetesi*, No: 305, 17 Ekim 1919.
[6] *Yenigün Gazetesi*, NO: 211, 18 Ekim 1919.
[7] *Yenigün Gazetesi*, NO: 214, 21 Ekim 1919.
[8] *Yenigün Gazetesi*, NO: 208, 15 Ekim 1919.
[9] *Yenigün Gazetesi*, NO: 215, 22 Ekim 1919.
[10] *Alemdar Gazetesi*, No: 317, 29 Ekim 1919.

bildirmişti. Milli Kongre Cemiyeti, İttihat ve Terakki ile alakaları olmadığını, tarafsız bir seçim yapmak için uğraştıklarını söylemiş ve davetini tekrarlamış olsa da işbirliği sağlanamamıştı[11].

Musevi Cemiyetinin seçimlere katılacağı yönündeki söylentilere karşın seçim ve temsil sistemi üzerine eleştirilerde bulunmuş, Milleti Museviye'nin, Mebusân Meclisinde Cemiyyet-i Museviyyeyi temsil edecek mebusların kendisi tarafından belirlenmesini istenmişti[12]. 63.

Rum Patrikhanesi mebusân seçimine katılmamaya karar vermiş olmasına rağmen vilayetteki Rumların büyük bir kısmının seçime iştirak etmek fikrinde olduğu belirtilmişti[13]. Rumların bazı yerlerden aldıkları talimat neticesinde son dakikada seçime iştirak ederek çoğunluğu elde etmek için çalışmaya karar verdikleri haberleri de yayılmıştı[14].

Ayrılıkçı politika izleyen Ermeni Patrikhanesi resmen seçimlere katılmamış ve protesto etmiştir. Ancak ülke içerisinde seçimlere katılan Ermeniler de olmuştu.

2. Antalya (teke) Sancağı'nda Seçimler: Seçim Talimatnamesinin yayınlanması üzerine başlayan seçimler, 1878 Anayasası'na dayanılarak yapılan seçim yönergesi şartlarında gerçekleşmiştir. Seçim müfettişleri görevlendirilmiş, Fevzi Çakmak Paşa ve Hurşit Paşa başkanlığında iki seçim heyeti oluşturulmuştur (Karaca,2004:264)[15]. Antalya Sancağı, Konya vilayeti ile birlikte Hurşit Paşa heyetinin sorumluluk bölgesi içindedir (Kılınç, 2019, 277). İşgal bölgeleri dışındaki seçimler, Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti, kolordu kumandanlıkları ve valilerin gayretleri ve gözetiminde gerçekleştirilmiştir. Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin adayları ile seçime girmiş olması, muhalifler tarafından eleştiri konusu yapılmış, seçimlerin geçersiz sayılması için gerekçe olarak kullanılmak istenmiştir. Anadolu'da seçmen olarak önceki seçimlerde ikinci seçmen olarak oy kullanan kayıtlı seçmenler ile Müdafai Hukuk ve Belediye encümenleri gibi halk tarafından seçilmiş kimseler ikinci seçmen olarak oy kullanmışlardır (Tanör, 2000, 29).

İşgal altındaki bölgelerde, 1919 seçimlerinde işgal güçlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi görülmüş, işgalin seçmen ve adayların tercihlerini etkilediği durumlar yaşanmıştır. Dönem itibariyle "Teke Sancağı" adıyla anılan Antalya seçimleri de doğal olarak İtalyan işgali altında yapılmıştır. Yine de, Antalya'da işgalci olarak bulunan İtalyanların diğer işgalcilere göre daha ılımlı bir davranış içinde olmaları, Antalya ve İtalyan işgali altında bulunan bölgelerde seçimlerin yapılması diğer bölgelere göre daha kolay olmuştur (Kılınç, 2019, 271).

Antalya'da öncelikle temsil kurulu toplanarak, sancaktan mebus olmaya uygun görülen şahıslar belirlenmiş ve seçimler başlamıştır (Kılınç, , 2019, 277). Antalya Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti adına aday olanların isimleri ile kazanma şansları hakkında bilgi toplanması da istenmişti[16]. Temsil kurulunun, Temsil Heyeti ile irtibat içinde olduğu anlaşılmaktadır ki; aday olması istenmeyen isimlerin adaylığını koyması üzerine mahalli idareciler durumu merkeze bildirmek ihtiyacı hissetmişlerdir[17]. Bu şahıslardan birisi, Temsil Heyeti tarafından Milli Mücadele karşıtı olarak görülen eski Konya Valisi Cemal Bey'dir. Korkuteli Kaymakamı Ali Rıza Bey durumu bir telgrafla Cemal Paşa'ya bildirmiştir. Antalya Müdafa-i Hukuk Cemiyeti de bir telgrafla konuyu Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmişti[18]. Telgrafta bazı kaymakam ve müdürlerin Cemal Paşa'nın mebus seçilmesi için faaliyetlerde bulundukları rapor edilmişti. Mustafa Kemal Paşa da Konya'daki 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'i bilgilendirmişti[19]. Cemal Bey'in adaylığı önlenememişse de mebus seçilememiştir.

Antalya sancağından aday olması için adı geçenlerden biri de Temsil Heyeti'nin mutlaka seçilmesini istediği Hamdullah Suphi idi ve mebus seçilmiştir. Tasvirci Velid Bey, Çiftçiler Derneği Fırkası'ndan Hamdullah Emin Paşa, Milli Ahrar Fırkası adına Darülfünun müderrisi Hamdi Bey, Celal Nuri, Ebuzziya Bey, Fatin Hoca, Yusuf Talat Efendi, Damat Şerif Paşa'nın Antalya'dan mebus adaylığı için isimleri dillendirilmekteydi. Bunlardan adaylığı kesinleşenler; Hamdullah Suphi, Yusuf Talat[20],

---

[11] *Yenigün Gazetesi*, NO: 223, 30 Ekim 1919.
[12] *Yenigün Gazetesi*, NO: 211, 18 Ekim 1919.
[13] *Yenigün Gazetesi*, NO: 211 18 Ekim 1919.
[14] *Alemdar Gazetesi*, No: 215, 18 Ekim 1919.
[15] BOA, BEO / 4598 – 344833:1
[16] *Cumhuriyet Arşivi*, Fon, 110.9.1.11, K. 19, g. 0, s. 180.
[17] ATASE Arşv. ATAZB. Kol. K:21, G:91, B:91.
[18] *Cumhuriyet Arşivi*, Fon,110.9.1.11, K. 21, G. 0, S. 91.
[19] ATASE Arşv. ATAZB. Kol. K:21, G:91, B:91-aa.
[20] *Cumhuriyet Arşivi*, Fon, 110.9.1.11, K. 19, g. 0, s. 11.

Damat Şerif Paşa, Hamdullah Emin Paşa, Cemal Bey, İbrişimzade Mustafa Efendi, Rasih Efendi, Ahmed Saki ve Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti adına Vefa Sultanisi muallimlerinden Sadık Kemal idi[21]. Seçilenler ise Hamdullah Suphi ve Yusuf Talat Efendi olmuşlardı.

Milli Mücadele'ye en başından beri destek veren, Antalya ve Konya bölgesinde Müfaa-i Hukuk çalışmaları içinde yer alan, Mustafa Kemal Paşa'ya tam destek veren Rasih Efendi ise Meclis-i Mebusan'da olmasa da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ilk dönemden başlamak üzere, aralıksız 7 dönem milletvekilliği yapmıştır.

Antalya seçimlerinde Ekim ayında bazı kazalarda ikinci seçmenlerin belirlendiğini görüyoruz. Akseki kazası bu bakımdan ilkler arasına girmiştir. Akseki'de adaylardan Hamdullah Suphi Tanrıöver 8 oy, Rasih Efendi 15 oy, eski Konya Valisi Cemal Bey 10 oy, Damat Şerif Paşa 10 oy, Antalyalı İbrişimzade Mustafa Efendi 2. Oy, Çiftçiler Derneği'nin adayı Alanya eski mebusu Hamdullah Emin Paşa 1 oy almışlardır[22] Eski Konya Valisi Cemal Bey bu kazada yüksek bir oy almasına rağmen mebus seçilememiştir.

Antalya sancağı seçimlerinin tamamlandığı tarih olarak kesin bir tarih bilinememekle birlikte, bilinmesinin veyahut bilinmemesinin meselenin aslı bakımından pek de bir önemi olmasa gerektir. Bu konuda Avanas, seçimlerin 22 Aralık 1919 tarihinde tamamlandığı görüşündedir (Avanas, 1998, 90) 1919 seçimlerinde Hamdullah Suphi (Tanrıöver) ve Antalya'da müftülük de yapmış olan Yusuf Talat Efendi Antalya mebusu olarak seçilmişlerdir (Bilgen, 2011, 44)[23]. Hamdullah Suphi Ankara'nın desteğini alan adayıdır. Talat Efendi ise İtalyan işgaline karşı önemli faaliyetlerde bulunmakla birlikte, müftülük dönemine ait bazı söylentilerden dolayı Temsil Heyeti, adaylığına ve mebusluğuna hep tedbirli ve temkinli bir yaklaşım göstermiştir.

Hamdullah Suphi, Meclis-i Mebusan'ın çalışkan mebuslarından olmuş, meclisin ikinci oturumunda, Konya mebuslarının mazbatalarında evrak sahteciliği iddiasının tartışılmasında söz alarak, Konya mebuslarının evraklarında hata olmadığını savunmuştur. Ali Rıza Paşa hükümetine teşekkür etmiş ve Anadolu'daki işgalleri uzun bir konuşma ile eleştirmiştir[24]. Keskin, Antalya, Eğridir ve Isparta seçimlerinde yolsuzluklar olduğu iddialarını eleştirmiş, mazbataların onaylanmasını savunmuştur[25]. Meclis oturumlarında pek söz almayan Yusuf Talat Bey ise 12. Oturumda, sağlık sorunları yüzünden istifa etmiştir. Hamdullah Suphi'nin bu konuda bir fikir beyan etmemiş olması, Yusuf Talat Bey'in hala da Temsil Heyeti'nin güvenini kazanamamış olmasıyla ilgili olmalıdır.

Sonuç: 1919 yılı Kasım-Aralık aylarında yapılan seçimler, başta Hürriyet ve İtilaf Fırkası olmak üzere Millî Mücadele karşıtı bazı cemiyetler ve fırkalar tarafından tümüyle ya da bazı seçim bölgelerinde protesto edilmişti. Seçimlerde çoğunlukla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin adaylarının seçilmesi, muhalif çevrelerde meclise karşı yoğun bir tepki oluşturmuştu. Seçilenlerin halkın değil İttihatçıların temsilcileri olduğu, İttihatçıların seçilmesinin bağımsızlık hakkımızın tanınmamasına sebep olacağı[26], bazı bölgelerde seçimlerin yapılamadığı, toplantı yeterlik sayısının olmadığı,[27] Kuvvacıların kendi adamlarını seçtirdikleri[28] gibi iddialar ortaya atılmıştı.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın gizli bir komite kurarak, padişahı seçimleri iptal etmeye zorlayacağı konusunda basında haberler yer almıştı (Akşin, 1998 II, 213). Özellikle İstanbul'da İttihatçıların seçilmesi (Tunaya, 1984 II, 330 ve Çavdar, 1981, 31) saray ve muhalif çevrelerde endişe yaratmıştı. Muhalif basında istifa eden vekiller ve iptal edilen seçimler konusunda yoğun olarak, asıllı asılsız haberler yapılmıştı. Seçimlere katılmamış olsa da Hürriyet ve İtilaf ile seçime katılan Sulh ve Selamet Fırkası da protesto hareketine katılmış (Güneş, 2017, 89-92), seçimlerin iptal edilmesini sağlamaya çalışmışlardı.

---

[21] *Cumhuriyet Arşivi*, Fon, 110.9.1.11, K. 19, G. 0, S. 217 ve K.19, G.0, S. 134. K. 19, G. 0, S. 122.

[22] *Yenigün Gazetesi*, 16 Ekim 1919, s. 2.

[23] *ATASE Arşv*. ATAZB. Kol. K:2, G:46, B:46de.

[24] *MMZC*, C. 1, D. 4, 22 Kanunusani 1336, s.37.

[25] *MMZC*, C. 1, D.4, 26 Kanunusani 1336, s. 25-26.

[26] *Alemdar*, 5 Ocak 1920, Ad. 385-2685. *Tasvir-i Efkâr*, 9 Ocak 1920, N. 2953.

[27] *Sabah*, 20 Aralık 1919, N. 10810.

[28] *Alemdar*, 12 Mart 1920. Ad. 451-2751.

Seçimlerle ilgili en yoğun eleştiri, seçimlere İttihatçılar ve Kuvvacılar tarafından müdahale edildiği, seçmenlerin hür iradelerini yansıtamadıkları, dolayısıyla İttihatçıların meclis üzerinden tekrar iktidarı ele geçirecekleri yönünde olmuştu. *Sabah, Akşam, Alemdar* gibi gazetelerde, başyazılarda[29] ve Refi Cevad, Refik Halit gibi yazarların köşelerinde Meclis-i Mebusan'ın toplanmasından sonra bile bu konular işlenmişti. "*Millî iradenin Meclis-i Mebusan tarafından temsil edilemeyeceği, bütün vekillerin mazbatalarının kabul edilmesiyle ülkeyi savaşa sokanların,* "*tehcir ve taktil" yapanların, yaptıklarının yanlarına kalacağı*" belirtiliyordu[30].

Padişah, İttihatçıların seçilmeleri üzerinden yapılan propagandanın etkisi ile meclisin toplanmasını geciktirmeye çalışmıştı. Muhalif parti başkanları ile meclisin mevcut durumuyla açılmasının mı yoksa bazı milletvekilleri istifa ettirilerek yerlerine öteki partilerden üye alınmasının mı doğru olacağı konusunu tartışmıştı (Türkgeldi, 1948, 275) Rahatsızlığı sebebiyle meclisin açılışına katılmamıştı. Bu davranışı bir protesto olarak yorumlanmıştı. Rahatsızlığıyla ilgili raporlarını açıklaması da kamuoyundaki kanaati değiştirmemişti.

Bütün itiraz ve engellemeler karşın, Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920 tarihinde toplanmış ve faaliyetlerine başlamıştı. Mazbataların onaylandığı meclisin 26 Ocak 1920 tarihli 3. Oturumunda, oturum başkanı Hacı İlyas Efendi, Dâhiliye Nezaretinden ellerine ulaşan bir listeye göre bazı mebuslar hakkında şikâyetler olduğunu belirtmişti Bu şikâyetlerle ilgili olarak, usulsüzlük ve yolsuzluklara dair birçok belge bulunduğu iddia edilmişti. Konunun 1. Şube Heyeti Umumiyesi tarafından incelenmesine karar verilmişti. Bunlar arasında Antalya mebusları Hamdullah Suphi Bey ile Yusuf Talat Bey'in mazbataları da vardı. Hacı İlyas Efendi, konuşmasının devamında, "*seçimlerde tutulan tutanaklarda ve Teftiş Heyeti'nin tuttuğu zabıtlarda konu ile alakalı hiç bir şey bulunamadığını ve bu gibi durumlarda tetkikin beklenmesinin meclis faaliyetlerini geciktireceğini"* de belirtmişti. Bu şikâyetleri bildiren kişilerin bizzat mahkemeye başvurmaları gerektiğini belirttikten sonra, şubenin verdiği karara dayanarak mebusların mazbatalarının onaylanmasına karar verilmişti. Bu kararın okunmasından sonra, Yusuf Talat Efendi ve Hamdullah Suphi Bey'in Antalya mebusluğu kabul edilmişti[31].

Mecliste mebuslar arasında belirgin bir cepheleşme ve kutuplaşma yaşanmış, bu gerginliğin çalışmalara yansıdığı da görülmüştü. Millîciler ve saray cephesi. Saray cephesi meclisin varlığına bile muhalifti. Mecliste, özellikle Ayan üyelerinin çoğunluğu muhalifti. Muhaliflerin gözünde Milliciler İttihatçılardı. Meclisin toplanma yeter sayısı üzerinden hareketle meclisin toplanmasını gayrimeşru sayıyorlardı (Akşin, 1998 II, 293). Şubat sonu, hatta İstanbul'un işgalinden sonra bile (20, 25 Mart günlerinde) Ayan üyesi Vasfi Efendi toplantı yeter sayısının yetersizliğini gündeme getirmişti (Türkgeldi, 1948, 254).

Kaynaklar:

Arşivler:
ATASE Arşivi.
Osmanlı Arşivi
Cumhuriyet Arşivi
MMZC, C. 1, D. 4, 22 Kanunusani 1336.
Gazeteler:
Akşam Gazetesi
Alemdar Gazetesi
Yenigün Gazetesi
Sabah Gazetesi
Kitap ve makaleler:

[29] "İntihabat Meşru İmiş", *Sabah*, 27 Aralık 1919, N. 10817. "İttihatçılar Nasıl Oyun Ettiler?", *Akşam*, 22 Aralık 1919, N. 450, 1919.

[30] Ali Kemal, "Mebusan Denilen Zevat-ı Kiram", *Alemdar*, 10 Şubat 1920, Ad. 435- 2735.

[31] MMZC, C. 1, D. 4, İçs.1, İn.1, 26 Kânunusani 1336: 25-26.

AÇIKSES, E.; DOĞANAY, R., (2009); *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Ankara.
AKŞİN S., (1998); *İstanbul Hükûmetleri ve Millî Mücadele II*, Ankara.
Ali Kemal, "Mebusan Denilen Zevat-ı Kiram", *Alemdar*, 10 Şubat 1920, Ad. 435- 2735.
AVANAS, A., (1998); *Milli Mücadele'de Konya*, Ankara.
BİLGEN, B. (2011); *Dönemin Basınına Göre 1919 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Oluşturulması*, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
ÇAVDAR, T., (1981); "İleri Gazetesinde 1919 Seçimleri", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 14, S. 2.
GÜNAYDIN, Ahmet N., (2010); *Milli Mücadelede Sivas-108 Gün*, Sivas 2010.
GÜNEŞ, İ.(2017); *Atatürk Dönemi Türkiyesi'nde Milletvekili Genel Seçimleri*, Ankara.
KARACA, T. N., (2004); *Meclis-i Mebusan'dan Türkiye Büyük Millet Meclisine Geçiş Sürecinde Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Ankara.
KILINÇ, A., (2019); "Antalya Sancağı'nda Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 12, Sayı XL, (268-295).
"İntihabat Meşru İmiş", *Sabah*, 27 Aralık 1919, N. 10817.
"İttihatçılar Nasıl Oyun Ettiler?", *Akşam*, 22 Aralık 1919, N. 450, 1919.
TANSEL, S., (1991); *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. II, İstanbul.
TANÖR, B., (2000); *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa.
TUNAYA, T. Z., (1998); *Türkiye'de Siyasal Partiler II*, İstanbul.
TÜRKGELDİ, A. F., (1948); *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara.

LIFESTYLE AND VALUE PRIORITIES

OF THE GERIATRIC POPULATION IN KAZAKHSTAN

[1]Tussupbekova M.Zh., [2]Galiyeva B.Kh.

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan,
[1] E-mail: madinatussupbekova@gmail.com
[2]E-mail: galiyeva_bkh@enu.kz

Abstract

This paper explores the lifestyle and value priorities of the geriatric population in Kazakhstan. The study's relevance is due to the increasing number of older people in the country and the need to understand their needs and attitudes to develop effective social and medical support programs. This study aims to identify the lifestyle and value priorities of the geriatric population in Kazakhstan and to analyze the factors influencing their behavior and attitudes. The work is based on empirical data analysis through a questionnaire survey of elderly citizens, examining aspects of physical activity, social engagement, religious values, and family attitudes. The results indicate that most respondents place significant importance on family and interpersonal relationships, viewing them as primary sources of happiness and support. It was also revealed that many older people prioritize their health, set high goals, and strive for self-development. Furthermore, the study highlights that many respondents increasingly value the spiritual aspects of life and religious beliefs with age. These findings have important implications for shaping health and social care policies and developing programs to improve the quality of life of older people in Kazakhstan. the study confirms that the elderly population in Kazakhstan is an active and diverse group whose values and priorities can serve as a foundation for creating a more inclusive and supportive society. This research not only enhances the theoretical understanding of the lives of the elderly but also offers practical recommendations for developing effective strategies to improve the quality of life for the geriatric population in Kazakhstan.

Keywords: geriatrics, health, religion, values, lifestyle, population, older people

1. Introduction

In Kazakhstan, as in many countries, there is a steady increase in the number of older people, which requires special attention to their needs and problems. Changes and innovations in the economy, social policy, and health care require the study of this problem in the context of the social and demographic dynamics of the country. The research allows us to study not only the features of everyday life of the geriatric population but also their attitude to basic life values, as well as the transformation of these values in the context of modern challenges. In the conditions of rapid changes in the social environment and the transformation of traditional values, it becomes especially relevant to study the lifestyle and value priorities of the elderly. Understanding their perception of life, attitudes to health, family ties and spiritual aspects can serve as a basis for the development of effective social support and healthcare programs, as well as for the formation of policies aimed at improving the quality of life of older citizens.

This study aims to identify the lifestyle and value priorities of the geriatric population in Kazakhstan and to analyze the factors influencing their behavior and attitudes. The study is based on sociological surveys, analysis of statistical data, and interviews with representatives of the elderly population. Quantitative and qualitative methods were used during the study: questionnaires, and statistical and qualitative analyses.

To collect data, a questionnaire was developed that included questions about physical activity, family values, attitudes toward health, religious beliefs, and life goals. The survey involved 140

respondents representing the geriatric population in different regions of Kazakhstan. Data processing was conducted using descriptive statistical methods to identify patterns and trends in respondents' answers. In addition to quantitative data, group discussions, and interviews were conducted to gain an in-depth understanding of the value priorities and perceptions of older people's lifestyles.

Studying the value priorities of the geriatric population will help to understand and identify the needs of older people to shape support programs aimed at improving their quality of life. This study aims to expand existing knowledge about the geriatric population in Kazakhstan and will be useful for specialists in sociology, psychology, medicine, and social work.

The geriatric population includes older people, elderly people, and people of advanced age. The term ‘geriatrics’ is derived from the Greek words ‘geron’ (geron) for ‘old man’ and ‘iatros’ (iatros) for ‘physician’. Geriatrics, like all other subjects and objects, acquires the colorful trend of the era, in which concepts are constantly changing into broader and more attractive thoughts when we start to think that old age is the most desirable and beautiful period [1]. Geriatrics originally referred to medicine concerned with the treatment and care of the elderly. The term ‘geriatrics’ was first used in the early 20th century. In 1909, German physician and researcher Nikolaus Blumenbach introduced the term to denote a separate field of medicine dealing with aging and the care of the elderly [2].

In the 1930s, geriatrics began to develop as a specialized field of medicine focusing on the diseases and health needs of older people. In parallel, social geriatrics, which studies the social aspects of older people, began to emerge in the 1960s and 70s. In the modern context, the term ‘geriatric population’ encompasses not only the medical, but also the social, psychological, and cultural aspects of older people's lives. This has become particularly relevant with increasing life expectancy and aging populations in many countries, including Kazakhstan. The term has become fundamental to the field of research and practice relating to the health, well-being, and quality of life of older people and continues to evolve in the context of the new challenges faced by the geriatric population.

2. Materials and research methods

The study's main aspects are the demographic context, the lifestyle of the elderly, value priorities, and *social and governmental support.*

2.1. Demographic context

The demographic context examines the structure of the older population in Kazakhstan (age pyramid, gender ratio, geographical distribution) and the level of urbanization and its impact on the lifestyles of older people.

Kazakhstan's *age pyramid* reflects the aging of the population that has been observed in recent decades. According to Roeske-Slomka, the age pyramid reflects the increase in life expectancy [3]. Based on the literature review, Liu offers his pyramid model to address the problems of the elderly [4]. Thus, the age pyramid provides a clear picture of society's current demographic situation and helps predict future social and economic challenges.

In Kazakhstan, as in many countries, there is a demographic transition, during which the proportion of older people is increasing. On average, the population is aging due to decreasing birth rates and increasing life expectancy. According to recent censuses, the share of people over 60 years of age is about 11-12 percent of the total population of the country and continues to grow. At the top of the pyramid is a small share of people over 80 years old, but it is expected that with the improvement of health care and living conditions, this category will increase in the future [5].

Over the last 10 years, the share of elderly people in the country has grown by almost 2%. 3 years ago, the number of elderly people in the country for the first time exceeded the number of children under 5 years old. Now there are more than 2.7 million pensioners in Kazakhstan, which is almost 13.6% of the population (Figure 1).

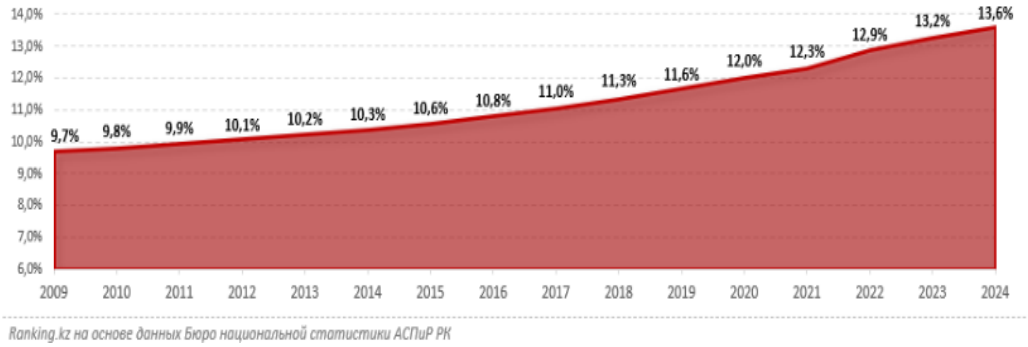

Figure 1. Growth in the number of people aged 60 and over from 2009-2024.

The share of older people in the total population is increasing in almost all countries. According to UN projections, the number of people aged 65 and over will more than double in the coming decades: from 761 million in 2021 to 1.6 billion in 2050. The number of people aged 80 and above will grow even faster [6].

The gender ratio in Kazakhstan, as in many countries, there is an imbalance among the elderly population in favor of more women. This is explained by the fact that women tend to live longer than men. In the age group 60 years and older, women constitute a significant majority, especially in the older ages (80 years and older). The average life expectancy of men in Kazakhstan is lower due to factors such as lifestyle, working conditions and access to medical care. According to statistics, for every 100 men over 60, there are more than 150-160 women in the same age category (Figure 2).

Figure 2. Growth in the number of women and men aged 60 and over from 2012-2022.

As can be seen, the proportion of women aged 65 and over has reached 10.1 percent at the start of 2022, with only 8.2 percent a decade later. Meanwhile, the proportion of men aged over 65 has increased from 4.8 percent to 6.1 percent over the decade.

The demographic context also refers to the geographical distribution of the geriatric population in Kazakhstan. The demographic context in Kazakhstan includes not only the overall population structure but also the geographical distribution of the geriatric population, which reflects differences between urban and rural areas, as well as the availability of services and resources for older people. Older people live in urban and rural areas, although there is some variation in distribution. Rural areas have a slightly higher proportion of older people than urban areas since rural areas traditionally have a higher birth rate, as well as a slow outflow of young people to urban areas (Table 1).

Regions of Kazakhstan	Men	Women

Kazakkhstan	815 485	1 539 833
Abai	32 608	60 112
Akmola region	42 880	78 375
Aktobe	34 956	66 930
Almaty	59 149	99 967
Atyrau	21 098	40 795
East Kazakhstan	31 675	61 892
Zhambyl	47 104	82 197
Zhetisu	32 390	55 617
Karaganda	58 595	121 879
Kostanai	49 335	96 080
Kyzylorda	27 868	47 805
Mangistau	20 856	37 740
Pavlodar	41 437	81 752
North Kazakhstan	35 214	67 674
Turkestan	63 564	104 065
Ulytau	9 352	17 726
West Kazakhstan	49 535	95 499
Astana	39 595	81 687
Almaty	86 012	180 959
Shymkent	32 262	61 082

Table 1. Number of older people in the regions of Kazakhstan at the beginning of 2024

Large cities (megapolises) such as Astana, Almaty, and Shymkent have significant concentrations of older people due to better opportunities for health care and social support. However, rural and remote regions, such as Kyzylorda and East Kazakhstan Oblasts, also have a large proportion of the older population due to traditional lifestyles and slower economic development. These demographic characteristics influence the planning and implementation of social programs aimed at improving the lives of the older population, including access to health care, social benefits, and initiatives related to active longevity [7].

The level of urbanization in Kazakhstan and its impact on the lifestyles of older people are important aspects for understanding their social adaptation, access to services, and general well-being. Urbanization refers to changes in social, economic, and cultural aspects of society, such as the process of becoming a city, the movement of people to urban areas, the expansion of urban areas, etc. [8]. Urbanization is the most important social change in the world. Based on a comprehensive analysis, Gu identifies five driving forces of urbanization, which are industrialization, modernization, globalization, marketization, and administrative/institutional power [9].

Kazakhstan is a highly urbanized country and more than 60% of the population lives in urban areas. Urbanization has accelerated in recent decades due to the migration of young people and working-age populations from rural areas to cities in search of jobs, better education, and access to more developed infrastructure. Large cities such as Astana, Almaty, and Shymkent have a significantly higher proportion of urban population compared to other regions [10]. Nevertheless, a significant number of older people continue to live in rural areas, especially in traditional, agrarian regions.

The main positive aspects of the impact of urbanization are *better access to health services* including specialized clinics, hospitals, and health prevention programs (State Program ‘Densaulyk’ for 2016-2020; health check-up program, social programs to support active longevity, psychological support program, etc.) [11].

In 9 regions of Kazakhstan (Astana, Almaty, Shymkent, Akmola region, Aktobe region, Zhambyl region, Karaganda region, Kostanay region, Turkestan region), *healthy lifestyle and longevity centers* for older people, hobby groups and sports programs have been opened. This promotes social activity and physical fitness among the elderly population. *Urban transport systems* and infrastructure are being actively developed to ensure better movement of older people around the city, which facilitates access to social institutions, pharmacies, and public events. Negative sides of the impact of urbanization

on the lives of older people are high living costs (increased prices for food, and utilities), loneliness, and problems of adaptation to the digital society [12]. The cost of living is higher in urban areas, which can create financial difficulties for older people, especially those living on a fixed pension. This may limit their ability to participate in social life or access certain leisure activities. Despite the ability to access digital services, not all older people have the skills to use modern technology, which can be a barrier to accessing government or health services.

Thus, the level of urbanization has a significant impact on the lifestyles of older people in Kazakhstan. Harnessing the positive effects of urbanization while mitigating the negative effects is necessary to sustain urban progress and improve the condition of human settlements.

2.2. Lifestyles of older people in Kazakhstan

This part of the study examines the *level of physical activity, health, and access to medical care.* The elderly population of Kazakhstan faces certain challenges in terms of physical activity, health and access to medical care. These aspects have a significant impact on the quality of life of older people and require attention both at the level of government programs and society.

2.1 Physical activity levels

The physical activity of older people in Kazakhstan depends largely on the place of residence (urban or rural), the level of socio-economic status, and personal health conditions. In rural areas, older people often remain active, especially if they are engaged in agriculture or care for pets. This helps to maintain their physical fitness, although physical activity can be a problem in the presence of chronic diseases. In urban areas, many older people limit physical activity due to living conditions, and lack of safe places to walk or exercise. Nevertheless, active longevity programs offering sports, dance, and yoga classes are available in major cities to help older people keep active. In general, however, physical activity levels among the elderly population remain low. This is due to the prevalence of chronic diseases, as well as a lack of awareness of the importance of physical activity in maintaining health (Figure 3).

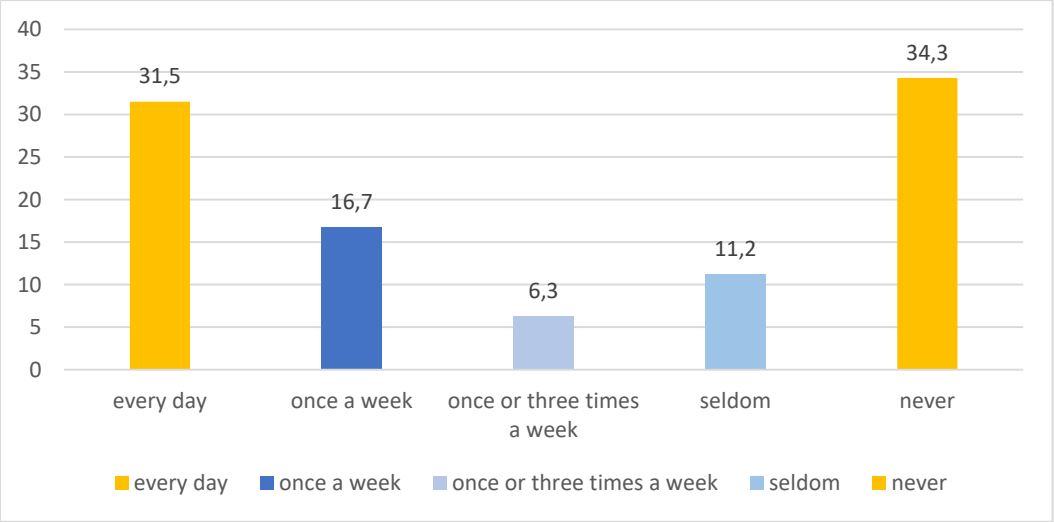

Figure 3. Physical activity levels

The results show that only 65.7 percent participate in sports and 34.3 percent do not participate in physical activity and raise questions about the reasons for inactivity. The main reasons are health problems, lack of awareness of existing programs, or lack of motivation.

2.2 Health of the elderly population

Kazakhstan, like many countries with a post-Soviet heritage, faces high morbidity among the elderly population. The most common diseases among the elderly include cardiovascular diseases (hypertension, ischemic heart disease), diabetes, diseases of the respiratory system, musculoskeletal system, and cognitive disorders (dementia, Alzheimer's disease).

Life expectancy in Kazakhstan has exceeded 75 years [13]. The Ministry of Health emphasizes that the increase in life expectancy is due to a number of successful reforms aimed at improving health services, disease prevention, and increasing the level of medical literacy of the population (Figure 4).

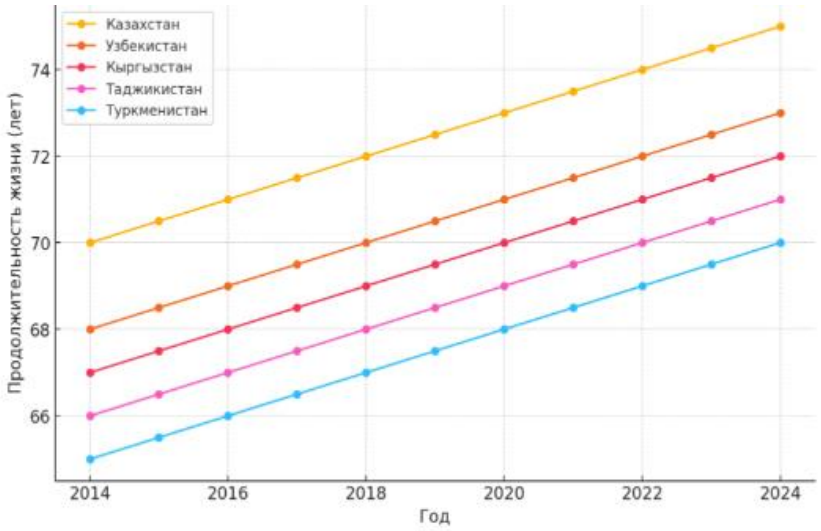

Figure 4. Life expectancy in Central Asian countries (2014-2024)

According to the World Bank, life expectancy in the countries of Central Asia is steadily increasing [15]. In Kazakhstan in 2014 life expectancy was 70 years, in 2024 - 75 years. This indicator shows significant improvements in the country's health care system and the quality of life of the population.

2.3 Accessibility of medical care

Kazakhstan has a public health care system that provides free medical care to citizens, including the elderly. However, the quality and accessibility of these services vary considerably depending on the region of residence.

Large cities in Kazakhstan (Astana, Almaty, Shymkent) have better access to medical services, with specialized clinics, hospitals and medical centers offering care for a wide range of diseases. In rural areas, access to medical care is limited. Specialized doctors are often unavailable and older people have to travel long distances to receive qualified care. This is particularly problematic for those with chronic diseases. Despite free services, many older people face financial difficulties in purchasing medication or having to pay for additional medical procedures. Pension payments often do not cover all treatment needs. Although public hospitals provide basic medical care, the quality of services sometimes suffers due to understaffing, inadequate facilities, or long waiting times. Private clinics are of higher quality, but services may not be accessible to older people with low incomes.

Since 2004, telemedicine has been introduced in Kazakhstan to improve access to medical counseling for the elderly population and to bridge the gap between urban and rural areas (Ministry of Health Strategic Plan 2017-2021). In 2016, specialists from 15 regional hospitals, the Shymkent Children's Regional Hospital, and 14 state urban hospitals conducted over 28,000 consultations through the telemedicine and video consultation network. Regional hospitals conducted more than 26,000 consultations, and state urban hospitals - about 2,000 [14].

In general, older people in Kazakhstan face several difficulties in maintaining physical activity, promoting health, and accessing health care. Despite the existence of government programs aimed at improving these aspects, problems remain with access to quality health care, particularly in rural areas, and with the level of physical activity among the elderly population. Strengthening prevention programs, improving infrastructure, and raising awareness of healthy lifestyles can significantly improve the quality of life of older people in Kazakhstan.

2.3. Value priorities

The priorities that individuals assign to various values reflect their temperament, personality traits, socialization experiences, unique life histories, and surrounding cultures [15]. As older adults age, their life priorities shift due to accumulated experiences, as well as changes in health and social status. Rokeach found that men and women rank the same values as the most and least important [16]. The general values of the geriatric population can be categorized into terminal and instrumental values. Terminal values include: values of personal life (love; financially secure life; happy family life; health), values of professional self-realization (interesting work; social vocation, respect for others, workmates), values of self-realization (active life; life wisdom; cognition, intellectual development; self-confidence; creativity), altruistic values (happiness of others, well-being, development of other people, humanity as a whole), and values of communication (having good and good friends). Instrumental values include ethical values (being well-mannered; educated; honesty; sense of humor), doing values (neatness; efficiency in doing things; self-control, self-discipline; rationality; responsibility; strong will; performance), values of acceptance of others (sensitivity; caring; broad-mindedness; tolerance to the views and opinions of others, ability to forgive others their mistakes and errors), values of self-affirmation (independence; intransigence to the shortcomings in oneself and others; high claims; courage in defending one's opinion) [17].

This study examines the terminal values that respondents deemed most significant for themselves and their significant others. In Kazakhstan, as in many other countries, priorities such as health, family, and religion hold particular importance for older adults, serving as the main reference points in their lives. For the majority of older individuals, health is the top priority. They place greater emphasis on regular medical check-ups and the management of chronic diseases (see Figure 5).

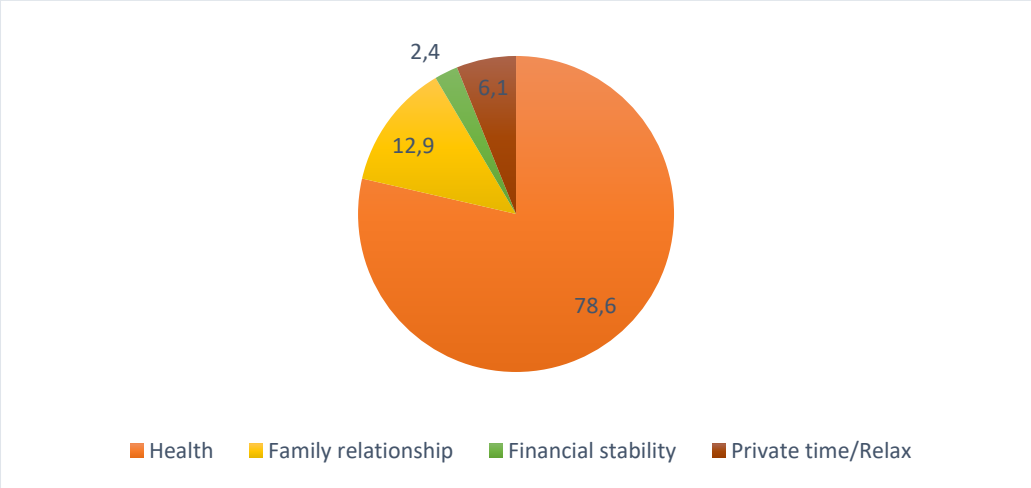

Figure 5. Results of the questionnaire on the question: What is the most important thing for you in your life now?

The results of the questionnaire indicate that 78.6% of older individuals surveyed regard health as the primary priority in their lives. At this stage of life, health emerges as a crucial factor influencing quality of life, the ability to maintain independence, and overall well-being. This underscores the significance of programs, such as the Active Longevity Program, which is set to continue until 2025, aimed at promoting health, preventing disease, and encouraging an active lifestyle among older adults.

Family plays a crucial role in the lives of older adults. As individuals age, family ties often strengthen, and priorities shift toward maintaining family harmony, caring for grandchildren, and nurturing close relationships with children. Older adults increasingly rely on their children for both emotional and practical support. In multi-generational families, which are traditionally prevalent in Kazakhstan, older individuals feel integrated into the family unit, providing them with a sense of stability and security. The significance of family grows with age, particularly as social interactions and

professional engagements decline. Older adults come to cherish the time spent with loved ones, viewing family as their primary source of happiness and support (Figure 6).

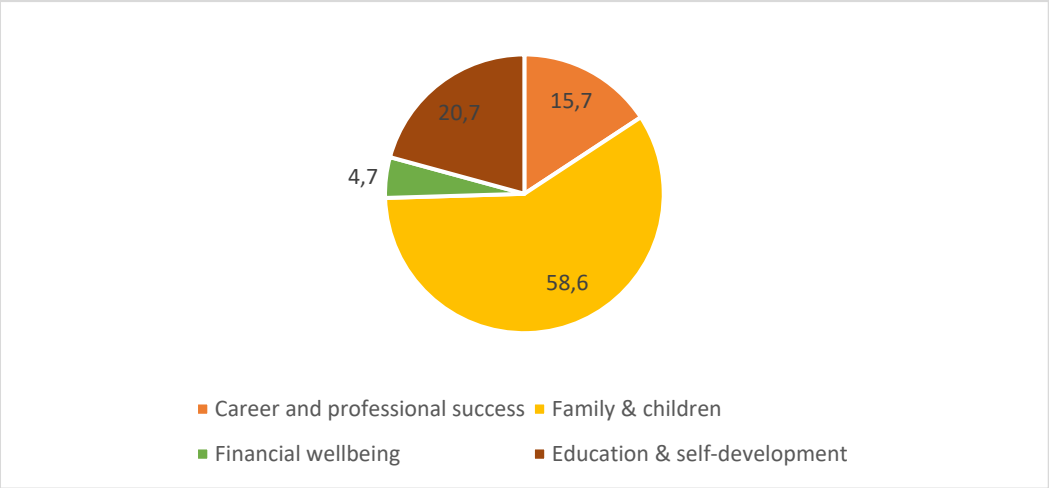

Figure 6. Results of the question: What values are important at your age?

58.6% of respondents indicated that family plays a significant role in their lives. This suggests that, at various stages of life, family support is perceived as a fundamental component of well-being, stability, and emotional security. As an individual age, family often becomes a primary source of emotional support and happiness for older adults. When social connections diminish and professional activities are reduced or ceased, the family frequently fills this void by providing stability, care, and closeness. Many older adults increasingly value the time spent with loved ones, as it not only helps them cope with loneliness but also enhances their sense of belonging and significance. For many, family emerges as the top priority, as it helps maintain emotional well-being, offers physical support, and serves as a crucial element of life's meaning during this stage.

As an individual age, religion often assumes greater significance in their lives. In Kazakhstan, where Islam plays a pivotal role in cultural and social life, many older adults increasingly engage in spiritual practices such as attending mosques, praying, and observing religious rituals. For older individuals, religion can serve as a source of comfort, particularly during times of loss, declining health, or diminished social connections. Religious beliefs can aid in coping with challenges and provide hope for a better life after death, becoming an integral aspect of the worldview of older adults. Furthermore, attending religious institutions and participating in church or religious events allows older individuals to maintain social connections and remain active members of their communities (Figure 7).

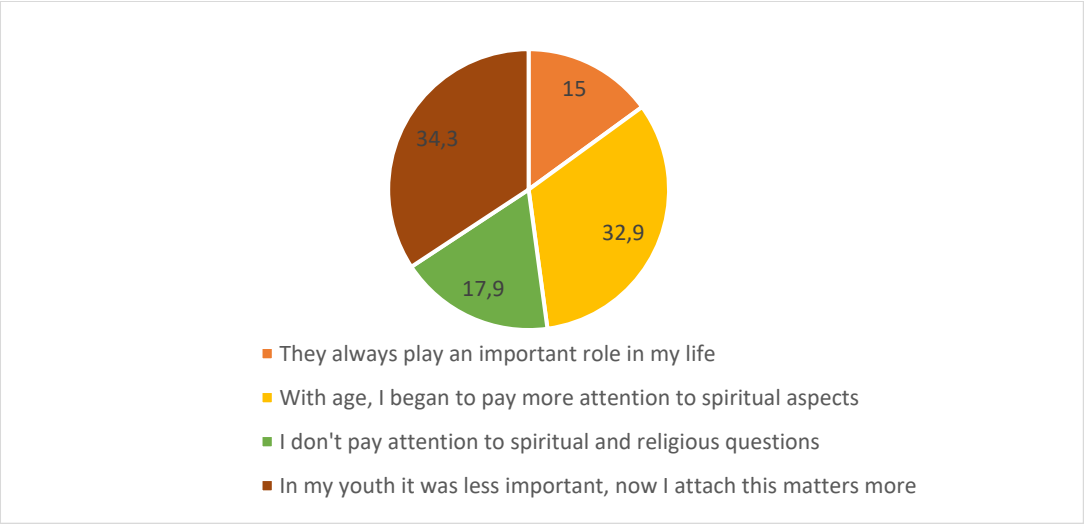

Figure 7. Results of the question: How important are spiritual and religious values for you?

The results indicate a significant impact of religious values on the lives of older adults. A substantial 82.1% of respondents express an interest in religion, underscoring the important role that spirituality plays in the lives of many elderly individuals. This finding emphasizes that religious and spiritual beliefs serve as sources of support, meaning, and comfort during a stage of life characterized by age-related changes. Furthermore, religious values contribute significantly to enhancing the psycho-emotional well-being of older adults and foster a sense of community and belonging, which is particularly vital for this demographic.

As individuals age, their priorities in Kazakhstan have shifted significantly toward health, family, and religion. Maintaining good health has become a central focus, as physical well-being directly impacts quality of life. Family remains a crucial element in the lives of older adults, offering both emotional and material support. Additionally, religious beliefs are strengthened, helping older individuals navigate life's challenges.

This study demonstrates that older individuals can impart their experiences through their life values. The responses of older adults represent a valuable legacy of life wisdom that can assist younger generations in making more informed decisions, avoiding common pitfalls, and discovering happiness in life.

Conclusion

In this study, key aspects of lifestyle and value priorities among the geriatric population in Kazakhstan were identified. The results indicate that family and interpersonal relationships are central to the lives of older individuals, serving as primary sources of happiness and support. More than half of the respondents emphasized the importance of health and physical activity, highlighting the need to care for one's well-being to enhance the quality of life. Participation in social activities and the maintenance of spiritual and religious values also emerged as significant factors contributing to their psychological well-being. Based on the data collected, it can be concluded that there is a need to develop and implement comprehensive social support programs that address the needs and value orientations of older citizens. These programs should encompass activities aimed at improving physical health, fostering social engagement, and strengthening family connections.

Overall, the study confirms that the elderly population in Kazakhstan is an active and diverse group whose values and priorities can serve as a foundation for creating a more inclusive and supportive society. This research not only enhances the theoretical understanding of the lives of the elderly but also offers practical recommendations for developing effective strategies to improve the quality of life for the geriatric population in Kazakhstan.

Funding Information

The article was prepared within the framework of the scientific project of IRN AP23488481 "Value priorities in the linguistic consciousness of Kazakhs: socio-psycholinguistic and cognitive-discursive approaches" on grant funding of the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan.

References

1 Butler N. L., Geriatrics as a modern specialty, Nebraska, (1940).

2 Lazebnik L.B., "Geriatrics (on the 100th anniversary of the term "geriatrics")", Clinical gerontology, 1(2): 3-8, (2010).

3 Roeske-Słomka I., "Piramidy wieku ludności państw Unii Europejskiej", The Polish Statistician, 11 (54): 88-101, (2009). DOI:10.59139/ws.2009.11.6

4 Lu, G., and Zhang, T., "A pyramid model of inclusive design to get outdoors for China's ageing people", Human Aspects of IT for the Aged Population. Aging, Design and User Experience: Third International Conference, ITAP 2017, Held as Part of HCI International 2017, Vancouver, BC, Canada, July 9-14, 2017, Proceedings, Part I, 3, 173-183, (2017). DOI:10.1007/978-3-319-58530-7_12

5 Internet: Bazarbayeva B., Gorshnyakov A. The number of elderly people in the country has exceeded the number of children under five for the first time. Online.https://24.kz/ru/news/social/item/613066-chislo-pozhilykh-lyudej-v-strane-vpervye-prevysilo-kolichestvo-detej-do-pyati-let (2023)

6 Internet: Ageing Kazakhstan: by early 2024, there will be more than 2.7 million elderly people in the country. Online: https://ranking.kz/reviews/banking-and-finance/stareyuschiy-kazahstan-k-nachalu-2024-goda-v-strane-naschityvalos-bolee-2-7-milliona-pozhilyh-lyudey.html (2024)

7 Internet: Population of the Republic of Kazakhstan (at the beginning of 2024). Online: https://stat.gov.kz/ru/industries/social-statistics/demography/publications/157456/ (2024)

8 Hussain, M., and Imtiyaz, I., "Social impact of urbanization on the institution of family in Kashmir: A study of Srinagar City", Communications, 24(1): 109-118, (2016).

9 Gu, C., "Urbanization: positive and negative effects", Science Bulletin, 64(5): 281-283, (2019). DOI:10.1016/j.scib.2019.01.023

10 Kozhakeeva, L.T., "Modern condition of urban population of Kazakhstan", Herald of Kazakh State Women Pedagogical University, 6(50): 52-55, (2015).

11 Internet: On approval of the State Programme of Health Care Development of the Republic of Kazakhstan 'Densaulyk' for 2016 - 2019 years. Online: https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000634 (2018).

12 Zorabyan, S.E., "Urbanization: pros and cons", Materials of the V All-Russian Scientific Conference of Young Scientists, Graduate Students, Students, Undergraduates, Rostov-na-Donu, 27-30, (2021).

13 Internet: Life expectancy at birth, total (years). Online: https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN (2024)

14 Hamilton, C., "Telemedicine in Kazakhstan: bridging the gap between urban and rural areas in the prevention, diagnosis, treatment and control of non-communicable diseases: an informative overview of best practices", (2018).

15 Kohn, M.L., and Schooler, C., "Work and personality: An inquiry into the impact of social stratification", Ablex Publishing Corporation, 389 p., (1983). https://doi.org/10.1126/science.224.4649.594

16 Rokeach, M., "The nature of human values", Fre Press, 428 p., (1973). https://doi.org/10.2307/2062614

17 Chalina, N.V., "Value orientations of the elderly and their representation of value orientations of significant others", News of the A.I. Herzen Russian State Pedagogical University, 102: 408-411, (2009).

KAZAKISTAN AZERBAYCAN EKONOMİK İLİŞKİLERİNDE PETROL FAKTÖRÜNÜN ÖNEMİ

Terane Rüstemova

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi,
Bakü, Azerbaycan
terane.mirzeyeva.rustemova@gmail.com

Özet

Makalede Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Azerbaycan ve Kazakistan Cumhuriyetlerinin ekonomik kalkınmasında petrolün rolünden bahsediliyor. Bağımsızlığın korunması ve geliştirilmesi için ekonomik ve politik güce ihtiyaç vardı. Zengin petrol ve gaz rezervlerine sahip olan Azerbaycan ve Kazakistan, bu güce sahip olabilmek için yeni petrol ihracatı fırsatları yaratmaya çalışıyorlardı.

1994 yılında Azerbaycan'da Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının işletmeye alınmasıyla "Yüzyılın Anlaşması" adı verilen büyük bir petrol sözleşmesi imzalandı. Ayrıca Bakü-Supsa petrol boru hattının devreye alınması da görüşüldü. Makalede bahsedilen petrol boru hatlarının kısa tarihçesi hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca Kazak petrolünün Azerbaycan topraklarından ihracı ve Azerbaycan petrolünün hammadde olarak ihracı ile ilgili gerçekler de yıllara göre kronolojik olarak yansıtılmıştır.

Bunun sonucunda her iki Türk devleti de kısa sürede güçlenerek ekonomik ve siyasi güç dengesini oluşturdu.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan, Kazakistan, ekonomi, petrol, Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Supsa

IMPORTANCE OF OIL FACTOR IN KAZAKHSTAN-AZERBAIJAN ECONOMIC RELATIONS

Terane Rustemova
Azerbaijan National Academy of Sciences,
Baku, Azerbaijan
terane.mirzeyeva.rustemova@gmail.com

Abstract

The article discusses the role of oil in the economic development of the Republics of Azerbaijan and Kazakhstan, which gained independence after the collapse of the Soviet Union. Economic and political power was needed to maintain and develop independence. Azerbaijan and Kazakhstan, which have rich oil and gas reserves, were trying to create new oil export opportunities in order to have this power.

A major oil contract called the "Contract of the Century" was signed in 1994 with the commissioning of the Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline in Azerbaijan. In addition, the commissioning of the Baku-Supsa oil pipeline was also discussed. The article provides information about the brief history of the oil pipelines mentioned. In addition, the facts about the export of Kazakh oil from Azerbaijani lands and the export of Azerbaijani oil as raw material are also reflected chronologically by year.

As a result, both Turkish states became stronger in a short time and established the balance of economic and political power.

Keywords: Azerbaijan, Kazakhstan, economy, oil, Baku-Tbilisi-Ceyhan, Baku-Supsa

Introduction:

After the collapse of the Soviet Socialist Union in the late 20th century, one of the republics that gained independence was the Turkish Republics of Azerbaijan and Kazakhstan. There was a need for strong economic and political power to maintain and develop the newly gained independence. In order to overcome these and similar problems, the states of Azerbaijan and Kazakhstan, which have rich natural oil and natural gas resources, were trying to create new oil export opportunities. On September 20, 1994, the first steps were taken in Baku, the capital of Azerbaijan, to put the Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline into operation and a major oil contract called the "Contract of the Century" was signed.

The Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline is a pipeline that carries Azerbaijani oil from the Caspian Sea to the Ceyhan port of Turkey and from there to European markets via the Mediterranean. It is 1,768 kilometers long. It passes through Azerbaijan (443 km), Georgia (249 km) and Turkey (1,076 km). The diameter of the pipeline is 42 inches (106.68 centimeters) in Azerbaijan and Turkey, and 46 inches (116.84 centimeters) in Georgia. The diameter of the pipeline decreases to 34 inches (86.36 centimeters) in the final section towards the Ceyhan Marine Terminal in Turkey.

A declaration was signed on the construction of the Baku-Tbilisi-Ceyhan main export pipeline at the OSCE summit held in Istanbul on November 18, 1999. This created the legal basis for the Baku-Tbilisi-Ceyhan project to become a reality. Later, discussions were held to determine some of the project details and to determine the necessary financial resources. [1].

The Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) oil pipeline connects the Sangachal terminal on the Caspian Sea coast to the Ceyhan terminal on the Mediterranean coast of Turkey. The pipeline's daily transmission capacity is currently 1.2 million barrels.

Main Title:

The construction of the BTC pipeline named after national leader Heydar Aliyev began in April 2003 and was completed in April 2005. On May 25, 2005, the opening ceremony of the Azerbaijani section of the BTC pipeline was held with the participation of the President of Azerbaijan Ilham Aliyev. The Georgian section was put into operation in October 2005.

On May 28, 2006, Azerbaijani oil was delivered to the Ceyhan terminal, and on July 4, the first tanker loaded with oil left Ceyhan. On July 13, 2006, the opening ceremony of the BTC Main Export Pipeline was held in Ceyhan.

From the date of commissioning of the BTC pipeline to January 1, 2022, more than 516 million tons (3.77 billion barrels) of crude oil have been exported to world markets. After gaining independence, Azerbaijan exported 80% of its oil through BTC. [2].

Kazakhstan's oil industry has attracted a lot of investment with its rich natural resources and favorable liberal regime. Kazakhstan ranks 13th in the world in terms of discovered oil reserves, 15th in terms of gas and condensate reserves, and 28th in terms of oil production. It is assumed that there are 2-3 billion tons of oil and natural gas reserves in the Tengiz oil field alone. Some domestic sources even claim that the scale of Kazakhstan's oil reserves is among the leaders.

Oil is produced in 55 fields here. Of these, 60% is produced in the Manghistown and Atyrau provinces. It is estimated that 7.8 billion tons of oil are found in the dry regions of the country, 65-70% of which falls in the Caspian basin. It is believed that even larger reserves of 13 billion tons of traditional fuel are in the Kazakh part of the Caspian Sea. 9 major oil companies in the world are conducting exploration and discovery work based on seismic indicators on the shelf in the Kazakh part of the Caspian Sea. [3].

On June 16, 2007, Kazakhstan officially joined the BTC project. On the same day, the presidents of Kazakhstan and Azerbaijan signed an agreement on support and assistance for the transportation of Kazakh oil to international markets via the BTC system via the Caspian Sea and the Azerbaijani territory in Almaty. This document envisaged the creation of the Aktau-Baku system for the transportation of Kazakh oil via the BTC.

Currently, Azerbaijani oil extracted from the "Azeri-Chirag-Derin Guneshli" field block, condensate extracted from the "Shah Deniz" field and oil produced independently by SOCAR are transported via the BTC pipeline. The pipeline also transports oil from Turkmenistan, Kazakhstan and Russia via the Mediterranean to world markets. [2].

Astana plans to continue the implementation of the Kazakhstan-Caspian Hydrocarbon Transportation System (KHCNS) project, which includes increasing the supply of oil from the Azerbaijani territory.

Kazakhstan is looking for new ways and means to export its oil to the world market; the country has adopted the republic's national development plan for the period up to 2029. In this plan, it was stated that Astana plans to implement a number of infrastructure projects aimed at diversifying the export routes of its "black gold".

At the same time, Kazakhstan is ready to revive some projects aimed at reducing dependence on the Caspian Pipeline Consortium (CSPC), which currently provides about 80% of its oil.

According to the document, Astana plans to restore the construction of the Eskene-Kurik oil pipeline and, in parallel, to implement the Kazakhstan Caspian Hydrocarbon Transportation System (KHCNS) project, increasing oil supplies from Azerbaijani territory.

Let's say right away that the project is not new, it was discussed back in 2006, when the two countries reached an agreement on the transit of Kazakh oil through Azerbaijani infrastructure. Two options for the KRGNS are being considered - implementation from Kazakh ports to Azerbaijani territory by tankers and subsequent transportation of "raw materials" via the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) oil pipeline.

The second option is the transportation of Kazakh oil by tankers to the Baku port, then loading it into railway tanks and sending it to the Georgian port of Batumi, where Kazakhstan has an oil loading terminal.

Starting in 2023, Kazakhstan has been actively developing the direction of oil exports from Azerbaijani territory and via the Baku-Tbilisi-Ceyhan route - over the past year, only 1.5 million tons of oil have been exported via BTC. However, the parties intend to gradually increase the volume of transit from Kazakhstan, first to 2.2 million tons per year, and then to three million. According to the country's new National Plan, in the medium term, it is planned to increase oil transit via the Trans-Caspian route (Middle Corridor/TMTC) to 7 million tons per year.

At the same time, the Baku-Supsa pipeline, which was restarted at the proposal of Azerbaijan, is being considered. This pipeline will be used exclusively for the transmission of Kazakh oil. The transportation of 3-5 million tons of Kazakh oil per year via this route is being discussed.

That is, with an actual export of 70 million tons, Kazakhstan has a pumping capacity of up to 139 million tons per year.

In this case, the supply of Kazakh oil from the territory of Azerbaijan and the BTC infrastructure allow Kazakhstan to export raw materials directly to the Mediterranean Sea. The possible transportation of oil via Baku-Supsa will allow Kazakhstan to diversify its access to the Black Sea.

The implementation of the Kazakhstan Caspian Hydrocarbon Transport System (KCHTS) project was postponed for a number of reasons, including the high cost of the project, as well as the inability of Kazakhstan to increase oil exports to the previously planned 150 million tons.

Thus, the KKSNS project envisages the construction of a new Eskene-Kuryk pipeline with a length of 770 km, as well as increasing oil transportation by tankers between the Kuryk port

and Baku. To increase the transit of oil via the Trans-Caspian route, it is necessary to use additional tankers. Both Kazakhstan and Azerbaijan are actively working on this.

Although Azerbaijan transports Kazakh oil through its own territory and infrastructure, it is very important to note that some experts believe that it is not very profitable for Baku to mix its "black gold" with it.

Therefore, it is important to find low-sulfur raw material varieties that are close to Azerbaijani in terms of chemical properties in order to be injected into the BTC oil pipeline. Kazakh oil belongs to high-sulfur types.

When entering the BTC, Kazakh oil is mixed with Azerbaijani oil, and cheaper raw materials are purchased from the Ceyhan outlet.

Therefore, Azerbaijan offered Kazakhstan to transport oil through the Baku-Supsa pipeline, which will serve only Kazakh oil.

Thus, Baku offered the most suitable option. According to this option, Kazakh oil will have an alternative access to the international market, passing through Azerbaijan's infrastructure, while Azerbaijani raw material will retain its quality and buyers.

Considering Astana's ambitious plans to diversify its export route, Kazakhstan is expected to evaluate Azerbaijan's offer and include "Baku-Supsa" among its priority supply routes. [4].

According to the Kazakh press, Kazakhstan wants to increase oil transit through Baku in 2024 and this weekend bought two tankers that will increase the transportation of "black gold" to Azerbaijan by 750,000 tons per year via the Caspian Sea. [5].

It should be noted that in 2022, Kazakh President Kassym-Jomart Tokayev gave the order to increase oil transportation through the Trans-Caspian Corridor. According to this order, an agreement was signed between "KazMunayGaz" and SOCAR on the transportation of 1.5 million tons of oil per year from the "Tengiz" field to the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline.

The increase in the volume of transportation of Kazakh oil for export from the Aktau port in 2023 will increase the volume of raw materials transported in the direction of the Baku port from 205 thousand tons to 1 million. It is about 392 thousand tons, that is, a 5.5-fold increase compared to the 2022 indicator. Including 1 million. 057 thousand tons of oil were sent from the "Tengiz" field towards the Baku port [6].

Conclusion:

The existence of transparent economic relations leading to positive development dynamics between the two Turkic states with rich oil resources, Azerbaijan and Kazakhstan, will also contribute to the newly established Organization of Turkic States.

Because the aforementioned Turkic states have a strong economy and will be a driving force for the further strengthening of the Turkic unity.

The following positive aspects of the importance of the oil factor in the economic development between the states of Kazakhstan and Azerbaijan can be noted:

1. Making the Baku-Tbilisi-Ceyhan and Baku-Supsa routes more efficient and secure;
2. Reviving the national-ethnic unity of the Turkic states of the same origin based on historical roots;
3. Strengthening the political-economic-military aspects of the Organization of Turkic States;
4. Increasing economic and political will in the region and the world, etc.

Referanslar:

1. Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft boru kəmərinin istismara verilməsindən 15

il ötür (2023) https://web.archive.org/web/20230330125857/https://www.trt.net.tr/azerbaycan/iqtisadiyyat/2021/07/13/baki-tbilisi-ceyhan-neft-boru-k-m-rinin-istismara-verilm-sind-n-15-il-otur-1674759

2. Bakı-Tbilisi-Ceyhan (2024) https://www.socar.az/az/page/bakitbilisiceyhan
3. Qazaxıstanda neft sənayesi (2022) https://az.wikipedia.org/wiki/Qazax%C4%B1standa_neft_s%C9%99nayesi
4. Qazaxıstan Azərbaycan üzərindən neft nəqli layihəsini canlandırır: Bakı buna nə deyəcək? (2024) https://sputnik.az/20240810/qazaxistan-azerbaycan-uzerinden-neft-neqli-layihesini-canlandirir-baki-buna-ne-deyecek-466592338.html
5. Qazaxıstan 2024-cü ildə Bakıdan neft tranzitinin artırılması üçün 2 tanker alıb (2024)

https://turan.az/az/iqtisadiyyat/qazaxistan-2024-cu-ilde-bakidan-neft-tranzitinin-artirilmasi-ucun-2-tanker-alib

Qazaxıstan Azərbaycan ərazisi ilə neft nəqlini 2 dəfə artırıb (2024)
https://sputnik.az/20240213/qazaxistan-azerbaycan-erazisi-ile-neft-neqlini-2-defe-artirib-

462588284.html

Historical Dimensions of NATO's Transformation and Reflections on Türkiye

Muharrem BAYRAK[32]

Fevzi KIRBAŞOĞLU[33]

Abstract

This paper examines the transformation of the North Atlantic Treaty Organisation (NATO) from its establishment to the recent past, with a particular focus on the changes that have occurred in the post-Cold War period and the relationship between Türkiye and NATO. The main objective of this study is to analyse the evolution of NATO's security perceptions and the adaptation mechanisms employed by the organisation. The primary research question guiding this study is how NATO overcame the existential crisis it faced in the post-Cold War era and how it has adapted in response to emerging security challenges. This paper analyses NATO's strategic transformations since its establishment by examining its developments in chronological order. It focuses in particular on the new strategic concepts developed by NATO to overcome the existential crisis it faced after the collapse of the Soviet Union, evaluating important turning points such as the Bosnia Crisis, the Kosovo Intervention and the post-9/11 period as case studies showing the transformation of the organisation. The discussion further encompasses Türkiye's accession process to NATO, its contemporary strategic significance within the alliance, and the challenges it has encountered in the context of prevailing developments. The research findings indicate that NATO successfully surmounted the existential crisis it confronted in the post-Cold War era by adapting to novel security threats and expanding its mission. This adaptation is exemplified by the Strategic Concepts of 1991, 1999 and 2010, which mirror the evolving security perceptions and shifting priorities of the organisation.

Keywords: North Atlantic Treaty Organisation, Türkiye, Strategic Concepts, Bosnia, Kosovo

[32] PhD Candidate, Karadeniz Technical University, Department of International Relations, mhrrmbyrk96@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9190-9011.

[33] Res. Asst., Karadeniz Technical University, Department of International Relations, fkirbasoglu@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8797-4750.

NATO'nun Dönüşümünün Tarihsel Boyutları ve Türkiye'ye Yansımaları

Özet

Bu bildiri, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'nun kuruluşundan yakın geçmişe kadar geçirdiği dönüşümü, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan değişimleri ve Türkiye-NATO ilişkilerini incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, NATO'nun değişen güvenlik algısını ve örgütün adaptasyon sürecini analiz etmektir. Araştırmanın temel sorunsalı, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde karşılaştığı varoluşsal krizi nasıl aştığı ve yeni güvenlik tehditlerine karşı nasıl bir dönüşüm geçirdiğidir. Bildiride, NATO'nun kuruluşundan itibaren geçirdiği stratejik dönüşümler kronolojik bir perspektifle ele alınmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından NATO'nun karşılaştığı varoluşsal krizi aşmak için geliştirdiği yeni stratejik konseptler detaylı olarak incelenmiştir. Bosna Krizi, Kosova Müdahalesi ve 11 Eylül sonrası dönem gibi önemli dönüm noktaları, örgütün dönüşümünü gösteren örnek olaylar olarak değerlendirilmiştir. Bildiride ayrıca, Türkiye'nin NATO'ya üyelik süreci, örgüt içindeki stratejik önemi ve güncel gelişmeler ışığında yaşanan sorunlar da ele alınmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde karşılaştığı varoluşsal krizi, yeni güvenlik tehditlerine adapte olarak ve misyonunu genişleterek aştığını göstermektedir. Özellikle 1991, 1999 ve 2010 Stratejik Konseptleri, örgütün değişen güvenlik algısını ve yeni önceliklerini yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü, Türkiye, Stratejik Konsept, Bosna, Kosova

Introduction

The Atlantic Charter, which was signed in 1941, had a considerable impact on both World War II and the post-war era in Europe. The Treaty of Dunkirk, signed in 1947, represented a significant milestone in the development of European security. The treaty was influenced by the Benelux countries and the US, leading to the formation of the North Atlantic Treaty Organisation (Baylis, 1982). The primary factor contributing to the emergence of this pressure was the so-called 'Berlin Crisis'. The Soviet suspicion of the West escalated into a genuine threat in the aftermath of the crisis. The process that commenced with the United

Kingdom, France and the United States uniting the occupation zones in Germany in June 1948 and naming them 'Trizona' resulted in the establishment of West Germany, officially known as the Federal Republic of Germany, on 23 May 1949 and the German Democratic Republic in October 1949. The West-USSR rivalry that emerged immediately after the war was finalised with the division of the world into West and East after the Berlin Crisis (Armaoğlu, 2007). The Brussels Treaty in 1948 established the Western Union Defence Organization, aimed at enhancing collective security in Europe. However, Western Europe struggled to compete with the USSR economically, politically, and militarily without US support (Erhan, 2016a).

The North Atlantic Treaty, signed by the United States and Canada, as well as 10 Western European countries, led to the establishment of NATO on 4 April 1949. Initially headquartered in Paris, NATO relocated to Brussels following France's withdrawal from the military wing in 1966. The organisation was established with the aim of halting Soviet expansion into the West and fulfilled three main functions during the Cold War. These are as follows: firstly, it guaranteed the military presence of the USA in Europe with an institutional identity; secondly, it established tight control over Germany; and thirdly, it stopped Soviet expansionism towards the West (Ateş, 2016). The initial objective of the organisation, as articulated by its first secretary general Lord Hasting Ismay, was to 'keep the Americans in, the Russians out and the Germans down' (Ateş, 2016). As a military alliance, NATO has been committed to a liberal approach to peace, which is recognised as Western values (Karns et al., 2015). The preamble to the North Atlantic Treaty acknowledges commitment to the purposes and principles of the UN Charter and states that NATO is 'determined to safeguard the freedom, common heritage and civilisation of democracy, the individual, and rights based on the rule of law' (NATO, 2019). Despite significant advancements, the concept of a unified Europe during the early Cold War era was not realized due to German leaders' perception that the primary security threat was still from Germany. The presence of soldiers in the funeral procession of former German Chancellor Konrad Adenauer, wearing helmets with charcoal shells, provoked irritation in British Prime Minister Harold Macmillan. Chancellor Helmut Schmidt's observation that "Scratch a European and you will find that he does not like Germans" highlighted the deep divisions at the time (Sayle, 2019). The 'Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Area' (DC 6/1) was adopted in 1950 as the first strategic concept of NATO. It focused on deterrence against the Soviets, burden sharing, and military capabilities. The Korean War

and the enlargement of Türkiye and Greece further impacted NATO's strategic framework. In 1955, the Soviets formed the Warsaw Pact, a collective security organization, which led to NATO increasing its operational capacity. In 1957, NATO initiated the 'Massive (Total) Response' strategy, committed to utilizing all available resources, including nuclear armaments, in its rivalry with the Soviets. The potential for the rivalry to escalate into a nuclear catastrophe became apparent during the Missile Crisis of 1962, prompting a significant strategic realignment within NATO (Erol and Oguz, 2012). During the Cold War, NATO developed the 'Flexible Response' (MC 14/3) strategy, adopted in 1967. This strategy transitioned from mass to flexible responses and was based on three principles: direct defense, deliberate escalation, and the 'general nuclear response'. Direct defense aimed to defeat aggression at the competitive level chosen by the enemy, while deliberate escalation allowed for the deliberate increase of war scope and intensity. The 'general nuclear response' contemplated a major nuclear strike against urban-industrial and military targets if necessary. NATO developed the capacity to use the general nuclear response as both a deterrent and military response. France's response to the US actions was marked by withdrawal from the military wing of NATO, but the post-Cold War transformation of NATO played a significant role in France's gradual return to the alliance in 1995.

NATO's Post-Cold War Transformations

The dissolution of the USSR in 1991 led to the end of economic and political bipolarity and the formal dissolution of the Warsaw Pact. This led to a debate on the future of NATO, which had been its primary rival for nearly forty years. NATO's primary purpose was to halt Soviet influence towards the West. However, the dissolution of the USSR presented a challenge to its raison d'etre, as it faced obsolescence and the need to redefine its mission. NATO adapted its security strategy in response to the post-Cold War era, which saw the need for democratisation and enhanced economic and political collaboration throughout Europe. This shift in security conception led to NATO becoming a key element in establishing lasting peace in Europe, with new military and political missions (Adanmış, 2018). NATO adopted a strategic concept in 1991, 'A Broad Approach to Security', which aimed to strengthen the post-Cold War peace atmosphere. The concept identified threats to NATO, including internal conflicts in Eastern Europe, instability in southern Europe, and increased military power and weapons technology. The most significant innovation was the

Articles 31, 32, and 33, which focus on crisis management and conflict prevention. Article 31 acknowledges the decline in the probability of a significant attack on Europe but also recognizes an escalation in potential risks. Article 32 emphasizes the need to enhance NATO's military capabilities and political and diplomatic measures to resolve crises early. Article 33 pledges close cooperation with the United Nations, CSCE, and Western European Union crisis resolution (NAT0, 2022a). The 1991 strategic concept helped NATO establish its new identity and resolve its existential crisis, reflecting political and military uncertainties caused by popular uprisings in Eastern Europe, US-led coalition intervention in the Persian Gulf, failed coup attempt against Gorbachev, and Baltic republic independence. This allowed NATO to revitalize its capacity for dialogue, cooperation, and collective defense. (Brookings Institution, 1995).

NATO's initial crisis intervention operation was the Bosnian Crisis in 1991. In 1992, UNSC Resolution 713 led to Operation Maritime Monitor, restricting arms sales to Yugoslavia and implementing economic sanctions. NATO's involvement in Bosnia was limited to monitoring operations until 1994, when it took a more active role in overseeing the 'no-fly zone' established under UNSC Resolution 781. NATO shot down four Serbian aircraft and engaged in direct conflict (Kruz, 2015). In 1994, NATO issued an ultimatum demanding the surrender of heavy weaponry within 10 days, marking the first instance of NATO threatening air strikes without UN authorization. In 1995, NATO carried out air strikes with UN authorization, ensuring compliance with ceasefire provisions by the Serbs (Headley, 2003).

From 1995 to 1996, NATO implemented the peace agreement between Bosnia and Herzegovina under the 'Implementation Force' (IFOR) with 2,600 personnel. IFOR aimed to cease hostilities, separate armed forces, transfer territory, and ensure civilian officials' security. NATO also protected the border, repaired roads, bridges, and Sarajevo airport (Schulte, 1997). After the IFOR mission, the 'Stabilisation Force' (SFOR) was established, initially with 32,000 personnel. Initially, 35 countries participated, including 18 NATO members. SFOR provided security for various elections, including the 1998 national elections, 1997 and 2000 municipal elections, special elections, and general elections. It also supported the OSCE in implementing the Confidence and Security Building Agreement and the Sub-Regional Arms Control Agreement (SFOR, 2003).

The 1999 Washington Summit adopted the second post-Cold War strategic concept of NATO, focusing on ensuring European security and promoting democratic values. This

change was met with opposition from Russia, leading to a new era of tension between NATO and Russia (Wade, 1999). The concept also included non-traditional security threats like mass migration and organized crime. NATO demonstrated its engagement in conflict and crisis management beyond collective security, establishing a Joint Task Force (CJTF) to operate beyond its borders. Since 1991, NATO has institutionalized efforts to engage in multinational dialogue, establishing regional security cooperation with North Africa and the Middle East (Davis, 2010). The strategic concept outlines three main tasks:'security', 'consultation', and 'deterrence and defense'. The security task involves ensuring a stable Euro-Atlantic security environment through democratic institutions and the use of force when necessary (NATO, 2022b).

The 1999 Strategic Concept was established in response to the NATO air campaign in Kosovo, which lasted 78 days without UNSC authorization. The campaign was initiated after Serb forces committed massacres in Kosovo, causing a shift in Russia-NATO cooperation (Cross, 2002). The UNSC Resolution 1244 established the Kosovo Force (KFOR), which was deployed to Kosovo and resulted in the withdrawal of Serb forces by 20 June. The KFOR consisted of around 50,000 troops from NATO member and partner countries, as well as non-member countries (KFOR, n.d.). The NATO investigations revealed that Serbs killed over 2000 people between 1998 and 1999, displaced a quarter of a million Kosovo Albanians, massacred over 40 people in Racak, and executed 5000 Kosovars. The Kosovo authorities' 2008 declaration of independence prompted discussions on NATO's future in Kosovo. NATO's Resolution 1244 allowed the military body to maintain its presence in Kosovo, reducing the number of troops deployed to 5,500 and increasing civilian personnel Erol and Oguz, 2012).

NATO faced a significant challenge in the aftermath of 11 September, marking the first attack on its homeland since the 1941 Pearl Harbor attack. The US invoked NATO's Article 5 on collective security, but the events of 11 September caused significant damage to this goal. Before the attack, NATO was adapting to contemporary challenges through new missions to prevent conflict and manage crises. However, the future of the alliance was perceived as uncertain. Despite the US implementing Article 5 36 hours after the attack, the Bush administration made only modest demands of its allies. Both allies and the NATO command acknowledged the US's seeking symbolic support (Moore, 2007). In 2001, the US initiated Operation Enduring Freedom in Afghanistan, while NATO's International Security

Assistance Force (ISAF) mission in Afghanistan began in 2003. The ISAF mission aimed to contribute to the Afghan government's maintenance of law and order (NATO, 2022c).

NATO adopted its latest strategic concept, entitled 'Active Engagement: Modern Defence' at the Lisbon Summit in 2010. The concept aimed to modernize NATO's mission and vision by enhancing its collaboration with international organizations and alliance member states (Baltes, 2011). The new concept aimed to prevent deep differences between allies in the fight against terrorism. The election of Barack Obama in 2008, the reinstatement of Nicolas Sarkozy as a military commander within the alliance, and Angela Merkel's call for unity all played a significant role in shaping the new concept. The concept was influenced by divergent perspectives on NATO's intervention in issues beyond Europe's borders (Marrone, 2011).

NATO's Interactions with Türkiye

Türkiye, with its security-oriented founding concept, sought to accede to NATO, a multilateral security organisation, in response to Soviet demands for bases in the Bosphorus and the provinces of Kars and Ardahan in Eastern Anatolia. Türkiye's geopolitical position and military capacity, in conjunction with its potential to impede Soviet penetration into the Mediterranean and Middle East regions, attracted the attention of the United States. Following Türkiye's participation in the Korean War in 1950, the United States extended an invitation to Türkiye and Greece to join NATO in May 1951. The US's initial cold attitude towards Türkiye's membership softened as a result of the possibility of Türkiye declaring neutrality, similar to its stance during World War II (Oğuzlu, 2013). It can be argued that Türkiye's membership was a necessity for the United States, as other alliance members were unable to fulfil the necessary commitment for containment and deterrence activities against the Soviets. NATO intended to maintain 40 of its 96 divisions in constant readiness; however, Türkiye's contribution of 18 divisions was viewed favourably as it would enable the Soviets to maintain a presence in the Caucasus (Bilge-Criss, 2012). Türkiye's accession to NATO in 1952, marked by the appointment of a permanent representative by the government, signified its emergence as a pivotal element within the alliance's 'limited war strategy' that same year. The strategy, which was to be supported by Türkiye and Greece with a total of 22 divisions, envisaged Türkiye absorbing a potential Soviet attack in a manner analogous to that of a sponge. The strategy of NATO was predicated on a plan that

entirely disregarded Türkiye's national security, including the potential loss of the region up to the Taurus Mountains. Under the 'Massive Response Strategy' adopted in 1954, Türkiye's primary responsibility was to provide bases for the US to deploy nuclear weapons in the event of an attack. Subsequent to the adoption of the 'Flexible Response Strategy', the emphasis shifted from nuclear deterrence to nuclear balance, thereby leading to a gradual escalation in Türkiye's strategic importance. From 1980 onwards, NATO's strategic intent to enhance its aviation capabilities through the Strike on Successive Forces Concept (FOFA) and the Air-Land Battle Doctrine (ALB) had a significant impact on Türkiye, leading to the commencement of F-16 aircraft production in 1988 (Erhan, 2016b).

The disappearance of the Soviet threat at the end of the Cold War raised the question of whether Türkiye's importance in NATO had diminished. Türkiye was concerned when Eastern European countries gained independence and began the process of NATO membership. Türkiye believed that the new members would not contribute to Türkiye's security and would even expand Türkiye's area of responsibility. At the same time, fearing that the United States would reduce its aid to Türkiye as its interest shifted to the new members, Türkiye initially looked coldly on the membership of Eastern European countries. With the start of the EU membership process of Eastern European countries, Türkiye softened its stance in terms of possible support for candidacy (Uzgel, 2015). In support of the new NATO mission, Türkiye participated in the IFOR mission with the task of creating safe zones and destroying heavy weapons. After the war, it also contributed to the SFOR mission. At the same time, it was one of the main contributors to NATO's ISAF mission, which lasted from 2001 to 2014. Türkiye supported three NATO operations, namely Operation Essential Harvest, Amber Fox and Operation Allied Harmony, which were conducted between 2001 and 2003 at the request of Macedonia. Türkiye also participated in NATO's Operation Active Endeavour, which was launched after 9/11 to prevent, disrupt and defend against terrorist activities in the Mediterranean. The mission, which lasted until 2016, is extremely important as an Article 5 collective defence operation (Balcı, 2018). Türkiye also contributed to NATO's active stance towards Libya, where the mass demonstrations that began with the Arab Spring turned into a civil war. The Western coalition established by UN Resolution 1973 launched a French-led air campaign on 19 March, and Muammar Gaddafi declared a ceasefire on 20 March. On 31 March, NATO took over command of the naval and air operations and entered the capital, Tripoli, on 21 and 22 March. Türkiye initially opposed the Libyan intervention but softened its stance over time, contributing five warships

and one submarine to the mission to monitor Libya from the sea (Oran, 2017). After the Arab Spring, the crises in Türkiye-NATO relations deepened. After Syria shot down a Turkish fighter jet, Türkiye again requested 'Patriot' air defence systems from alliance members. Following the deployment of Patriot systems by the US, Germany and the Netherlands, political disagreements between the allies deepened over time and the allies, with the exception of Spain, withdrew the Patriots. Türkiye has criticised the direct or indirect support given by some NATO members, particularly the United States, to the PYD terrorist organisation. In order to strengthen its national air defence, Türkiye issued a tender to the Undersecretariat of Defence Industries to build its first long-range air defence system, and the Chinese FD-2000 system won the tender. Under pressure from both its allies and Obama, Türkiye cancelled the Chinese bid. However, following NATO's continued refusal to share the Patriot systems, Türkiye purchased the S-400 defence system from Russia in 2019 (Erol and Oğuz, 2021).

Conclusion

The object of geopolitical rivalry during the Cold War, NATO underwent a significant transformation after the end of the Cold War. Faced with existential questions with the disappearance of its rival, the Warsaw Pact, NATO was able to develop a new mission by analysing the conjunctural developments that emerged in the new period. While the new period of high uncertainty has been called the period of crises, NATO's main purpose has emerged as preventing these crises or preventing them from turning into conflicts. When the humanitarian crises in Eastern Europe reached a level that threatened both European and international security, NATO organised crisis management and conflict prevention operations for the first time in its history. The security alliance, whose primary role for almost fifty years had been defence and, of course, war, took on a conflict-prevention identity. According to the Strategic Concepts of 1991, 1999 and 2010, NATO's primary and preventive objective was crisis management. The air campaign in Kosovo, organised for the first time in history without a UN Security Council resolution, raised concerns about NATO's future. This attack, which also shattered the post-Cold War rapprochement between Russia and NATO, raised the question of whether NATO had strayed from its core security agenda. The debate about whether NATO is necessary or not has disappeared in the aftermath of 11 September. After 9/11, the US initially focused on national initiatives rather than building

collective security through NATO. The Afghan operation, which began in 2001, was transferred to NATO command in 2003. Initially tasked with maintaining public order, ISAF has since played a crucial role in Afghanistan's state-building process. The emergence of cyber-attacks has further shifted NATO's security fiction, with conventional attacks rated as low and nuclear attacks as almost non-existent. NATO emphasises the need for Allies to work more closely together and to take responsibility for crisis management and conflict prevention.

References

Adanmış, Z. (2018). Soğuk Savaş sonrası NATO'nun güvenlik yaklaşımında yaşanan dönüşüm. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 6(2), 91-116.

Armaoğlu, F. (2007). 20. yüzyıl siyasi tarihi (Cilt I-II). İstanbul: Alkım Yayınevi.

Ateş, D. (2016). Uluslararası örgütler: Devletlerin örgütlenme mantığı. Bursa: Dora Yayıncılık.

Balcı, M. (2018). Türk-NATO savunma işbirliğinin derinliği. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(2), 884-897.

Balteş, L. (2011). NATO, a new strategic concept. Buletin Stintific, 1(31), 14-17.

Baylis, J. (1982). Britain and the Dunkirk Treaty: The origins of NATO. Journal of Strategic Studies, 5(2), 236-247.

Becker, J. (2022). From context to context: History and strategic environment for NATO's 2022 Strategic Concept. Defence Studies, 22(3), 1-8.

Bilge-Criss, N. (2012). Türkiye-NATO ittifakının tarihsel boyutu. Uluslararası İlişkiler, 9(34), 1-28.

Brookings Institution. (t.y.). NATO in the 21st Century: The new concept. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/reportch3.pdf

Cross, S. (2002). Russia and NATO toward the twenty-first century: Conflicts and peacekeeping in Bosnia-Herzegovina and Kosovo. The Journal of Slavic Military Studies, 15(2), 1-58.

Davis, C. R. (2010). NATO's next strategic concept: How the alliance's new strategy will

reshape global security. Strategic Studies Quarterly, 4(4), 32-49.

Erhan, Ç. (2016a). NATO'nun kuruluşu ve genişlemesi. B. Oran (Ed.), Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar (Cilt I: 1919-1980) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Erhan, Ç. (2016b). NATO stratejileri ve Türkiye. B. Oran (Ed.), Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar (Cilt I: 1919-1980) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Erol, M. S. ve Oğuz, Ş. (2012). NATO ve kriz yönetimi. M. S. Erol ve E. Efegil (Ed.), Krizler ve kriz yönetimi: Temel yaklaşımlar, aktörler, örnek olaylar içinde. Ankara: Barış Kitap.

Erol, M. S. ve Oğuz, Ş. (2021). Türkiye and NATO: Questioning the solidarity. Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi, 1(2), 130-148.

Headley, J. (2003). Sarajevo, February 1994: The first Russia-NATO crisis of the post-Cold War era. Review of International Studies, 29(2), 209-227.

Karns, M. P., Mingst, K. A. ve Stiles, K. W. (2015). International organizations: The politics and process of global governance. London: Lynne Rienner Publishers.

KFOR. (t.y.). History. https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history

Kříž, Z. (2015). NATO after the end of the Cold War: A brief history. Masarysk: Muni Press.

Marrone, A. (2011). The equilibrium of the 2010 NATO Strategic Concept. The International Spectator, 46(3), 93-111.

Moore, R. R. (2007). NATO's new mission: Projecting stability in a post-Cold War world. Westport: Praeger Security International.

NATO. (1969). 1969 NATO strategy documents 1949-1969. https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523a.pdf

NATO. (2002b). The Alliance's Strategic Concept (1999). https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm

NATO. (2010). Active engagement, modern defence: Strategic concept. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm

NATO. (2011). International Security Assistance Force (ISAF): Key facts and figures.

https://www.nato.int/isaf/placemats_archive/2011-07-26-isaf-placemat.pdf

NATO. (2019). The North Atlantic Treaty. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm

NATO. (2022a). The Alliance's Strategic Concept (1991). https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

NATO. (2022c). ISAF's mission in Afghanistan (2001-2014). https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm

Oğuzlu, T. (2013). Türkiye and NATO. Adam Akademi, 3(1), 1-10.

Oran, B. (2017). Libya olayları, Batı müdahalesi ve Türkiye. B. Oran (Ed.), Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar (Cilt III: 2001-2012) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sayle, T. A. (2019). Enduring alliance: A history of NATO and the postwar global order. Ithaca: Cornell University Press.

Schulte, G. L. (1997). Former Yugoslavia and the new NATO. Survival, 39(1), 19-42.

SFOR. (2003). History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina: Background. https://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm

Uzgel, İ. (2015). ABD ve NATO'yla ilişkiler. B. Oran (Ed.), Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar (Cilt II: 1980-2001) içinde (s. 243-326). İstanbul: İletişim Yayınları.

Wade, B. (1999). NATO unveils 'strategic concept' at 50th Anniversary Summit. Arms Control Today, 29(3).

Avrupa'nın Güvenlik Stratejisi: Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Rolü ve AB'nin Güvenlik Kapasitesinin Gelişimi

Gökhan ÖÇALAN[34]

Fevzi KIRBAŞOĞLU[35]

Muharrem BAYRAK[36]

Özet

Bu bildiri, Avrupa güvenliğinin tarihsel temellerini, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki gelişmeleri ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)-Avrupa Birliği (AB) iş birliğinin boyutlarını dönemsel olarak analiz etmektedir. Bildiride, Avrupa'da güvenliğin sağlanmasına yönelik düşüncenin yüzyıllar öncesine dayandığı, ancak somut adımların ancak dünya savaşlarından sonra atılabildiği ortaya koyulmaktadır. Bildiride, İkinci Dünya Savaşı sırasında büyük bir yıkım yaşayan Avrupa ülkelerinin savaşın ardından yeniden bir araya gelerek savaşın yıkıcı etkilerinden kaçınmak ve gelecekte yeni çatışmaların önüne geçmek amacıyla ortak hareket etme kararı çerçevesinde Almanya ve Fransa'nın öncülüğünde Avrupa güvenliğinin sağlanmasındaki ilk somut adımın 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasıyla atıldığı vurgulanmaktadır. Güvenlik alanındaki asıl başlangıç ise 1948'de Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa'nın ekonomik ve askeri yetersizlikleri nedeniyle güvenlik boşluğu, 1949'da kurulan NATO şemsiyesi altında doldurulmuştur. Çalışmada, Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa güvenliğine yönelik girişimlerin yoğunlaştığı gösterilmektedir. 1991 Maastricht Antlaşması ile BAB'ın Avrupa bütünleşme hareketinin entegre bir unsuru olduğu vurgulanmış, 1994 NATO Brüksel Zirvesi'nde BAB'ın NATO operasyonlarında NATO imkânlarına erişimi sağlanmıştır. 1996 Berlin Anlaşması ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği geliştirilmiş, AB'nin NATO imkânlarından faydalanması mümkün kılınmıştır. Çalışma, AB'nin güvenlik alanındaki

[34] PhD Candidate, Karadeniz Technical University, Department of International Relations, g.ocalan@gmail.com, ORCID: 0009-0006-0406-8514.

[35] Res. Asst., Karadeniz Technical University, Department of International Relations, fkirbasoglu@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8797-4750.

[36] PhD Candidate, Karadeniz Technical University, Department of International Relations, mhrrmbyrk96@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9190-9011.

kurumsal gelişimini de incelemektedir. 1999 Amsterdam Antlaşması ile Ortak Güvenlik ve Dış Politikası (OGDP) pekiştirilmiş, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) oluşturulmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi'nde 60.000 kişilik bir Ani Müdahale Gücü'nün kurulması kararlaştırılmıştır. Bildiride, AB ve NATO'nun iş birliği alanları da detaylı şekilde ele alınmaktadır. 2003 Berlin Plus Anlaşması sonrasında AB'nin NATO desteğiyle Makedonya'daki Concordia ve Bosna Hersek'teki ALTHEA operasyonları, bu iş birliğinin somut örnekleri olarak gösterilmektedir. Ayrıca Kosova'daki KFOR, Afganistan'daki Kararlı Destek Misyonu, Darfur-Sudan'daki Afrika Birliği misyonu ve Somali açıklarındaki korsanlıkla mücadele operasyonları da NATO-AB iş birliğinin önemli örnekleri olarak incelenmektedir. Sonuç olarak bu bildiri, AB ve NATO'nun stratejik çıkarlarının bu iki aktörün iş birliğini zorunlu kıldığını vurgulamaktadır. AB'nin güvenlik alanındaki kapasitesinin artmasıyla NATO dışı faaliyetlerinde artış görülse de, üye ülkelerin büyük oranda örtüşmesi ve mevcut karmaşık ilişkiler nedeniyle iki kurumun birbirinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak varlıklarını sürdürecekleri öngörülmektedir. Özellikle günümüzde yaşanan göç ve mülteci sorunları ile terör tehditleri, bu iş birliğinin artarak devam edeceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, Avrupa Birliği, Güvenlik Çalışmaları, KFOR, ALTHEA

Europe's Security Strategy: The Role of NATO and the Development of the EU's Security Capacity after the Cold War

Abstract

This paper analyses the historical foundations of European security, developments in the post-Cold War period and the dimensions of North Atlantic Treaty Organisation (NATO)-European Union (EU) regular cooperation. It shows that the idea of ensuring security in Europe dates back centuries, but that concrete steps were taken only after the world wars. The paper emphasises that the first concrete step towards ensuring European security was taken with the establishment of the European Coal and Steel Community (ECSC) in 1951, under the leadership of Germany and France, as part of the decision by the European countries that had suffered great destruction during the Second World War to come together again after the war and act jointly to overcome the destructive effects of the war and to

prevent new conflicts in the future. The real start in the field of security came with the establishment of the Western European Union in 1948. However, due to Europe's economic and military shortcomings in the post-war period, the security vacuum was filled under the umbrella of NATO, established in 1949. The study shows that European security initiatives intensified in the post-Cold War period. The 1991 Maastricht Treaty underlined that the EEU was an integral part of the European integration movement, and the 1994 NATO Brussels Summit gave the EEU access to NATO capabilities in NATO operations. The 1996 Berlin Treaty developed the European Security and Defence Identity and allowed the EU to benefit from NATO capabilities. The study also analyses the EU's institutional development in the field of security. In 1999, the Treaty of Amsterdam strengthened the Common Security and Foreign Policy (CSDP) and established the European Security and Defence Policy (ESDP). The 1999 Helsinki Summit agreed to set up a 60,000-strong Rapid Reaction Force. The Declaration also sets out areas of cooperation between the EU and NATO. Following the Berlin Plus Agreement of 2003, the EU's NATO-supported operations Concordia in Macedonia and ALTHEA in Bosnia and Herzegovina are cited as concrete examples of this cooperation. KFOR in Kosovo, the Resolute Support Mission in Afghanistan, the African Union Mission in Darfur-Sudan and counter-piracy operations off the coast of Somalia are also analysed as important examples of NATO-EU cooperation. The paper concludes by stressing that the strategic interests of the EU and NATO require their cooperation. Although the EU's non-NATO activities have increased as its security capabilities have grown, it is predicted that the two organisations will continue to exist as complements rather than alternatives, given the overlap of member states and the complex relationships that exist. In particular, today's migration and refugee problems and terrorist threats show that this cooperation will continue to grow.

Keywords: North Atlantic Treaty Organisation, European Union, Security Studies, KFOR, ALTHEA

Giriş

Bu çalışma, Avrupa güvenlik mimarisinin tarihsel gelişimini, Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa güvenliğine yönelik kurumsal girişimleri ve AB ile NATO arasındaki çok boyutlu iş birliği alanlarını derinlemesine incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, Avrupa'da güvenliğin sağlanması noktasında atılan stratejik ve kurumsal adımları tarihsel süreç

içerisinde analiz etmek, özellikle AB ile NATO arasındaki ilişkilerin boyutlarını ve dönüşümünü sistematik bir şekilde ortaya koymaktır.

Avrupa'da güvenliğin kurumsallaşması sürecinin temelleri, 1648 Westphalia Anlaşması'na kadar uzanmakla birlikte, somut adımlar ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında atılabilmiştir. Bu bağlamda ilk önemli girişim, 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulması olmuştur. AKÇT, ekonomik iş birliği üzerinden siyasi entegrasyonu hedefleyen bir yapı olarak tasarlanmıştır. Güvenlik alanında ise 1948'de Batı Avrupa Birliği (BAB) oluşturulmuştur. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri ve Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte Avrupa ülkelerinin güvenliği tek başına sağlama noktasında yetersiz kalması, NATO şemsiyesi altına girilmesini zorunlu kılmıştır (Kırbaşoğlu, 2019).

Çalışmanın teorik çerçevesi, kurumsal yapıların dönüşümü ve güvenlik iş birliğinin gelişimi üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda, Soğuk Savaş süresince NATO'nun gölgesinde kalan BAB'ın, 1990'lı yıllardan sonra siyasi bütünleşmenin önemli bir parçası olarak yeniden önem kazanması analiz edilmektedir. Maastricht Antlaşması ile AB'nin güvenlik boyutunu üstlenen BAB, aynı zamanda NATO'nun Avrupa kanadını güçlendiren bir mekanizma olarak işlev görmüştür.

Araştırmanın metodolojik yaklaşımı, tarihsel analiz ve kurumsal gelişim süreçlerinin incelenmesine dayanmaktadır. 1994 NATO Brüksel Zirvesi'nde BAB'ın NATO imkânlarından yararlanması kararı, 1996 Berlin Zirvesi'nde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin geliştirilmesi ve 2003 Berlin Plus Anlaşması gibi önemli dönüm noktaları detaylı olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın en önemli bulgularından biri, AB ve NATO'nun birbirinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olduğu gerçeğidir. İki örgüt arasındaki iş birliği, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde derinleşmiş ve çeşitlenmiştir. Makedonya'daki Concordia Harekâtı, Bosna Hersek'teki ALTHEA Harekâtı, Kosova'daki KFOR operasyonu ve Afganistan'daki misyonlar bu iş birliğinin somut örnekleri olarak öne çıkmaktadır. Günümüzde Akdeniz ve Ege'de düzensiz göç ile mücadele kapsamında yürütülen ortak faaliyetler de bu iş birliğinin güncel boyutlarını göstermektedir.

Araştırmanın literatüre katkısı, Avrupa güvenlik mimarisinin tarihsel gelişimini kapsamlı bir şekilde analiz etmesi ve güncel güvenlik sorunları karşısında AB-NATO iş birliğinin önemini vurgulamasıdır. Çalışma aynı zamanda, AB'nin güvenlik alanındaki kurumsal

kapasitesinin gelişimi ile NATO ile olan stratejik ortaklığın geleceğine dair öngörüler sunmaktadır.

Sonuç olarak, AB'nin güvenlik ve savunma alanındaki kapasitesi artmakla birlikte, NATO ile olan stratejik ortaklığın güçlenerek devam edeceği öngörülmektedir. İki örgütün üye yapısının büyük oranda örtüşmesi, güncel güvenlik tehditleri, göç ve mülteci sorunları ile radikal terör örgütlerinden kaynaklanan tehditler, AB ve NATO arasındaki koordinasyonun önemini artırmaktadır.

1. Avrupa Güvenliğinin Temelleri

Avrupa'da güvenliğin sağlanması noktasında somut adımlar ne kadar yakın zamanlı olsa da aslında bu fikrin oluşması bir tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda güvenliğin sağlanmasına yönelik düşüncenin temelleri birkaç yüz yıllık bir geçmişe sahip olsa da fikrin somuta dökülmesi ise ancak yıkıcı savaşların yaşanmasının ardından mümkün olabilmiştir. Bu durumdan hareketle çalışmanın bu bölümünde güvenliğin sağlanması noktasında süreç tarihsel anlamda ele alınacaktır.

1. 1. Tarihsel Olarak Avrupa Güvenliğinin Sağlanması Çabaları

Tarihsel anlamda bir Avrupa fikri ve güvenlik konusu her ne kadar geçmiş yüzyıllara dayansa da, düşüncenin somuta dökülmesi ancak yaşanılan dünya savaşlarından sonra mümkün olabilmiştir. Bu doğrultuda özellikle 1648 Westphalia Anlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan devlet kavramı ve bu devletin güvenliğinin sağlanması konusu müteakip süreçlerde bu yönde adımların atılmasını da beraberinde getirmiştir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'na gelene dek Avrupa ülkeleri gerek çeşitli konferanslar sonrası gerekse hissettikleri tehdit algılaması sonrası bir araya gelmiş, bu durum da ileri de somut anlamda atılacak olan ortak bir Avrupa ve Avrupa güvenliği konusunun temellerini oluşturmuştur. Bu doğrultuda Birinci Dünya Savaşı ve özellikle de İkinci Dünya Savaşı Avrupa nazarında güvenlik konusunun öncelikli konular arasında olması noktasında belirleyici olmuştur.

Avrupa'da güvenliğin sağlanması noktasında en somut adım ilk olarak 1951 yılında Almanya ve Fransa öncülüğünde Belçika, Hollanda, Lüksemburg bir araya gelerek Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurması ile atılmıştır. Bu noktada kömür ve çelik ticaretinin üzerinden ülkelerin ilişkilerinin geliştirilmesi ve müteakip dönemlerde olabilecek

bir gerginliğin önüne geçilmesi arzu edilmiştir. Bu adımı Avrupa bütünleşme sürecinin ilk adımı olarak görmek de mümkündür. Nitekim AKÇT'nin kurucu anlaşması olan Paris Anlaşmasında da uzun vadeli hedef olarak üye ülkeler arasında siyasi bir birlik kurulması hususu yer almaktadır (Zhussipbek, 2008: 9). Bu anlaşma asıl olarak ticari, uzun vadeli düşünce anlamında ise siyasi bir anlaşmadır. Güvenlik noktasında esas başlangıç noktası ise 17 Mart 1948 yılında Belçika, Fransa, İngiltere, Lüksemburg ve Hollanda arasında imzalanan ve daha sonra 1954 yılında Batı Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasını amaçlayan Batı Avrupa Birliği'nin kurulması ile olmuştur (Akçay, Argün ve Akman, 2011: 120). Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası gerek ekonomik gerekse askeri anlamda güvenliğin sağlanmasına yönelik gerekli adımları atma imkân ve kabiliyetine tam olarak sahip olmayan Avrupa, güvenlik boşluğunun doldurulması noktasında ABD'nin öncülüğünde 1949 yılında kurulan NATO şemsiyesi altına girmiştir. Bu noktadan sonra da Batı Avrupa Birliği geri planda kalmıştır. Soğuk Savaş süresi boyunca NATO'nun gölgesinde kalan BAB ancak 1990'lı yıllardan sonra siyasi bütünleşmenin bir parçası olarak kurumsallaşma anlamında ilerleme kaydetmiştir (Kırbaşoğlu ve Öçalan, 2022).

Avrupa güvenliği Soğuk Savaş boyunca NATO ile özdeşlemiştir ancak özellikle örgütsel anlamda birlikte hareket ve silahsızlanma gibi konular üzerine Avrupa ülkeleri çeşitli inisiyatifler de alma noktasında adımlar atmışladır. Nitekim daha önce de bahsedildiği gibi ekonomik ve ticari iş birliğinin Avrupa ülkelerini yeniden savaşa girme durumundan alıkoyacağı düşüncesiyle kurulan AKÇT'nin yanı sıra Batı Avrupa Birliği, güvenlik anlamında atılan ilk adımlar olmuştur. İlk olarak Sovyetler Birliği'nin Avrupa'nın en demokratik ülkesi olan Çekoslavakya'ya müdahalesi sonrası İngiltere ve Fransa ardından Benelüx ülkeleri 1948 yılında Batı Avrupa Savunma Topluluğunu, ardından Almanya ve İtalya'nın da katılımıyla Batı Avrupa Birliği'ni kurmuşlardır. 1949 yılında NATO'nun kurulması ile birlikte süreç içerisinde önemini yitiren BAB, uzun yıllar işlevsiz bir biçimde varlığını sürdürmüştür. 1993 yılında da Avrupa Topluluğu'nun kurulması ile güvenlik konularını yetkisinde tutmaya devam eden BAB, ekonomik, sosyal ve kültürel konulardaki çalışmalarını Topluluğa devretmiştir (Alagöz, 2010). Bu doğrultuda söylemek mümkündür ki Avrupa ülkelerinin siyasi inisiyatif alarak kurma gayreti içerisinde oldukları birlik söz konusu ülkelerin etkinlik ve caydırıcılık noktasında yetersizliğinden dolayı sönük kalmış, bir danışma organı olarak mevcudiyet göstermiştir. Bu bakımdan süreç boyunca güvenliğin sağlanması anlamında ön planda ise ABD ve onun öncülüğünde NATO olmuştur. Nitekim gerek Avrupa ülkelerinin gerekse küresel anlamda bir hegemonya kurmak isteyen ABD'nin

özellikle Doğu Bloku'ndan yaşamış oldukları tehdit algılamaları da bu kaçınılmaz iş birliğini önemli kılmıştır. NATO Antlaşması'nın üye bir ülkeye yapılmış saldırının tüm üye ülkelere yapılmış kabul edilmesini öngören beşinci maddesi ve aynı konuya vurgu yapan Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 51. maddesi ise Avrupa güvenliğinin sağlanması noktasında bağlayıcı olmuştur (Demir, 2009)..

1.2. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenliğine Yönelik Girişimler

İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu sistem, esas itibarıyla güvenlik anlayışlarının nasıl olacağı ve ne gibi inisiyatifler alınacağı noktasında belirleyici olmuştur. Bu kapsamda Sovyetler Birliği öncülüğünde ortaya çıkan Doğu Bloku ülkeleri esas olarak Varşova Paktı esasında siyasi ve askeri anlamda birliktelik gösterirken, Batı Blokunda ise bu durum ABD öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Avrupa güvenliği noktasında ise ilk olarak bu amaca yönelik kurulan BAB'ın pasif kaldığı buna karşılık ABD öncülüğünde NATO'nun ön plana çıktığı bir atmosfer içerisinde gelişmeler vuku bulmuştur. Ancak süreç içerisinde özellikle Soğuk Savaş'ın sonuna doğru ve müteakip süreçlerde birlik noktasında da gelişme kaydeden Avrupa ülkeleri güvenlik anlamında sadece NATO'ya bağlılığın zafiyet oluşturduğu düşüncesiyle BAB'ı yeniden canlandırma ve güvenlik anlamında sorumlu tutma yönünde adımlar atmışlardır.

Avrupa Birliği'nin temellerini atan 1991 Aralık tarihli Maastricht Antlaşması, Batı Avrupa Birliği'ni (BAB) Avrupa entegrasyon sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamıştır. Bu antlaşmayla eş zamanlı olarak, BAB Bakanlar Konseyi bir deklarasyon yayınlayarak, BAB'ın Avrupa Birliği ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile olan ilişkilerinin çerçevesini ve niteliğini belirlemiştir. Bu bağlamda BAB, iki önemli işlevi üstlenmiştir: Birincisi, Avrupa Birliği'nin güvenlik politikalarının uygulanmasında kilit bir rol oynamak; ikincisi ise, NATO İttifakı'nın Avrupa kanadını güçlendirmek için bir araç olarak hizmet etmek (TASAM, 2011). Nitekim bu durum kabul edilen ve birlik süreci açısından nihai adımın atıldığı Maastricht Anlaşması ile de netliğe kavuşturulmuştur. Bu doğrultuda güvenliğin sağlanması noktasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşturulmasına hız verilmiş, BAB NATO ile birlikte Avrupa güvenliğinden sorumlu tutulmuştur. Nitekim bu durum NATO tarafından da teşvik edilmiş, 1994 NATO Brüksel Zirvesi'nde de BAB'ın NATO'nun bütünüyle müdahil olmadığı operasyonlarda NATO varlık ve yeteneklerine bütünüyle erişimi yolu açılmıştır. Bu doğrultuda Avrupa Güvenlik

ve Savunma Kimliği kavramı ile NATO ile BAB'ın birlikte oluşturdukları Birleşik Müşterek Görev Kuvveti- Combined Joint Task Force teşkil edilmiştir. Bu adım Avrupa ülkelerinin güvenlik anlamında daha fazla inisiyatif almasına olanak sağlamaktadır ancak ABD bu durumun NATO'dan bağımsız olamayacağını, bilakis bunun NATO'nun Avrupa kanadını oluşturacağı hususlarına atıfta bulunmuştur (Efe, 2007: 131). Bu durum 1994 NATO Brüksel Zirvesi'nde de yazılı metne dökülmüştür. Bu doğrultuda Avrupa Birliği'nin kuruluşunun memnuniyetle karşılandığı, müttefik ülkelerin güvenlik-savunma politikaları konusunda Washington Antlaşmasına bağlı kalınacağı hususları dile getirilmiştir (Alagöz, 2010). Bu durum da güvenliğin sağlanması noktasında Avrupa Birliği ile NATO'nun birbirinin alternatifi değil aksine birbirinin tamamlayıcısı olması durumu dile getirilmesi noktasında önem arz etmektedir (Öçalan ve Koçer, 2024).

Haziran 1996'da Berlin'de düzenlenen NATO Dışişleri Bakanları Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin geliştirilmesine yönelik karar almışlardır. Bu kapsamda AB'nin NATO imkân ve yeteneklerinden faydalanması imkânı getirilmiş, Avrupa ve Kuzey Amerika arasında sorumlulukların paylaşılması dile getirilmiştir. Berlin Plus olarak da adlandırılan bu anlaşmaya göre bahsedildiği gibi AB, NATO yeteneklerini, operasyonel planlamasını ve varlıklarını kullanabilmesi mümkün olmuştur (NATO, 2017a). Daha önce de belirtildiği gibi Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği anlayışı aslında ABD'nin NATO inisiyatifiyle öne sürdüğü ve AB güvenliği konusunda birlikte çalışılabilirliği esas alan, Avrupa Birliği'nin güvenlik konusunda NATO'ya alternatif oluşturacak bir yapılanma içinde değil bilakis NATO ile birbirinin tamamlayıcısı bir pozisyonda yer almasını amaçlayan bir mantıkla öne sürülmüştür. Ancak bunun yanında AB de NATO'nun bir bütün olarak katılmayacağı ve liderliğinde gerçekleştirilecek barışı koruma, destekleme ve kriz yönetimi operasyonlarına ilişkin anlayışı esas alan ve AB'nin yeteneklerinin geliştirilmesini amaçlayan Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasını (ODSP) geliştirme yönünde adımlar da atmaktadır (TASAM, 2011).

Avrupa güvenliğinin NATO ile ilişkilendirilmesinde kaydedilen gelişmelerin yanında Avrupa Birliği ülkeleri de özellikle Maastricht Anlaşması'nın öngörüleri doğrultusunda inisiyatif alma noktasında kararlılık sinyalleri göstermişlerdir. Bu durum 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile de pekiştirilmiştir. Nitekim Maastricht ile kabul edilen Ortak Güvenlik ve Dış Politikasının da (OGDP) bir parçası olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) oluşturulmaya başlanmış, güvenlik ve adaletin işlerliğinin

yaygınlaştırılması, etkili ve ortak bir dış politika anlayışı ve Avrupa kimliğinin OGDP aracılığıyla ön plana çıkarılması kararı alınmıştır (Akçay, Akman ve Argun, 2011, 123-124). Müteakip dönemlerde de birliğin ekonomik etkinliğiyle desteklenmiş ortak dış politik girişimlerinin ötesinde askeri bir güç oluşturulması gerektiği düşüncesi benimsenmiş, bu doğrultuda Haziran 1999 Köln Avrupa Birliği Zirvesinde BAB'ın 2000 yılı itibarıyla feshedilmesine karar verilmiş ve Petersburg Görevleri olarak adlandırılan BAB'ın kriz yönetim görevleri AGSP'ye devredilmiştir. Yine Amsterdam Anlaşması ile Avrupa Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği oluşturulmuş, ilk temsilci de İspanya eski dışişleri bakanı Javier SOLANA olmuştur (Brooking, 2014).

Aralık 1999'da Helsinki Konsey görüşmelerinde de Avrupa üyelerinin Petersburg Görevleri kapsamında 2003 yılına kadar intikal ettirilebilecek 60.000 kişilik bir kolordunun kurulması kararı alınmıştır. Ani Müdahale Gücü (Allied Rapid Reaction Force-ARRC) olarak teşkil edilmesi planlanan bu kolordunun Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak iki ayda görev yerinde konuşlanacak ve bir yıl olay yerinde kalabilecek şekilde imkan ve kapasiteye sahip olması kararı alınmıştır (NATO, 2017a). Süreç içerisinde Avrupa Birliği güvenlik ve dış politik anlamda kendi inisiyatifinde karar mekanizmasını hızlandırmış, nitekim 26 Şubat 2001'da imzalanan ve 1 Şubat 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Anlaşması ile de BAB'ın AB içindeki rolüyle ilgili olan maddeleri AB Anlaşması'ndan çıkarılmıştır. Buna ek olarak Nice Anlaşması'yla birlikte de askeri kriz yönetimi, sivil kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi AGSP kapsamında yeni askeri yapılar olarak kabul edilmiştir (Efe 2007, 128). Bu doğrultuda AB ülkeleri NATO'ya alternatif olmayan ancak kendi imkan ve kapasitelerini de kullandıkları askeri inisiyatifler konusunda gelişme kaydetmiş, süreç içerisinde NATO ile de koordineli hareket noktasına özen gösterilmiştir. Nitekim NATO Anlaşmasının müttefik ülkeleri birbirine karşı sorumlu tutması, ilave olarak AB ülkelerinin ABD ve NATO'dan bağımsız bir askeri inisiyatif noktasında gerekli etkinliğe sahip olmaması koordineli hareketi de zorunlu kılmaktadır.

2. AB ve NATO'nun İş Birliği Alanları

AB ve NATO ilişkilerinin başlangıcı esasında İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu dünya ile birlikte yaşanan Soğuk Savaş sürecinde henüz birlik nezdinde olmayan ancak o yönde siyasi girişimlerde olan Avrupa ülkeleri ile özellikle ABD liderliğinde NATO ortak tehdit

algılamalarından dolayı kaçınılmaz olarak işbirliği içerisinde olmuştur. Günümüzde de olduğu gibi o dönemde de NATO üyelerinin büyük kısmı da Avrupa ülkelerinden oluşmaktaydı. Bu durum da aslında bu iki aktörün işbirliğinin temellerini oluşturmuştur. Bu nedenle de Soğuk Savaş süresi boyunca gerek stratejik çıkarlar gerekse ortak tehdit algılamaları bu iki aktörün gerek siyasi gerekse askeri anlamda bir arada hareket etmesini zorunlu kılmıştır. Ancak bu dönemde askeri anlamda inisiyatifler esas olarak Batı Bloku lideri ABD'nin inisiyatiflerine dayanmıştır. Süreç içerisinde Avrupa ülkeleri birlik olma yolunda siyasi adımlar attıkça askeri anlamda NATO'ya alternatif olmayan ancak NATO'ya da bağımlı kalınması durumunu teşkil etmeyen adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda bu iki aktör arasında esas iş birliği alanları ise Soğuk Savaş sonrası süreçte işlerlik kazanmıştır. Nitekim bu dönemde Avrupa ülkeleri esas anlamda siyasi bütünlüğünü sağlamış ve genişleme süreçleriyle de birlik sınırlarını genişletmiştir. Bu süreçte siyasi bütünlük yönünde adımlar da atıldıkça güvenlik anlamında yetkili olan BAB'dan da gelişmelere bağlı olarak yetkilerin devralınması durumu söz konusu olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi özellikle Maastricht Anlaşması'nın kabul edilmesi neticesinde teşkil edilmeye çalışılan AGSP neticesinde güvenlik konusu nihayetinde 1 Aralık 1999 Amsterdam Anlaşması ile AB Başkanlığına devredilmiştir.

Avrupa Birliği ülkeleri askeri anlamda inisiyatif alacak imkan ve kapasiteye ulaştıkça NATO ile ortak hareket etme ve daha da ileri olarak Birleşmiş Milletler gibi NATO dışında girişimlerde bulunma durumları da söz konusu olmuştur (Kırbaşoğlu, 2021). Bu bağlamda 2003 yılında kabul edilen Berlin Plus Anlaşması ile AB'nin öncülük edeceği kriz yönetimi harekâtlarında NATO yardımı alması mümkün kılınmıştır. Nitekim 2003 yılında Makedonya'da icra edilen Concordia Harekâtı bu yönde bir harekât olmasının yanında AB'nin de öncülük ettiği ilk harekât olma özelliğini taşımaktadır. Kasım 2003'te AB ve NATO arasında ilk müşterek kriz yönetimi tatbikatı gerçekleştirilmiş, nihayetinde de Aralık 2003'te NATO imkan ve kabiliyetlerinin de kullanıldığı ancak AB'nin ikinci kez öncülük ettiği Bosna Hersek ALTHEA Harekâtı icra edilmiştir (NATO, 2017b). Bu harekât dokuz yıldır sürdürülen Uygulama Gücü (Implementation Force-IFOR) ile İstikrar Gücü'nün (Stabilisation Force-SFOR) sonlandırılması sonrası AB'nin EUFOR adı altında 6000 kişilik askeri birliğini Bosna Hersek'e intikal ettirmesiyle başlamıştır (NATO, 2017b). Bunlara ek olarak AB, Kongo'da seçimler sırasında barışı koruma görevini BM mandası altında üstlenmiştir. Bu doğrultuda da AB'nin Petersburg Görevleri bağlamında bir askeri müdahale gücüne ulaştığını ve bu noktada görünürlüğünü arttırdığını söylemek mümkündür (Alagöz,

2010).

Benzer şekilde Kosova'da icra edilen NATO barışı koruma gücü KFOR kapsamında AB, Kosova hukuk misyonu EULEX bağlamında NATO ile koordineli hareket etmekte, yine Afganistan'da NATO öncülüğünde icra edilen Kararlı Destek Misyonu'na (Resolute Support Mission) AB hukuk misyonu bağlamında destek sağlamaktadır. Darfur-Sudan'da Afrika Birliği misyonu bağlamında icra edilen faaliyete de hem AB hem de NATO birlikte destek vermektedir. Somali açıklarında korsanlıkla mücadele noktasında icra edilen Okyanus Kalkanı Harekâtı da NATO-AB koordinesinde icra edilmiştir. Şubat 2016'da NATO Savunma Bakanları Avrupa'da yaşanan göç ve mülteci sorunuyla mücadele noktasında yardım kararı almış, bu doğrultuda özellikle Ege'de düzensiz göçle mücadeleye yönelik Türkiye ve Yunanistan öncülüğünde faaliyetler yürütülmektedir. Yine 2016 Varşova Zirvesi'nde kabul edildiği şekliyle de AB'nin Orta Akdeniz'de icra ettiği Sofia Harekâtı NATO desteğiyle devam etmektedir (NATO, 2017b).

3. Sonuç

Bu çalışma, Avrupa güvenliğinin tarihi gelişimini, Soğuk Savaş öncesi ve sonrası dönemdeki inisiyatifleri ve Avrupa Birliği (AB) ile Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) arasındaki işbirliğini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Avrupa'nın güvenlik dinamikleri, tarihsel süreç içinde şekillenen karmaşık bir yapıya sahiptir. 1648 Westphalia Anlaşması ile başlayan devlet kavramının güvenliğe dair oluşturduğu temel, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile derinleşmiş, Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasına yönelik somut adımlar ancak bu savaşların ardından atılabilmiştir.

İlk somut adım, 1951'de Almanya ve Fransa'nın öncülüğünde kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile atılmıştır. AKÇT, hem ekonomik işbirliği hem de siyasi birliğin temellerini atarken, 1948'de kurulan Batı Avrupa Birliği (BAB) ile güvenliğin sağlanması yönünde önemli bir adım daha atılmıştır. Ancak, Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'nın güvenliği, daha çok ABD liderliğindeki NATO'nun gölgesinde şekillenmiştir. NATO, özellikle Sovyet tehdidi karşısında Avrupa ülkelerinin ortak bir güvenlik anlayışı geliştirmesini zorunlu kılmıştır.

Güvenlik alanında atılan adımlar, NATO ile AB arasındaki iş birliği çerçevesinde de önemli gelişmelere yol açmıştır. Maastricht Anlaşması ile AB'nin güvenlik ve savunma politikalarının oluşturulması, BAB'ın NATO ile ilişkilerinin yeniden tanımlanması, bu

süreçte dikkat çeken unsurlardır. Berlin Plus Anlaşması, AB'nin NATO imkanlarından faydalanarak kriz yönetimi harekâtlarında öncülük etmesine olanak tanımış, böylece AB'nin askeri kapasitesinin artırılmasına yönelik önemli bir adım olmuştur.

Bu bağlamda, AB ve NATO arasındaki işbirliği, sadece askeri anlamda değil, aynı zamanda siyasi ve ekonomik alanlarda da gelişmiştir. Avrupa ülkeleri, güvenlik dinamiklerini yeniden şekillendirecek, NATO ile olan ilişkilerini güçlendirecek çeşitli inisiyatifler geliştirmiştir. Örneğin, Kosova, Afganistan ve Sudan gibi bölgelerde gerçekleştirilen ortak operasyonlar, bu iki aktörün iş birliğinin somut örneklerini oluşturmuştur. Bu süreç, AB'nin güvenlik alanındaki inisiyatifi artırmasına olanak tanımış ve NATO ile eşgüdümlü hareket etme yeteneğini pekiştirmiştir.

Ancak, AB'nin askeri yeteneklerinin gelişimi, NATO ile ilişkilerde bazı zafiyetleri de beraberinde getirmiştir. Avrupa'nın güvenlik politikalarının NATO'dan bağımsız olarak gelişmesi, bazı kaygıları doğurmuş, iki yapı arasındaki iş birliğini sorgulayan tartışmalara yol açmıştır. Bu noktada, AB'nin güvenlik alanındaki inisiyatifleri, NATO ile olan ilişkilerini alternatif değil, tamamlayıcı bir düzleme taşıma çabası olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, Avrupa güvenliği, iç içe geçmiş tarihsel, siyasi ve askeri dinamikler tarafından şekillenmektedir. AB ve NATO'nun birbirini tamamlayıcı rolleri, mevcut uluslararası güvenlik ortamında büyük önem taşımaktadır. Bu iki yapının iş birliği, gelecekte de Avrupa'nın güvenlik mimarisinin temel taşlarını oluşturmaya devam edecektir. Özellikle günümüzdeki göç sorunları, terörizm gibi ortak tehdit algılamaları, AB ve NATO'nun birlikte hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum, Avrupa'nın güvenliğini sağlamak için gerekli olan stratejik iş birliğinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. İlerleyen süreçte, AB'nin güvenlik politikalarının daha da güçlenmesi ve NATO ile olan ilişkilerinin derinleşmesi beklenmektedir. Bu bağlamda, Avrupa'nın güvenlik mimarisinin etkinliğini artırmak amacıyla her iki yapının da karşılıklı bağımlılık ve iş birliği anlayışını benimsemesi hayati öneme sahiptir.

Kaynakça

Akçay, E. Y., Akman, E., & Argun, Ç. (2011). AB'nin tarihsel gelişimi ve ortak dış ve güvenlik politikası. Süleyman Demirel Dergisi, 120.

Alagöz, M. (2010). NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklar mı, rakipler mi? Bilgesam. https://www.bilgesam.org/incele/1243/-nato-ve-avrupa-birligi--ortaklar-mi--rakipler-mi-/#.WUZjmevyjIU

Brooking Institution. (2014). Javier Solana. Brookings Institution. https://www.brookings.edu/experts/javier-solana/

Demir, S. (2011). Avrupa güvenlik mimarisinin tarihsel gelişimi ve Türkiye'nin bu güvenlik mimarisindeki yeri. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 9.

Efe, H. (2007). AB'nin gelişen Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve Türkiye. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(3), 131.

Kırbaşoğlu, F. (2019). Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Kırbaşoğlu, F., (2021). Güvenlik Toplumu Kavramını Yeniden Düşünmek: Barış Harekatları ve Sivil Misyonlar Çerçevesinde Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri . 4. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi (pp.120-121). Trabzon, Türkiye.

Kırbaşoğlu, F., & Öçalan, G., (2022). NATO ve Rusya'nın Geniş Karadeniz Havzasındaki Mücadelesi: 2021. KARADENİZ (pp.409-433), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.

NATO. (2007). NATO'nun Bosna-Hersek'teki rolü. NATO Review. http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art6.html

NATO. (2017a). NATO ve Avrupa Güvenliğinin Gelişimi. NATO. http://www.nato.int/cps/in/natohq/topics_49217.htm

NATO. (2017b). NATO-AB ilişkileri hakkında bilgi notu. NATO. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170213_1702-factsheet-nato-eu-en.pdf

Öçalan, G., & Koçer, G. (2024). Yeni Bir Dış Politik Girişim Örneği Olarak Türkiye'nin Denizaşırı Üs Politikası Uygulamaları: Katar ve Somali Örneği. Novus Orbis: Siyaset

Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 6(2), 220-246.

TASAM. (2011). Türkiye'nin NATO, BAB ile Avrupa güvenlik ve savunma kimliğine bakış açısı. TASAM. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2318/turkiyenin_nato_bab_ile_avrupa_guvenlik_ve_savunma_kimligine_bakis_acisi

Zhussipbek, G. (2008). Avrupa Güvenlik Ve Savunma Politikası'nın Gelişim Süreci ve Sovyet Sonrası Coğrafya Güvenliğine Etkisi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ANKARA PROVINCE GASTRONOMY VALUES

ANKARA İLİ GASTRONOMİ DEĞERLERİ

Dr. Savaş BÜYÜKYILMAZ

MEB Öğretmen savasbyilmaz@gmail.com

Özet

Ankara kültürlerin harmanladığı Türkiye'nin başkenti olup tarihsel açıdan köklü bir geçmişe sahiptir. Ankara'nın coğrafi açıdan merkezi bir konuma sahip olması ulaşım olanakları bakımından avantaj oluşturmaktadır. Bu bağlamada araştırmada Ankara ili gastronomi değerlerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma nitel özellik göstermekle beraber betimsel araştırma tekniği kullanılmıştır ve ilgili literatür taranmıştır. Tarihi ve coğrafi olanakların oluşturduğu verimlilik kültürle birleştiğinde gastronomi temalı birçok değerin ortaya çıktığı görülmektedir. Öncelikle 31 çeşit coğrafi işaretli ürüne sahip olmakla beraber her ilçenin ön plana çıkardığı birçok yöresel yemeğin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte il genelinde yıl içerisinde 12 farklı gastronomi temalı festivalin düzenlendiği tespit edilmiştir. Ankara ili, birçok müze çeşitliliğine sahip bir destinasyon olmakla beraber gastronomi temalı olarak Ankara Halk Ekmek müzesi dikkat çekmektedir. Ankara yöresel yemek kültürünü daha iyi yansıtacak ve kültürün gelecek kuşaklara aktarımına yardımcı olacak kapsamlı bir gastronomi temalı müze oluşturulması önemli bulunmaktadır. Ankara ili birçok turizm çeşitliliğine sahip olmasının getirdiği yüksek ziyaretçi sayısı ile de dikkat çekmektedir. Bu durum, diğer turizm türleri ile kolay entegre olabilen gastronomi turizminin gelişimi açısından avantaj sağlayacaktır. Ankara'nın gastronomi değerleri ilin ekonomik kalkınmasına daha fazla katkıda bulunabilecek potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler

Ankara, Gastronomi, Yöresel Yemek ve Turizm.

Absract

Ankara is the capital of Turkey, where cultures are blended, and has a deep-rooted historical past. Ankara's geographically central location creates an advantage in terms of transportation facilities. In this context, the aim of the research is to reveal the gastronomy values of Ankara province. Although the research has a qualitative nature, descriptive research technique was used and relevant literature was reviewed. When the productivity created by historical and geographical opportunities is combined with culture, it is seen that many gastronomy-themed values emerge. First of all, although it has 31 types of geographically indicated products, it is seen that each district has many local dishes that stand out. In addition, it has been determined that 12 different gastronomy-themed festivals are organized throughout the province throughout the year. Ankara is a destination with a variety of museums, and the Ankara Folk Bread Museum stands out with its gastronomy theme. It is important to create a comprehensive gastronomy-themed museum that will better reflect Ankara's local food culture and help transfer the culture to future generations.Ankara province also attracts attention with its high number of visitors due to its many tourism diversities. This will provide an advantage for the development of gastronomy tourism, which can be easily integrated with other types of tourism. It can be said that Ankara's gastronomy values have the potential to contribute more to the economic development of the province.

Key Words

Ankara, Gastronomy, Local Food and Tourism.

GİRİŞ

Gastronomi TDK'ye göre "*Sağlığa uygun, iyi düzenlenmiş, hoş ve lezzetli mutfak, yemek düzeni ve sistem*" olarak tanımlanmaktadır. Gastronomi yiyeceklerin üretim aşamasında tüketim aşamasında kadar ki sürecin tamamını kapsamakta olan bir kültürel faaliyet zinciri olup sadece bir yeme içeme eyleminden ibaret değildir (Sezen, 2021:2). Gelişmekte olan gastronomi turizmi bir ülkenin olduğu gibi bölge ve yörelerinde güçlü bir yönü olarak ortaya çıkabilmektedir. Türkiye coğrafi konumu ve tarihi kültürel değerleri açsında zengin bir birikime sahiptir (Küçükkömürler, Şırvan ve Sezgın, 2018: 84).

Gastronomi turizmi bir destinasyonda yıl boyunca gerçekleştirilebildiği gibi diğer turizm türleri ile entegre edilebilmektedir. Yöresel olması nedeniyle taklit edilemeyen bir ürün çeşitliliği sunmaktadır. Ayrıca gastronomi turizmi destinasyonun yaşam eğrisi içinde keşfedilmesinden, talebin düştüğü gerileme dönemine kadar geçen sürede önemli bir etkide bulunmaktadır (Güzel Şahin ve Ünver, 2015:70).

Türkiye'nin başkenti olan Ankara tarihi Helenistik döneme kadar uzanmakta olup Bizans döneminde taşranın merkezi olurken Osmanlı döneminde de Anadolu eyaletinin merkezi oluşmuştur (Ankara il kültür turizm müdürlüğü, 2024). Tarihi süreç içerisinde çeşitli uyarlıkların Anadolu'da bulundukları süreç içerisinde kendilerine ait yemek kültürlerini oluşturmuşlardır. Zaman içerisinde oluşan birikimin taşınması ve aktarılması ile günümüze kadar ulaşan bir zenginlik haline dönüşmüştür (Şensoy ve Tiritoğlu, 2018: 231). Ankara'nın yöresel yemek potansiyelinin destinasyon için çekicilik unsuru olarak kabul edilmekle beraber projelendirilmesi durumunda marka değeri taşıyabileceği belirtmektedir (Tuna ve Özyurt, 2018: 83). Coğrafi işaretli ürünler açısından bakıldığında 41 coğrafi işaretli ürünün 31'i gıda ile ilgili olması Ankara'nın gastronomi unsurları açısından önemli değerlere sahip olduğunu göstermektedir (Ankara coğrafi işaretli ürünleri, 2024).

Bu kapsamda araştırma, Ankara'nın gastronomi potansiyelini ortaya çıkarmak ve bu potansiyeli geliştirmek ve bölgenin gastronomi turizmi çekiciliğini artırmak amacıyla yapılmıştır. Ankara ilinin mutfak kültürünün incelenmesi ve bu kültürün gastronomi turizmi açısından değerlendirilmesi önemli bulunmaktadır.

LİTERARATÜR

Ankara İlinin Tarihi ve Coğrafi Özellikleri

Şehrin tarihi Helenistik dönemin Galat boylarına kadar dayanmaktadır. Şehir Hititlerin, Firglerin ve Lidyalıların yaşam alanı olmuştur. Roma ve Bizans dönemlerinde taşra başkenti ve imparatorların konakladığı bir alan olup Osmanlı imparatorluğu döneminde ise Anadolu Eyaletinin merkezi konumundadır. İlk yerleşim yeri olduğu dönemlerden itibaren Ankara, şimdiki Altındağ ilçesi kale civarında kurulmuştur. 13 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmuştur (Ankara Valiliği, 2024; Altındağ Kaymakamlığı, 2024).

Deniz seviyesinde yaklaşık olarak 890m yükseklikte olan Ankara 39,57 Kuzey enlemi ile 32,53 Doğu boylamları arasında yer alır. Orta Anadolu'da ovalarla kaplı bir alan olan ilin doğusunda Kırşehir ve Kırıkkale; batısında Eskişehir, kuzeyinde Çankırı; kuzeybatısında Bolu ve güneyinde Konya ve Aksaray illeri yer alır (Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, 2024; Coğrafya Dünyası, 2024).

Şekil1. Ankara Haritası

Kaynak: Uydu harita, (2024).

Ankara İli Kültürel Değerleri ve Turistik Çekicilikleri

Ankara ili tarihi Bizans dönemine ait olmakla birlikte Selçuklu dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu eserlerini barındırmaktadır. Ayrıca Cumhuriyetin erken dönem eserlerini de bulundurmaktadır. Ankara Kalesi ve Ulus bölgesinde yapılan restorasyon çalışmaları turistik çekicilik açsından önemli bulunmaktadır (Hıdır, vd. 2019:240).

Tablo 1.'e verilerine göre Ulus Cumhuriyet Anıtı, Beypazarı evleri ve Ayaş evleri gibi yaklaşık 13 çeşit tarihi ve kültürel değerleri bulunduğu görülmektedir. Ankara Kalesi Augustus Tapınağı gibi arkeolojik değerleri bulunmaktadır. **Ankara Resim ve Heykel Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Etnografya Müzesi ve Kurtuluş Savaşı Müzesi (I. TBMM) gibi önemli ve büyük müzelere sahiptir. Sulu Han ve Pirinç Hanı gibi tarihi hanlara ev sahipliği yapmaktadır (**Ankara il kültür turizm müdürlüğü (2024a).

Tablo 1. Ankara ilinin Tarihi ve Kültürel Değerleri.

Tarihi ve Kültürel değerler	Ankara Evleri, Ayaş Evleri, Beypazarı Evleri, Güdül Evleri, Güvenlik Anıtı, Mimar Sinan Anıtı, Mithat Paşa Anıtı Ulus Cumhuriyet Anıtı, Duatepe Anıtı, Hatti Anıtı, Mehmetçik Anıtı, Pembe Köşk, Zafer Anıtı ve Zübeyde Hanım Büstü.
Arkeolojik değerler	Ahlatlıbel, Akkale, Ak köprü, Ankara Kalesi Augustus Tapınağı, Julianus Sütunu Kalecik Kalesi, Ankara Roma Tiyatrosu ve Gordion

Müzeler	**Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Cumhuriyet Müzesi, Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara Resim ve Heykel Müzesi, Gordion Müzesi, Roma Hamamı Açık Hava Müzesi ve Ören Yeri, Etnografya Müzesi, Şefik Bursalı Müzesi, Jandarma Müzesi, Alagöz Karargâh Müzesi, Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Haritacılık Müzesi, Hava Kuvvetleri Müzesi, Sakarya Şehitleri Zafer Anıtı ve Müzesi, Topçu ve Füze Okulu Sınıf Müzesi, Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi ve Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi.**
Hanlar	**Çengelhan, Zağfiran (Safran) Hanı, Kurşunlu Han, Mahmut Paşa Bedesteni, Sulu Han ve Pirinç Han.**

Kaynak: Ankara il kültür turizm müdürlüğü (2024a).

Ankara ili turistik çekicilikleri tablo 2'de özetlenmiştir. Buna göre Kızılcahamam ve Çamlıdere ilçelerinde at biniciliği yapılabilmektedir. Bozkır bir bitki örtüsüne sahip olan Ankara 960 bitki çeşitliliğine sahip olup bunun yaklaşık 175 türü bölgeye özgü olmak üzere bitki incelemesi yapmak isteyen turistler açısında uygun bir bölgedir. Çamlıdere Jeoparkı, Soğuksu Milli Parkı gibi doğa turizmi açsından görülebilecek park ve göllere sahiptir. Başta Hacı Bayram Veli cami olmak üzere Ahi Elvan Camii inanç turizmi açıdan önemli çekicilik unsuru olarak kabul edilebilir. Ankara kamp ve karavan turizmi açıdan da uygun olup Esenboğa Airport Hotel Karavan Alanı, Yayla Mokamp ve Hoşebe Kamp Karavan Alanlarına sahiptir. Elmadağ ilçesinde yaklaşık 1500–1850 m yüksekliğe sahip Elmadağ Kayak Merkezi bulunmaktadır. Nallıhan Kuş Cenneti gibi kuş gözlemciliği yapmaya olanak sağlayan alanları ile yaban hayatı gözlemi ve balıkçılık yapılabilecek alanlara sahiptir. Ayrıca başta Kızılcahamam ilçesi olmak üzere Haymana ve Ayaş ilçelerinde termal turizme olanak sağlamaktadır. Yayla turizm açından da Beypazarı, Kızılcahamam, Çamlıdere ve Nallıhan ilçeleri ön plana çıkmaktadır. Bu durumda birden fazla turizm ürününe sahip önemli bir il olan Ankara ulaşım yönünden de havayolu, hızlı tren ve birçok şehrin bağlantı noktası olan kara yoluna sahiptir (Ankara il kültür turizm müdürlüğü, 2024b).

Tablo 2. Ankara İli Turistik Çekicilikleri

At biniciliği	Kızılcahamam-Karacaören Köyü Karaşar- Eğriova ve Çamlıdere-Benli Yaylaları
Bitki inceleme	Bozkır bitki örtüsü, Kızılcahamam ve Beynam ormanları 960 farklı bitki türü yetişir ve yaklaşık 175 türü bölgeye aittir., Ankara çiğdemi, peygamber çiçeği gibi otlar bölgeye özgüdür.
Doğa ve kültür turizmi	Çamlıdere Jeoparkı, Soğuksu Milli Parkı, Kesikköprü Baraj Gölü, Mavi Göl, Kurtboğazı Barajı, Tol Gölü, Karagöl ve Mogan gölü.
İnanç turizmi	Ağaç Ayak Camii, Ahi Elvan Camii, Aslanhane Camii, Ahi Yakup Camii, Alâeddin Camii, Cenabı Ahmet Paşa Camii, Hacettepe Camii ve Hacı Bayram Veli Camii
Kamp turizmi	Esenboğa Airport Hotel Karavan Alanı, Yayla Mokamp ve Hoşebe Kamp Karavan Alanı.
Kış turizmi	Elmadağ Kayak Merkezinde 1500–1850 m
Kuş gözlemciliği	Çöl Gölü (Çalıkdüzü), Mogan Gölü ve Nallıhan Kuş Cenneti,
Termal turizm	Kızılcahamam, Haymana, Beypazarı, Ayaş, Çubuk ve Sincan
Yaban hayatı	Akarsu ve baraj göllerinde balıkçılık ve çeşitli hayvan türleri yaşamaktadır.
Yayla turizmi	Beypazarı; Belenova, Kuyucak, Sarıalan ve Çukurören. Çamlıdere; Yılanlı, Osmansin, Peçenek, Çukurören Yaylaların Güdül; Sorgun Yaylası, Nallıhan Andız Yaylası. Kızılcahamam; Ulucak, Başköy ve Salın

Kaynak: Ankara il kültür turizm müdürlüğü (2024b).

Tablo 3'te Ankara ili 2023 yılı bakanlık belgeli tesisler ve 2022 yılı belediye belgeli tesislerin konaklama verileri özetlenmiştir. En çok turistin (1 802 446) Çankaya ilçesinde ağırlandığı görülmektedir. Bununla birlikte Altındağ (800 187) ve Yenimahalle (379 702) ilçeleri diğer en çok turist ağırlayan ilçelerdir. Kahramankazan (2 590), Nallıhan (3 351) ve Mamak (6 445) en az turistin ağırlandığı ilçeler olarak dikkat çekmektedir. Haymana (60 676), Kızılcahamam (68 419) ve Ayaş (13 032) gibi termal turizm açsından güçlü olan ilçelerin turizm istatistiklerinin birbirlerine yakın ve diğer birçok ilçeye göre nispeten daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca listede Bala, Çamlıdere, Evren ve Kalecik ilçelerine ait veri bulunmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte 2022 yılı belediye belgeli tesislerin konaklama verilerine bakıldığında Altındağ (51 694), Çankaya (21 525) ve Polatlı (19 475) ilçeleri ilk sıralarda yer almaktadır. Kızılcahamam (16 384), Ayaş (17 231) ve Gölbaşı (13 520) diğer yüksek konaklama verilerine sahip ilçelerdir. Kahramankazan (465), Etimesgut (713) ve Beypazarı (1 436) ilçelerinin nispeten daha az konaklama verilerine sahip olduğu görülmektedir. Toplamda yaklaşık 3 500 000 milyondan fazla ziyaretçi ağırlayan ilin ilçelerinin tamamına yakınında yerli ve yabancı turist ağırlandığı görülmektedir (Ankara konaklama istatistikileri, 2024; Ankara konaklama istatistikileri, 2024b).

Tablo 3. Ankara İli konaklama istatistikleri.

	Bakanlık Belgeli Tesis (2023)			**Belediye Belgeli Tesis (2022)**		
İlçe adı	**Yabancı**	**Yerli**	**Toplam**	**Yabancı**	**Yerli**	**Toplam**
Akyurt	12 711	80 729	93 440	-	-	-
Altındağ	68 636	731 551	800 187	3 006	48 688	51 694
Ayaş	245	12 787	13 032	1 012	16 219	17 231
Beypazarı	208	21 273	21 481	4	1 432	1 436
Çankaya	334 789	1 467 657	1 802 446	3 001	18 524	21 525
Çubuk	1 145	9 518	10 663	298	6 519	6 817
Etimesgut	3 015	50 911	53 926	52	661	713
Gölbaşı	4 219	87 769	91 988	680	12 840	13 520
Haymana	4 720	55 956	60 676	103	4 095	4 198
Kahramankazan	59	2 531	2 590	7	458	465
Keçiören	3 047	16 712	19 759	676	3 316	3 992
Kızılcahamam	1 331	67 088	68 419	126	16 258	16 384
Mamak	225	6 220	6 445	242	5 086	5 328
Polatlı	703	36 754	37 457	281	19 194	19 475
Sincan	404	17 103	17 507	268	6 481	6 749
Şereflikoçhisar	231	8 449	8 680	45	4 581	4 626
Yenimahalle	75 796	303 906	379 702	187	4 668	4 855
Nallıhan	2	3 349	3 351	11	5 796	5 807
Kalecik	-	-	-	21	2 138	2 159
Toplam	**511 486**	**2 980 263**	**3 491 749**	**10 020**	**176 954**	**186 974**

Kaynak: Ankara konaklama istatistikileri (2024). Ankara konaklama istatistikileri (2024b).

YÖNTEM

Bu araştırma, Ankara ilinin gastronomi turizmi potansiyelini ve bu potansiyelin turizm açısından değerlendirilmesini amaçlayan bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Çalışmada Ankara ilinin turistik çekicilikleri, gastronomi değerleri, mutfak kültürü ve coğrafi işaretli ürünleri ele alınmıştır. Araştırma

nitel özellik göstermekle beraber betimsel araştırma tekniği kullanılmıştır. Betimsel araştırma tekniğinde mevcut durumun derinlemesine analizi objektif bir şekilde yapılmaktadır (Demir, 2024). Bu teknikte literatür taraması bir konu üzerinde algı ve durumlar bütüncül olarak sistematik bir şekilde sentezlenmektedir (Wach ve Ward, 2013; Günbayı, 2020). Bu durumda Ankara ilinin mutfak kültürü ve gastronomi değerleri turistik bir çekicilik olarak nasıl değerlendirilebileceği ikincil veriler detaylı olarak incelenmiştir.

Araştırmanın amacı Ankara ilinin gastronomi değerleri ortaya koymak ve bu değerlerin bölgeye sağlayabileceği ekonomik ve kültürel faydaları incelemektir. Bu amaç doğrultusunda;

- Ankara ilinin mutfak kültürüne ait öne çıkan değerler nelerdir?
- Ankara ilinin coğrafi işaretli gastronomi ürünleri nelerdir?

Araştırmada Türkiye'nin başkenti olan Ankara özelinde yapılmaktadır. Ankara'nın Akyurt, Altındağ, Sincan, Ayaş, Bala, Beypazarı, Çamlıdere, Kalecik, Çankaya, Çubuk, Evren, Etimesgut, Gölbaşı, Güdül Haymana, Kahramankazan, Kızılcahamam, Nallıhan, Keçiören, Mamak, Polatlı, Pursaklar, Şereflikoçhisar, Elmadağ ve Yenimahalle ilçelerini kapsamaktadır. Bu kapsamda Ankara ili gastronomi değerleri orta konulmuştur.

BULGULAR

Ankara İlinin Gastronomi Değerleri

Anadolu'da bulunan uygarlıkların kendilerine özgü kültürleri ile harmanladıkları bilinmekte olup günümüz Ankara mutfak kültünün oluşumunda rol aldığı söylenebilir (Şensoy ve Tiritoğlu, 2018: 231). Ankara tarihinde, evlerde mutfak büyük bir alan olup ocak ve tandırın yanında yiyeceklerin saklamak amacıyla kullanılan kiler mevcuttur. Yemeklerin yer sofrasında yenildiği bilinmektedir (Kent rehberi, 2013:55).

Ferfene Oğuz boyları döneminden gönümüze kadar gelmiş Türk toplumuna ait somut olmayan kültürel bir miras olup Ankara'da yüzyıllardır devam eden bir ananedir. Bir yemekli sohbet toplantısı olan ferfenede katılanlar davranışları ile örnek oluştururlar. Ferfenede gençlere türküler, maniler ve yemekler öğretilir. Dolayısıyla bireyin toplumsal aidiyet duyguları gelişir (Mete, vd. 2017:110). Belli başlı dini ve özel günlerde düzenlenen yemeklerde yemeğe katılanların toplumsal statüleri ile ilişkili olabilmektedir. Yemeğin pişirilmesi, sunumu ve konukların oturma sıraları ve düzeni önemlidir (Beşirli, 2010: 178).

Beypazarı ve Kalecik ilçelerinde bulunan Kalecik Karası, gül üzümü ve karagevrek üzümü gastronomi turizmi açsından önem taşımaktadır. Bu ürünler çeşitli işleme yöntemleri ile pekmez, pestil, üzüm suyu ve tatlı cevizli sucuk elde edilmektedir (Kunter, Keskin ve Şehit, 2017: 77). Beypazarı ilçesi çeşitli bağcılık ürünlerinin yanında Beypazarı kurusu, Beypazarı tarhanası ve cezerye vb. ürünlerin satışını yapan işlemleri yanında çeşitli gastronomi festivalleri ile de ön plana çıkabilen bir ilçedir (Zararsız ve Kargiglioğlu, 2022:10). Beypazarı kurusu köklü bir geçmişe sahip yöresel bir üründür. Ürünün coğrafi işaretli sicil kaydını olması kırsal turizmin gelişiminde olumlu katkıları bulunmasını yanında kültür devamlılığın sağlanması açsından da önemlidir (Yılmaz, vd. 2021: 145). Ayrıca Beypazarı ilçesi havuç üretim merkezi olarak da bilinir (Baysal,1999:61).

Elmadağ ekmek tiridi bir yemek olarak birçok kültürel özelliği taşımaktadır. Bazen bir adak yemeği olurken bazen komşular arasındaki küslüğü giderdikleri bir günün anlamı için yapılmaktadır. Tirit düğün sünnet ve hac uğurlama gibi birçok toplumsal olayda uzlaştırıcı bir anlam taşımaktadır. Bu tören yemeği toplumsal bir onayın sembolü haline gelmiştir (Özgen 2023a: 773). Elmadağ tandır ekmeği yine aynı ilçenin tirit yemeği ile ilişkilendirilse de birçok sembolik durumu temsil etmektedir. Bazen durumlarda huzuru bazı durumlarda matemi temsil etmektedir (Özgen, 2023b:749).

Çubuk ilçesi yöresel yemekleri; Döşeme Ekmek, Höşmerim, Hosaman Çöreği, Malak Hamuru, Kaz Bandırması ve Tongul olarak listelenebilir. Ayrıca ziyaretçilerin daha çok çubuk turşusunu tercih ettikleri bilinmektedir. İlçenin gastronomi turizmi açsından önemli bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2023: 66). Ankara kazan kavurması, lezzetini meşe kömürü, bakır tencere ve kazan etinden almaktadır. Oğlak ve koyun etinden yapıldığında biraz daha yağlı olabilmektedir (Begiç, 2013:106). Geçmişten günümüze nesillerin birbirlerine yaptığı aktarımla sübüre (su böreği), kül kömbesi ve höşmerim gibi yemekler yapılmaya devam etmektedir (Alıcı, 2024: 97). En önemli kaynağı et ürünleri ve hamur işlerinden yapılan yemeklerdir. Ankara Polatlı ilçesi buğday ve hayvancılık açısından gelişmiştir. Omaç çorbası, köbete ve buharda mantı ön plana çıkan yemekleridir (Bulduk ve Demircioğlu,1999:90).

Tablo 4'te Ankara'nın ilçelerinin sahip olduğu yöresel yemekleri özetlenmiştir. Akyurt ilçesinde Akyurt fıtı çorbası, Akyurt toyga çorbası ve Akyurt tutmaç aşı çorbası gibi ağırlıklı olarak çorba yemekleri ön plana çıkmaktadır. Ayaş ilçesinde domates, kavun kiraz ve dut gibi meyvelerin adı ön plandadır. Bala ilçesinde iki yöresel lezzet Bala tava ve höşmerim dikkati çekmektedir. Beypazarı ilçesi Beypazarı baklavası, Beypazarı güveci, Beypazarı havucu ve havuçlu lokumu, Beypazarı dolması, Beypazarı kurusu ve Beypazarı cevizli sucuğu gibi tatlı etli yemek, sebze vb. birçok farklı öğenin bir arada olduğu söylenebilir. Çamlıdere ilçesi tava çöreği, bazlama, gözleme, beysimet gibi daha çok hamur ürünleri grubu ile farklılaşmaktadır. Bunların dışında et yemekleri ve ot çeşitliliği de çamlı dere ilçesini farklı kılmaktadır. Çubuk ilçesinde çubuk turşusu belirgindir. Güdül ilçesinde ise öne çıkan yemekler sübere, sulguç ve keymandır. Kalecik ilçesi Kalecik Karası adlı üzümü, Nallıhan ilçesi ise Nallıhan domatesi ile dikkati çekmektedir. Pursaklar işçesinde diğer ilçelerde bazı yemek adları ile benzerlik gösterenlerin dışında; kıkırdaklı çorba, sızgıç, cıvlan pilavı, enteke böreği corkalak ve kar helvası yapılmaktadır. Ayrıca Ankara il merkezi ve genelinde bilinen Ayva boranası, fıslak, kar helvası, kaygana, saraylı ve tirit helvası gibi birçok yemek bilinmektedir.

Tablo 4. Ankara Yemekleri.

İlçe	Yöresel yemekler
Akyurt	Akyurt fıtı çorbası, Akyurt homaçası, Akyurt soğuk çorbası, Akyurt tandır böreği, Akyurt teberik fasulyesi, Akyurt toyga çorbası, Akyurt tutmaç aşı çorbası.
Ayaş	Ayaş domatesi, kavun, kiraz ve dut.
Bala	Bala tava, höşmerim, çebit.
Beypazarı	Beypazarı güveci, Beypazarı dolması, Beypazarı baklavası, Beypazarı kurusu, Beypazarı havucu ve havuçlu lokumu, Beypazarı cevizli sucuğu.

Çamlıdere	Bazlama, gözleme, tava çöreği, kısır çörek, beysimet, kül kömmesi, mantı, erişte, lapa, kaygana, kedi batmaz, höşmerim, ekşili cimcik, kuzu kapama, Ankara tava, oğlak kebabı ve aluç, dağ eriği, kekik, ısırgan otu, kuşburnu, papatya, semizotu, böğürtlen, sahlep ve bal.
Çubuk	Çubuk turşusu, Çubuk vişnesi ve Çubuk homaçası
Elmadağ	Yoğurtlu tarhana, tandır ve tandır ekmeği ve tirit.
Haymana	Köreme, şaplak.
Güdül	Alabörtme, Göceaşı, bırtlak, mancar, ekşili dolma, mıhlama, mercimek pilavı, güdül kapaması, sübere, keyman, höşmerim, şibit ve haside
Kalecik	Kalecik karası
Şereflikoçhisar	Koçhisar usulü bulgur pilavı
Nallıhan	Nallıhan domatesi
Polatlı	Gözleme, kapama, şipleme, mercimekli tarhana, yarımca, höşmerim ve bici aşı.
Pursaklar	Kıkırdaklı çorba, sızgıç, cıvlan pilavı, enteke böreği corkalak ve kar helvası.
Ankara genel	Ayva boranası, fıslak, kar helvası, kaygana, saraylı, tirit helvası, zerdali boranası, zerdali hoşafı, miyane çorbası, tutmaç, patlıcanlı et, sızgıç, sebzeli bulgur, yumurtalı köfte, tohma, tiritli köfte, efelek dolması, şirden dolması, yalancı dolma, altüst böreği, ay böreği ve bohça böreği.

Kaynak: Akyurt Belediyesi, (2024), Ayaş Kaymakamlığı, (2024), Bala Belediyesi, (2024).

Beypazarı Belediyesi, (2024), Çamlıdere Belediyesi, (2024), Çubuk Belediyesi, (2024). Elmadağ Kaymakamlığı, (2024), Kalecik Kaymakamlığı, (2024), Nallıhan Kaymakamlığı, (2024), Polatlı Ticaret Odası, (2024), Kültür Portalı, (2024) ve TUTAP, (2024). Güzel ve Şener, (2018:229).

Ankara ili coğrafi işaretli ürünleri tablo 5'te listelenmiştir. Buna göre 31 coğrafi işaretli ürün bulunmakta olup bunların, Ankara Erkeç Pastırması, Ayaş Domatesi, Ayaş Dutu, Kazan Kavunu ve Çubuk Vişnesi ayırt özelliklinin tamamı bölgeye ait olduğu için menşei işaretlidir. Diğer ürünlerin en az bir özelliği bölgeye ait olmasından dolayı mahreç işaretlidir. Ürünlerin ilk tescili 6.07.2007 tarihli kalecik karasıdır. En fazla coğrafi işaretli tescil yedi ürün ile Akyurt ilçesine ait olup sırası ile Beypazarı beş ürün, Çubuk ve Kalecik üç ürün, Kazan, Mamak ve Ayaş'ta ikişer ürün tescillenmiş olduğu görülmektedir. Koçhisar, Elmadağ ve Kızılcahamam ilçeleri birer tescilli ürün bulunmaktadır. Bunun yanında Ankara'nın genelini temsil eden dört ürün bulunmaktadır. Tablo 4'e göre coğrafi işaretli ürünler genellikle il merkezi dışındaki ilçelerde olduğu söylenebilir (Ankara coğrafi işaretli ürünleri, 2024).

Coğrafi işaretli ürünlerin üretildiği şehirde tüketilmesi şehrin turizm pazarlaması açsından önemlidir (Sarıipek ve Çevik, 2020: 4932). Ankara gastronomi değerlerinden olan kutlu düğün somunu, bazlama kebabı ve malak adlı ürünlerin Hititler dönemi ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir (Kaya ve Yaman, 2021: 76). Ankara döneri sadece biraz yağlı olan etten yapılmakta olup kıyma kullanılmaz. Ateş olarak mangal kömürü kullanılmaktadır (Kurşunlu, 1999:33). Türk mutfak kültürü önemli ürünlerden biri olan simit Ankara dahil 11 ilde yapılmaktadır. Lezzetli doyurucu ve kolay ulaşabilen bir ürün olan

simit sokakta satılmanın yanında yiyecek içecek işletimlerinin menülerinde yer almaya başlamıştır. Ulusaldan uluslararası konuma ulaşan adına işletmeler kurulan bir üründür (Özbay, 2020:676).

Tablo 5. Ankara İli Coğrafi İşaretli Ürünleri.

	Adı	Türü	Tescil No	Tescil Tarihi
1	Akyurt Fıtı Çorbası	Mahreç İşareti	957	24.11.2021
2	Akyurt Homaçası	Mahreç İşareti	982	23.12.2021
3	Akyurt Soğuk Çorbası	Mahreç İşareti	1039	02.03.2022
4	Akyurt Tandır Böreği	Mahreç İşareti	872	20.08.2021
5	Akyurt Teberik Fasulyesi	Mahreç İşareti	1510	22.12.2023
6	Akyurt Toyga Aşı	Mahreç İşareti	1094	26.04.2022
7	Akyurt Tutmaç Aşı	Mahreç İşareti	1038	02.03.2022
8	Ankara Döneri	Mahreç İşareti	233	05.12.2017
9	Ankara Erkeç Pastırması	Menşe Adı	408	08.01.2019
10	Ankara Simidi	Mahreç İşareti	235	05.12.2017
11	Ankara Tava	Mahreç İşareti	234	05.12.2017
12	Ayaş Domatesi	Menşe Adı	1236	05.10.2022
13	Ayaş Dutu	Menşe Adı	900	22.09.2021
14	Beypazarı Cevizli Tatlı Sucuk	Mahreç İşareti	1069	07.04.2022
15	Beypazarı Dolması	Mahreç İşareti	1115	20.05.2022
16	Beypazarı Havuç Lokumu	Mahreç İşareti	999	20.01.2022
17	Beypazarı Höşmerim Tatlısı	Mahreç İşareti	1170	19.07.2022
18	Beypazarı Kurusu	Mahreç İşareti	173	14.05.2013
19	Elmadağ Tandır Ekmeği	Mahreç İşareti	1370	31.05.2023
20	Kalecik Ekmeği	Mahreç İşareti	559	06.10.2020
21	Kalecik Karası Üzümü	Mahreç İşareti	89	06.07.2007
22	Kalecik Çöreği	Mahreç İşareti	560	07.10.2020
23	Kazan Kavunu	Menşe Adı	763	24.05.2021
24	Kazan Kavurması	Mahreç İşareti	1225	20.09.2022
25	Kızılcahamam Bazlaması	Mahreç İşareti	400	14.12.2018
26	Mamak Kutludüğün Ekşi Maya Ekmeği	Mahreç İşareti	827	06.08.2021
27	Mamak Ravak Yoğurdu	Mahreç İşareti	828	06.08.2021
28	Çubuk Homaçası	Mahreç İşareti	1118	23.05.2022
29	Çubuk Turşusu	Mahreç İşareti	99	26.08.2008
30	Çubuk Vişnesi	Menşe Adı	1087	18.04.2022
31	Şereflikoçhisar Tahinli Pidesi	Mahreç İşareti	971	10.12.2021

Kaynak: Ankara coğrafi işaretli ürünleri (2024).

Ankara merkezli bir yıl içerisinde 52 festival düzenlenmekte olup bunun12'si gastronomi temalıdır (Festivaller, 2024). Tablo 6'da bu festivallerin yıl içeresindeki zaman dağılımı görülmektedir. Buna göre ağırlıklı olarak yılın haziran-eylül ayları arasına dağılmış olduğu görülmektedir. Festivallerin genellikle Ankara il merkezindeki ilçelerde düzenlendiği söylenebilir.

Bölgesel kimliğin oluşumu ve korunması adına gastronomi festivalleri oldukça önemlidir. Festivalin yapıldığı bölge için ekonomi başta olmak üzere pazarlama ve sosyo-ekonomik açıdan olumlu katkıları

bulunmakla beraber turistik çekicilik oluşturmak adına da önemlidir (Cömert ve Çetin, 2017:1100). Gastronomi festivalleri düzenlenmesi yöresel yiyeceklerin sergilenmesi kültürel zenginliklerin tanıtımında avantaj sağlayacaktır (Kodaş ve Özel :93). Gastronomi festivalleri ekonomik açıdan bölgesel katkıları olduğu gibi sosyal açıdan da etkileşimi sağlamaktadır. Bu tür festivaller katılımcılar için eğitsel anlamda ve mesleğin geleceğine yönelik bilgi sağalmaktadır (Kayran, vd. 2022:1970).

Tablo 6. Ankara gastronomi temalı festivaller.

	Festival Adı	**Tarihi**
1	Karadeniz hamsi festivali Keçiören	26 Şubat 3 Mart
2	Ankara hamsi festivali	4.Mar
3	Yenimahalle sokak lezzetleri	26-29 Haziran
4	Altınköy geleneksel hasat festivali	26.Tem
5	Ankara geleneksel kahve festivali	3.Ağu
6	Yenimahalle fanta festivali	3.Ağu
7	Yeni Mahalle kahve festivali	02-03 Ağustos
8	Uluslararası Cubuk kültür ve turşu festivali	04-07. Eylül
9	Yenimahalle geleneksel pilav ve kültür şenliği	22.Eylül
10	Ankara meze festivali	29 Eylül
11	Mamak geleneksel hamsi festivali	8.Ara
12	Tadım Ankara bağcılık ürünleri ve tadım festivali	15.Ara

Kaynak: Festivaller (2024) ve Ankara İl Kültür Turizm Müdürlüğü, (2024c).

Tablo 7'de Ankara ilinde mutfak malzemeleri olarak kullanılan eski eşyaların adları listelenmiştir. Ankara ili mutfak kültüründe mutfağın adı aşhane olarak bilinmektedir. Mutfakta kullanılan diğer malzemelerinde de eski adlarının farklı olduğu ve zaman içerisinde günümüz de kullanılan halini almaktadır. Bunlara örnek olarak bandil; küçük tepsi, boduç; fıçı, çork; ocak, hereni; büyük tencere ve tandır, küçük fırın adları olarak kullanılmaktadır (TUTAP, 2024). Günümüzde bu kavramların kullanımı oldukça azalmış olmakla beraber araç-gereçlerin tasarımları günümüz teknolojisinden uzak olması normal kabul edilebilir. Günümüzde elektrikli aletlerin artması ve mutfakların çoğunlukla doğal gazlı olarak kurulması diğer pişirme ve hazırlık aletlerinin de değişmesine neden olmaktadır. Ancak günümüz gastronomi temalı müzelerde ve bazı yiyecek içecek işletmelerinde eski mutfak araç-gerçleri sergilenmektedir. Ankara Halk Ekmek müzesi de gastronomi temalı müzelerden olup 2007 yılında kurulmuş ve ekmeğin yapılış serüvenini anlatmaktadır. Ekmek üretiminde kullanılan eski tarımsal araç-gereçler sergilenmektedir (Ankara Halk Ekmek Müzesi 2024). Kültürün gelecek kuşaklara aktarılması adına müzelerin önemi büyüktür. Ziyaretçilere farklı deneyimler sunmaktadır. Müzelerde dinamik bir sergileme tekniği kullanılarak ziyaretçilere daha kalıcı deneyimler yaşatılma olanağı sağlanacaktır (Sandıkçı, vd., 2019:3055). Müzeler yiyecek içecek kültürüne ilişkin bilgileri aktarırken, çeşitli deneyimler yaşatmak adına yapıla hizmetlerde ilgili gıdanın kalitesi, lezzeti, yapılan sunum gibi hizmetlerin yanında, iyi eğitilmiş personelinde olması önemlidir (Bekar Şimşek ve Ayyıldız, 2023:266).

Tablo 7. Ankara Mutfak malzemelerinin eski adları.

Mutfak Malzemeleri			
Aşhane	Mutfak	Dövce	Hava
Bağa	İki kuplu kahve tepsisi	Eğri	Bıçak
Bandil	Küçük testi	Enge	Küçük bıçak
Beden	Bakır sahan	Gırgırı	Ağzı dar testi

Boduç	Fıçı	Gölek	Yağ kutusu
Boğ	Sofra bezi	Hereni	Büyük tencere
Caba	Toprak tencere	İliştir	Kevgir
Çatura	Ağaç su tepsisi	Kaşıkla	Kaşık sepeti
Çork	Ocak	Mengel	Bakraç
Çamçak	Ağaç su kabı	Oklaç-oklağaç	Oklava
Çapçak	Tahta masrafa	Tandır	Küçük fırın
Çekkel	Küçük nacak	Terek	Raf
Çömçü	Toprak ibrik	Yaslahaç	Hamur açma tahtası.

Kaynak: TUTAP, (2024).

Tablo 8'de Ankara yöresel lezzetlerinden bazı örnekler gösterilmektedir. Bu örneklerde de anlaşılacağı gibi yemeklerden kırmızı et, beyaz et, balıketi, bulgur, pirinç, asma yaprağı, sucuk ve un vb. birbirinden farklı birçok ürün kullanılarak çorba, ana yemek, tatlıların yapıldığı görülmektedir. Asma yaprağından sarma yapıldığı gibi Bici aşı gibi farklı bir yemek de yapılabilmektedir. Sadece un, tereyağı, süt, maya ve tarçın gibi birkaç malzeme ile Beypazarı Kurusu gibi çok faklı coğrafi işaret tescillenmiş bir ürün yapılabilmektedir. Ballı Tirit adlı yemekte sucuk ve kıymanın bir arada kullanılabildiğini görmekteyiz. Uruş Kapama da görüldüğü gibi yemeğin yapımında testi, Ankara dönerinde de odun kömürü gibi farklı pişirme araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Dolaysıyla Ankara ilinin gastronomi turizmi çekiciliği açısında da güçlü bir yanını olduğu söylenebilir.

Tablo 8. Ankara yöresel lezzetlerinde örnekler.

Yemek Malzemeleri	Yemeğin resmi	Yemek Malzemeleri	Yemek adı resmi
Arabaşı Çorbası: Tavuk, un, yağ tavuk suyu, domates, acı kırmızı biber.		***Sazan balığı köftesi:*** Sazan balığı, bulgur, domates salçası, sarımsak, soğan, yumurta akı, karabiber, hardal ve zeytinyağı.	
Toyga aşı: Yarma, nohut, un, süzme yoğurt, yumurta, et suyu, nane ve kırmızı biber.		***Uruş Kapama:*** Kuzu kuşbaşı, arpacık soğan, salça, domates, nohut, sivri biber, biber salçası ve pirinç.	
Ankara Tava: Pirinç, kuzu incik, domates, biber, soğan, sarımsak, kara biber, kimyon, tarçın ve tuz.		***Beypazarı Yaprak S.*** Yaprak, kıyma, soğan, pirinç, maydanoz, yağ, dereotu, domates salçası, biber salçası ve limon.	
Akara Döneri: Koyun eti, kuyruk, domates ve tuz.		***Bici Aşı:*** Asma yaprağı, bulgur, soğan, sarımsak, biber salçası, domates salçası ve süzme yoğurt.	
Ballı Tirit: Sucuk, kıyma tereyağı ve su.		***Beypazarı kurusu:*** Un, tereyağı, süt, maya ve tarçın.	

Homaça: Kemikli et, patates, soğan, pul biber ve tereyağı.		***Gazete baklavası:*** Yumurta, süt sıvı yağ, yoğurt, limon, un, nişasta, ceviz, şeker, tereyağı ve zeytinyağı.	

Kaynak: Ankara Yemekleri Kitabı (2024).

SONUÇ

Bu çalışmada Ankara gastronomi ürünleri ve coğrafi işaretli ürünleri tespit edilerek Ankara İli gastronomi turizmi çekicilikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ankara ilinin gastronomi turizmi potansiyelinin incelenmesi, yerel mutfak kültürlerinin turizm açısından taşıdığı değerin anlaşılmasına katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş ve Ankara ili gastronomi turizmi potansiyeli ortaya konulmuştur.

Ankara ili at biniciliği, doğa ve kültür turizmi, inanç turizmi, kış turizmi ve termal turizm gibi çeşitli turizm çekiciliklerine sahip bir destinasyondur. Yıllık konaklama istatistiklerine bakıldığında yılda 3 500 000 milyon ziyaretçi ağırlamaktadır. Bu bağlamda gastronomi turizminin diğer turizm türleri ile entegre edilmeye uygun olduğu düşünüldüğünde Ankara ili gastronomi değerleri önemli bir potansiyel olarak kabul edilebilir. Akyurt Toyga Aşı, Ayaş domatesi, Beypazarı kurusu, Çubuk turşusu, Elmadağ Tandır Ekmeği, Kızılcahamam bazlaması, Kazan kavurması, Kalecik karası, Mamak Kutludüğün ekşi maya ekmeği ve Şereflikoçhisar tahinli ekmeği gibi Ankara ilinde birçok ilçe kendine özgü en az bir yemek çeşidi ile ön plana çıkabilmektedir. Bu durum coğrafi işaretli ürün sayısında da etkili olup toplamda 31 coğrafi işaretli ürüne sahiptir.

Ankara il genelinde bir yıl içerisinde 12 gastronomi temalı festival düzenlenmekte olup bu festivallerin ağırlıklı olarak yaz aylarını kapsadığı görülmektedir. Uluslararası Çubuk Kültür ve Turşu Festivali ve Tadım Ankara bağcılık ürünleri ve tadım festivali yöresel ürünler ile ilgili olup diğer festival adlarının genel gastronomi temalı olduğu söylenebilir. Bu durumda yöreye özgü ürünlerin festivallerde biraz daha ön plana çıkarılması gerektiği söylenebilir. Gastronomi festivalleri bölgenin yöresel yaşam tarzını yansıtmaktadır. Dolayısıyla ziyaretçilere sağlanan deneyimler ile önemli bir turistik çekicilik oluşturmakta, yöresel ürünlerin sürdürülebilirliğine katkı sağlamakta ve bölgenin imajını olumlu yönde etkilemektedir (Işık, 2022:56). Yemek evrensel bir birleştirici olduğu gibi toplumsal anlamda farklılıkları ortaya koyabilmektedir. Bir kentin coğrafi ve ekonomik durumunun yanında turizmi ve küreselleşme gibi unsurlar yemek ve kent arasında ilişkiyi oluşturan etkenlerdir. Diğer taraftan kentin sahip olduğu, etnik kültür ve din de önemlidir (Gürhan, vd. :202261). Yörenin kendine has yiyecek içecek ürünleri turizm deneyimi olarak geliştirilebilmektedir (Ay ve Yiğit, 2016:108).

Yöresel ürünlerin standardı yükseltilerek Anadolu mutfak kültürünün devamlılığının sağlanması adına yazılı ve görsel kayıtların oluşturulması önemlidir (Seçilmiş ve Soydan, 2020:92). Ankara ili müze çeşitliliğine sahip bir destinasyon olmakla beraber gastronomi temalı olarak Ankara Halk Ekmek müzesi bulunmaktadır. Diğer müzelerde Ankara kültürüne ait tarihi (alet ve eşyalar) çeşitli ürünler sergileniyor olsa da yemek kültürünü daha iyi yansıtacak, kültürün gelecek kuşaklara aktarımına yardımcı olacak ve uluslararası boyutta katkıda bulunabilecek kapsamlı bir gastronomi temalı müze oluşturulması önemli bulunmaktadır.

Bu araştırma Ankara gastronomi turizm potansiyelini ortaya koyan bir ön çalışma niteliğindedir. Gelecekteki araştırmalarda, daha geniş ölçekli ve nicel veri toplama yöntemlerinin kullanılması

önerilmektedir. Bu bağlamda Ankara gastronomi turizminin sunduğu fırsatların kullanılarak bölge ekonomisine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Akyurt Belediyesi, (2024). https://www.akyurt.bel.tr/icerik/cografi-isaretli-urunlerimiz 01.10 2024 tarihinde erişildi.

Alıcı, K. (2024). Ankara İli Kahramankazan İlçesi Geleneksel Yemekleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. [Yüksek lisans Tezi]. T.C. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı.

Altındağ Kaymakamlığı, (2024). Ankara tarihi. http://www.altindag.gov.tr/tarihce 10.10.2024 tarihinde erişildi.

Ankara Halk Ekmek Müzesi (2024). https://ankarahalkekmek.com.tr/ekmek-muzemiz/ 05.10.2024 tarihinde erişildi.

Ankara coğrafi işaretli ürünleri (2024). Ankara coğrafi işaretli gıda ürünleri. https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=06 01.09.2024 tarihinde erişildi.

Ankara il kültür turizm müdürlüğü, (2024). Ankara tarihi. https://ankara.ktb.gov.tr/TR-370255/ilimiz-tarihcesi.html 01.09.2024 tarihinde erişildi.

Ankara İl Kültür Turizm Müdürlüğü, (2024c). Gastronomi Festivalleri / 2024 / Ankara. Sayı : E-26346851-449-5817699 15.10.2024.

Ankara konaklama istatistikileri (2024). Ankara ili 2023 yılı bakanlık belgeli konaklama istatistikleri. https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201121/isletme-bakanlik-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html 25.10.2024 tarihinde erişildi.

Ankara konaklama istatistikileri (2024b). Ankara ili 2022 yılı belediye belgeli konaklama istatistiklerihttps://yigm.ktb.gov.tr/TR-201122/belediye-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html 25.10.2024 tarihinde erişildi.

Ankara Valiliği (2024). Ankara ilinin tarihi, http://ankara.gov.tr/tarihce 10.10.2024 tarihinde erişildi.

Ankara Yemekleri Kitabı (2024). http://eklenti.ankarakultur.gov.tr/yemekmenusu/ 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Ay, E. ve Yiğit, Y (2016). Yöresel Yemeklerin Gastronomi Turizmine Etkileri. (Ed: Övünç Bardakoğlu ve Vahap Tecim). Bölgesel Turizm. Basım yeri: DEUZEM. 978-605-60047-3-5.

Ayaş Kaymakamlığı, (2024). http://www.ayas.gov.tr/yoresel-urunlerimiz 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Bala Belediyesi, (2024). https://www.bala.bel.tr/yoresel-yemeklerimiz 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Begiç, H, N. (2013). Geleneksel lezzetimiz "Kazan Kavurması". TC. Kazan Belediyesi.ve Halk Kültürü araştırmaları Kurumu.2. Uluslarası Ankara Kazan ve çevresi Halk kültürü sempozyumu ve uluslararası sanat çalıştayı.

Bekar Şimşek, G. ve Ayyıldız, A. Y. (2023). Gastronomi Temalı Müzelerdeki Ziyaretçi Deneyimlerinin Hizmet Hataları Yönünden İncelenmesi, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 7(2): 266- 280.

Beşirli, H. (2010). Yemek, kültür ve kimlik. *Millî folklor*, *22*(87), 159-169.

Beypazarı Belediyesi, (2024). https://beypazari.bel.tr/sayfa/yoresel-yemekler 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Bulduk S.ve Demircioğlu, Y. (1999). Polatlı mutfağından bazı örnekler. [Ed. Toygar, K ve Berkok, N.]. Ankara mutfak kültürü ve yemekleri. VEKAM Yayın No:2

Coğrafya Dünyası, (2024). Ankara coğrafi konumu. .https://www.cografya.gen.tr/tr/ankara/ 10.10.2024 tarihinde erişildi.

Cömert, M., & Çetin, K. (2017). Gastronomi Temalı Yerel Festivaller Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of International Social Research*, *10*(54).

Çamlıdere Belediyesi, (2024). https://camlidere.bel.tr/sayfa/yoresel-lezzetler-1 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Çubuk Belediyesi, (2024). https://www.cubuk.bel.tr/kent-rehberi/cografi-isaretli-urunler/ 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Demir, E. (2024). Sosyal bilimlerde nitel araştırma teknikleri üzerine betimsel bir çalışma. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25*(46), 313-328

Elmadağ Kaymakamlığı, (2024). http://www.elmadag.gov.tr/mutfak 01.10.2024 tarihînde erişildi.

Festivaller (2024). Ankara gastronomi temalı festivaller. https://festivall.com.tr/iller/6/ankara/ 05.09.2024 tarihinde erişildi.

Günbayı, I. (2020). Action research as a mixed methods research: Definition, philosophy, types, process, political and ethical issues and pros and cons. *Journal of Mixed Methods Studies*, (2), 16-25

Gürhan, N., Haznedaroğlu, R., & Demir, A. E. (2022). Kent ve Yemek Kültürü.

Güzel, A., O ve Şener, M. (2018). Tarihi ve kültürü ile geçmişten günümüze Pursaklar. Sistem ofset.

Hidir, C., Calti, N., Somuncu, M. (2019). Ankara'da kentsel turizmin gelişiminde eski kent merkezinin yeri ve önemi. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 222-242) içinde. İstanbul, Türkiye: Istanbul University Press. https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.023 .

Kalecik Kaymakamlığı, (2024). http://www.kalecik.gov.tr/kalecik-karasi-uzumu 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Kaya, M. Ve Yaman, M. (2021). Hititlerden Anadolu'ya Miras Mutfak Kültürü. 5. Uluslararası Gastronomi Turizmi Araştırmaları Kongresi 7-8 Ekim.

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, (2024). Ankara Coğrafi konumu. https://libguides.ku.edu.tr/c.php?g=653431&p=4587290 10.10.2024 tarihinde erişildi.

Kunter, B., Keskin, N., ve Şehit, A. (2017, September). Ankara İli Turizm Hareketinde Bağcılık Kültürü ve Üzüm Ürünlerinin Rolü: Beypazarı ve Kalecik İlçeleri In Internatıonal West Asıa Congress Of Tourısm (Iwact'17) The Book Of Full-Text (P. 77).

Kurşunlu, M.K. (1999). Ankara döneri. [Ed. Toygar, K ve Berkok, N.]. Ankara mutfak kültürü ve yemekleri. VEKAM Yayın No:2

Küçükkömürler, S., Şırvan, N. B., & Sezgın, A. C. (2018). Dünyada ve Türkiye'de gastronomi turizmi. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 78-85.

Kültür Portalı, (2024). https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/neyenir/kochisarusulubulgurpila 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Mete, F., Candeğer, Ü., & Koca, T. (2017). Somut Olmayan Kültürel Miras: Ferfene (Ankara Örneği). *Millî Folklor*, *29*(114).

Nallıhan Kaymakamlığı, (2024). http://www.nallihan.gov.tr/nallihan-domatesi 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Özbay, G. (2020). Ulusal ve uluslararası platformda gastronomik kimlik unsuru olarak simit. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*.

Özgen, M. (2022). Ankara Elmadağ ilçesinde tirit geleneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, *15*(39), 754-778.

Özgen, M. (2023a). Toplumsal İşleviyle Ankara Elmadağ'da "Tandır Ekmeği" Kültürü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, *16*(43), 934-957.

Özgen, M. (2023b). Toplumsal İşleviyle Ankara Elmadağ'da "Tandır Ekmeği" Kültürü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, *16*(43), 934-957.

Polatlı Ticaret Odası, (2024). https://pto.org.tr/icerik/polatli-genel-bilgi 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Sarıipek, S., ve Çevik, S. (2020). Oraların nesi meşhur: Şehir pazarlamasında coğrafi işaret tescilli ürünler. *OPUS International Journal of Society Researches*, *16*(32), 4907-4938.

Sandıkcı, M., Mutlu, A. S., & Mutlu, H. (2019). Emine göğüş mutfak müzesi sergileme şekilleri.

Seçilmiş, C., ve Soydan, E. (2020). Türkiye'de gastronomi turizminin geliştirilmesine yönelik paydaş görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(17), 69-96.

Sezen, T, S. (2021). *Gastronomi nedir*. Shipman, D. Z. (Ed.). Gastronomide geçmiş, bugün ve gelecek. Ankara; Detay Yayıncılık.

Şahin, G. G., ve Ünver, G. (2015). Destinasyon pazarlama aracı olarak "gastronomi turizmi": İstanbul'un gastronomi turizmi potansiyeli üzerine bir araştırma. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, *3*(2), 63-73.

Şensoy, F. ve Tiritoğlu, S. (2018). Beslenme Arkeolojisi: Günümüz Ankara Yemeklerinde Geçmişin İzleri. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(Ek.1), 209-233.

Şensoy, F., ve Tiritoğlu, S. (2018). Beslenme arkeolojisi: günümüz ankara yemeklerinde geçmişin izleri. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(Ek1), 209-233.

Tuna, M. ve Özyurt, B. (2018). Ankara'da gastronomi turizminin değerlendirilmesi: Nitel bir araştırma. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, *6*(Special Issue 3), 73-87.

TUTAP, (2024). Ankara yemekleri, https://www.tutap.com.tr/detay_tanitim/ankara-mutfagi/1041 01.10.2024 tarihinde erişildi.

Uydu Harita, (2024). https://www.uyduharita.org/ankara-haritasi-resimleri/ankara-haritasi-1/ 05.10.2024 tarihinde erişildi.

Wach, E. ve Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper in Brief,* 13, 1-11.

Yaylı, A., Yazıcıoğlu, i., Temizkan, R. ve Kızanıklı, M., M. (2011). Ankara'nın Koynunda El Değmemiş Bir Güzellik: Çamlıdere" Projesine Ait Uygun Turizm Yatırım Alanlarının Belirlenmesi Raporu.

Yıldırım, F. (2023). Ankara Çubuk İlçesinin Coğrafi İşaretli Ürünleri ve Yöresel Yiyecek İçeceklerinin Gastronomi Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü. Nevşehir.

Yılmaz, E., Canbolat, C. ve Çilingir, Ü., Z. (2021). "Üreticilerin Bakış Açısından Coğrafi İşaretli Bir Yiyecek: Beypazarı Kurusunun Değerlendirilmesi", İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (1), Nisan, ss. 145-166.

Zararsız, H. F., ve Kargiglioğlu, Ş. (2022). Ankara Beypazarı'nın Gastronomi Turizmi Potansiyeli. Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (8), 1-16.

THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN HIGHER EDUCATION: BIBLIOMETRIC AND THEMATIC ANALYSIS

YÜKSEKÖĞRETİMDE DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN KULLANIMI: BİBLİYOMETRİK VE TEMATİK ANALİZ

Ahmet Ayaz[a], Özcan Özyurt[b]

Özet

Bu araştırma, son 10 yılda yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımını inceleyen çalışmaların bibliyometrik analizini yaparak alandaki mevcut eğilimleri, araştırma boşluklarını ve önemli aktörleri belirlemeyi hedeflemektedir. Scopus veri tabanından elde edilen ve bu alanda önemli katkılar sunan toplam 2,177 makale incelenmiş, bu makalelerin içerik ve yayın özellikleri kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, bu alanda en çok yayın yapan derginin Education Sciences olduğu ortaya çıkmıştır ve bu derginin dijital teknolojilerle ilgili yükseköğretim araştırmalarına yönelik önemli bir platform sağladığı belirlenmiştir. Araştırmanın öne çıkan yazarları arasında Akhmetshin, E.M. dikkat çekmektedir ve bu yazarın dijital teknolojilerle ilgili çeşitli konularda sürekli olarak katkıda bulunduğu görülmüştür. Kurumsal düzeyde ise Kazan Federal University en aktif üniversite olarak belirlenmiş ve bu üniversitenin yükseköğretimde dijital teknolojiler konusundaki çalışmalarda lider bir rol üstlendiği tespit edilmiştir. Makalelerin büyük bir kısmının sosyal bilimler alanında yoğunlaştığı ve dijital teknolojilerin eğitimdeki uygulanabilirliği, etkileri ve öğrenci başarısı üzerindeki rolü gibi konularda önemli araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Ülke düzeyinde analiz edildiğinde, Amerika Birleşik Devletlerinin bu alanda lider olduğu ve toplamda 235 makale ile yükseköğretimde dijital teknolojilerle ilgili en fazla yayını gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin akademik çevrelerde bu alana büyük bir ilgi gösterdiğini ve araştırmalara önemli ölçüde katkı sağladığını göstermektedir. Anahtar kelime analizinde Dijital Teknoloji, İnsan, Dijital Teknolojiler, Yükseköğretim ve E-öğrenme gibi terimlerin yoğun olarak kullanıldığı belirlenmiştir, bu da dijital teknolojilerin eğitimde nasıl entegre edildiği ve öğrenci-öğretmen etkileşimlerinde nasıl bir dönüşüm yaşandığını anlamak açısından önemli bir bulgudur. COVID-19 pandemisi, yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımında önemli bir dönüm noktası olarak ortaya çıkmıştır. Pandemiyle birlikte çevrimiçi eğitim, uzaktan eğitim ve öğrenme yönetim sistemleri gibi dijital araçlara yönelik ilginin büyük ölçüde arttığı ve

akademik çalışmaların bu konulara odaklandığı görülmüştür. Bu artış, eğitimde dijitalleşmenin sadece bir alternatif değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve kalıcı bir çözüm olarak kabul edildiğini göstermektedir. Pandemi döneminde COVID-19 anahtar kelimesinin sıklıkla kullanılmasının, bu dönemde dijital teknolojilerin eğitimdeki rolü üzerine yapılan çalışmaların artışına işaret ettiği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma yükseköğretimde dijital teknolojilerin evrimi ve gelecekteki araştırma yönelimleri hakkında kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Bu alandaki çalışmaların giderek daha fazla disiplinler arası bir yaklaşımla yapıldığı, dijital teknolojilerin yükseköğretimdeki öğrenci deneyimi, pedagojik yöntemler ve kurumsal uygulamalar üzerindeki etkisinin geniş bir yelpazede incelendiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, dijital teknolojilerin eğitimdeki rolünün giderek daha kritik hale geldiğini ve bu alandaki araştırmaların gelecekte de hızla devam edeceğini göstermektedir. Bu çalışma, yükseköğretimde dijital teknolojilerin etkisini anlamak ve bu alanda yapılacak yeni araştırmalara rehberlik etmek için önemli bir kaynak niteliğindedir.

Anahtar kelimeler: Yükseköğretim, Dijital Teknolojiler, Bibliyometrik Analiz, Tematik Analiz

Abstract

This study aims to identify current trends, research gaps and important actors in the field by conducting a bibliometric analysis of studies examining the use of digital technologies in higher education over the last 10 years. A total of 2,177 articles from the Scopus database that have made significant contributions in this field were examined, and the content and publication characteristics of these articles were comprehensively analyzed. As a result of the analysis, it was found that “Education Sciences” is the journal with the highest number of publications in this field and that this journal provides an important platform for higher education research on digital technologies. Among the prominent authors of the research, “Akhmetshin, E.M.” is noteworthy, who is a regular contributor on various topics related to digital technologies. At the institutional level, “Kazan Federal University” was identified as the most active university, which plays a leading role in the study of digital technologies in higher education. It is seen that most of the articles are concentrated in the field of social sciences and important research has been conducted on topics such as the applicability of digital technologies in education, their effects and their role on student achievement. When analyzed at the country level, it was determined that the United States is the leader in this field and has the highest number of publications on digital technologies in higher education with a total of 235 articles. This shows that the United States shows a great interest in this

field in academic circles and contributes significantly to research. In the keyword analysis, terms such as “Digital Technology,” “Human,” “Digital Technologies,” “Higher Education,” and “E-learning” were used extensively, which is an important finding in understanding how digital technologies are integrated in education and how student-teacher interactions are being transformed. The COVID-19 pandemic has emerged as an important turning point in the use of digital technologies in higher education. With the pandemic, interest in digital tools such as online education, distance education and learning management systems has increased significantly and academic studies have focused on these topics. This increase shows that digitalization in education is accepted not only as an alternative but also as a sustainable and permanent solution. It is understood that the frequent use of the keyword “COVID-19” during the pandemic period points to the increase in studies on the role of digital technologies in education during this period. In conclusion, this study provides a comprehensive perspective on the evolution of digital technologies in higher education and future research directions. Studies in this area have increasingly taken an interdisciplinary approach, examining the impact of digital technologies on student experience, pedagogical methods and institutional practices in higher education. The findings suggest that the role of digital technologies in education is becoming increasingly critical and that research in this area will continue at a rapid pace in the future. This study is an important resource to understand the impact of digital technologies in higher education and to guide new research in this field.

Keywords: Higher Education, Digital Technologies, Bibliometric Analysis, Thematic Analysis

Giriş

Dijital teknolojilerin yükseköğretime entegrasyonu, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki (BİT) hızlı ilerlemeler ışığında, çağdaş eğitim söyleminin önemli bir odağı haline gelmiştir. Dijitalleştirilmiş eğitime geçiş yalnızca bir trend değil, eğitim ortamını yeniden şekillendiren temel bir dönüşümdür. Dijital teknolojiler eğitim ekosistemini önemli ölçüde değiştirme potansiyeline sahiptir ve hem eğitimciler hem de öğrenciler için hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır (Sorokoumova vd., 2021). Dijital teknolojinin bu ikiliği eğitim uygulamalarını geliştirme kapasitesi ve aynı zamanda getirdiği riskler eğitimdeki rolünün eleştirel bir şekilde incelenmesi gerekliliğinin altını çizmektedir.

Selwyn, (2010) tarafından önerilen eleştirel eğitim teknolojisi çalışması, dijital araçların eğitim bağlamlarında mevcut sosyal ilişkileri ve güç dinamiklerini nasıl pekiştirebileceğini anlamanın önemini vurgulamaktadır. Bu bakış açısı, eğitimcileri ve politika yapıcıları dijital

araçların salt işlevselliğinin ötesine bakmaya ve bunların eğitimde eşitlik ve erişim üzerindeki daha geniş etkilerini göz önünde bulundurmaya teşvik ettiği için çok önemlidir. Özellikle COVID-19 salgını sırasında daha da kötüleşen dijital uçurum, dijital kaynaklara erişimdeki eşitsizlikleri vurgulamış ve tüm öğrencilerin teknolojik gelişmelerden yararlanmasını sağlayan kapsayıcı uygulamalara odaklanılmasını gerektirmiştir. Ayrıca, dijital teknolojinin eğitimdeki rolünün tematik analizi, etkili bir şekilde uygulanmasının yalnızca araçların mevcudiyetini değil, aynı zamanda eğitimciler ve öğrenciler arasında dijital yetkinliklerin geliştirilmesini de gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Kaldırım & Tavşanlı, (2021) eğitimin geleceği, öğrenci motivasyonunu ve performansını artırabilecek dijital öğretim teknolojilerine giderek daha fazla dayanacağını ifade etmiştir. Bu düşünce, dijital okuryazarlığın modern eğitim ortamlarının karmaşıklığını aşmak için gereklidir (Hoss vd., 2022). Sonuç olarak, yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımı, çok yönlü bir yaklaşım gerektiren karmaşık bir fırsatlar ve zorluklar etkileşimi sunmaktadır. Paydaşlar, dijital araçların etkilerini eleştirel bir şekilde inceleyerek, dijital okuryazarlığı teşvik ederek ve eğitim uygulamalarını dijital ekonominin talepleriyle uyumlu hale getirerek, öğrencileri geleceğe hazırlayan kapsayıcı ve etkili bir eğitim ortamı yaratmak için çalışabilir.

Bu çalışma, yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımını bibliyometrik ve tematik yaklaşımlarla inceleyerek alanın mevcut durumunu anlamayı ve gelecekteki araştırmalar için yol gösterici olmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, giriş bölümünde araştırmanın kapsamını ve amacını ortaya koymakta, yöntem bölümünde bibliyometrik ve tematik analiz süreçlerini detaylandırmakta, bulgular bölümünde yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin elde edilen verileri sunmakta ve tartışma ve sonuç bölümünde ise elde edilen bulguların yorumlanmasını, literatüre katkısını ve gelecekteki araştırmalar için önerileri ele almaktadır.

Yöntem

Yükseköğretimdeki dijital teknolojilerin bibliyometrik ve tematik analizine yönelik bu metodoloji, R bibliometrix paketini kullanacak ve özellikle veri analizi için Biblioshiny web arayüzünü kullanacaktır. Bu yaklaşım, önde gelen yazarların, kurumların, ülkelerin, anahtar kelimelerin, tematik haritaların, tematik gelişimin ve trend konuların belirlenmesi de dahil olmak üzere alana ilişkin kapsamlı içgörülere olanak sağlamaktadır. Aşağıdaki adımlar bu çalışmanın metodolojik çerçevesini özetlemektedir.

İlk olarak, yükseköğretimde dijital teknolojilerle ilgili yayınların kapsamlı bir veri setini toplamak için Scopus akademik veri tabanında sistematik bir literatür taraması yapılmıştır. Taramada, çeşitli disiplinleri kapsayan sağlam bir literatür koleksiyonu sağlamak için Boole operatörleri ve "dijital teknolojiler", "yükseköğretim" ve "eğitim teknolojisi" gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Bu yaklaşım, veri çıkarma ve anahtar kelime yapılandırmanın tematik kümeleme için kritik öneme sahip olduğu literatürde tartışılan standart bibliyometrik uygulamalarla uyumludur (Singh & Suri, 2023). Dahil edilme kriterleri, alandaki en güncel eğilimleri ve gelişmeleri yakalamak için son on yılda yayınlanan hakemli makalelere odaklanmıştır (Ibarra-Vargas vd., 2023).

Veri seti derlendikten sonra Biblioshiny arayüzüne aktarılmıştır. Bu platform bibliyometrik analizlerin yürütülmesini kolaylaştırarak yayın sayıları, atıf sıklıkları ve yazar üretkenliği gibi temel metriklerin çıkarılmasını sağlar. Biblioshiny'nin yetenekleri, bibliyometrik içgörüler ve tematik haritalar oluşturmadaki verimlilikleri nedeniyle daha önce vurgulanmıştır. Bibliyometrik analiz, en üretken yazar ve kurumların yanı sıra araştırma ortamına katkıda bulunan ülkeleri belirlemek için frekans dağılımlarını içerecektir. Bibliyometrik frekans dağılımlarının genellikle çarpık olduğu göz önüne alındığında, verilerin daha doğru bir temsilini sağlamak için merkezi eğilim ölçüsü olarak medyan değerleri kullanılacaktır (Doroiman, 2022).

Daha sonra veri setindeki birincil araştırma temalarını ve eğilimlerini ortaya çıkarmak için tematik analiz yapılmıştır. Bu, ilgili konuların kümelerini belirlemek ve bu ilişkileri tematik haritalar aracılığıyla görselleştirmek için anahtar kelimelere eş-oluşum analizinin uygulanmasını içermektedir. Tematik evrim, araştırma ilgi alanlarının nasıl değiştiğini değerlendirmek ve yükseköğretimde dijital teknolojiler alanında ortaya çıkan eğilimleri ve önemi artan alanları ortaya çıkarmak için kullanılmıştır (Hamal vd., 2022). Bindirme görselleştirme, temaların zamansal dinamiklerini göstermek için de kullanılacak ve belirli konuların belirli dönemlerde nasıl öne çıktığını vurgulayacaktır (Wang vd., 2024).

Son olarak, bibliyometrik ve tematik analizlerin sonuçları, yükseköğretimde dijital teknolojiler üzerine mevcut araştırma durumunun kapsamlı bir genel görünümünü sağlamak için sentezlenmiştir. Bu sentez, yalnızca önde gelen katkıda bulunanları ve kurumları belirlemekle kalmamış, aynı zamanda literatürdeki boşlukları vurgulamış ve gelecekteki araştırmalar için potansiyel yollar önermiştir (Gao vd., 2022).

Sonuç olarak, bu metodolojik çerçeve, yükseköğretimde dijital teknolojilerin kapsamlı bir

bibliyometrik ve tematik analizini yürütmek için R bibliometrix paketinin ve Biblioshiny'nin yeteneklerinden yararlanarak, nihayetinde alanın evrimi ve mevcut eğilimler hakkında daha derin bir anlayışa katkıda bulunmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Bu çalışmada, 2015-2024 yılları arasında yayınlanmış yükseköğretimde dijital teknoloji kullanımıyla ilgili araştırmalarının kapsamını, yazar iş birliği dinamiklerini ve atıf performansını incelemektedir; bu sayede, alanın evrimine ve uluslararası iş birliği düzeyine ışık tutulmaktadır. Scopus veri tabanından elde edilen veri seti ile ilgili bulgular Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Veri seti ile ilgili genel sonuçlar

Tanım	Sonuçlar
Makaleler Hakkında Başlıca Bilgiler	
Zaman Aralığı	2015:2024
Dergi Sayıları	1098
Makale Sayıları	2237
Yıllık Büyüme Oranı %	28,2
Belge Ortalama Yaşı	2,66
Makale Başına Ortalama Atıf Sayıları	13,05
Referanslar	97662
Belge İçerikleri	
Anahtar Kelimeler	5262
Yazar Anahtar Kelimeleri	6410
YAZARLAR	
Yazar Sayıları	7752
Tek yazarlı belgelerin yazarları	381
YAZARLAR İŞBİRLİĞİ	
Tek yazarlı dokümanlar	391
Doküman Başına Ortak Yazarlar	3,76
Uluslararası ortak yazarlıklar %	19,89
BELGE TÜRLERİ	

Makale	2116
İnceleme	121

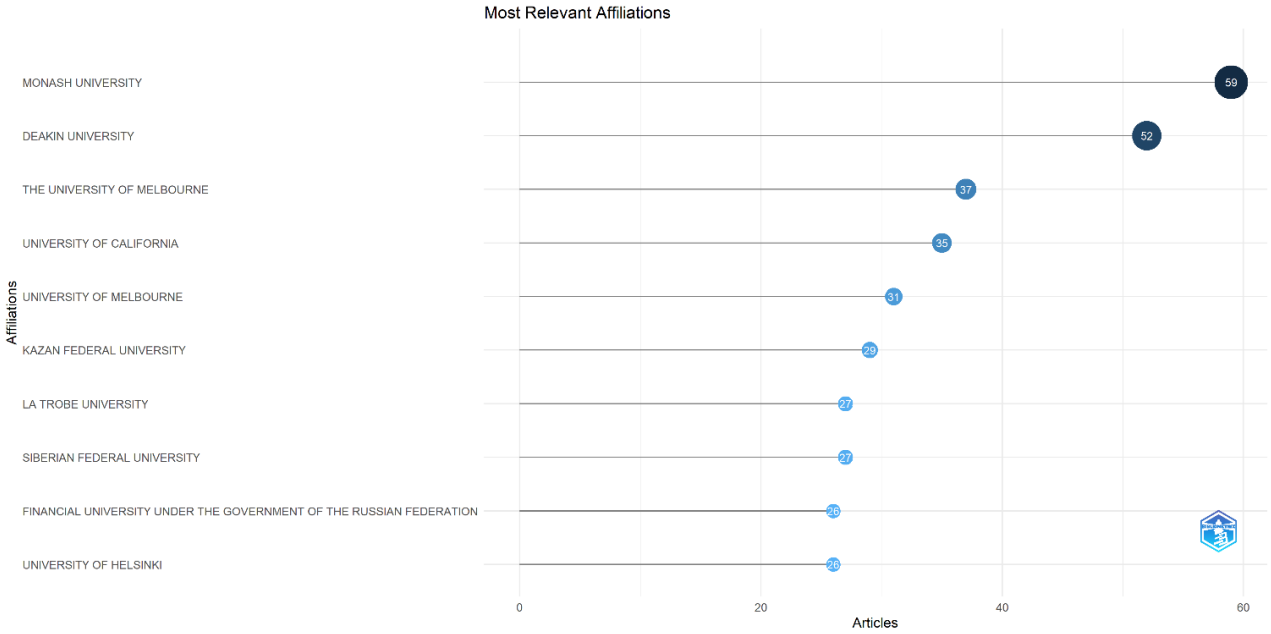
Çizelge 1 incelendiğinde 2015-2024 yılları arasındaki veriler, makale sayısında %28,2'lik bir yıllık büyüme oranıyla alanın hızlı bir şekilde genişlediğini göstermektedir. Bu durum, alanın giderek artan akademik ve endüstriyel ilgisini yansıtmaktadır. 1098 dergide toplam 2237 makale yayınlanmıştır, bu da alanın disiplinler arası geniş bir yelpazeye yayıldığını ve çok çeşitli dergilerde incelendiğini göstermektedir. Makale başına ortalama 13,05 atıf olması, alanda yayınlanan çalışmaların geniş bir etki alanına sahip olduğunu işaret etmektedir. Bu, alandaki çalışmaların akademik camiada değer gördüğünü ve literatürde güçlü bir yankı uyandırdığını göstermektedir. Anahtar Kelimeler ve yazar anahtar kelimeleri toplamda 11.672 olarak kaydedilmiştir, bu da geniş bir konu çeşitliliği ve araştırma eğilimleri yelpazesi olduğunu gösterir. Çalışmalara katkıda bulunan 7752 yazar bulunmakta olup, bu yazarların %19,89'u uluslararası iş birliğine dahil olmuştur. Uluslararası iş birliği oranı, alandaki araştırma konularının küresel düzeyde önem arz ettiğini ve farklı coğrafyalardan katkı sağlandığını yansıtır. Her makalede ortalama 3,76 ortak yazar bulunması, alanın çoğunlukla iş birliği temelli ilerlediğini göstermektedir. Toplamda 391 tek yazarlı belgeye karşılık, çok yazarlı iş birliğinin daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu eğilim, alanın giderek artan uzmanlık ve disiplinler arası iş birliği gerektirdiğine işaret etmektedir. 2116 makale ve 121 derleme yazısı, alanın hem özgün araştırmalara hem de literatür incelemelerine değer verdiğini göstermektedir. Bu çeşitlilik, alanın hem teorik hem de pratik katkılar sunduğunu ve geçmiş literatürün eleştirel değerlendirilmesine önem verdiğini ortaya koymaktadır. Çizelge 2, belirli yazarların yönetim bilişim sistemleri alanındaki bilimsel etkisini ve üretkenliğini göstermektedir.

Çizelge 2. En önemli yazarlar

Yazar	h_indeksi	Toplam Atıf	Yayın Sayıları
Akhmetshin EM	7	188	8
Selwyn N	7	878	7
Henderson M	5	647	5
Secundo G	5	538	6
Strielkowski W	5	56	5
Vasilev VL	5	128	5
Kesuma S	4	39	4

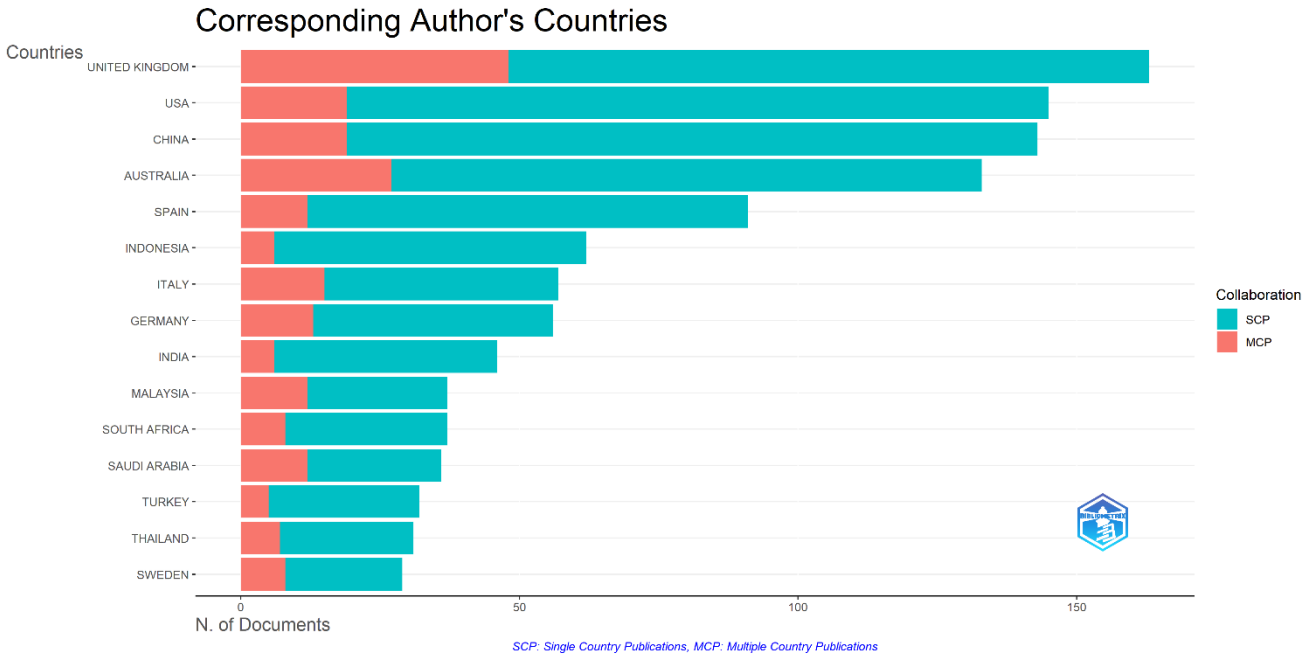
Lubis H	4	39	4
Rippa P	4	401	4
Safiullin MR	4	85	4
Sailer M	4	183	4
Sharma S	4	597	4
Susilawati E	4	39	4

Çizelge 2 incelendiğinde h-indeksi, yazarın hem yayın sayısına hem de bu yayınlara yapılan atıf sayısına dayanan bir ölçüm olarak, yazarların etkisini değerlendirmektedir. Yazarların toplam atıf sayısı, literatürde ne derece dikkate alındıklarının göstergesidir. Selwyn N, toplam 878 atıf ve 7 h-indeksi ile en yüksek atıf sayısına sahip yazar olarak öne çıkmaktadır. Bu, yayınlarının oldukça yüksek düzeyde ilgi gördüğünü ve büyük bir akademik etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Sharma S ve Henderson M de yüksek atıf sayılarına sahip yazarlar olarak dikkati çekmektedir. Yazarların çoğu, h-indekslerinde benzer seviyelerde (4-5) olup, bu değerlerin altında veya üstünde çok sayıda yayını bulunmamaktadır. Örneğin, Secundo G'nin yalnızca 6 yayını bulunmakla birlikte, 5 h-indeksi ve 538 toplam atıf ile dikkate değer bir etkiye sahiptir. Bu, yayınlarının ortalama olarak güçlü bir atıf performansı sergilediğini gösterir. Strielkowski W ve Vasilev VL gibi bazı yazarların 5 yayını varken toplam atıfları görece düşük kalmaktadır. Bu, yayın sayısının fazlalığının her zaman yüksek atıf sayısına karşılık gelmediğini gösterir; dolayısıyla etkiyi yalnızca yayın sayısı ile değil, atıf performansı ile değerlendirmek daha anlamlıdır. Farklı coğrafyalardan gelen yazarlar arasında h-indeksi ve atıf sayılarında belirgin farklılıklar bulunması, iş birliği ve etkide çeşitliliğe işaret eder. Örneğin, Akhmetshin EM ve Safiullin MR gibi isimler nispeten daha az atıf almakla birlikte, çalışmaları farklı konulara odaklanabilir veya belirli bir bölge ile sınırlı kalmış olabilir. Dijital teknolojilerin yükseköğretimdeki kullanımına yönelik yapılan akademik çalışmalarda en çok katkı sunan üniversiteler Şekil 1'de sıralanmıştır.

Şekil 1. En Önemli Kurumlar

Şekil 1 incelendiğinde Monash Üniversitesi ve Deakin Üniversitesi, sırasıyla en çok katkı sağlayan ilk iki kurum olarak öne çıkmaktadır. Avustralya'nın genel olarak dijital eğitim teknolojilerine yaptığı yatırım ve çevrimiçi eğitimdeki yenilikçi yaklaşımı, bu üniversitelerin listede üst sıralarda yer almasını açıklamaktadır. University of California gibi Amerikan üniversitelerinin de listeye girmesi, dijital eğitimdeki liderliklerini ve yenilikçi araştırmalarını ortaya koymaktadır. Kazan Federal Üniversitesi ve Siberian Federal Üniversitesi, Rusya'nın dijital eğitim teknolojilerine yaptığı yatırımları yansıtır. University of Helsinki, dijital okuryazarlık ve dijital yetkinlik konularında Avrupa'daki öncü üniversitelerden biri olarak bilinir. Kuzey Avrupa ülkelerinin eğitimde dijitalleşmeye olan ilgisi ve erken benimsemesi, bu tür çalışmalarda yüksek katkı sağlamalarına yol açmıştır. Bu bulgular, dijital eğitim teknolojileri üzerine yapılan akademik araştırmaların yoğun olarak Avustralya, ABD ve Rusya gibi ülkelerdeki önde gelen üniversiteler tarafından desteklendiğini ortaya koymaktadır. Bu üniversiteler, dijital dönüşüm ve çevrimiçi eğitimdeki yenilikleri teşvik ederek küresel çapta bilgi paylaşımına önemli katkılarda bulunmaktadır. Dijital eğitim teknolojileri konusundaki araştırmalara katkıda bulunan yazarların ülkeleri Şekil 2'de gösterilmiştir. Buradaki veriler, tek ülke yayınları (SCP - Single Country Publications) ve çok ülkeli işbirliği yayınları (MCP - Multiple Country Publications) şeklinde iki farklı kategoriye ayrılmıştır.

Şekil 2. En Önemli Ülkeler

Şekil 2 incelendiğinde en üst sırada Birleşik Krallık ve ABD yer almaktadır. Bu durum, dijital eğitim teknolojileri konusunda bu iki ülkenin güçlü bir araştırma altyapısına sahip olduğunu ve akademisyenlerin bu alandaki çalışmalara büyük katkı sunduğunu gösterir. Bu iki ülkenin ayrıca geniş çaplı uluslararası iş birliklerine katıldığını da görüyoruz, zira MCP oranları oldukça yüksektir. Bu iş birlikler, dijital eğitim teknolojilerinin küresel ölçekte benimsenmesine ve yeniliklerin hızla yayılmasına katkıda bulunur. Çin ve Avustralya, dijital eğitim araştırmalarında diğer önde gelen ülkeler arasında yer alıyor. Çin, özellikle yapay zekâ ve büyük veri kullanımıyla eğitimde dijital dönüşümü desteklemektedir. Avustralya ise, çevrimiçi öğrenme ve karma öğrenme (blended learning) uygulamaları konusundaki yenilikçi yaklaşımları ile öne çıkmaktadır. MCP (çok ülkeli iş birlikler) oranlarının yüksek olduğu ülkeler, dijital eğitimde uluslararası perspektiflere önem veren ve farklı kültürlerden gelen katkıları teşvik eden bir yaklaşıma sahiptir. Örneğin, ABD ve Almanya gibi ülkelerde uluslararası iş birlikleri yaygınken, Endonezya ve Hindistan gibi ülkeler ağırlıklı olarak ulusal yayınlar yapmaktadır. Türkiye, listenin alt sıralarında yer alsa da dijital eğitimde hızlı bir gelişim göstermektedir. Özellikle Covid-19 pandemisi sırasında çevrimiçi öğrenmenin hızla yayılması, Türkiye'deki üniversitelerin dijital altyapıya yatırım yapmasına neden olmuştur. Dijital eğitim teknolojileri araştırmalarında önde gelen ülkelerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Birleşik Krallık, ABD, Çin ve Avustralya gibi ülkeler, güçlü araştırma altyapıları ve uluslararası iş birlikleriyle bu alanda lider konumdadır. Gelişmekte olan ülkeler ise hızla büyüyen dijital eğitim alanında

giderek daha fazla katkı sağlamaktadır. Dijital eğitim teknolojileri konusundaki araştırmalara katkıda bulunan dergiler Çizelge 3'te gösterilmiştir.

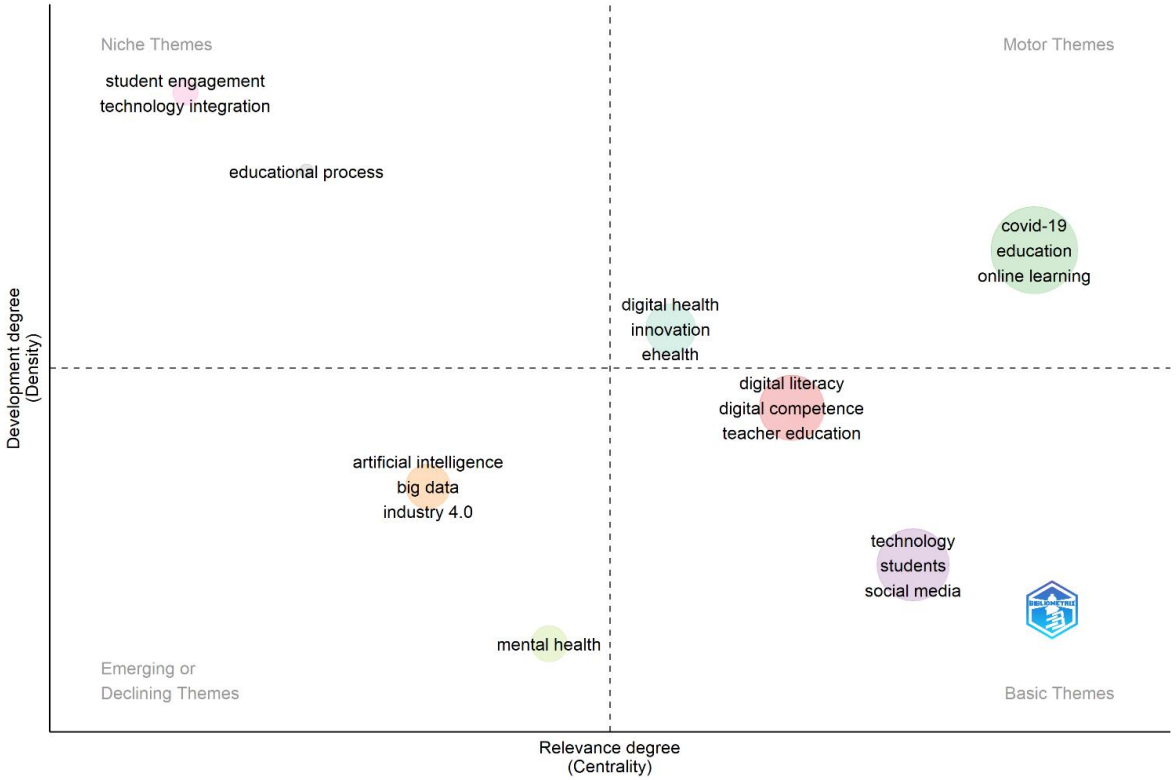
Çizelge 3. En önemli dergiler

Dergiler	h_indeks	Toplam Atıf	Yayın Sayıları
Sustainability (Switzerland)	17	1004	50
Education and Information Technologies	15	916	37
Education Sciences	15	754	58
International Journal of Educational Technology in Higher Education	13	1490	18
International Journal of Emerging Technologies in Learning	13	655	32
British Journal of Educational Technology	11	699	18
Journal of Medical Internet Research	9	486	25
Australasian Journal of Educational Technology	8	283	16
European Journal of Contemporary Education	8	221	18
Frontiers in Psychology	8	184	20

Çizelge 3 incelendiğinde Sustainability (Switzerland) dergisi, en yüksek h-indekse (17) ve 1004 toplam atıf sayısına sahiptir. Bu derginin h-indeksinin yüksek olması, dijital eğitim teknolojileri konusunda yayımlanan makalelerin geniş çapta referans alındığını ve önemli bir etki yarattığını göstermektedir. International Journal of Educational Technology in Higher Education, 1490 toplam atıf sayısı ile en fazla atıf alan dergidir. Bu durum, derginin yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımına dair yayımladığı makalelerin yoğun ilgi gördüğünü ve alanda önemli bir katkı sunduğunu göstermektedir. Education Sciences, 58 yayın sayısı ile en fazla makale yayımlayan dergi olmasına rağmen, h-indeksi 15'tir. Bu, derginin geniş bir yayın yelpazesine sahip olduğunu ancak yayımlanan makalelerin etkisinin diğer bazı dergilere göre daha sınırlı kaldığını gösterebilir. International Journal of Emerging Technologies in Learning ve British Journal of Educational Technology, benzer h-indekslere (13 ve 11) sahip olmalarına rağmen, atıf sayılarında farklılık göstermektedir. Bu durum, bazı dergilerin daha spesifik ve niş konularda daha fazla atıf aldığını ve daha dar bir alana odaklandığını gösterir. Journal of Medical Internet Research ve Australasian Journal of Educational Technology gibi daha spesifik alanlara odaklanan dergiler, nispeten daha düşük yayın sayısına ve h-indekse sahip olmasına rağmen, toplam atıf sayıları dikkate alındığında önemli bir etkiye sahiptir. Bu, özellikle tıp ve bölgesel eğitim teknolojileri üzerine yapılan çalışmaların önem kazandığını gösterir. European Journal of Contemporary Education ve

Frontiers in Psychology, h-indeksi 8 olan dergiler arasındadır. Bu dergiler, daha çok psikoloji, çağdaş eğitim ve Avrupa'daki dijital eğitim uygulamaları üzerine odaklanmaktadır. Özellikle eğitim psikolojisi ve çağdaş eğitim pratikleri konularındaki makaleler, dijital eğitim teknolojilerinin entegrasyonu sürecinde önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu analiz, dijital eğitim teknolojileri konusunda yapılan akademik çalışmaların çeşitli dergilerde yoğunlaştığını ve bazı dergilerin yüksek etki yarattığını göstermektedir. Sustainability (Switzerland) ve International Journal of Educational Technology in Higher Education gibi dergiler hem geniş çapta atıf almakta hem de yüksek h-indekse sahip olarak alandaki lider yayınlar arasında yer almaktadır. Bu durum, dijital dönüşüm ve çevrimiçi öğrenme konularının giderek artan bir öneme sahip olduğunu ve bu alanlarda yapılan araştırmaların akademik camiada büyük bir yankı uyandırdığını ortaya koymaktadır. Dijital teknolojilerin yükseköğretimdeki kullanımını konu alan araştırmalardaki ana temaları ve bu temaların gelişim derecelerini (density) ve merkeziyet derecelerini (centrality) göstermektedir. Harita Motor Temalar, Niş Temalar, Temel Temalar ve Gelişmekte Olan/ Gerileyen Temalar olmak üzere dört ana bölgeye ayrılmıştır.

Şekil 3. Tematik Harita

Motor Temalar (Sağ Üst Bölge): Bu temalar, yüksek merkeziyet ve yüksek yoğunluğa

sahip, yani dijital eğitim araştırmalarında en etkili ve en fazla gelişmiş olan konuları temsil eder. Covid-19 pandemisi, çevrimiçi öğrenmenin önemini artırmış ve bu alanda çok sayıda araştırma yapılmasına yol açmıştır. Literatür, Covid-19'un dijital dönüşüm sürecini hızlandırdığına ve çevrimiçi eğitim platformlarının kullanımını yaygınlaştırdığına dikkat çekmektedir (Brown vd., 2023). Bu konuların yüksek yoğunluğa sahip olması, bu alanlardaki araştırmaların geniş bir etki alanına sahip olduğunu gösterir.

Niş Temalar (Sol Üst Bölge): Bu temalar, yüksek gelişim derecesine sahip olmasına rağmen daha spesifik ve belirli bir araştırma nişini temsil eder. Literatürde öğrenci katılımı, dijital teknolojilerin öğrenme süreçlerine entegrasyonu ile yakından ilişkilidir. Bu temalar, genellikle belirli öğrenci gruplarına veya belirli eğitim ortamlarına odaklanır ve geniş çapta genelleştirilmez (Al-Abdullatif & Gameil, 2021; Pinto & Leite, 2020).

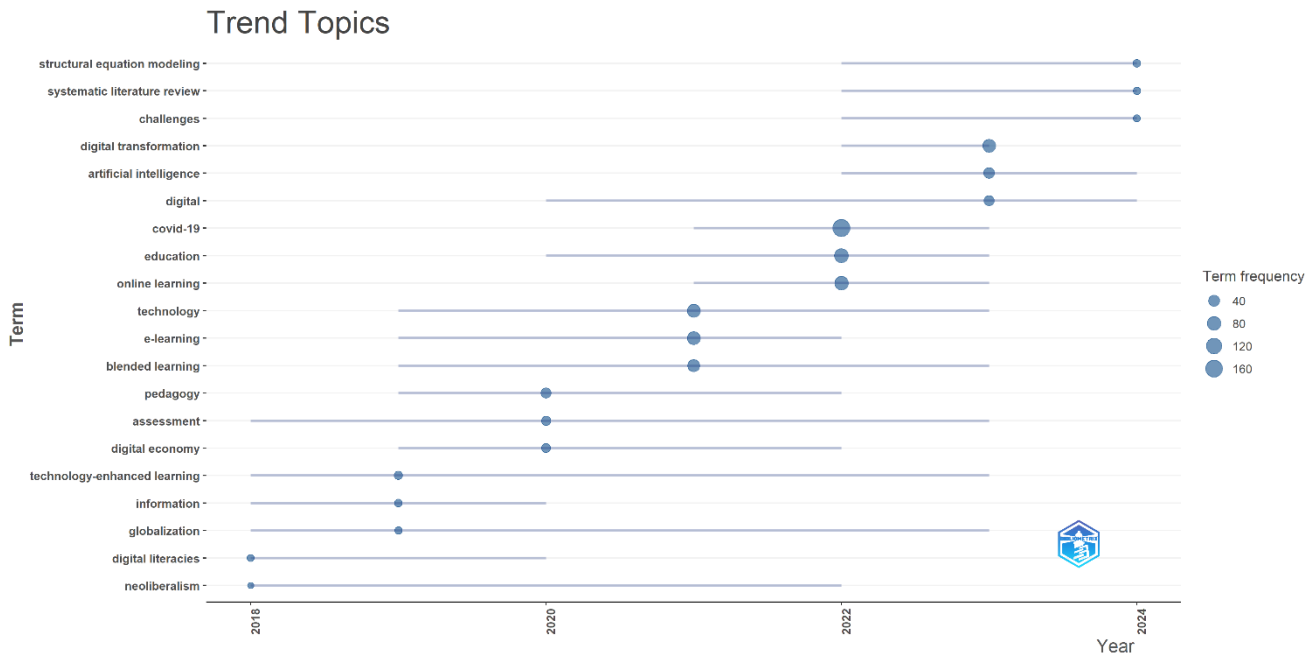
Temel Temalar (Sağ Alt Bölge): Bu temalar, yüksek merkeziyet ancak düşük gelişim yoğunluğuna sahip olup, dijital eğitimin temel yapı taşlarını temsil eder. Dijital okuryazarlık ve dijital yetkinlik, başarılı bir dijital eğitim süreci için kritik beceriler olarak öne çıkmaktadır. Öğretmen eğitimi, öğretmenlerin dijital araçları etkili bir şekilde kullanabilmeleri için önem taşır (Ottestad vd., 2014).

Gelişmekte Olan veya Gerileyen Temalar (Sol Alt Bölge): Bu temalar, düşük merkeziyet ve düşük yoğunluk göstererek, dijital eğitimde henüz tam anlamıyla yerleşmemiş ya da araştırma ilgisinin azaldığı alanları temsil eder. Ancak literatürde, yapay zekâ ve büyük veri kullanımı giderek önem kazanmaktadır ve bu temalar gelecekte daha merkezi bir hale gelebilir (Munir vd., 2022).

İnovasyon Temaları (Merkezde): Dijital sağlık ve e-sağlık, dijital eğitimin sağlık alanında nasıl kullanıldığını yansıtan bir temadır. Özellikle pandemi döneminde, tıp ve sağlık bilimleri eğitimi için çevrimiçi platformların kullanımı artmıştır. Bu temaların merkezi bir konumda olması, sağlık eğitiminde dijitalleşmenin önemini vurgular (Alsoufi vd., 2020; Kouroubali vd., 2021).

Tematik harita, dijital teknolojilerin eğitimdeki rolünü kapsamlı bir şekilde yansıtarak, farklı temaların araştırmalardaki yerini ve önemini göstermektedir. Covid-19 ve çevrimiçi öğrenme, dijital eğitimdeki ana itici güçler olarak öne çıkarken; dijital okuryazarlık ve öğretmen eğitimi gibi konular da temel yapısal bileşenler olarak dikkat çekmektedir. Yapay zekâ ve büyük veri gibi yeni teknolojiler ise ilerleyen dönemlerde daha fazla ilgi görme

potansiyeline sahiptir. Yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımıyla ilgili popüler araştırma konuları ve bu konuların zaman içindeki eğilimleri Şekil 4'te gösterilmektedir. Her bir terimin yıllara göre kullanım sıklığı ve popülerlik artışı, terim frekansına göre grafik üzerinde boyutlandırılmıştır.

Şekil 4. Trend Konular

Şekil 4'ün incelenmesi, 2020'den itibaren Covid-19 pandemisinin dijital dönüşüm ve çevrimiçi öğrenme konularında hızlı bir popülerlik artışına neden olduğunu göstermektedir. Pandemi sırasında okulların kapanması ve uzaktan eğitimin zorunlu hale gelmesi, dijital öğrenme araçlarının hızla benimsenmesini sağlamıştır (Onyema vd., 2020). Bu süreç, çevrimiçi öğrenme ve dijital dönüşüm üzerine yapılan çalışmaların önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Özellikle "dijital dönüşüm" teriminin kullanım sıklığı, pandemi döneminden sonra hızla yükselmiştir. Dijital dönüşüm, eğitim kurumlarının dijital araçları kullanarak eğitim süreçlerini çağdaşlaştırma çabalarını ifade eder ve birçok kurumun dijital platformlara geçişiyle bu süreç hız kazanmıştır (Gerasimova vd., 2023). Son yıllarda öne çıkan diğer önemli araştırma konuları arasında yapay zekâ ve büyük veri yer almaktadır. Yapay zekâ, öğrenme yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunulması ve otomatik değerlendirme sistemleri gibi birçok alanda kullanılmaktadır (Aggarwal vd., 2023; Bagunaid vd., 2022). Bu konuların popülerliği, eğitimde dijitalleşme trendleriyle yakından ilişkilidir. Eğitimde teknoloji destekli öğrenme, dijital araçların etkin kullanımını kapsar ve çevrimiçi öğrenme, karma öğrenme (blended learning) ve sanal sınıflar gibi yenilikçi yaklaşımları içerir. Dijital eğitimin

yaygınlaşmasıyla birlikte, bu teknolojik yenilikler giderek artan bir ilgi görmektedir. Karma öğrenme (blended learning), çevrimiçi ve yüz yüze eğitim yöntemlerini birleştirerek öğrencilere daha esnek öğrenme fırsatları sunar. Aynı zamanda, eğitimcilerin dijital araçları pedagojik stratejilerle entegre etmesine olanak tanır (Li & Wang, 2022). Pedagojik yaklaşımlar, dijital araçların etkin kullanılabilmesi açısından kritik bir rol oynar ve dijital değerlendirme süreçleri, öğrencilerin çevrimiçi performanslarının izlenmesi ve geri bildirim verilmesi açısından büyük faydalar sağlar.

Dijital ekonomi ve küreselleşme, dijital eğitim araçlarının yaygınlaşmasının ekonomik ve sosyal boyutlarını ele almaktadır. Dijital ekonomi, dijital okuryazarlık ve yetkinliklerin geliştirilmesine yönelik küresel taleplerin artışıyla ilişkilidir. Bu eğilim, özellikle gelişmekte olan ülkelerin eğitim politikalarını etkilemektedir (Sharma vd., 2016). Araştırmacılar, dijital eğitim teknolojilerindeki gelişmeleri analiz etmek ve eğilimleri belirlemek için kapsamlı literatür taramaları gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar, mevcut durumu anlamak ve gelecekteki araştırma yönelimlerine rehberlik etmek açısından önemlidir. Dijital eğitimin entegrasyonu sürecinde karşılaşılan zorluklar da araştırmaların merkezinde yer almaktadır. Altyapı eksiklikleri, dijital bölünme ve pedagojik adaptasyon gibi sorunlar, dijital eğitimin benimsenmesi sürecinde önemli engeller olarak görülmektedir (Makumane vd., 2023; Zhang, 2023). Sonuç olarak, dijital eğitim dinamik bir araştırma alanıdır ve değişen ihtiyaçlara göre araştırma öncelikleri de zamanla değişim göstermektedir. Pandemi dönemi, dijital eğitimin önemini artırmış ve çevrimiçi öğrenme gibi konuların araştırmaların odağı haline gelmesine yol açmıştır. Yapay zekâ, büyük veri ve teknoloji destekli öğrenme gibi yenilikçi yaklaşımlar ise gelecekte daha fazla ilgi görecek konular arasında yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımına yönelik bibliyometrik ve tematik bir analiz sunarak alandaki eğilimleri, önde gelen araştırmacıları, önemli kurumları ve gelişen konuları kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Yapılan analizler, son yıllarda dijital teknolojilerin eğitimde artan önemine ve pandemi döneminin bu alandaki dijital dönüşümü hızlandırdığına işaret etmektedir. Özellikle çevrimiçi öğrenme, karma öğrenme (blended learning) ve dijital değerlendirme süreçleri, dijital teknolojilerin yükseköğretimdeki kritik uygulama alanları olarak öne çıkmaktadır. COVID-19 pandemisi, çevrimiçi eğitim araçlarının benimsenmesini büyük ölçüde hızlandırmıştır. Pandemi süresince dijital dönüşüm ve çevrimiçi öğrenmeye yönelik çalışmalar artış göstermiş, dijital teknolojiler sadece bir alternatif çözüm olmaktan çıkıp kalıcı bir eğitim stratejisi haline gelmiştir. Dijital teknolojilerin

yükseköğretimdeki kullanımına yönelik çalışmaların disiplinler arası bir yaklaşımla gerçekleştirildiği görülmüştür. Dijital okuryazarlık, dijital pedagojik yöntemler ve öğrenci deneyimleri gibi çeşitli temalar ön plana çıkmış ve bu temaların zamansal olarak değiştiği belirlenmiştir. Analizler, dijital eğitim teknolojileri üzerine yapılan araştırmaların büyük ölçüde uluslararası iş birlikleriyle desteklendiğini ve özellikle ABD, Birleşik Krallık, Avustralya ve Çin gibi ülkelerin bu alanda lider konumda olduğunu göstermektedir. Bu ülkeler, dijital eğitim alanında yenilikçi yaklaşımlar ve teknolojik çözümler sunmaktadır. Kazan Federal Üniversitesi ve Monash Üniversitesi gibi önde gelen kurumlar, yükseköğretimde dijital teknolojiler üzerine yapılan araştırmalara önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca, Akhmetshin ve Selwyn gibi yazarlar, dijital teknolojiler alanındaki etkili çalışmalarla öne çıkmaktadır.

Eğitimcilerin dijital araçları etkili bir şekilde kullanabilmeleri için dijital okuryazarlık eğitimlerinin artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda, öğretmenlerin dijital pedagojik yöntemleri benimsemelerine olanak tanıyan mesleki gelişim programları teşvik edilmelidir. Dijital kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde dijital eğitimin yaygınlaşmasını engelleyebilmektedir. Bu nedenle, dijital bölünmeyi azaltacak ve herkesin eşit erişim sağlayabileceği politika ve stratejilerin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Yapay zekâ, büyük veri ve öğrenme yönetim sistemleri gibi yenilikçi teknolojilerin eğitim süreçlerine entegrasyonu teşvik edilmelidir. Bu teknolojiler, kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimlerinin sunulmasına ve öğrenci başarısının artırılmasına katkı sağlayacaktır. Dijital eğitim teknolojilerinin gelişimi, uluslararası iş birliklerinin güçlendirilmesi ve daha geniş bir akademik ağ oluşturulması ile desteklenebilir. Bu alandaki araştırmalar, farklı kültürel ve coğrafi bağlamlardaki uygulamalarla zenginleşecektir. Pandemi sonrası dönemde, çevrimiçi ve karma öğrenme stratejilerinin uzun vadeli eğitim planlarına entegre edilmesi önemlidir. Eğitim kurumları, dijital dönüşüm sürecini sürdürülebilir kılacak stratejiler geliştirmeli ve öğrencilere esnek öğrenme fırsatları sunmalıdır.

Bu çalışma, yükseköğretimde dijital teknolojilerin kullanımı ve etkisi hakkında kapsamlı bir perspektif sunmakta ve bu alanda gelecekte yapılacak araştırmalar için rehber niteliği taşımaktadır. Dijital eğitim teknolojilerinin hızla gelişen doğası, alandaki akademik ilgiyi artırmakta ve yenilikçi çözümler sunma potansiyeli taşımaktadır. Gelecekte, dijital teknolojilerin daha da entegre olduğu, öğrencilerin ve eğitimcilerin dijital becerilerle donatıldığı eğitim ortamları oluşturulması beklenmektedir.

Kaynaklar

Aggarwal, D., Sharma, D., & Saxena, A. B. (2023). Adoption of Artificial Intelligence (AI) For Development of Smart Education as the Future of a Sustainable Education System. *Journal of Artificial Intelligence, Machine Learning and Neural Network*. https://doi.org/10.55529/jaimlnn.36.23.28

Al-Abdullatif, A. M., & Gameil, A. A. (2021). The Effect of Digital Technology Integration on Students' Academic Performance through Project-Based Learning in an E-Learning Environment. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*. https://doi.org/10.3991/ijet.v16i11.19421

Alsoufi, A., Alsuyihili, A., Msherghi, A., Elhadi, A., Atiyah, H., Ashini, A., Ashwieb, A., Ghula, M., Ben Hasan, H., Abudabuos, S., Alameen, H., Abokhdhir, T., Anaiba, M., Nagib, T., Shuwayyah, A., Benothman, R., Arrefae, G., Alkhwayildi, A., Alhadi, A., … Elhadi, M. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on medical education: Medical students' knowledge, attitudes, and practices regarding electronic learning. *PLoS ONE*. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242905

Bagunaid, W., Chilamkurti, N., & Veeraraghavan, P. (2022). AISAR: Artificial Intelligence-Based Student Assessment and Recommendation System for E-Learning in Big Data. *Sustainability (Switzerland)*. https://doi.org/10.3390/su141710551

Brown, P., Souto-Otero, M., & Sadik, S. (2023). Digital Transformation and the Future of Work. In *The SAGE Handbook of Digital Society*. https://doi.org/10.4135/9781529783193.n31

Doroiman, M. M. (2022). Digitalization: A Wide-Ranging Bibliometric Study of Contemporary Trends. *Timisoara Journal of Economics and Business*. https://doi.org/10.2478/tjeb-2022-0012

Gao, Y., Wong, S. L., Khambari, M. N. M., & Noordin, N. (2022). A Bibliometric Analysis of the Scientific Production of e-Learning in Higher Education (1998-2020). *International Journal of Information and Education Technology*. https://doi.org/10.18178/ijiet.2022.12.5.1632

Gerasimova, V., Romanova, Y., & Melamud, M. (2023). Digitalizing Education in The Age of Pandemics: A Study of The Transformational Effects of Covid-19. *Conhecimento & Diversidade*, *15*(38), 53–71. https://doi.org/10.18316/rcd.v15i38.11033

Hamal, O., El Faddouli, N. E., Alaoui Harouni, M. H., & Lu, J. (2022). Artificial Intelligent in Education. *Sustainability (Switzerland)*. https://doi.org/10.3390/su14052862

Hoss, T., Ancina, A., & Kaspar, K. (2022). German University Students' Perspective on Remote Learning During the COVID-19 Pandemic: A Quantitative Survey Study With Implications for Future Educational Interventions. *Frontiers in Psychology*. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.734160

Ibarra-Vargas, S. B., Awad, G., & Velasquez, J. D. (2023). A Bibliometric and Cluster Analysis of Blended Learning Literature. *Revista Iberoamericana de Tecnologias Del Aprendizaje*. https://doi.org/10.1109/RITA.2023.3250583

Kaldırım, A., & Tavşanlı, Ö. F. (2021). A thematic review of using digital teaching technologies in Turkish language teaching. *Journal of Educational Technology and Online Learning*. https://doi.org/10.31681/jetol.898014

Kouroubali, A., Kondylakis, H., & Katehakis, D. G. (2021). Integrated Care in the Era of COVID-19: Turning Vision Into Reality With Digital Health. *Frontiers in Digital Health*. https://doi.org/10.3389/fdgth.2021.647938

Li, S., & Wang, W. (2022). Effect of blended learning on student performance in K-12 settings: A meta-analysis. In *Journal of Computer Assisted Learning*. https://doi.org/10.1111/jcal.12696

Makumane, M., Mataka, T. W., Sengai, W., & Ngcobo, S. (2023). Neutralising the digital divide: is blended learning a viable solution? *International Journal of Research in Business and Social Science (2147- 4478)*. https://doi.org/10.20525/ijrbs.v12i7.2740

Munir, H., Vogel, B., & Jacobsson, A. (2022). Artificial Intelligence and Machine Learning Approaches in Digital Education: A Systematic Revision. In *Information (Switzerland)*. https://doi.org/10.3390/info13040203

Onyema, E. M., Eucheria, N. C., Obafemi, F. A., Sen, S., Atonye, F. G., Sharma, A., & Alsayed, A. O. (2020). Impact of Coronavirus Pandemic on Education. *Journal of Education and Practice*. https://doi.org/10.7176/jep/11-13-12

Ottestad, G., Kelentrić, M., & Gudmundsdóttir, G. B. (2014). Professional digital competence in teacher education. *Nordic Journal of Digital Literacy*. https://doi.org/10.18261/issn1891-943x-2014-04-02

Pinto, M., & Leite, C. (2020). Digital technologies in support of students learning in higher education: Literature review. In *Digital Education Review*. https://doi.org/10.1344/DER.2020.37.343-360

Selwyn, N. (2010). Looking beyond learning: Notes towards the critical study of educational technology. *Journal of Computer Assisted Learning*. https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2009.00338.x

Sharma, R., Fantin, A. R., Prabhu, N., Guan, C., & Dattakumar, A. (2016). Digital literacy and knowledge societies: A grounded theory investigation of sustainable development. *Telecommunications Policy*. https://doi.org/10.1016/j.telpol.2016.05.003

Singh, Y., & Suri, P. K. (2023). A Bibliometric Analysis of the Literature on Mobile Learning Adoption and Continuance in the Field of Education. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*. https://doi.org/10.3991/ijim.v17i17.40965

Sorokoumova, E. A., Puchkova, E. B., Cherdymova, E. I., & Temnova, L. V. (2021). The risks and threats of digital educational technologies and products. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, *13*(4), 851–862. https://doi.org/10.18844/wjet.v13i4.6270

Wang, J., Li, X., Wang, P., & Liu, Q. (2024). Bibliometric analysis of digital twin literature: a review of influencing factors and conceptual structure. *Technology Analysis and Strategic Management*. https://doi.org/10.1080/09537325.2022.2026320

Zhang, Q. (2023). Demand Mechanism, Information Barriers, and Comprehensive Approaches for the Development of Rural Education in the Context of Educational Digitalization. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*. https://doi.org/10.54097/ehss.v22i.12426

CULTURAL INTELLIGENCE AND BURNOUT IN THE TEACHING PROFESSION

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNDE KÜLTÜREL ZEKÂ VE TÜKENMİŞLİK

Mustafa Fedai Çavuş[a] Merve UYGUN KARSLI[b]

[a]Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Osmaniye Türkiye,
mfcavus@osmaniye.edu.tr
[b] Osmaniye Milli Eğitim Müdürlüğü, Osmaniye, Türkiye, merveuygun122@gmail.com

Özet

Tükenmişlik kavramı birçok meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de karşımıza çıkabilmektedir. Öğretmenlerin performansını etkileyen okul ortamı, veli profili, öğrenci davranışları, idareci-öğretmen iletişimi gibi birçok etken vardır. Okul ortamı göz önüne alındığında farklı kültürlerin bir arada toplanması kültürel zekâ kavramını da öğretmen performansını etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkarmaktadır. Buradan yola çıkarak, tükenmişliği etkileyen ve farklı kültürlerin bir arada bulunduğu süreci etkin yönetme becerisi olarak dikkat çeken kültürel zekânın önemi anlaşılarak aralarındaki ilişkinin yani birbirlerini nasıl etkilediklerinin sonucuna varmak gerekir. Yapılan çalışmada öğretmenlerde kültürel zekâ ile tükenmişlik arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Ankette özel bilgilere (kimlik bilgileri, ad-soyad, çalıştığı kurum gibi) yer verilmemiştir. 7'li likert tipi Kültürel zekâ ölçeği (KZÖ) ve Tükenmişlik ölçeği kullanılmıştır. Ankete farklı illerden 163 öğretmen katılmıştır. Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, araştırmanın amacı ve önemi ele alınmıştır. İkinci bölümde, konuya ilişkin kavramsal açıklamalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmada kullanılan yöntem açıklanırken, dördüncü bölümde araştırma bulguları ve sonuç değerlendirmesi sunulmuştur. Araştırma sonucunda, kültürel zekâ ile tükenmişlik arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür; yani, öğretmenlerin kültürel zekâ düzeyleri arttıkça tükenmişlik düzeyleri azalmaktadır. Özellikle, kültürel zekânın üst bilişsel boyutu ile tükenmişlik arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu saptanmış, bu da öğretmenlerin üst bilişsel kültürel zekâ düzeyleri arttıkça tükenmişlik düzeylerinin azaldığını göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Kültürel Zekâ, Tükenmişlik, Öğretmenlik.

Abstract

The concept of burnout can be observed in many professions, including teaching. Several factors influence teachers' performance, such as the school environment, parent profiles, student behaviors, and the communication between administrators and teachers. When considering the school environment, the gathering of different cultures brings cultural intelligence to the forefront as a factor affecting teacher performance. Based on this, it is important to understand the significance of cultural intelligence as a skill in effectively managing the processes that influence burnout and involve diverse cultures, and to explore the relationship between these two factors—how they affect one another. This study aims to investigate the relationship between cultural intelligence and burnout among teachers. A survey was used as the data collection method, and no personal information (such as identity details, name-surname, or the institution they work for) was included in the questionnaire. A 7-point Likert-type Cultural Intelligence Scale (CIS) and a Burnout Scale were utilized. A total of 163 teachers from various provinces participated in the survey. The study consists of four sections: the first section discusses the aim and significance of the research; the second section provides conceptual explanations; the third section describes the methodology; and the fourth section presents the research findings and evaluations of the results. The study found a significant negative relationship between cultural intelligence and burnout. It was concluded that as teachers' levels of cultural intelligence increase, their levels of burnout decrease. In particular, a statistically significant negative relationship was identified between the level of metacognitive cultural intelligence (one of the sub dimensions of

cultural intelligence) and burnout. In summary, as teachers' levels of metacognitive cultural intelligence increase, their levels of burnout decrease.
Keywords: Cultural Intelligence, Burnout, Teaching Profession.

Giriş

Kültürel zekâ, eğitim sektörünün kültürel çeşitliliği bakımından düşünüldüğünde öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliliklerin başında büyük önem arz etmektedir. Kültürel zekâ, kişilere farklı kültürlere ait kişileri kendi kültürleri içinde değerlendirerek onları daha iyi anlama imkânı sağlamaktadır (Demir, 2015, s. 2).

Öğretmenin farklı kültürel özelliklere sahip bir eğitim ortamında çeşitli problemlerle ya da zorluklarla karşılaşması olası bir durumdur. Bu çalışma tüm bunlarla başa çıkılamaması durumunda yaşanacak tükenmişlik düzeyinin öğretmenin kültürel zekâsı ile ilişkili olup olmadığını araştırmayı amaçlayan bir çalışmadır.

Son zamanlarda araştırılan ve hakkında önemli tanımlamalar yapılan tükenmişlik, bireyler ve kurumlar için meslek hayatını olumsuz etkileyen bir sorundur. Tükenmişlik durumunda olan kişilerde ruhsal, fiziksel ve davranışsal değişiklikler gözlemlenir. Yorgunluk, enerji kaybı, halsizlik, uyku problemleri gibi bedensel belirtilerin yanı sıra bel ve baş ağrısı, kilo değişiklikleri gibi çeşitli fiziksel bulgular da ortaya çıkar. İşe gitmek istememe, eleştirilere duyarlılık, sık rapor almak isteme, sosyal hayattan uzaklaşma, hafıza problemleri, alkol veya ilaç kullanımında artış, suçlayıcı veya alaycı tavırlar gibi davranışsal farklılıklar da tükenmişlik belirtileri arasında yer alır. Duygusal olarak öfke, sinirlilik, kaygı, suçluluk hissi gibi duygusal belirtiler de görülebilir (Küçük, 2022, s. 4).

Okullarda yaşanan hızlı kültürel değişime uygun öğretmenlerin yetiştirilmesi için öğretmen adaylarının mevcut durumda sınıf içinde yaşanan kültürel çeşitlilik ile ilgili yeterlilik düzeylerini belirlemek oldukça önemlidir (Amaç ve diğerleri, 2017, s.211). Buradan hareketle bu çalışmada kültürel zekânın öğretmen ve öğretmen adaylarının bu anlamda karşısına çıkacak problemlerle başa çıkmasındaki önemine işaret edilmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Edward Burnett Tylor'a göre kültür; insan türünün öğrendiği, edindiği bilgi ve sanat, hukuk, gelenek, görenek gibi yetenekleri içeren karmaşık bir bütündür. Hofstede ise kültürü, insan davranışlarını ve ortaya koydukları eserleri şekillendiren değer kalıpları, fikirler ve sembolik anlam sistemlerinin yaratılması ve iletilmesi olarak tanımlar (Yazar, 2019, s. 2). Kültür; toplumları birbirinden ayıran, zamanla evrim geçirerek varlığını sürdüren; özgün sanatı, inançları, gelenekleri, anlayış ve davranışlarıyla toplumların kimliklerini oluşturan yaşam tarzıdır. Kimlik oluşturan bu kültürel öğeler, toplumda birlik ve dayanışma duygusu yaratırken düzeni sağlayan maddi ve manevi değerlerin kompleks bir birleşimidir. Kültür; insanlar arasındaki ilişkilerin niteliğini, esnekliğini, sınırlarını, ahlaki ve etik normlarını belirleyen en kritik faktördür (Mercan,2016 s. 34).

Çokkültürlülük

Hiçbir toplum tamamen homojen bir yapıya sahip değildir; birçok ülke kültürel çeşitlilik gösterir. İçinde iki ya da daha fazla kültürel topluluğu barındıran toplumlar çokkültürlü olarak tanımlanır (Ekinci, 2019, s. 44). Çokkültürlülük, sadece toplumsal bir gerçekliği ifade etmenin ötesinde, kültürel çoğulculuk ilkesiyle işleyen ve özgürlük, hoşgörü, bireysel farklılıklara saygı gibi değerler üzerine kurulu bir düşünce biçimi olarak anlam kazanır. Kültürel farklılıkların uyum içinde yönetilebilmesi için çokkültürlülüğün benimsenmesi önemlidir. Ülkemiz, kültürel bakımdan oldukça zenginleşmiş olup,

çokkültürlü bir yapıya doğru ilerlemektedir. Özellikle eğitim çağında olan yabancı uyruklu bireylerin sayısının kayda değer bir seviyeye ulaştığı görülmektedir ve bu sayının gelecekte artması beklenmektedir. Bu bağlamda, kültürel çeşitliliğin olduğu bir eğitim ortamı giderek kaçınılmaz hale gelmektedir (Uğur, 2019, s. 1).

1.1. Kültürel Zekâ

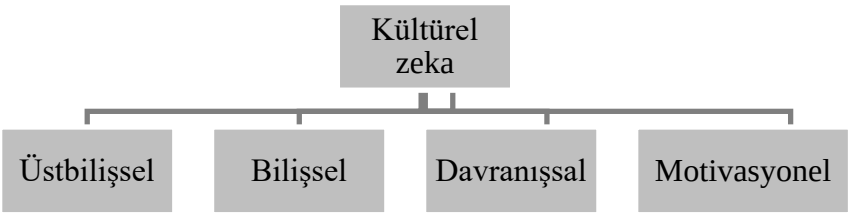
Zekâ, genel olarak bir bireyin çevresine uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanır. Bu yetenek, çevresel uyarılara verilen tepki hızı ve bu tepkinin niteliğiyle ölçülür. Zekâ, bireyler arasında değişiklik gösterebilir ve özellikle kültürel değerlerden önemli ölçüde etkilenebilir (Mercan, 2016, s. 34).

Kültürel zekâ ise, farklı kültürlerden gelen insanlarla etkileşim kurma ve uyum sağlama yeteneğimizi anlatan bir kavramdır. Bu alandaki çalışmalar, motivasyonel, bilişsel, üst bilişsel ve davranışsal alanlardan beslenerek bireylerin kültürel belirsizliğe karşı toleranslarını ve farklı kültürlere nasıl uyum sağladıklarını incelemektedir. Özetle; kültürel zekâ, farklı bir kültürde karşılaştığımız bir duruma karşı anlayışlı ve hoşgörülü yaklaşabilme yeteneğidir. Bu yetenek, eğitim ve deneyimden ziyade kültürlerarası etkileşimler sonucunda gelişmektedir. Bu da kültürel zekâyı diğer zekâ türlerinden ayıran temel özelliktir (İbiş, 2018, s.26). Kültürel zekâ, bir köprü gibidir. Farklı kültürler arasındaki iletişimi ve anlayışı kolaylaştırır. Bize karmaşık kültürel ortamlarda nasıl yol alacağımızı gösterir. Bir adaptasyon aracı gibi farklı kültürlere uyum sağlamamıza ve yeni ortamlarda kendimizi rahat hissetmemize yardımcı olur. Kültürel zekâ, bugünün küreselleşen dünyasında giderek artan öneme sahip bir beceridir.

Kültürel zekânın faydalarının yanı sıra, bu tür zekânın nasıl etkilendiğini belirleyen faktörlerin keşfi önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmalar, farklı ülkelerde eğitim alma veya uluslararası iş fırsatlarına sahip olmanın kültürel zekâyı artırdığını göstermektedir. Ayrıca uluslararası kurumlarda çalışma ve farklı ülkeler arasında seyahat etmenin kültürel zekâ, kültürel adaptasyon ve kültürel etkileşim açısından belirleyici bir rol oynadığı ortaya konulmuştur. Belirli bir meslek grubunda yapılan bir çalışma ise kültürlerarası iletişim ve etkileşim konularında eğitim almanın, kültürel zekâ düzeyi ile olumlu yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymuştur. Ek olarak, yabancı dil bilme durumuyla kültürel zekâ düzeyi arasında anlamlı farklar olduğu ve yabancı dil bilen çalışanların kültürel zekâlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Koçak ve Özdemir, 2015, s. 1358).

1.1.1. Kültürel Zekânın Boyutları

Kültürel Zekânın şekil 1 de gösterildiği gibi dört alt boyutu vardır.

Şekil 1: Kültürel Zekânın Boyutları

Kaynak: Tutuş (2020, s.15)

1.1.1.1. Üst Bilişsel Kültürel Zekâ

Üst bilişsel kültürel zekâ, bireylerin karşılaşabilecekleri ya da karşılaşma olasılığı olan her türlü olay ve durumda, çevrede gerçekleşen olayları algılama, yorumlama ve anlama becerilerini kapsar (Tutuş, 2020, s. 15).

1.1.1.2. Bilişsel Kültürel Zekâ

Bilişsel kültürel zekâ, sadece farklı kültürlerin varlığını bilmekten öte, o kültürleri derinlemesine anlama ve yorumlayabilme yeteneğidir. Bu, eğitim ve deneyim yoluyla kazanılan, farklı normları, uygulamaları ve gelenekleri kapsayan geniş bir bilgi birikimini içerir. Bilişsel kültürel zekâya sahip bir birey; sadece bir kültürün ekonomik, yasal, sosyal ve kültürel değer sistemlerini değil, aynı zamanda o kültürün alt kültürlerini de anlar. Bu sayede farklı inanç sistemleri, aile yapıları, iletişim biçimleri ve estetik anlayışlar hakkında bilgi sahibi olur (Mammadova, 2022, s. 22).

1.1.1.3. Davranışsal Kültürel Zekâ

Davranışsal kültürel zekâ, çeşitli kültürlerle etkileşimde bulunurken bireylerin sergilediği sözlü ve sözlü olmayan uyum yeteneği olarak tanımlanabilir. Bireylerin farklı kültürel ortamlara uyum sağlamak için geniş bir davranış yelpazesine sahip olmaları gerekmektedir. Davranışsal bağlamda kültürel zekâsı yüksek olan insanlar, duruma ve ortama uygun davranışlar (uygun sözcük seçimi, yüz ifadeleri, mimikler ve ses tonu) sergileyebilirler (Demir, 2015, s. 50).

1.1.1.4. Motivasyonel Kültürel Zekâ

Motivasyonel kültürel zekâ, bir bireyin kültürel değerleri anlamak için duyduğu istek ve hedeflerini ifade eder. Motivasyonel kültürel zekâ yüksek olduğunda, bireyler farklı kültürel ortamlara uyum sağlamak için içten bir arzu taşırlar (Mercan, 2016, s. 38).

1.1.2. Öğretmenlerde Kültürel Zekâ

Goh, eğitim teorisi ve pratiğinin eleştirmeni haline gelen Henry Adams'ın otobiyografisinden yaptığı bir alıntıda onun "bir öğretmen sonsuzluğu etkiler, bir öğretmenin etkisinin nerede bittiği fark edilemez" dediğini aktarır (Goh, 2012). Kültürel zekâdan yoksun öğretmenler, dünyayı kültürel olarak merak eden ve kültürlerarası çatışmayı yönetme konusunda kültürel beceriye sahip öğrenciler yetiştirmeyi nadiren bekleyebilirler (Goh, 2012). Globalleşme süreci, kültürel zekânın eğitim ortamlarında da büyük önem taşıdığını açıkça göstermiştir. Özellikle öğretmenlik gibi uzmanlık gerektiren meslekler için mesleki eğitim ve yetkinlikler; çağın, ülkenin ve toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendirilmektedir. Bilgi üretiminin ve yayılmasının hız kazandığı bilgi teknolojileri çağında, insanlar ve kültürler arasındaki etkileşim artmış, bu durum eğitim ve öğretmenlik alanında yeni yeterlilik alanlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. 21. yüzyılda çok kültürlü eğitim ortamı norm haline gelmişken, öğretmenlerin kültürel değerleri anlama ve saygı gösterme gibi yüksek kültürel zekâ ve kültürlerarası iletişim becerilerine sahip olmaları beklenmektedir. Kültürel zekâ; bireyin çok kültürlü bir ortamda farklı kültürel perspektifleri kabul etmesi, anlaması, hissetmesi ve değerlendirmesi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, çok kültürlü sınıf ortamlarında öğretmenlerin kültürel zekâ düzeylerinin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Kültürel zekâya sahip öğretmenler, sınıflarında farklı kültürlere saygı gösterir ve öğrencilere eşit fırsatlar sunabilirler. Ayrıca, yüksek kültürel zekâya sahip bir öğretmenin öğrencilerinin kültürel zekâ düzeylerine olumlu katkıda bulunabileceği düşünülebilir. Kültürel zekânın öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir özellik olduğu düşünüldüğünde, öğretmenlerin hizmet içi eğitimler ve öğretmen yetiştirme programları aracılığıyla kültürel zekâ düzeylerini artırabilecekleri ifade edilebilir (Uğur, 2019, s. 20).

Kültüre duyarlı öğretim yapmak; öğretmenin çalıştığı ortamdaki bireylerin ve öğrencilerinin kültürel özelliklerinin farkında olarak eğitime başlaması, eğitim ve öğretimin verimli olması için ilk ve önemli adımı atmış olması demektir.

1.2. Tükenmişlik

1974 yılında Herbert J. Freudenberger tarafından kullanılarak literatüre geçen tükenmişlik sendromu, "…başarısızlık hissi, aşınma, enerji ve güç kaybı veya karşılanamayan arzuların sonucunda bireyin içsel kaynaklarının tükenmesi durumu" olarak tanımlanmıştır (Dolgun, 2010 s. 1). Günümüzde yaygın olarak kullanılan tanımlardan biri de tükenmişlik konusunda çalışmalar yapan ve önemli bir figür olan Christina Maslach'a aittir. Maslach Tükenmişlik Envanteri'ni geliştiren Maslach, tükenmişliği şu şekilde tanımlamaktadır: "İnsanlarla yoğun bir ilişki içinde olan bireylerde görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı hissi.

İş yaşamında yoğun tempoyla çalışan bireylerde, tükenmişlik sendromunun önemli bir tehdit oluşturduğu düşünülmektedir. Bu durum, bireylerin diğerlerine göre yeni güne daha az enerji ile başlamasına neden olmaktadır (Gülay, 2019, s. 4). İnsanların iş yaşamındaki ilişkilerinin zorlaşması ve bu durumun kötüye gittiğine dair inançlarının artması, günümüz dünyasının temel fenomenlerinden biri olan tükenmişlik sorununu gündeme getirmektedir. 1970'li yıllarda Amerika'da, özellikle insan odaklı mesleklerde çalışan bireylerde görülmeye başlayan bu tükenmişlik durumu, önemli bir psikolojik olgu olarak dikkat çekmektedir (Gündüz, 2005, s. 1).

Şekil 2: Maslach Tükenmişlik Modeli

Kaynak: Gülay (2019, s. 6)

2.3.1. Tükenmişliğe Sebep Olan Faktörler

Tükenmişlik kavramını anlamak için tükenmişlik yaratan unsurlara odaklanmak önemlidir. Tükenmişliği etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Esas olarak tükenmişliği etkileyen faktörler örgütsel ve bireysel açılardan ele alınabilir.

2.3.1.1. Örgütsel Faktörler

Örgütsel faktörler; iş yükü, adalet, kontrol, aidiyet ve ödüller gibi unsurlardan oluşur. İş yükü, belirli bir sürede belirli bir kalitede tamamlanması gereken iş miktarı olarak tanımlanabilir. Kontrol, bireyin iş süreçlerine yön verme, kararlar alma, sorun çözme ve görevlerini yerine getirme yeteneği olarak ele alınır. Ödüller, bireyin örgüte katkıları karşılığında hem maddi hem sosyal açıdan takdir edilmesi anlamına gelir. Aidiyet veya birlik duygusu, bireylerin örgüt içinde sosyal destek aldıkları ve iş birliği yapabildikleri gruplarda kendilerini güvende hissetmelerini sağlar. Adalet kavramı ise çalışanların, örgütün karar ve politikalarının doğruluğuna inanmalarını, herkesin eşit ve aynı kurallara tabi tutulduğunu düşünmelerini ifade eder (Demir, 2015, s.13).

2.3.1.2 Bireysel Faktörler

Bireysel tükenmişlik, kişilerin sahip oldukları özelliklerin etkisiyle ortaya çıkan ve tükenmişlik seviyesini artıran ya da azaltan çeşitli faktörlerden oluşur. Bu faktörler; demografik özellikler, beklentiler ve kişilik yapısı, işe bağlılık, motivasyon ve bireysel performans olarak sıralanabilir (Şeker ve Yıldırım, 2019, s. 5).

Tükenmişlik sendromu; eğitimciler, akademisyenler, sağlık personelleri (hastabakıcılar, hemşireler, doktorlar), avukatlar, polis memurları, sosyal hizmet uzmanları, bankacılar, çocuk bakıcıları ve çeşitli işletmelerdeki müşteri hizmetleri temsilcileri gibi hizmet sektörü çalışanları ile herhangi bir alanda yönetici pozisyonunda olanlar arasında, diğer meslek gruplarına kıyasla daha yaygındır (Akyürek, 2020, s.36).

2.3.2. Öğretmenlerde Tükenmişlik

Öğretmenlerin yaşadığı tükenmişlik; öğrencileri, idarecileri ve velileri de içeren tüm paydaşları çeşitli şekillerde etkileyebilir (Durak ve Seferoğlu, 2015, s.760).

Literatür taramasında öğretmenlerde tükenmişlik konusunun ele alındığı, yapılan bir araştırmada öğretmenlerin tükenmişliklerinin yaşa, mesleki kıdeme ve okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı sonucuna varılmıştır (Seferoğlu vd., 2014, s.360).

Öğretmenlerin kendi yetkinlikleri hakkında şüpheli olmaları; düşünce kalıplarını, motivasyonlarını, duygusal durumlarında kendi kendilerini düzenlemelerini, aktivite seçimlerini ve çevrelerini olumsuz etkileyebilir. Bu tür öğretmenler kendilerini mesleki olarak yetersiz hissederler ki bu da tükenmişlik açısından büyük önem taşır (Çelikkaleli, 2011, s. 42).

2.3.2.1. Öğretmenlerde Tükenmişliğin Sebepleri

Öğretmenin iş yerinde sık sık ve uzun süreli olarak öğrenci, veli, yönetici ve diğer personelle yüz yüze ilişkiler kurması, giderek kalabalıklaşan sınıf ve okullarda çalışması, tükenmişlik düzeyini kaçınılmaz bir şekilde etkiler. Araştırmalar, tükenmişliği tetikleyen faktörlerin iki ana grupta incelendiğini ortaya koymuştur. İlk grup faktörler arasında, araç-gereç eksiklikleri, olumsuz çalışma koşulları, öğrenci şiddeti gibi doğrudan sınıf ortamını etkileyen durumlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan stres faktörleri bulunmaktadır. İkinci grup faktörler ise öğretmenin motivasyonunu ve işe katılımını azaltan, öğretim ortamını olumsuz etkileyen çevresel faktörlerdir. Hizmet verilen öğrencilerin özellikleri de önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte öğrenci motivasyonu, problemli davranışlar, yaş farklılıkları, veli tutumları ve yönetim desteği gibi unsurlar da öğretmenlerde tükenmişlik hissi yaratan etkenler arasında sayılmaktadır (Cemaloğlu ve Şahin, 2007, s. 467).

3. Yöntem

3.1. Veri Toplama Yöntemi ve Örneklem

Bu araştırmada, öğretmenlerde kültürel zekâ ve tükenmişlik ilişkisini öğrenebilmek amacıyla öğretmen görüşlerinin öğrenilmesinde veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemi, öğretmenlik mesleğini yerine getiren farklı yaş gruplarından ve farklı illerden 163 bireyden oluşmaktadır. Ankete bütün katılımcılar gönüllü olarak cevap vermiştir. Anket 3 kısımdan oluşmaktadır. Bunlar: cinsiyet, yaş ve meslekte kaçıncı yılı çalıştıkları sorularının bulunduğu birinci bölüm, Kültürel Zekâ Ölçeği (KZÖ) sorularının bulunduğu ikinci bölüm, Tükenmişlik Ölçeği sorularının bulunduğu 3.bölümdür.

3.2. Kültürel Zekâ Ölçeği

Verilerin toplanmasında, Arastaman'ın 2018 yılında yaptığı çalışmasında bahsedilen Ang vd.'nin (2007) geliştirdiği Kültürel Zekâ Ölçeği (KZÖ) kullanılmıştır (Arastaman, 2018). Kültürel Zekâ Ölçeği, bireylerin kültürel zekâ düzeylerini değerlendirmek amacıyla tasarlanmış bir öz değerlendirme aracıdır. Bu ölçek, 7 dereceli Likert tipi bir yanıt formatına sahip olup toplamda 20 maddeden oluşur. Ölçeğin orijinal hali; üst biliş, biliş, motivasyon ve davranış olmak üzere dört temel boyuttan meydana gelir (İlhan ve Çetin, 2014, s. 9). Katılımcılar, "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arasında bir yanıt aralığı sunulan bu ölçekle değerlendirme yaparlar (Arastaman, 2018).

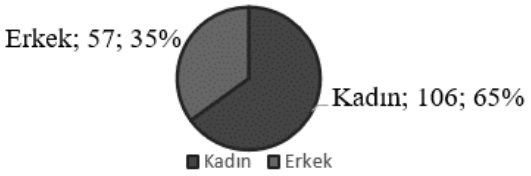
3.3. Tükenmişlik Ölçeği

Tümkaya vd.'nin 2009 yılında yaptığı çalışmasında bahsettiği Tükenmişlik Ölçeğinin Kısa Versiyonu kullanılmıştır (Tümkaya vd., 2009). Ölçek, 7'li likert tipi bir derecelendirmeye sahip 10 maddeden oluşmaktadır.

4. Bulgular

Anket yöntemi kullanarak elde edilen verilerin analizi SPSS programı ile yapılmıştır.

Örneklemin çoğunluğunu bayan öğretmenler oluşturmaktadır, % 35'lik bölümü ise erkek

öğretmenlerdir.

Şekil 3: Ankete Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet Dağılımı

Ankete katılım sağlayan öğretmenlerin çoğunluğu (%41,7 lik kısmı) 32-41 yaş aralığında olup % 6,7 lik bir bölümü ise 52 yaş ve üstü olarak tespit edilmiştir.

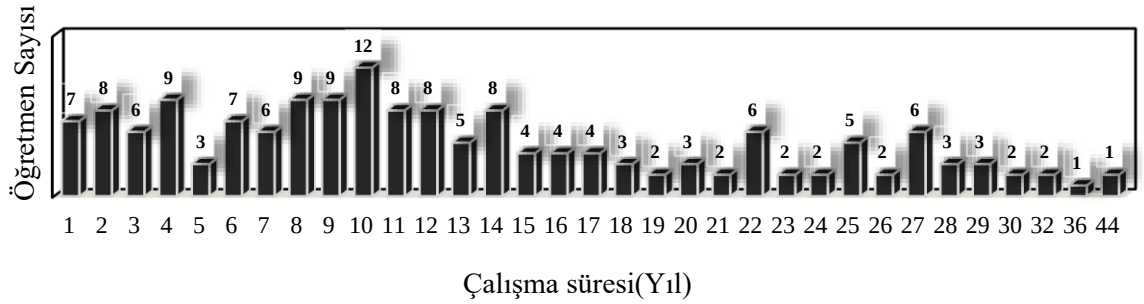
Tablo 1

Ankete Katılan Öğretmenlerin Yaş Dağılımı

Yaş Aralığı	***Sayı***	***Yüzdelik***
22-31	41	%25,1
32-41	68	%41,7
42-51	43	%26,3
52+	11	%6,7

Çalışmaya katılan öğretmenlerden büyük bir bölümü mesleğinin ilk 20 yılında olup, 20 yılını dolduran öğretmen sayısı ise 40'tır. Çalışma sürelerini gösteren grafik ise Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4: Ankete Katılan Öğretmenlerin Çalışma Süreleri Grafiği

4.1. Kültürel Zekâ Ölçeği Sonuçları

Ölçekte bazı sorulara diğerlerine göre daha çok ortak cevap verilmiştir. "Farklı kültürel geçmişe sahip insanlarla etkileşim kurarken kullandığım kültürel bilgilerin farkındayım." ifadesine 100 öğretmen (katılımcıların %61'i), "Farklı kültürler arası etkileşimler için kullandığım kültürel bilginin farkındayım." ifadesine 108 öğretmen (katılımcıların %65,9'u), "Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim içinde olduğumda kültürel bilgimin doğruluğunu kontrol ederim." ifadesine ise 101 öğretmen (katılımcıların %61,6'sı) "Katılıyorum" cevabını vermiştir.

4.2. Tükenmişlik Ölçeği Sonuçları

Öğretmenlerin tükenmişlik ölçeğindeki her bir önermeye vermiş oldukları yanıt kategorileri 7 gruptur. Bunlar; "Kesinlikle Katılmıyorum**",** "Katılmıyorum**",** "Az Katılmıyorum**",** "Karasızım**",** "Az Katılıyorum**",** "Katılıyorum**",** "Kesinlikle Katılıyorum**"** şeklindedir.

"İnsanlar tarafından hayal kırıklığına uğratılmış hissediyorum." ifadesine 47 öğretmen (katılımcıların %28,7'si) "Katılıyorum" yanıtını vermiştir. "Kapana kısılmış gibi hissediyorum.", "Çaresiz hissediyorum." ifadelerine katılımcıların %32 si "Katılmıyorum" cevabını verirken % 7'lik bir kısım ise "Kesinlikle katılıyorum" yanıtını vermiştir.

4.3. Değişkenler Arasındaki Korelasyon

Korelasyon katsayıları, iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü gösterir. Korelasyon katsayısı 0'a yakın olduğunda, iki değişken arasında ilişki yoktur. Korelasyon katsayısı 1'e yaklaştıkça, iki değişken arasında güçlü bir ilişki olduğunu gösterir. Korelasyon katsayısı pozitif olduğunda, iki değişken aynı yönde değişir. Korelasyon katsayısı negatif olduğunda, iki değişken ters yönde değişir. Üstbiliş, bilişsel, motivasyonel, davranışsal ve tükenmişlik değişkenleri arasındaki korelasyonlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

Korelasyon

Değişkenler	Üstbiliş	Bilişsel	Motivasyonel	Davranışsal	Tükenmişlik
Üstbiliş	1.000	-	-	-	-
Bilişsel	0.310** (<0.01)	1.000	-	-	-
Motivasyonel	0.423** (<0.01)	0.471** (<0.01)	1.000	-	-
Davranışsal	0.386** (<0.01)	0.306** (<0.01)	0.614** (<0.01)	1.000	-
Tükenmişlik	-0.215** (0.006)	0.040 (0.616)	-0.015 (0.853)	0.049 (0.535)	1.000

Üstbiliş ile bilişsel, motivasyonel ve davranışsal değişkenler arasında anlamlı ve pozitif korelasyonlar vardır. Bu, üstbiliş becerileri yüksek olan bireylerin bilişsel becerilerinin, motivasyonlarının ve davranışlarının da yüksek olduğunu göstermektedir. Tükenmişlik ile üstbiliş, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal değişkenler arasında anlamlı ve negatif korelasyonlar vardır. Bu, tükenmişlik seviyesi yüksek olan bireylerin bilişsel becerilerinin, motivasyonlarının ve davranışlarının da düşük olduğunu göstermektedir. Özetle; bu çalışmada üstbiliş zekâsı yüksek bireylerin tükenmişlik düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

4.4. Regresyon Analizi

Regresyon analizinin model özeti ve modelin genel uyumuna dair bilgiler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Regresyon Analizi Model Uyumu

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,272[a]	,074	,051	1,50809

a. Predictors: (Constant), Davranışsal, Bilişsel, Üstbiliş, Motivasyonel

R Kare değeri 1'e yaklaştıkça modelin açıklayıcı gücü artar. R Kare değeri 0.074'tür. Düzeltilmiş R Kare değeri 0.051'dir. Tahminin standart hatası 1.50809'dur. Regresyon modeli oldukça iyi uyum göstermektedir. Model, bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi açıklamada oldukça başarılıdır. Modeldeki tahminler de oldukça güvenilirdir.

Tablo 4

Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişken Üzerindeki Etkisi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,830	,784		6,161	,000
	Üstbiliş	-,447	,133	-,290	-3,350	,001
	Bilişsel	,131	,117	,098	1,118	,265
	Motivasyonel	-,041	,148	-,030	-,278	,782
	Davranışsal	,208	,138	,149	1,515	,132

a. Bağımlı Değişken: Tükenmişlik

Bu tabloda ise, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi ve modelin genel uyumu hakkında bilgiler yer almaktadır. Modelde 4 bağımsız değişken vardır: Üstbiliş, Bilişsel, Motivasyonel ve Davranışsal. Bağımlı değişken ise Tükenmişliktir. **Üstbiliş:** Katsayısı -447'dir ve p-değeri 0,001'dir. Bu, üstbilişin tükenmişlik üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu gösterir. Yani, üstbiliş becerileri yüksek olan bireylerin tükenmişlik seviyeleri daha düşük olma eğilimindedir.

4.5.Anova (Varyans) Analizi

ANOVA (Varyans Analizi) testinin sonuçları ve farklı gruplar arasındaki ortalama farkların anlamlı olup olmadığı değerlendirilmesi Tablo 5'de belirtilmiştir.

Tablo 5

Anova (Varyans) Analizi

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regresyon	28,698	4	7,175	3,155	,016[b]
	Residual	359,343	158	2,274		
	Total	388,042	162			

a. Bağımlı Değişken: Tükenmişlik

b. Predictors: (Constant), Davranışsal, Bilişsel, Üstbiliş, Motivasyonel

Bu durum, modelin verilerdeki değişkenliği açıklamakta oldukça başarılı olduğunu göstermektedir. Modelin 4 özgürlük derecesi vardır. p-değeri 0,05'ten küçük olduğu için, farklı gruplar arasındaki ortalama farkların anlamlı olduğu sonucuna varılabilir.

4. Sonuç

Yapılan analizlerde kültürel zekânın alt boyutlarından olan üst bilişsel kültürel zekâsı yüksek olan öğretmenlerde tükenmişliğin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu da üst bilişsel kültürel zekânın tükenmişlik üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu gösterir. Analiz tablolarına bakarak bu çalışmada bilişsel, davranışsal ve motivasyonel boyutlarının ise tükenmişlik üzerinde anlamlı bir etkisi görülmediği düşünülmektedir. Örneklemin nispeten küçük olması araştırmanın sınırlılığı olarak düşünülmektedir.

Kaynaklar

Akyürek, M. İ. (2020). Öğretmenlerde tükenmişlik. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(37), 35-47.

Amaç, Z., Burak, D., & Duran, S. Sınıf İçi Kültürel Çeşitlilik İçin Öğretmen Yeterlilik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(14), 208-223.

Arastaman, G. (2018). Kültürel zekâ ölçeğinin (KZÖ) Türk mucitler üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışması. Yükseköğretim Dergisi, 8 (1), 1-8.

Cemaloğlu, N., & Şahin, D. E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farkli değişkenlere göre incelenmesi. Kastamonu Education Journal, 15(2), 463-484.

Çelikkaleli, Ö. (2011). Yetişkin eğitimcisi öğretmenlerin tükenmişlik ve mesleki yetkinliklerinin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (4), 38-53.

Demir, G. (2015). *Kültürel zekâ ve tükenmişlik ilişkisi: konaklama işletmelerinde bir araştırma* (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Dolgun, U. (2010). Tükenmişlik sendromu. *Örgütsel davranışta güncel konular*, *287*, 310.

Durak, H. Y., & Seferoğlu, S. S. (2017). Öğretmenlerde tükenmişlik duygusunun çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *37*(2), 759-788.

Ekinci, Ö. (2019). *Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin kültürel zekâ düzeyleri ile çok kültürlü yeterlik algılarının incelenmesi* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).

Goh, M. (2012). Teaching with cultural intelligence: Developing multiculturally educated and globally engaged citizens. Asia Pacific Journal of Education, 32(4), 395-415.

Gülay, E. (2019). *Tükenmişlik sendromu ve tükenmişlik sendromunun örgüt iklimi ile ilişkisi: 27. dönem milletvekillerinde bir uygulama* (Doctoral dissertation, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Gündüz, B. (2005). llköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(1).

İbiş, T. (2018). Kültürel zekâ. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, (10), 20-35.

İlhan, M., & Çetin, B. (2014). Sosyal ve kültürel zekâ arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, *3*(2), 4-15.

Koçak, S., & Özdemir, M. (2015). Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik tutumlarında kültürel zekânın rolü. İlköğretim Online, 14(4), 1352-1369.

Küçük, F. (2022). Çalışan kadın öğretmenlerdeki mesleki tükenmişlik durumunu Maslach tükenmişlik ölçeği ile açıklama: Aka Koleji örneği, [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Mercan, N. (2016). Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, *2*(2), 32-49.

Seferoğlu, S. S., Yıldız, H., & Yücel, Ü. A. (2014). Öğretmenlerde tükenmişlik: Tükenmişliğin göstergeleri ve bu göstergelerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 39(174).

Şeker, T., & Yıldırım, Y. T. (2019). Çalişanlarda tükenmişlik ve sanal kaytarma davranişlari arasindaki ilişkinin incelenmesi: enerji sektöründe bir araştirma. *Journal of Empirical Economics and Social Sciences*, *1*(2), 1-18.

Tutuş, G. (2020). Çok kültürlü ortamda kültürel zekânın kültürlerarası duyarlılık üzerine etkisi: Portekiz örneği (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

Tümkaya, S., Çam, S., & Çavuşoğlu, I. (2009). Tükenmişlik ölçeği kisa versiyonu'nun Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalişmasi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(1), 387-398.

Uğur, MK *Kültürlerarası boyutta ile kültürel zeka arasındaki ilişkide çokkültürlü eğitim tutumu, empatik hız ve tükenmişliğin aracı rolü* (Yüksek Lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Yazar, F. (2019). Kültürel zekâ ve kariyer yönetimi ilişkisi: bir uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TC Atatürk Üniversitesi, Erzurum*.

A STUDY ON THE EFFECT OF MANAGEMENT'S OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY POLICIES ON EMPLOYEES' SAFETY CULTURE IN THE WORKPLACE: THE CASE OF KAYSERİ PROVİNCE

YÖNETİMİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ POLİTİKALARININ ÇALIŞANLARIN İŞ YERİNDEKİ GÜVENLİK KÜLTÜRÜNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: KAYSERİ İLİ ÖRNEĞİ

İbrahim CÜNDÜBEYOĞLU[36]

Derviş BOZTOSUN[37]

Özet

Bu çalışma, Kayseri ili içerisindeki iş yerlerinde yönetim tarafından benimsenen iş sağlığı ve güvenliği politikalarının, çalışanların iş yerindeki güvenlik kültürünü nasıl etkileyeceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Güvenlik kültürü, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konularındaki tutumları, davranışları ve genel olarak güvenlik bilincini içermektedir. Kayseri ili örneği üzerinden yapılan bu araştırma, iş sağlığı ve güvenliği politikalarının yerel düzeydeki etkilerini değerlendirerek, genel güvenlik kültürünün geliştirilmesine yönelik öneriler sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda güvenlik kültürünü güçlendirmek için iş sağlığı ve güvenliği politikalarında hangi alanların iyileştirilmesi gerektiği vurgulanacaktır. Bu çalışmanın örneklem çerçevesinin belirlenmesinde zaman ve maliyet kısıtları yüzünden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu minvalde, örneklem büyüklüğü dört yüz katılımcı (çalışan) olarak belirlemiştir. Çalışmanın verilerinin toplanması için "Google Dokümanlar" aracılığı ile oluşturulan anket formu katılımcılara çevrimiçi olarak iletilmiştir. Çalışmanın kavramsal modelinde yer alan hipotezleri ölçmek amacıyla regresyon analizi kullanılmıştır. Yönetim politikalarının, güvenlik kültürü ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı aynı zamanda pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit edilmiştir. Yönetim politikalarının güvenlik kültürü alt boyutları üzerindeki etkisi incelendiğinde, güvenlik uygulamaları ve yönetimin bağlılığı, diğer boyutlara kıyasla daha yüksek düzeyde etki göstermiştir. Sonuç olarak, yönetimin iş sağlığı ve güvenliği politikalarına olan bakış açısı, genel güvenlik kültürünü olumlu/olumsuz yönde etkileyebilir.

Anahtar kelimeler: Yönetim, İş Sağlığı ve Güvenliği, Güvenlik Kültürü.

Abstract

This paper examines how occupational health and safety policies implemented by management in workplaces within Kayseri Province impact employees safety culture. Safety culture encompasses employees' attitudes, behaviors, and overall awareness regarding occupational health and safety issues. Focusing on Kayseri Province, this research seeks to evaluate the impacts of local occupational health and safety policies and provide recommendations for enhancing the general safety culture. The study will highlight which aspects of occupational health and safety policies should be improved to strengthen the safety culture. A convenience sampling method was employed to determine the sampling frame of this study due to time and cost constraints. Consequently, the sample size was set at three hundred participants (employees). A questionnaire created using "Google Forms"' was distributed to participants online to collect data. Regression analysis was used to measure the hypotheses in the studys conceptual model It has been determined that management policies have a statistically significant and positive effect on safety culture and its sub-dimensions. When examining the influence of management policies on the sub-dimensions of safety culture, it was found that safety practices and management commitment exhibit

[36]Yüksek Lisans Öğrencisi, Kayseri Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, Türkiye, Kayseri, icundubeyoglu@kayseri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5199-6720

[37] Prof. Dr. Kayseri Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, Türkiye, Kayseri, dboztosun@kayseri.edu.tr ORCID: 0000-0002-2656-2701

a higher impact level than other dimensions. Consequently, managements perspective on occupational health and safety policies can positively or negatively influence the safety culture.

Keywords: Management, Occupational Health and Safety, Safety Culture.

Giriş

İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG), çalışanların sağlığını ve refahını korumayı amaçlayan multidisipliner bir alan olarak tanımlanmaktadır (Ruiz ve Thinh, 2016). İSG'nin iş yerlerinde etkin yönetimi, çalışanların katılım düzeyini artırarak iş yerinde güvenlik kültürünü güçlendirme açısından kritik bir rol oynamaktadır (Bayram, Arpat ve Nam, 2023). İş sağlığı ve güvenliği politikalarının iyileştirilmesi, çalışan refahını desteklemenin yanı sıra iş tatminini ve verimliliği artırabilir. Bu çerçevede, mesleki risklerin yönetimi ve güvenli bir çalışma ortamı sağlanabilir (Acquah, Atsunyo ve Addae, 2021). İş sağlığı ve güvenliğinin etkin bir şekilde yönetilmesi, iş yerindeki refah düzeyini, çalışanların verimliliğini ve genel kurumsal performansı artırmak için kritik öneme sahip olduğu dile getirilmektedir (Chalaris, 2022). Bu tür bir yönetim yaklaşımı, çalışanların sağlığını ve güvenliğini koruyarak iş süreçlerinin daha sürdürülebilir ve verimli hale gelmesine katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir (Paun, Moraru ve Isac, 2019).

Literatürde İSG uygulamalarının güvenlik kültürünü ve işyeri verimliliğini önemli ölçüde etkilediğine dair çalışmalar yer almaktadır (Özkan ve Arpat, 2016; Arpat, 2018; Cooper, 2018). Bu uygulamalarda yönetim taahhüdü, güvenlik iletişimi ve çalışan katılımı, işyeri yaralanmalarını azaltmada temel faktörler olduğu ifade edilmektedir (Ali, Abdullah ve Subramaniam, 2009). Güvenlik kültürünün, çalışanların güvenli davranışlarını olumlu yönde etkilediği ve sağlıklı bir iş ortamı oluşturmak için son derece önemli olduğu ifade edilmektedir (Aytac ve Dursun, 2018). Güvenlik prosedürleri, risk yönetimi ve kurumsal güvenlik desteği de dâhil olmak üzere İSG uygulamaları, iş yabancılaşmasını azaltırken kurumsal taahhüdü ve iş performansını olumlu yönde etkilemektedir (Kaynak vd., 2016). Bu bilgiler ışığında bu çalışma, Kayseri ili içerisindeki iş yerlerinde yönetim tarafından benimsenen İSG politikalarının, çalışanların iş yerindeki güvenlik kültürünü nasıl şekillendirdiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmadan elde edilecek bulgular, iş yerlerindeki güvenlik kültürünü güçlendirmek için iş sağlığı ve güvenliği politikalarında hangi alanların iyileştirilmesi gerektiğini ortaya koyabilir. Uygulayıcılara daha etkili stratejiler geliştirme fırsatı sunabilir. Bu çerçevede bu çalışma, yönetim kaynaklı iş sağlığı ve güvenliği politikalarının çalışanların güvenlik kültürüne etkisini Türkiye özelinde inceleyerek literatürdeki bölgesel boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Ayrıca, iş sağlığı ve güvenliği politikalarının iş yerlerindeki güvenlik kültürünü güçlendirmede oynadığı kritik rolü vurgulayarak, uygulamalı ve teorik çalışmalara özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi

Çalışanların işyeri ve çevresindeki etkenlerden kaynaklanan tehlikelerden ve hastalıklardan korunması iş sağlığı olarak tanımlanabilir (Erdoğan ve Genç, 2021). İş güvenliği ise, iş yerinde faaliyetlerin yürütülmesi esnasında ortaya çıkabilecek tehlikelerden ve sağlığa zarar verebilecek koşullardan korunmak, çalışma ortamının güvenli olması amacıyla gerçekleştirilen sistematik çalışmaların tümü olarak tanımlanabilir (Serin ve Çuhadar, 2015).

İSG politikaları, çalışanların iş yerinde güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlamayı amaçlayan düzenlemelerin ve prosedürlerin tamamı olarak ifade edilmektedir (Kılkış, 2013). Güvenlik kültürü ise, bir işletmedeki çalışanların güvenlik konusundaki tutumlarını, inançlarını ve davranışlarını şekillendiren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Dursun, 2011). Literatürde, güçlü bir güvenlik kültürünün iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önlemede kritik bir rol oynadığına dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, yönetimin İSG

politikalarının, çalışanların güvenlik kültürünü etkilediği vurgulanmaktadır (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013; Kim, Park ve Park, 2016; Tutar, Nam ve Nam, 2019). Ayrıca yönetim politikalarının, yalnızca iş kazalarını azaltmakla kalmayacağı, aynı zamanda genel iş verimliliğini de artıracağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, yönetimin İSG politikalarına olan bağlılığı, çalışanların güvenlik kültürünü benimsemelerinde ve sürdürmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Özkan ve Arpat, 2016). Güvenlik kültürü; çalışanların güvenlik önlemlerine verdiği önem, iş yerindeki güvenlik uygulamalarına ve yönetimin güvenlik politikalarına duyulan bağlılık ile güvenlik iletişimi gibi boyutları içermektedir (Çiçek, 2016).

Güvenlik uygulamaları, organizasyon içinde güvenliğin sağlanmasına yönelik uygulamalar ve prosedürler olarak tanımlanabilir. Çalışanların güvenlik standartlarına uyumunu artıran, tehlikeleri önlemeye yönelik davranışları teşvik eden ve güvenli çalışma ortamlarını destekleyen tüm aktiviteleri kapsamaktadır (Demirbilek ve Çakır, 2008). Ayrıca, güvenlik uygulamalarını güvenliğe değer veren ve öncelik tanıyan bir kültüre entegre etmek, uzun vadede etkinliği artırabilir (Newnam ve Muir, 2019). Kuruluşlar, işyeri güvenliğine daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşarak daha güvenli bir çalışma ortamı yaratabilir ve iş kazalarını azaltabilir (Wilson-Donnelly ve diğerleri, 2005). Bu bağlamda oluşturulan hipotez;

H_1: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının güvenlik uygulamaları üzerinde pozitif etkisi vardır.

Yönetimin bağlılığı, üst ve ara kademe yöneticilerin iş yeri içerisindeki kritik güvenlik programlarına doğrudan katılım sağlamaları olarak ifade edilebilir (Özçelik, 2022). Bu bağlılık güvenlik sonuçlarını, çalışanların algılarını ve genel örgütsel güvenlik performansını etkilemektedir (Fernandez-Muniz vd., 2007). İş sağlığı ve güvenliğinde (İSG) yönetim politikalarının yönetim bağlılığı üzerindeki etkisi, işyeri güvenliğini, çalışanların motivasyonlarını ve örgütsel performansı doğrudan etkilemektedir (Nderitu, Njuguna ve Gichuhi, 2019, Tappura, Jääskeläinen ve Pirhonen, 2022). Bu bağlamda geliştirilen hipotez;

H_2: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının yönetim bağlılığı üzerinde pozitif etkisi vardır.

Güvenlik önceliği, işletmenin rekabet avantajı sağlayan çalışma hızı ve verimlilik gibi unsurları göz önünde bulundurmadan, güvenliği en önemli unsur olarak değerlendirilmesi olarak ifade edilmektedir (Naveh, Katz-Navon ve Stern, 2006). Yönetimin, güvenliği en öncelikli konu olarak ele alması, "önce insan, önce sağlık, önce iş güvenliği" yaklaşımını benimsemesiyle sağlanmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalar ayrıntılı olarak incelendiğinde, güvenlik kültürü ile güvenlik önceliği arasında bir korelasyon olduğu ifade edilebilir. (Özkan ve Arpat, 2015; Bayram ve Arpat, 2021). Bottani ve diğerleri (2009), yönetimin İSG konularına üretimle eşit derecede önem vermemesini, çalışanların güvensiz davranışlar sergilemesinin başlıca nedeni olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bilgiler çerçevesinde geliştirilen hipotez;

H_3: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının güvenlik iletişimi üzerinde pozitif etkisi vardır.

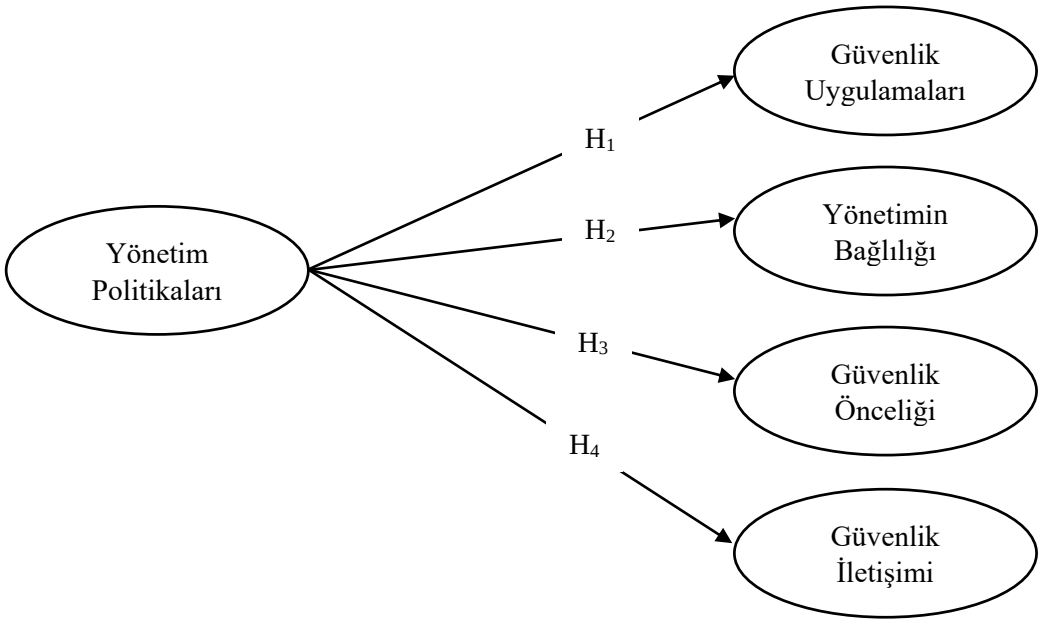
Güvenlik iletişimi, işyerinde güvenlikle ilgili konularda iki veya daha fazla kişi arasında bilgi paylaşımını sağlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Siu, Phillips ve Leung, 2004). Literatürde, olumlu bir güvenlik kültürünün temelinde çalışanlar arası ve yönetimle kurulan güçlü iletişim yer almakta olup, iş yerlerinde bu kültürün oluşmasında etkili olduğu dile getirilmektedir (Şerifoğlu ve Sungur, 2007; Özçelik, 2022). Güvenlik iletişimi mekanizmaları arasında politikalar, prosedürler, performans istatistikleri ve eğitim yer almakta olup, bunlar personelin ilgisini çekmek, işbirliği sağlamak ve olumlu bir güvenlik kültürünü sürdürmek için oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir (Vecchio-Sadus, 2007). Bu bilgiler ışığında oluşturulan hipotez;

H_4: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim politikalarının güvenlik iletişimi üzerinde pozitif etkisi vardır.

Yöntem

Çalışmanın Modeli ve Yönetimi

Bu çalışmada, Kayseri ilindeki kamu ve özel sektör çalışanlarından elde edilen örnekler aracılığıyla, iş yerlerinde yönetim tarafından benimsenen İSG politikalarının çalışanların güvenlik kültürü üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmanın evrenini 18 yaşın üzerindeki kamu veya özel sektörde çalışan bireyler, örneklemini ise Kayseri ilinde çalışan kamu ve özel sektör çalışanları oluşturmaktadır. Zaman ve maliyet kısıtlarından dolayı ana kütlenin tamamına ulaşılamamıştır. Bu nedenle çalışmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü, %95 güven aralığında, %5 hata payı ve 0,50 popülasyon oranına göre hesaplanmış ve örneklem sayısı en az 384 olarak belirlenmiştir (Nakip ve Yaraş, 2017). Sonuç olarak bu çalışmada, toplam 400 çalışan ile "Google Forms" aracılığı ile oluşturulan çevrimiçi anket çalışması yapılmıştır. Şekil 1'de literatürde yer alan bilgiler (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013; Kim, Park ve Park, 2016; Çiçek, 2016; Tutar, Nam ve Nam, 2019; Adıgüzel ve Meriç, 2024) ışığında çalışmanın kavramsal modeli oluşturulmuştur.

Şekil 1. Çalışmanın Kavramsal Modeli

Çalışmanın Anket Ölçeği

Çalışma kapsamında hipotezlerin test edilmesi ve veri toplanması amacıyla geliştirilen ankette, ilgili faktörleri ölçmeye yönelik ifadelere yer verilmiştir. Yönetim politikası Adıgüzel ve Meriç'in (2024) çalışmasından 10 ifadeden uyarlanarak ölçülmüştür. Güvenlik kültürünün alt faktörleri olan güvenlik uygulamaları (6 ifade), yönetimin bağlılığı (7 ifade), güvenlik önceliği

(4 ifade) ve güvenlik iletişimi (5 ifade) faktörleri, Çiçek'in (2016) çalışmasından uyarlanarak toplamda 22 ifadeyle ölçülmüştür. Çalışmanın faktörlerine ait toplam 32 ifade 5 dereceli Likert Ölçeğinden (1: Kesinlikle Katılmıyorum ile 5: Kesinlikle Katılıyorum) faydalanılarak ölçülen bu ifadelerin her biri Tablo 1'de yer almaktadır. Ayrıca, katılımcılara ait bazı demografik bilgi soruları (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve aylık gelir), çalışmanın değişkenlerine ilişkin ifadelere geçilmeden önce anket formunda açık uçlu olarak verilmiştir. Çalışmanın anketinde yer alan ifadelere ilişkin içsel güvenilirlik, Cronbach Alfa testi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri çalışmanın ölçeğinde yer alan ifadelerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için yapılmıştır. Çalışmanın kavramsal modelinin güvenilirliği ve geçerliliğini incelemek için Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Hipotezlerin test edilmesinde ise basit doğrusal regresyon analizi tercih edilmiştir. Tüm analizler SPSS 24.0 ve AMOS 24.0 sürümleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Faktörler ve İfadeler

Num.	**Yönetim Politikaları (YP)**
YP1	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği politikalarının gerektirdiği kaynakları sağlar.
YP2	Yönetim, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularına samimi bir şekilde önem verir.
YP3	Yönetim, güvenlik kontrolleri ve kaza incelemelerini etkin bir şekilde denetler, gerekli tedbirleri alır.
YP4	Yönetim, güvenlik kontrolleri ve kaza incelemelerinin sonuçlarını çalışanlarla açıkça paylaşır.
YP5	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konusundaki görüşlerime önem verir.
YP6	Yönetim, iş yerinde sağlık ve güvenlik ile ilgili kural ve talimatlara uygun olarak gerekli ekipmanları sağlar.
YP7	Yönetim, saha ziyaretleriyle çalışanların sağlık ve güvenlik seviyesini artırmaya önem verir.
YP8	Yönetim, sağlık ve güvenlik ile ilgili kural ve talimatlara uygun şekilde yeterli personel bulundurur.
YP9	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği seviyesini geliştirmek için çalışanların görüş ve öneri bildirmesini teşvik eder.
YP10	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konusunu verimlilik ve kârlılığın önünde tutar.
Num.	**Güvenlik Uygulamaları (GU)**
GU1	Yönetim, yeterli ve kaliteli olarak iş sağlığı ve güvenliği gereçlerini çalışanlara sağlar.
GU2	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği gereçlerinin kusursuz/arızasız çalışıp çalışmadığını kontrol eder.
GU3	Yönetim, işyerinde yeterli iş sağlığı ve güvenliği eğitimi yapar.
GU4	Yönetim, işin kârlılığı kadar, çalışanların güvenliği ile de ilgilenir.
GU5	İşyerimde herkes iş sağlığı ve güvenliği ortamının sağlandığı koşullarda çalışır.
GU6	İşyerimde tüm iş sağlığı ve güvenliği kuralları ve süreçleri tam anlamıyla işletilir.
Num.	**Yönetimin Bağlılığı (YB)**
YB1	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sorunları hızlı bir şekilde düzeltir.
YB2	İş sağlığı ve güvenliğine ihtiyaç duyduğunda, yönetim kararlı bir şekilde harekete geçer.
YB3	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konularını görmezden gelir.
YB4	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliğine uygun olmayan faaliyetlerle ilgili her zaman gerekli düzenlemeyi yapar.
YB5	Yönetim, sağlığım ve güvenliğimle ilgilenir.
YB6	Yönetim, yalnızca iş kazası olduktan sonra harekete geçer.
YB7	İş sağlığı ve güvenliği prosedürlerinin tam olarak uygulanmaması, işletme yöneticisinin iş güvenliğine yeterince önem vermediğini gösterir.
Num.	**Güvenlik Önceliği (GÖ)**
GÖ1	Yönetim, çalışanlarının güvenliğinin önemini düşünür.
GÖ2	İş sağlığı ve güvenliği konularının yüksek bir önceliğe sahip olduğuna inanırım.
GÖ3	İşyerimde iş sağlığı ve güvenliği prosedürlerinin işleyişi, dikkatli bir şekilde izlenir.
GÖ4	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliğinin yürütülen işler kadar önemli olduğunu düşünür.
Num.	**Güvenlik İletişimi (Gİ)**

Gİ1	İşyerimde, beni etkileyen iş sağlığı ve güvenliği konuları hakkında iyi bir iletişim vardır.
Gİ2	İlk amirim, iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili bilgileri ve güncel haberleri düzenli olarak benimle paylaşır.
Gİ3	İlk amirim, güncel konu ve olaylar hakkında beni her zaman bilgilendirmez.
Gİ4	Yönetim, iş sağlığı ve güvenliği konularında "açık kapı politikası" uygular.
Gİ5	İş sağlığı ve güvenliğine uyarak çalışmam nedeniyle övgü/takdir alıyorum.

Bulgular

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Bu çalışmaya dâhil olan çalışanların %64,5'inin erkek olduğunu ifade etmek mümkündür. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında, %60,3'ünün 36-45 yaş aralığında olduğu söylenebilir. Katılımcıların eğitim düzeyleri bakımından incelendiğinde ise %63,5'inin lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, katılımcıların ortalama aylık gelirlerinin 41.900,00 TL olduğu saptanmıştır.

Çalışma Modelinin Güvenirliliği ve Geçerliliği

Güvenirlik, anketteki ifadelerin birbiriyle iç tutarlılığını ve kullanılan araştırma ölçeğinin araştırılan konuyu ne ölçüde yansıttığını gösterme gücü olarak tanımlanabilir. Çalışmanın anketinde yer alan ifadelerin içsel güvenirliliğinden söz edilebilmesi için Cronbach Alfa değerin %70 ve üzerinde olması gerekmektedir (Nakip ve Yaraş, 2017). Cronbach Alfa analizi sonuçları incelendiğinde, yönetim politikası (α: 0,970), güvenlik uygulamaları (α: 0,949), yönetimin bağlılığı (α: 0,845) güvenlik önceliği (α: 0,844) ve güvenlik iletişimi faktörlerinin (α: 0,915) alfa katsayı değerleri önerilen %70 düzeyinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, ölçek ifadelerinin ölçmek için tasarlanan modelin, güvenle ölçülebilir olduğunu söylemek mümkündür. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılıma uyup uymadığını belirlemek amacıyla çalışmada kullanılan ifadeler incelenmiştir. Çalışmada yer alan ifadelerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±1,5 aralığında olması durumunda ifadelerin normal dağılım gösterdiği varsayılabilir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu çalışmada yer alan ifadelere ait çarpıklık değerleri -1,343 ile 0,957 arasında, basıklık değerleri ise -1,382 ile 1,252 arasında değişmektedir. İfadelerin genel olarak negatif çarpık ve negatif basık bir dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±1,5 aralığında olması, ifadelerin normal dağılım gösterdiği ifade edilebilir.

Çalışmanın modelinde yer alan değişkenlerin güvenilirliğini belirlemek amacıyla, her bir değişkenin güvenilirlik düzeyinin 0,70'in üzerinde ve açıkladığı varyansın 0,50'nin üzerinde olması dile getirilmektedir (Hair ve diğerleri, 2009). Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçlarıyla tahmin edilen bileşik güvenilirlik (CR – Composite Reliability) ve ortalama varyans açıklama düzeyleri (AVE – Average Variance Extracted) her bir değişken için ayrı ayrı hesaplanmış ve Tablo 2'de sunulmuştur. Sonuçlar, modeldeki tüm değişkenlerin CR değerlerinin 0,70'in ve AVE değerlerinin 0,50'nin üzerinde olduğunu göstermektedir, bu da modelin güvenilirlik ve geçerlilik açısından yeterli olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Güvenirlilik ve Geçerlilik Bulguları

	CR	**AVE**	**GU**	**YB**	**GÖ**	**Gİ**	**YP**
GU	0,948	0,755	**(0,869)**				
YB	0,856	0,500	0,509*	**(0,707)**			
GÖ	0,849	0,596	0,333*	0,315*	**(0,772)**		

Gİ	0,918	0,695	0,252*	0,161*	0,337*	**(0,834)**	
YP	0,971	0,770	0,386*	0,530*	0,310*	0,208*	**(0,878)**

* P < 0,05. **Not**: Parantez içindeki değerler her bir faktörün ortalama açıkladıkları varyansın karekök değerleridir.

Bir çalışma modelinin farklı çalışmalarda tutarlı sonuçlar vermesi güvenilirlik olarak tanımlanırken, geçerlilik, bir ölçeğin hedeflenen yapıyı doğru şekilde ölçme yeteneğini ifade eder. Geçerli bir ölçüm sağlayabilmek için modeldeki değişkenlerin ayrışma geçerliliğini sağlaması gerekir (Hair ve diğerleri, 2009). Bu kapsamda, her bir faktörün diğerleriyle olan korelasyon katsayısı ile açıkladığı varyansın karekök değerleri Tablo 2'de sunulmuştur. Fornell ve Larcker (1981) kriterlerine göre, bir faktörün açıkladığı varyansın karekök değerinin, diğer faktörlerle olan korelasyon katsayısından yüksek olması ayrışma geçerliliğinin sağlandığını ve çoklu eş doğrusallık sorununun olmadığını gösterir. Sonuç olarak, bu çalışmada kullanılan ölçüm modelinin güvenilir ve geçerli olduğu ifade edilebilir.

Çalışma Hipotezlerinin Test Edilmesi

Basit doğrusal regresyon analizi aracılığıyla standardize edilmiş regresyon katsayıları (SRK), standart hatalar (SH), tahmin edilen parametreler (P), korelasyon katsayısının karesi (R^2) ve katsayılarının sıfırdan farklı olup olmadığını test eden t- istatistik değerleri ile çalışma kapsamında geliştirilen hipotez test sonuçları Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Hipotez Sonuçları

Hip.	Hipotez Diagramı	SRK	SH	T-değeri	R^2	Hipotez Sonuçları
H_1	YP ⟶ GU	0,383*	0,035	8,267	0,147	Desteklenmiştir
H_2	YP ⟶ YB	0,425*	0,036	9,366	0,181	Desteklenmiştir
H_3	YP ⟶ GÖ	0,281*	0,043	5,841	0,079	Desteklenmiştir
H_4	YP ⟶ Gİ	0,150*	0,150	3,024	0,022	Desteklenmiştir

* P < 0,05. **Hip.**: Hipotezler.

Tablo 3'te sunulan basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre, yönetim politikalarının güvenlik uygulamaları (β = 0,383, SH = 0,035, p < 0,05), yönetimin bağlılığı (β = 0,425, SH = 0,036, p < 0,05), güvenlik önceliği (β = 0,281, SH = 0,043, p < 0,05) ve güvenlik iletişimi (β = 0,150, SH = 0,150, p < 0,05) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu sonuçlar doğrultusunda, çalışmanın kavramsal modelinde yer alan H1, H2, H3 ve H4 hipotezleri desteklenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Basit doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, yönetimin iş sağlığı ve güvenliği (İSG) politikalarının, çalışanların güvenlik kültürünün alt faktörleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu ifade edilebilir. Bu etki düzeyleri, sırasıyla yönetimin bağlılığı, güvenlik uygulamaları, güvenlik önceliği ve güvenlik iletişimi olarak belirlenmiştir. Yönetim bağlılığı üzerinde en yüksek etki düzeyi göstermesi değerlendirildiğinde, üst yönetimin İSG konularına verdiği önemin, iş yerinde çalışanlar arasında güvenlik kültürünün güçlendirilmesine büyük katkı sağladığını göstermektedir. Yönetimin aktif katılımı ve kararlılığı, çalışanların güvenlik uygulamalarına uyumunu artırabilir ve güvenlik önceliğini benimsemelerine yardımcı olabilir. Bu bulgular literatürde yer alan bazı çalışmalar (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013; Kim, Park, ve Park, 2016) ile benzerlik göstermektedir. Güvenlik uygulamalarının etkisi ise, uygulanan İSG politikalarının etkinliğinin

ve pratiğe dökülmesinin, çalışanların güvenlik algısını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Güvenlik önceliği faktörü, çalışanların güvenlik konularını iş yerinde bir öncelik olarak görmelerinin sağlandığını ve bunun güvenlik kültürünü güçlendirdiğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca, güvenlik iletişimi, güvenlik bilgisi ve farkındalığının artması açısından önemli bir rol oynayabilir. İletişimin etkinliği, çalışanlar arasında güvenlik konularında bilgi alışverişini teşvik ederek, güvenlik kültürünün gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu bulgular, yönetim iş sağlığı ve güvenliği politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasının, çalışanların iş yerindeki güvenlik kültürünü olumlu yönde etkilediğini ve bu kültürün güçlendirilmesinin, iş yerindeki genel güvenlik düzeyini artırabileceğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, yönetimlerin İSG politikalarına verdiği önem, iş yerindeki güvenliğin artırılması açısından kritik bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmanın en önemli kısıtlamalardan biri, örneklem seçimi olduğu ifade edilebilir. Zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle, örneklem yalnızca bir şehirle sınırlı kalmıştır, bu durum ise bulguların evrene genelleme imkânını azaltmaktadır. Ancak, bu çalışma gelecekteki araştırmalar için faydalı bilgiler sunarak bir kılavuz niteliği taşıyabilir. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, daha geniş ve çeşitlendirilmiş bir örneklem kullanılarak farklı kültürel bağlamlarda incelemeler yapılabilir. Bu sayede, elde edilen verilerin geçerliliği artırılabilir ve genel güvenlik kültürü üzerine daha kapsamlı sonuçlar elde edilebilir. Bunun yanı sıra, niteliksel araştırma yöntemleri kullanarak derinlemesine görüşmeler ve iş yerinde odak grup çalışmaları yapılması, güvenlik kültürü üzerindeki etkilerin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Acquah, J., Atsunyo, F., & Addae, D. J. (2021). A Review on Occupational Health and Safety Hazards as Operational Risk Can Affect Employment Commitment. *International Journal of Social Work and Human Services Practice, 8*(1), 11-16. doi:10.13189/ijrh.2021.080102

Adıgüzel, H., & Meriç, S. (2024). İş Sağlığı ve Güvenliği İkliminin Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi: Diyarbakır'daki Otel Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi, 8*(1), 17-28.

Akalp, G., & Yamankaradeniz, N. (2013). İşletmelerde Güvenlik Kültürünün Oluşumunda Yönetimin Rolü ve Önemi. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 3*(2), 96-109.

Ali, H., Abdullah, N. A., & Subramaniam, C. (2009). Management practice in safety culture and its influence on workplace injury: An industrial study in Malaysia. *Disaster Prevention and Management, 18*(5), 470-477. doi:10.1108/09653560911003660

Aytac, S., & Dursun, S. (2018). The Effect on the Safety Culture of Occupational Accidents and Safety Behavior: The Case of Turkey. *38th International Academic Conference,* (s. 20-28). Prague. doi:10.20472/IAC.2018.038.005

Bayram, M., & Arpat, B. (2021). Güvenlik Kültürü Bileşenlerinin Sağlıklı ve Güvenli İşyeri Oluşumuna Etkisi: Bir Büyükşehir Belediyesinde Ampirik Bir Uygulama. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 11*(1), 95-116. doi:10.32331/sgd.952552

Bayram, M., Arpat, B., & Nam, D. (2023). Çalışanların İş Güvenliği Katılımında Yönetimin Rolü: Kavramsal Bir Model Önerisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 15*(4), 2846-2862. doi:10.20491/isarder.2023.1751

Bottani, E., Monica, L., & Vignali, G. (2009). Safety management systems: Performance differences between adopters and non-adopters. *Safety Science, 47*(2), 155-162. doi:10.1016/j.ssci.2008.05.001

Chalaris, M. (2022). Occupational Health and Safety, and Environmental management on the age of Fourth Industrial Revolution. Technium Business and Management. *Technium Business and Management, 2*(3), 1-5. doi:10.47577/business.v2i3.6941

Çiçek, B. (2016). Hastanelerde Kurum Ev İdaresi Personeli Perspektifinden İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarının ve Güvenlik Kültürüne İlişkin Algı Düzeylerinin Belirlenmesi. Ankara, Türkiye: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirbilek, T., & Çakır, Ö. (2008). Kişisel Koruyucu Donanım Kullanımını Etkileyen Bireysel ve Örgütsel Değişkenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23*(2), 173-191.

Dursun, S. (2011). Güvenlik Kültürünün Güvenlik Performansı Üzerine Etkisine Yönelik Bir Uygulama. Bursa, Türkiye: Ulududağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, E., & Genç, K. (2021). Güvenlik Kültürü Modellerinin Karşılaştırılması. *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar - V* (s. 147-183). içinde Sakarya: Değişim.

Fernandez-Muniz, B., Montes-Peon, J., & Vazquez-Ordas, C. (2007). Safety Management System: Development and Validation of a Multidimensional Scale. *Journal of Loss Prevention in the Process Industries, 20*, 52-68. doi:10.1016/j.jlp.2006.10.002

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error: Algebra and Statistics. *Journal of Marketing Research, 18*(3), 382-388. doi:10.2307/3150980

Hair, J. F., Black, J. W., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2009). *Multivariate Data Analysis* (Seventh Edition b.). New Jersey, USA.: Pearson.

Kaynak, R., Toklu, A. T., Elci, M., & Toklu, I. T. (2016). Effects of Occupational Health and Safety Practices on Organizational Commitment, Work Alienation, and Job Performance: Using the PLS-SEM Approach. *International Journal of Business and Management, 11*(5), 146-166. doi:10.5539/ijbm.v11n5p146

Kılkış, İ. (2013). İş Sağlığı ve Güvenliği'nde Yeni Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (İSGK). *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 15*(01), 17-41. doi:10.4026/1303-2860.2013.0217.x

Kim, Y., Park, J., & Park, M. (2016). Creating a Culture of Prevention in Occupational Safety and Health Practice. ,. *Safety and Health at Work, 7*(2), 89 - 96. doi:10.1016/j.shaw.2016.02.002

Nakip, M., & Yaraş, E. (2017). *Pazarlama Araştırma Teknikleri ve SPSS Uygulamaları* (4. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Naveh, E., Katz-Navon, T., & Stern, Z. (2006). Readiness to Report Medical Treatment Errors. The Effect of Safety Procedures, Safety Information, and Priority of Safety. *Medical Care, 44*, 117-123. doi:10.1097/01.mlr.0000197035.12311.88

Nderitu, R., Njuguna, P. M., & Gichuhi, D. (2019). Management commitment influence on implementation of occupational health and safety policies in water and sanitation companies in Nyeri County, Kenya. *International Journal of Research in Business and Social Science, 8*(6), 321-320. doi:10.20525/ijrbs.v8i6.569

Newnam, S., & Muir, C. (2019). Workplace Road Safety and Culture: Safety Practices for Employees and the Community. N. Ward, B. Watson, & K. Fleming-Vogl içinde, *Traffic Safety Culture* (s. 221-249). Leeds: Emerald Publishing Limited. doi:10.1108/978-1-78714-617-420191015

Özçelik, B. (2022). Güvenlik Kültürü Algısının İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Afyonkarahisar, Türkiye: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, Y., & Arpat, B. (2015). Mavi Yakalılarda Güvenlik Kültürü Algısı: Denizli İli Kablo İmalat. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 205-240.

Özkan, Y., & Arpat, B. (2016). İşletmelerde Uygulanan Yönetim Sistemlerinin Güvenlik Kültürü Üzerine Etkisi: Denizli İli – Metal Sektörü Örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4*(4), 195-221.

Paun, A., Moraru, R., & Isac, C. (2019). Systemic Integration of Occupational Health and Safety within Business Management. *Annals of Dunarea de Jos University of Galati Fascicle I Economics and Applied Informatics, 25*(1), 137-144. doi:10.35219/eai1584040916

Ruiz, L., & Thinh, D. V. (2016). Occupational Safety and Health: An overview. *International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics*, (s. 355-359). Timişoara. doi:10.1109/SACI.2016.7507401

Serin, G., & Çuhadar, M. (2015). İş Güvenliği ve Sağlığı Yönetim Sistemi. *Teknik Bilimler Dergisi, 5*(2), 44-59.

Siu, O.-l., Phillips, D. R., & Leung, T.-w. (2004). Safety climate and safety performance among construction workers in Hong Kong. The role of psychological strains as mediators. *Accident Analysis and Prevention, 36*(3), 359-366. doi:10.1016/S0001-4575(03)00016-2

Şerifoğlu, U. K., & Sungur, E. (2007). İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik Kültürünün Oluşturulması ; Tepe Yönetimin Rolü ve Kurum İçi İletişim Olanaklarının Kullanımı. *Istanbul Management Journal, 58*, 41-50.

Tabachnick, B., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics.* London: Pearson Education Limited.

Tappura, S., Jääskeläinen, A., & Pirhonen, J. (2022). Creation of satisfactory safety culture by developing its key dimensions. *Safety Science, 154*. doi:10.1016/j.ssci.2022.105849

Tutar, H., Nam, S., & Nam, D. (2019). İş Kazalarının Önlenmesinde Güvenlik Kültürünün Belirleyicileri: Gemi İnşa Sanayi Üzerine Bir Araştırma. *International EUropean Journal of Managerial Research, 3*(4), 99-118.

Vecchio-Sadus, A. M. (2007). Enhancing Safety Culture Through Effective Communication. *Enhancing Safety Culture Through Effective Communication*.

Wilson-Donnelly, K. A., Priest, H. A., Salas, E., & Burke, C. S. (2005). The impact of organizational practices on safety in manufacturing: A review and reappraisal. *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries, 15*(2), 133-176. doi:10.1002/hfm.20000

PSYCHOSOCIAL RISK ASSESSMENT IN OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY

Nil Yapıcı, Selçuk Çelik

Department of Occupational Health and Safety, Çukurova University, Adana, nyapici@cu.edu.tr
Department of Occupational Health and Safety, Çukurova University, Adana, selcukcelik@list.ru

Abstract

The coming together and interaction of societies over time have led to an increase in the needs that require attention in this direction. The most prominent example of this development began with the transition from a nomadic to a settled lifestyle. This process, which started with agriculture and mining, has continued with the emergence of new technological initiatives and inventions of the era. With the acceleration of the transition to the information age, work stress and workload have increased, leading to heightened stress on employees and causing negative impacts in terms of Occupational Health and Safety (OHS).

Psychosocial risks, which are a significant component of Occupational Health and Safety (OHS), refer to the likelihood of hazards that affect employees' mental health, job satisfaction, and interpersonal relationships, and that cause stress (Dollard et al., 2007; ISO, 2021; ILO, 2020). Particularly when considering the health issues caused by work-related stress, psychosocial risk factors are recognized as phenomena that negatively impact employee productivity. Work-related stress can lead to increased use of tobacco, alcohol, and drugs, resulting in psychosocial risk factors affecting not only the employee's professional life but also their family and social life. The field of occupational health and safety is not only the least known and discussed area, but it is also the area with the least clarity in terms of definition and solution. The loss of productivity, absenteeism, increased healthcare expenses, theft, and sabotage caused by psychosocial risks impose a significant financial burden on workplaces due to the resulting injuries and early retirement payments.

Identifying the problems encountered by field workers using checklists and risk assessment methods, as well as utilizing psychosocial risk assessment tools, is extremely important for organizations to fulfill their responsibilities in the field of Occupational Health and Safety.

Keywords: Occupational health and safety, psychosocial risks, work stress

1. Introductıon

The concept of Occupational Health and Safety (OHS) is defined in the TS 18001 Occupational Health and Safety Management System as "the conditions and factors at the workplace that can affect or have the potential to affect the health and safety of employees, including temporary workers, subcontractor personnel, visitors, and others in the work area". According to Article 8 of the Occupational Health and Safety Risk Assessment Regulation, in the section on the identification of hazards, it is stated that "….considering the provisions included in the legislation related to occupational health and safety, hazards that may arise from or due to the interaction of physical, chemical, biological, psychosocial, ergonomic, and similar sources of danger present in the working environment are identified and recorded. While making this determination, the following issues, those affected by these issues, and how they may be affected should be considered" (Occupational Health and Safety Risk Assessment Regulation, 2012).

Psychosocial risks are defined as factors that arise from improper job design, organization, and management, and can lead to physical and mental illnesses in employees and/or managerial issues such as reduced productivity and absenteeism. In accordance with legal regulations, conducting psychosocial risk assessments and developing psychosocial risk prevention programs in workplaces are essential requirements.

To implement a psychosocial risk prevention policy, it is important to establish a "Starting Point." This is unique for each workplace and should be identified by the key stakeholders within the organization.

2. Psychosocial Risk Factors

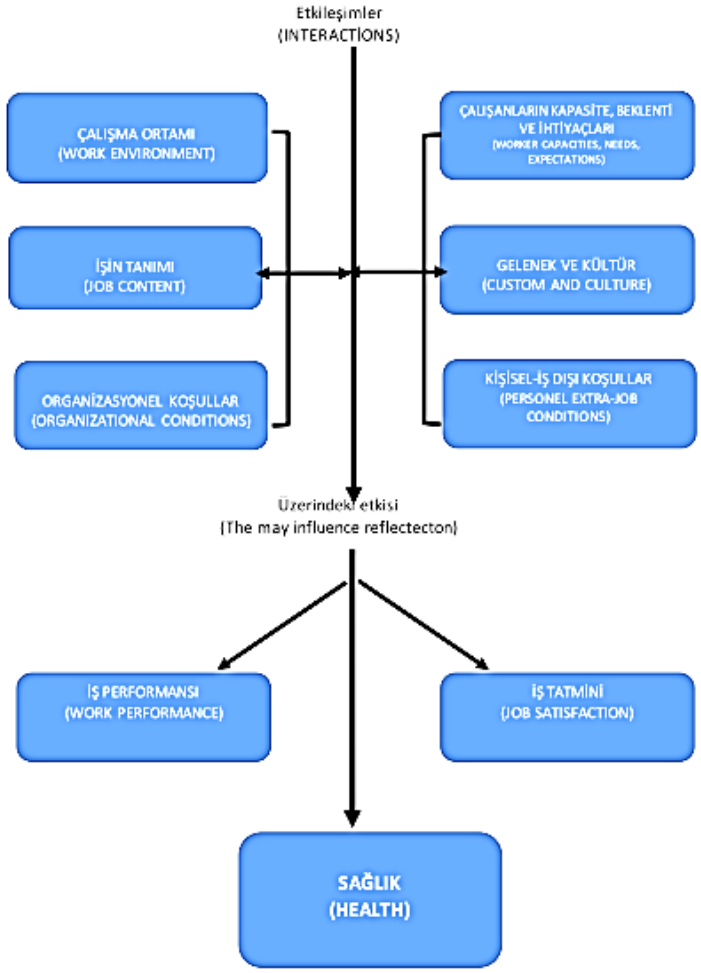
Psychosocial risk factors are elements that can influence employees' psychological responses to their job and workplace conditions (e.g., high workload, tight deadlines, lack of job control, and work methods). Factors that affect health and safety in the workplace include:

1. Psychological support
2. Organizational culture
3. Effective leadership and expectations
4. Civility and respect
5. Psychological demands
6. Growth and development
7. Recognition and reward
8. Participation and influence
9. Workload management
10. Inclusion
11. Balance
12. Psychological protection
13. Protection of physical safety
14. A workplace free from other chronic stress factors that employees may identify.

Numerous studies have shown that psychosocial factors in the workplace lead to deteriorations in employees' health. There is extensive research and data worldwide on the relationship between stressful working conditions and mental and physical health issues. The positive impact of psychosocial factors on protective health is an undeniable fact. The connection between workplace psychosocial factors and employees' health, particularly under the themes of "stress" and "stress management," is a critical issue that requires workplaces to develop relevant strategies and policies.

Both the nature of the work itself and the work environment can turn into stressful experiences, leading to stress-related illnesses. Psychosocial factors in the workplace vary across individuals, societies, and organizations (www.nhumandanismanlik.com) (Table 1).

Table 1. Psychosocial factors in the workplace

Report of the Joint ILO/WHO Committee on Occupational Health;Geneva, 18-24 September 1984

3. Psychosocial Risk Assessment Procedure

Psychosocial risk management is a crucial part of ensuring a safe and healthy working environment for employees. It involves the identification, assessment, and control of psychosocial hazards that may affect employees' mental health, well-being, and job performance.

Measuring psychosocial risks is highlighted as one of the key steps in effectively managing these risks in the workplace (Jain et al., 2021). Various methods and tools, including surveys, scales, interviews, and observations, are used to measure psychosocial risks. The primary psychosocial risk assessment tools adapted into Turkish are shown in Table 2, and the main

psychosocial risk scales are presented in Table 3. This list typically includes tools that have been translated and validated for use in Turkey to assess psychosocial risks in the workplace. Examples may include:

Table 2. Primary Psychosocial Risk Assessment Tools Adapted into Turkish (ILO, 2020; Şahan, C., 2019)

Copenhagen Psychosocial Questionnaire (COPSOQ):	A comprehensive tool assessing various dimensions of psychosocial risks, such as workload, emotional demands, and workplace relationships.
Job Stress Scale (JSS):	Measures aspects of job stress and its impact on employees.
Maslach Burnout Inventory (MBI):	Assesses burnout levels in employees based on emotional exhaustion, depersonalization, and personal accomplishment.
Workplace Social Support Scale:	Evaluates the level of social support employees receive in their work environment
Job Content Questionnaire (JCQ):	Measures job characteristics related to psychosocial risks, including job control, demands, and social support.

Table 3. Primary Psychosocial Risk Scales and Measured Variables

Doetinchem Organizational Stress Questionnaire	**Variables Measured:** Excessive workload, role ambiguity, responsibility, role conflict, lack of supervisor support, lack of peer support, inability to leave work, lack of participation in decision-making, lack of belief in the necessity of the job, job uncertainty, lack of job satisfaction, job-related anxiety, health complaints, psychological complaints.
Effort-Reward Imbalance Model	**Effort**: Quantitative/qualitative workload, physical workload **Reward**: Income, reputation, career advancement, job security **Additional Responsibility**: Excessive taking on of responsibilities
Job Demand-Control-Social Support Model	**Variables Measured**: Job demands, control, social support
Copenhagen Psychosocial Questionnaire - Turkish Version (KOPSOR-TR)	**Variables Measured:** Work pace, quantitative demands, cognitive demands, emotional demands, need to conceal emotions, impact on work, opportunities for development, degree of freedom at work, meaning of work, commitment to work, predictability, recognition, role clarity, role conflict, quality of leadership, peer social

	support, supervisor social support, sense of community, quantitative and qualitative job insecurity, work-home conflict, trust, justice-respect, job satisfaction, burnout.

These tools help identify and analyze psychosocial risks, allowing organizations to implement strategies for improving workplace health and safety.

A widely used tool is the Copenhagen Psychosocial Questionnaire (COPSOQ), which was developed in 2002 (Tabanelli et al., 2008) and updated in 2005, 2010, and 2018 (Kristensen et al., 2005; Pejtersen et al., 2010; Burr et al., 2019). An international working group, established in 2009 (https://www.copsoq-network.org/), periodically reviews and updates the questionnaire in terms of content and scope. The third version of COPSOQ was updated in 2018, and the Turkish validity and reliability study was completed in the same year (Sahan et al., 2018).

The Copenhagen Psychosocial Questionnaire (COPSOQ) has been adapted into 18 languages and implemented in various sectors and industries across around 40 countries. Due to these features, it is used not only by researchers but also by occupational health professionals for workplace risk assessments.

3.1. COPSOQ Risk Assessment Method

Basic psychosocial risks stem from job organization, employment conditions, levels of occupational health and safety, job content, and workplace relationships. Identifying risk sources, particularly those related to job organization, is a crucial step in reducing employees' exposure to psychosocial risks.

For a prevention policy to be successful, it requires elements such as a responsible strategy, a general strategy, a participatory strategy, and a pragmatic strategy.

The Copenhagen Psychosocial Questionnaire (COPSOQ) provides a theoretical perspective on psychosocial risks, encourages employees and employers to address these issues, fosters the development of new approaches, builds a long-term bridge between researchers and workplaces, and ensures that psychosocial risks are grounded in legal frameworks within the workplace.

Three similar scales have been developed for different uses: a 'long' scale for researchers, a 'medium' scale for occupational health professionals (such as occupational health centers, large workplaces, organizations, etc.) and a 'short' scale for small businesses.
The dimensions included in the long and medium scales are:

- Quantitative demands
- Cognitive demands
- Emotional demands
- Need to conceal emotions
- Sensory demands
- Impact on work
- Opportunities for development
- Degree of freedom at work
- Meaning of work
- Commitment to the workplace
- Predictability
- Role clarity
- Role conflicts
- Quality of leadership
- Social support
- Feedback at work

- Social relationships
- Sense of community
- Job insecurity
- Job satisfaction

The medium scale does not include some of the questions but covers all dimensions from the long scale. The short scale does not include dimensions related to cognitive demands, sensory demands, role clarity, role conflicts, and social relationships. The dimensions and number of questions for each scale type are shown in Table 4.

Table 4. Dimensions and Number of Questions in the Copenhagen Psychosocial Questionnaire (COPSOQ) (Sahan, 2016).

	KOPSOR Scale Dimensions	Number of Questions		
		Long	Medium	Short
1	Quantitative Demands	7	4	3
2	Cognitive Demands	8	4	-
3	Emotional Demands	3	3	2
4	Need to Conceal Emotions	2	2	1
5	Sensory Demands	5	4	-
6	Impact on Work	10	4	3
7	Opportunities for Development	7	4	2
8	Degree of Freedom at Work	4	4	1
9	Meaning of Work	3	3	2
10	Commitment to Work	4	4	2
11	Predictability	2	2	2
12	Role Clarity	4	4	-
13	Role Conflict	4	4	-
14	Quality of Leadership	8	4	2
15	Social Support	4	4	2
16	Feedback at Work	2	2	2
17	Social Relationships	2	2	-
18	Sense of Community	3	3	2
19	Job Insecurity	4	4	4
20	Job Satisfaction	7	4	4
	TOTAL	93	69	34

The objectives of developing this scale are to:

- Ensure the development of suitable tools for assessing psychosocial risks in the workplace
- Enable national and international comparisons
- Improve the evaluation of interventions
- Facilitate monitoring and assessment
- Enhance communication between workplaces, occupational health professionals, and researchers
- Make it easier for users to understand complex concepts and theories (Kristensen, 2010).

4. Psychosocial Risk Analysis Methods in Occupational Health and Safety in Turkey

The first legal regulation regarding labor in Turkey dates back to the late 19th century during the Ottoman period. The first Labor Law was enacted in 1936 and was later updated to become the "Occupational Health and Safety Law" in 2012.

To establish an international foundation for the certification of Occupational Health and Safety (OHS) management systems, a consortium of certification and standardization organizations developed an international OHS management system specification known as OHSAS 18001. Although these specifications are not ISO standards, they are often promoted for the certification of OHS management systems in some countries. OHSAS 18001 certification is also used in Turkey. In Turkey, Law No. 6631 on Occupational Health and Safety does not specifically address the "psychosocial" dimension. However, Article 5, section (c) of the principles of protection from risks states that workplaces should be designed to suit individuals, and careful attention should be given to the selection of work equipment, working methods, and production methods. It emphasizes the importance of preventing or minimizing the negative effects of monotonous work and production pace on health and safety (https://www.nhumandanismanlik.com).

5.Conclusion

In Turkey, occupational health and safety are managed under the Ministry of Labor and Social Security. According to Law No. 6331, risk assessment involves identifying existing or potential hazards in the workplace, analyzing and rating the risks associated with these hazards, and determining control measures to mitigate them. Establishing psychological safety methods in workplaces requires a national policy strategy.

6.Reference

Burr, H., Berthelsen, H., Moncada, S., Nübling, M., Dupret, E., Demiral, Y., ... & Pohrt, A. The third version of the Copenhagen psychosocial questionnaire. Safety and health at work, 10(4), 482-503

Hannerz, H., Høgh, A., & Borg, V. 2005. The Copenhagen Psychosocial Questionnaire-a tool for the assessment and improvement of the psychosocial work environment. Scandinavian journal of work, environment & health, 438-449, (2019).

Jain, A., Hassard, J., Leka, S., Di Tecco, C., & Iavicoli, S. The role of occupational health services in psychosocial risk management and the promotion of mental health and well-being at work. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(7), 3632, (2021).

Kristensen T.S., A. Questionnaire is more than a questionnaire. Scand J Public Health.;38:149-55. (2010.)

Occupational Health and Safety Regulations. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu-6331: Resmî Gazete Tarihi: 30.06.2012. Sayı: 28339 (2012).

Pejtersen, J. H., Kristensen, T. S., Borg, V., ve Bjorner, J. B. The second version of the Copenhagen Psychosocial Questionnaire. Scandinavian journal of public health, 38(3_suppl), 8-24. (2010).

Şahan C., 2016. Kopenhag Psikososyal Risk Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması Halk Sağlığı Yüksek Lisans Tezi T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Sahan C, Baydur H, Demiral Y. A. Novel version of Copenhagen Psychosocial Questionnaire-3: Turkish validation study. Archives of Environmental & Occupational Health.:1-13. (2018).

Şahan, C., Baydur, H., ve Demiral, Y. A novel version of Copenhagen Psychosocial Questionnaire-3: Turkish validation study. Archives of Environmental & occupational health, 74(6), 297-309 (2019).

Tabanelli, M. C., Depolo, M., Cooke, R. M., Sarchielli, G., Bonfiglioli, R., Mattioli, S., ve Violante, F. S. Available instruments for measurement of psychosocial factors in the work environment. International archives of occupational and environmental health, 82, 1-12 (2008).

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Psikososyal Risk Faktörleri Bilgilendirme Rehberi. https://www.csgb.gov.tr/medias/4595/rehber22.pdf. (2016).

(www.nhumandanismanlik.com).

TÜRK DÜNYASI EDEBİY ATI: ORTAK KÜLTÜREL HAFIZANIN İNŞASI İÇİN MÜFREDAT GELİŞTİRME

YILMAZ YEŞİL[38] SEYFULLAH YILDIRIM[39]

Özet

Türk Dünyası, tarih boyunca farklı coğrafyalara yayılsa da, ortak kültürel değerler ve edebi miras aracılığıyla güçlü bağlarını sürdürmüştür. Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler için ortak bir "Türk Dünyası Edebiyatı" dersi müfredatının geliştirilmesi sürecini ele almaktadır. Çalışmanın amacı, bu dersin Türk halkları arasında kültürel bağları güçlendireceğini, ortak mirasın gelecek nesillere aktarılmasında kritik bir rol oynayacağını göstermektir. Araştırmada kullanılan yöntemler literatür taraması, uzman görüşleri ve belge analizine dayanmaktadır. Çalışma, müfredat geliştirme sürecinde karşılaşılan sorunları ve bunlara yönelik çözüm önerilerini de kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Sonuç olarak, önerilen müfredatın uygulanabilirliği değerlendirilmiş ve müfredatın genç nesiller için kültürel kimlik oluşturma sürecindeki önemine dikkat çekilmiştir.

Giriş

Türk Dünyası, tarihsel süreçte ortak bir kültürel ve edebi miras oluşturarak, kültürel bağların sürekliliğini sağlamış bir coğrafyadır. Bu bağlar, özellikle edebi eserler aracılığıyla şekillenmiş ve güçlenmiştir. Ancak, Türk Dünyası'nın farklı bölgelerinde bu zengin mirasın eğitim sistemlerinde yeterince temsil edilmediği gözlemlenmektedir. Bu eksiklik, Türk halkları arasında kültürel bağların zayıflamasına neden olabileceği gibi, ortak bir tarih bilinci ve kültürel kimlik oluşturma çabalarını da sekteye uğratabilir.

Bu bağlamda, ortak bir "Türk Dünyası Edebiyatı" dersinin geliştirilmesi, yalnızca geçmişi anlama ve koruma açısından değil, aynı zamanda geleceği inşa etme açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışma, böyle bir müfredatın gerekliliğini, karşılaşılabilecek zorlukları ve uygulanabilir çözüm önerilerini incelemektedir. Ayrıca, önerilen müfredatın Türk halklarının ortak bir gelecek vizyonu oluşturma çabalarına nasıl katkı sağlayacağı tartışılmaktadır.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler için ortak bir "Türk Dünyası Edebiyatı" dersinin müfredatını geliştirmektir. Müfredat geliştirme sürecinde aşağıdaki yöntemler kullanılmıştır:

1. **Literatür Taraması:** Türk Dünyası'nın edebi mirası üzerine yapılan çalışmaların incelenmesi, bu çalışmanın bilimsel temelini oluşturmuştur. Bu süreçte, edebi eserlerin tarihsel bağlamları, ortak motifleri ve dilsel farklılıkları üzerine yapılan araştırmalardan yararlanılmıştır.
2. **Uzman Görüşleri:** Edebiyat ve eğitim alanında uzman kişilerle yapılan görüşmeler, önerilen müfredatın kapsamını belirlemek ve uygulanabilirliğini değerlendirmek için önemli veriler sağlamıştır.

[38] Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, yyesil@gazi.edu.tr
[39] Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ABD, yyesil@gazi.edu.tr.

3. **Belge Analizi:** Türk Dünyası ülkelerindeki mevcut edebiyat ders müfredatlarının analizi, farklı ülkelerin edebi miraslarını ve eğitim politikalarını anlamak için kullanılmıştır. Bu analiz, ortak müfredatın temellerinin oluşturulmasında kritik bir rol oynamıştır.

Türk Dünyası Edebiyatı Müfredatının Temel Unsurları

Türk Dünyası Edebiyatı müfredatının oluşturulmasında aşağıdaki temel unsurlar dikkate alınmalıdır:

1. **Ortak Temalar ve Motifler:** Müfredat, Türk Dünyası edebiyatının tarihsel bağlarını yansıtan ortak temaları ve motifleri içermelidir. Bu kapsamda, destanlar, halk hikayeleri ve mitolojik unsurlar, öğrencilerin kültürel kimliklerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

2. **Dil ve Lehçeler:** Türk Dünyası'nın zengin dilsel çeşitliliği göz önünde bulundurularak, müfredat hem Türkçe hem de diğer Türk lehçelerindeki eserleri içermelidir. Bu, öğrencilerin dilsel farkındalık kazanmalarına ve Türk Dünyası'nın edebi zenginliklerini daha iyi anlamalarına yardımcı olacaktır.

3. **Modern ve Klasik Eserler:** Müfredat, Türk Dünyası'nın hem klasik hem de modern yazarlarının eserlerini kapsamalıdır. Ahmet Yesevi'nin hikmetlerinden Cengiz Aytmatov'un romanlarına kadar geniş bir yelpazede eserlerin incelenmesi, öğrencilere kapsamlı bir perspektif sunacaktır.

4. **Karşılaştırmalı Analiz:** Edebiyat eserlerinin farklı Türk halkları üzerindeki etkilerinin incelenmesi, öğrencilerin ortak kültürel bağlara dair daha derin bir anlayış geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu, aynı zamanda farklı edebi geleneklerin nasıl bir arada var olabileceğini de gösterecektir.

Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Müfredat geliştirme sürecinde karşılaşılan başlıca zorluklar ve bunlara yönelik çözüm önerileri şu şekilde özetlenebilir:

1. **Lehçe Farklılıkları:** Türk Dünyası'ndaki lehçelerin çeşitliliği, ortak bir dilde ders materyali geliştirme sürecini biraz zorlasa da tarihi ortaklıklar üzerinden yapılacak yaklaşım bunu kolaylaştırmaktadır. Bu sorunun çözümü için der kitaplarında yakın lehçe ve şiveler için tek metin oluşturulma imkânı var iken yan yana aynı metinlerin ortak alfabe ile çok lehçe ve şiveli kaynaklar oluşturulmalı ve eserlerin karşılıklı çevirileri yapılmalıdır.

2. **Edebiyat Geleneği Çeşitliliği:** Her ülkenin kendi edebi geleneğine öncelik verme isteği, ortak bir müfredat oluşturma sürecinde anlaşmazlıklara yol açabilir. Bu nedenle, ortak edebi değerlerin öne çıkarıldığı ve farklı geleneklerin dengeli bir şekilde temsil edildiği bir yapı benimsenmelidir.

3. **Eğitim Sistemlerindeki Farklılıklar:** Eğitim sistemleri arasındaki farklılıklar, müfredatın uygulanabilirliğini etkileyebilir. Bu zorluk, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında bir koordinasyon mekanizması kurularak aşılabilir.

4. **Kültürel Hassasiyetler:** Her ülkenin kültürel ve tarihi hassasiyetleri gözetilerek, müfredat esnek ve kapsayıcı bir şekilde tasarlanmalıdır. Bu, müfredatın tüm ülkeler tarafından kabul görmesini kolaylaştıracaktır.

Sonuç ve Öneriler

Türk Dünyası Edebiyatı müfredatı, yalnızca edebi mirasın korunmasını değil, aynı zamanda Türk halkları arasındaki kültürel bağların güçlenmesini sağlayacaktır. Bu müfredat, genç nesillerin ortak bir kültürel

kimlik geliştirmelerine ve gelecekte daha güçlü bir Türk Dünyası inşa etmelerine katkıda bulunacaktır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler arasında eğitim alanında iş birliğini artıracak platformlar oluşturulmalıdır.
2. Ortak müfredatın uygulanabilirliğini artırmak için dijital eğitim materyalleri ve çevrimiçi platformlar geliştirilmelidir.
3. Türk Dünyası Edebiyatı dersini verecek öğretmenlerin eğitimi için özel programlar düzenlenmelidir.
4. Müfredatın sürekli güncellenmesini sağlamak için akademik ve kültürel iş birliği mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Aydın, B. (2013). Türk dünyasında edebiyat eğitimi ve müfredatın önemi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 42(2), 123-135.
- Caferoğlu, A. (1998). Türk dillerinin tarihi gelişimi. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ceylan, A. (2005). Türk Dünyası'nda Ortak Edebiyat ve Kültürel Bağlar. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Doğan, M. (2011). Türk dünyası edebiyatları: Ortak motifler ve semboller. Milli Folklor, 23(90), 67-85.
- Gül, M. (2009). Türk dünyasında ortak edebiyat mirası. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Halıcı, F. (2001). Türk halk edebiyatı metinleri. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kafadar, C. (2010). Türk edebiyatında destanlar ve ortak Türk destanları. Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Kaplan, M. (2003). Türk dünyası edebi türler: Tarih ve gelenek. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, İ. (2014). Türk Devletleri Teşkilatı ve edebi işbirliklerinin önemi. Türk Kültürü Dergisi, 45(2), 34-45.
- Keleş, A. (2010). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi: Kuramlar ve yaklaşımlar. Ekin Yayınevi.
- Kılıç, A. (2017). Türk Devletleri edebiyatları: Ortak edebi miras ve modern gelişmeler. Edebiyat ve Dil Araştırmaları, 30(4), 78-91.
- Köprülü, F. (1966). Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar. Dergah Yayınları.
- Özkan, E. (2017). Türkçeyi yabancı dil olarak öğretmenin zorlukları. Eğitim Bilimleri Dergisi, 25(1), 67-79.
- Sancar, M. (2015). Ortak Türk edebiyatı ve kültürel bağlar: Yeni yaklaşımlar. Akademik Araştırmalar Yayınları.
- Şahiner, M. (2010). Türk Dünyası'nda edebi gelişmeler. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkmen, M. (2011). Türk Dünyası edebiyatları: Karşılaştırmalı analizler. Uluslararası Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 12(3), 56-70.

- Yavuz, H. (2012). Türk Dünyası edebiyatları: Kültürel bağlar ve edebi gelenekler. Kafkas Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, F. (2007). Türk Devletleri arasında edebi işbirliği ve müfredat geliştirme. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yılmaz, N. (2014). Türk Dünyası destanları ve halk edebiyatı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akçay, M. (2013). Türk Dünyası Edebiyatı: Tarihsel ve Kültürel Yaklaşımlar. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altay, A. (2016). Türk Dünyasında Şiir Gelenekleri. Doğu Türkistan Yayınları.
- Bağcı, S. (2015). Modern Türk Dünyası Edebiyatının Temel Özellikleri. Türk Yurdu Yayınları.
- Berköz, A. (2002). Türk Dünyası Edebiyatı ve Kültür Bağları. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Bilge, H. (2008). Türk Dünyası Destanlarının Kültürel Önemi. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bulut, S. (2004). Türk Dünyası'nda Ortak Edebi Motifler. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Demir, Y. (2019). Türk Devletleri Teşkilatı ve Eğitim İşbirliği. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dinçer, H. (2017). Türk Edebiyatında Dini ve Mitolojik Temalar. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ersoy, R. (2010). Türk Dünyası'nda Edebi Gelişmeler ve Modernleşme. Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Esen, A. (2018). Türk Dünyası Edebiyatında Ortak Temalar ve Semboller. Türk Kültür Vakfı Yayınları.
- Güzel, H. (2012). Türk Dünyası Kültürel Entegrasyonu ve Edebiyatı. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- İleri, M. (2006). Türk Dünyası Edebiyatı: Ortak Motifler ve Kahramanlar. Bilkent Üniversitesi Yayınları.
- Karagöz, S. (2014). Türk Dünyası'nda Ortak Edebiyat Müfredatının Geliştirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Karakoç, İ. (2001). Türk Dünyası'nda Şiir ve Destan Geleneği. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kılıç, S. (2015). Türk Edebiyatında Geleneksel ve Modern Unsurlar. Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Koç, T. (2009). Türk Dünyası ve Edebi Kültür. Çanakkale Üniversitesi Yayınları.
- Kurban, C. (2016). Türk Dünyası'nın Ortak Edebi Değerleri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kurt, M. (2018). Türk Dünyası'nda Eğitim ve Edebiyat İlişkisi. Ege Üniversitesi Yayınları.
- Okur, M. (2007). Türk Dünyası Edebiyatlarının Ortak Noktaları. Milli Folklor Yayınları.
- Oğuz, M. (2002). Türk Dünyası'nda Edebiyatın Evrimi. Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, E. (2019). Türk Dünyası Edebiyatı ve Eğitimde İşbirliği. Gazi Üniversitesi Yayınları.

- Sağlam, M. (2005). Türk Dünyası Edebiyatında Destan ve Halk Hikayeleri. Türk Yurdu Yayınları.
- Savaş, N. (2016). Türk Dünyası'nda Edebi Dilin Evrimi. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Şen, Z. (2010). Türk Dünyası'nda Ortak Edebiyat ve Modernleşme. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Tüfekçi, A. (2014). Türk Dünyası Edebiyatı Müfredatının Geliştirilmesi. Milli Eğitim Yayınları.
- Uğurlu, N. (2013). Türk Dünyası Edebi İşbirlikleri ve Eğitim Projeleri. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Ulusoy, E. (2011). Türk Dünyası'nda Ortak Edebi Zenginlik. Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Yıldız, H. (2004). Türk Dünyası'nda Kültürel ve Edebi Birlik. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zorlu, B. (2019). Türk Dünyası Edebiyatının Evrensel Değeri. Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Zengin, M. (2012). Türk Dünyası Kültürel ve Edebi Etkileşimleri. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turan, M. (2015). Türk Devletleri Teşkilatı ve Edebi İşbirliklerinin Gelişimi. Bilkent Üniversitesi Yayınları.

2024 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İÇERİSİNDE YER ALAN 5 VE 6. SINIF TEMALARINDAKİ ETNOPEDAGOJİK DEĞERLER

Edanur Samancı[40] Prof. Dr. Yılmaz Yeşil[41]

Özet

2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı (TDÖP), kültürel değerlerin eğitime entegrasyonunu amaçlayan tema temelli bir yaklaşım benimsemektedir. Çalışmanın amacı, programın 5 ve 6. sınıf seviyelerine ait temalarında yer alan etnopedagojik unsurları incelemektir. Etnopedagoji, bir toplumun kültürel değerlerini modern eğitim sistemlerine aktarmak için kullanılan yöntem ve ilkeleri kapsar. Araştırmada, TDÖP'ün içerdiği etnopedagojik değerlerin öğrencilerin kültürel bilinç gelişimine etkisi değerlendirilmiştir. Sonuçlar, programın bazı sınırlılıklarına rağmen, özellikle "Geleneklerimiz" ve "Dilimizin Zenginliği" temalarının öğrencilerde milli bir kimlik ve karakter oluşumuna katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Giriş

Eğitim, bireylerin kişisel ve toplumsal gelişimlerini desteklemek için kültürel değerlerin aktarılmasında en önemli araçlardan biridir. Türk toplumunda bu değer aktarımı, tarih boyunca sözlü ve yazılı kültür ürünleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Destanlar, masallar, atasözleri gibi unsurlar, toplumun eğitim anlayışının temel taşlarını oluşturmuş ve bugünkü eğitim sistemimize önemli bir miras bırakmıştır. Ancak küreselleşen dünyada, bu değerlerin modern eğitimle uyumlu bir şekilde aktarılması gerekmektedir.

2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmeyi amaçlarken, aynı zamanda Türk kültürünü ve değerlerini kazandırmayı hedefleyen temalar içermektedir. Bu temalardan özellikle "Geleneklerimiz" ve "Dilimizin Zenginliği" etnopedagojik değerlere vurgu yapmaktadır. Çalışma, bu temaların içerik ve uygulama düzeyindeki etnopedagojik potansiyelini değerlendirmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, 2024 TDÖP'ün etnopedagojik değerleri ne ölçüde içerdiğini ve bu değerlerin öğrenci gelişimine katkısını belirlemektir. Ayrıca, programın içerdiği temaların kültürel mirasın korunmasındaki rolü incelenmiştir.

Etnopedagoji, öğrencilerin milli değerlerle bağ kurmasını sağlarken, aynı zamanda küresel bir toplumda kendi kültürlerini tanıma ve koruma yetkinliklerini geliştirmektedir. Bu bağlamda, TDÖP içerisinde etnopedagojik unsurların etkinliği önemli bir araştırma alanıdır.

[40] Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
[41] Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, yyesil@gazi.edu.tr

Yöntem

Çalışma nitel bir araştırma modeliyle desenlenmiştir. Araştırma sürecinde şu yöntemler kullanılmıştır:

Literatür Taraması: TDÖP'de yer alan temalar ve etnopedagoji üzerine yapılan akademik çalışmalar incelenmiştir.

Belge Analizi: 2024 TDÖP'ün 5 ve 6. sınıf temaları analiz edilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar ile değerlendirmeler yapılmıştır.

Uzman Görüşleri: Türkçe eğitimi ve etnopedagoji alanında uzmanların görüşlerine başvurulmuştur.

Sonuçlar ve Tartışma

2024 TDÖP'nin temaları incelendiğinde, "Geleneklerimiz" ve "Dilimizin Zenginliği" temalarının etnopedagojik değerlere daha fazla vurgu yaptığı görülmüştür. "Geleneklerimiz" teması, öğrencilere somut olmayan kültürel miras ürünlerini tanıtarak aile büyükleriyle ilişki kurma ve geçmişe dair farkındalık oluşturma becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu temada kullanılan metinler ve etkinlikler, öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirirken, milli kimlik bilincinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

"Dilimizin Zenginliği" teması ise Türkçe'nin ifade gücünü ve anlam zenginliğini vurgulayarak öğrencilerin dil farkındalığını artırmayı hedeflemiştir. Temada yer alan etkinlikler, öğrencilerin Türkçe'nin anlatım gücünü keşfetmesini sağlamış ve duyarlılık, saygı gibi milli değerlerin kazanılmasına katkıda bulunmuştur.

Ancak, programın geneline bakıldığında, diğer temalarda etnopedagojik unsurların yeterince yer almadığı tespit edilmiştir. Bu durum, öğretmenlerin esneklik ilkesi çerçevesinde programı zenginleştirmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ek olarak, öğretmenlerin bu temalarda daha yaratıcı etkinlikler geliştirmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf içi uygulamalarda, öğrencilerin aile büyüklerinden hikâye ve atasözü gibi kültürel unsurları toplama çalışmaları, programın zenginleştirilmesine katkıda bulunabilir. Aynı zamanda, dijital materyallerin geliştirilmesiyle bu çalışmalar daha geniş bir kitleye ulaştırılabilir.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen veriler, 2024 TDÖP'ün etnopedagojik değerleri içeren bazı güçlü yönlerinin bulunduğunu, ancak kapsamının genişletilmesi gerektiğini göstermektedir. Öğretmenlerin, "Geleneklerimiz" ve "Dilimizin Zenginliği" gibi temalarda yer alan etkinlikleri diğer temalara entegre etmesi, programın etkililiğini artırabilir.

Öneriler:

Türkçe öğretmenlerine yönelik etnopedagoji eğitimleri düzenlenmelidir.

Programdaki tüm temalar, etnopedagojik unsurları içerecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır.

Dijital içerikler ve interaktif materyaller geliştirilerek, öğrencilerin kültürel mirasa erişimi artırılmalıdır.

Aile katılımını teşvik eden etkinlikler programa entegre edilmelidir.

Eğitim materyalleri arasında kültürel mirası destekleyecek nitelikli görsel ve işitsel araçlar oluşturulmalıdır.

"Geleneklerimiz" teması daha kapsamlı hale getirilerek diğer derslerde de uygulanabilir hale getirilmelidir.

Kaynakça

Aksan, D. (2019). Türkçenin Gücü. (16. Basım). Ankara: Bilgi Yayın Evi.

Bakırcıoğlu, R. (2016). Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü. (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık

Çınar, İ. (2023). Etnopedagoji Atabek Yurdu (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Gül, Y. E. (2020). Etnopedagoji. (1. basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Milli Eğitim Bakanlığı (2024). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Ankara.

Tosun, İ. (2015). Etnopedagoji açısından Monuş Kenin-Lopsan'ın Tıva Cançıl adlı eseri. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10(8), 2017-